

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Iacobi Brvckeri Regiae Scient. Societatis, Qvae Berolini
Floret, Membri Historia Critica Philosophiae**

A Tempore Resvscitatarvm In Occidente Literarvm Ad Nostra Tempora

Brucker, Johann Jakob

Lipsiae, 1743

Liber Tertivs. De Philosophis, Novam Philosophandi Viam Tentantibvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-29129

LIBER TERTIVS.
 DE PHILOSOPHIS, NOVAM PHILOSOPH
 PHANDI VIAM TENTANTIBVS.

CAPVT I.
 DE SCEPTICIS RECENTIORIBVS.

§. I.

*Ratio eorum
 qui a secta-
 via philoso-
 phia disces-
 serunt.*

Omnem fere philosophantium orbem sectaria philosophia, et qui-
 dem, quod ad plerosque attinet Peripatetica, occupatum fuisse
 post renatas literas, proluxa haecenus commentatione demon-
 strauimus. Prodit id quidem vel paupertatem quandam ingeniorum, sibi
 nihil, veteribus omnia, tribuentium, vel ignauum animi consilium, nihil
 noui audendi, et in veteribus consensendi, vel praeiudicia omni veri-
 tate superiora, quibus creditum, adeo perfectam esse Graecorum sapien-
 tiam, vt addi nil possit. Quae tamen momenta, cum reuera dedecus ali-
 quod humano generi inferant, facile refelli et ineptae opiniones exui
 possunt cogitantibus, eadem et intellectus luce et animi libertate nos vti,
 qua veteris Graeciae philosophi, et praecipue conditores sectarum vsi
 sunt, et eandem viam eo felicius laetiorique successu tentare nos posse,
 quam illi tentarunt, quo luculentioribus exemplis deuia nobis, quae eui-
 tanda sunt, innotuerunt. Quae cogitationes adeo rectae sunt, vt impossi-
 bile fuerit, omnem philosophantium nationem in philosophia sectaria hae-
 rere, sed ad praeclara magis et pulchra adspiranda se conuerterint excel-
 sa nonnulla ingenia. Ast cum laudabili instituto adiecto seruili iugo meli-
 ora quaerere viri docti coepissent, nonnulli quidem ad eclecticam philo-
 sophiam delati sunt, quos parte huius tomi altera enarrabimus: multi au-
 tem, vt nihil est ab omni parte in humana vita beatum, in deuia abripi
 se passi sunt, et vel veterum Academicorum et Pyrrhonorum instituta
 probantes, omnem humano intellectui veri cognitionem, saltem certam
 et ad ipsa veritatis limina ducentem scientiam denegarunt: vel cum ratio-
 nis a Deo humano intellectui inditae lumini diffident, et incertum ex eo
 sibi in inquirenda veritate auxilium promitterent, abiecta ista regula, im-
 mo posthabita quoque scripturae S. interpretatione rationali, diuinum ali-
 quod lumen mentibus illabens commenti sunt, quod vbi se hominum ani-
 mis infinuasset, recluderet rerum diuinarum humanarumque mysteria, et
 concatenatae elementorum rerumque omnium feriei arcana panderet, hac-
 que ratione theosophiam quandam suppeditaret, artis chemicae beneficio
 ad

ad miraculosos effectus transferendam. Fuere nonnulli, qui cum eclecti-
cam philosophiam laudatam inuenissent, audiuiſſentque, nullam eſſe ſe-
ctam, quae non aliquid viderit ex vero, eam cum ſyncretiſmo, et inepta
ſententiarum dogmatumque toto coelo diuerſorum conciliatione confun-
dentes, impurum philoſophiae genus, doctrinis heterogeneis maleque
confarcinatis plenum excogitarunt. Immo inuenti ſunt, qui omnem
omnino philoſophiam reiicerent. De quibus iam in ſequentibus paulo
plenius tractandum eſt.

§. II. Mirabitur forte quiſpiam, qui factum ſit, vt, cum ſectariae
philoſophiae abſurditas ingeniis nonnullis excitatis acutisque ſe prodiderit,
non auſa ſint eclectice philoſophari, ſuoque lumine ita vt, vt his demum,
quae recta veraque detexiſſent, ea adiiicerent, quae veritati affinia apud
alios inueniſſent. Verum ad ingeniorum ipſorum conditionem, ad pro-
penſiones animi, ad temperamenti rationem, ad educationis praeiudicia,
aliasque cauſas ſimiles reſpicientes, mirari hanc ἀβλεψίαν humani animi
definent *. Ita enim plerumque via inſtituitur, vt his ducibus placet.
Prima tamen eius mali cauſa fuit, aut nimia erga vires intellectus homini
connatas diſſidentia, aut nimia ſui fiducia. His enim extremis compre-
hendi putamus, quicquid ea in re recentiori aetate in deuia abreptum eſt.
Et nimiam quidem ſui fiduciam, ambitionis matrem, quam omnium diſſi-
cillime homines exuunt, incertitudinis illius, quam recentiores Sceptici
excolunt, verum fontem fuiſſe, nemo negauerit, qui cogitauerit, hos
homines, qui Pyrrhoniſmum noſtra aetate inruſtant, tanta de ſui inge-
nii acie, eruditione, et viribus opinione occupatos eſſe, vt credant, ni-
hil ad eas obiectiones, quas foecunda ſuggerit imaginatio, auget inſanum
contradicendi ſtudium, poſſe reponi, ſibi vero egregie placeant, quod
certiſſimis omnis humanae eruditionis decretis innumeras obiectiones que-
ant reponere. Alii non minus ſuperbia inflati, cum communem humani
ingenii ſortem ſaſtidientes, maiora et excelfiora appellerent, ad extraor-
dinaria, diuina, theophica delapſi ſunt, et obſcuras difficilesque nugae
veritatibus ſimplicibus praetulerunt. Sed et nimia erga ſe ipſum diſſiden-
tia horum deuiorum cauſa eſſe potuit. Cum enim nonnulli, animi ſui
paupertate deterriti veritatem inuenire, leuare difficultates expedire ſe
perplexis, et eruere ſapientiam ſe poſſe deſperarent, rationem, cuius
parcum uſum habebant, accuſantes, ſupernaturale, diuinum, extraordina-
rium principium excogitarunt, et ignotam uiris ſanctis, diuino Numine
aſſatis theophiam commenti ſunt. Alii, ignauiae ſeducti perſuaſione
cum imaginationis uiuae et foecundae, at iudicii vi non in ordinem reda-
ctae beneficio ad excogitandas obiectiones quam plurimas eſſent apti et
procliuſ, nulli autem argumento diu inhaerent, nexumque veritatum
operoſa

*Cauſae, cur
abiecto ſe-
ctario ſtu-
dio eclectica
philoſophia
non trium-
phauerit.*

*) Conf. quae acute monet Cel. MOSEMIVS Ethic. Chriſt. T. I. c. 1. §. 23. p. 407 ſeq.

operosa meditatione perspicere refugerent, commodum sibi esse rati sunt, si Scepticismi patrocinio ingratum laborem euitarent. Immo et atra bile referti cum feruerent imaginationis extra orbitam decurrentis, ardore, et nescio quae profunda mysteria sibi fingerent, diuinam huiusmodi sapientiam, paucis nosse datam somniarunt. Tacemus similes causas alias, facile ab illis detegendas, qui ad interiores humanae mentis recessus accurate attendere solent. Haec vero tangere, ad haec respicere hoc loco eo magis opus est, qua magis ad emendandum animum, euitandos errores, et interponendum sanum de his conatibus iudicium sine his nemo facile peruenerit.

*Scepticismi
varia condi-
tio.*

§. III. Infelicem fuisse fructum huius mali ex intemperie animorum vel nimis sibi tribuentium, vel minus quam poterant et decebat, exorti, Scepticismum, norunt, qui res literarias recentioris temporis cum cura contemplati sunt, et annales eruditos attente euoluerunt. Qualis vero ille Pyrrhonismus fuerit, quas causas habuerit, quibus mediis ad maturitatem quandam peruenerit, quo artificio se animis supra vulgi conditionem sapere sibi visis insinuauerit, et quo pacto mox omnem humanae cognitionem euerterit, mox reuelationi insidias struere tentauerit, interdum etiam vel rationis vel naturae, vel morum disciplinam in incertitudinem adduxerit; quibus vel pietatis et modestiae, vel subtilitatis metaphysicae coloribus se pinxerit, quem finem scopumque saepe diuersum mireque artibus humani ingenii callidis et dolosis attemperatum respicere iustus sit, hoc loco exponere, esset extra oleas vagari, et a recto, quem hactenus tenuimus, cursu deflectere. Dabunt his plura, qui haec plena nosse cupiunt, ut omnino a veritate cupidis rite explorari cognoscique debent illi, qui de Scepticismo philosophico, theologico, logico, physico, morali dissertationes conscripserunt, labemque humanae mentis istam accurate delinearunt, quorum syllabum exhibet B. IO. ALB. FABRICII ^a, diligentia: inter quos post PETRUM DE VILLEMANDY ^b et MARI-
NUM MERSENNUM ^c, enituit celeberrimorum viro-
rum IO. FRANC. BVDDEI ^d et IO. PETRI DE CROVSANZ ^e diligentia. Id tamen hoc loco monendum est, varii generis et conditionis fuisse Scepticos recentiores, nec omnes in vna classe esse collocandos. Nonnulli enim ipsam humani intellectus arcem, ratiocinandique principia modumque inuadentes, cum academia media et Pyrrhonis schola facere visi sunt, ideoque vtramque sectam suis commentariis valde commendarunt ^f. Id quod Vayerium, Foucherium, Huetium fecisse, ex dicendis constabit. Adiciunt
his

^a) Syllab. Script. de V. R. C. c. 23. p. 486.
^b) In Scepticismo debellato Lugd. Bat. 1697. 4.
vid. Hist. des ouvrages des savans 1697. p. 240.
^c) De Scepticismo.
^d) Diff. de Scepticismo morali, Anal. Hist.
phil. p. 205.
^e) Logic. T. III. P. II. c. 4. p. m. 999. Examen
du traité de la liberté de penser, et imprimis

examen du Pyrrhonisme ancienne et moderne,
vid. Bibl. Germanique T. XXVII. p. 14 seqq.

^f) Idem institutum tenuit anonymus, qui
SEXTI EMPIRICI Hypotyposes Gallice vertit,
et Scepticismum in praefatione commendauit.
Vid. Hist. lit. d'Europe 1726. Iul. art. 5. Act.
erud. 1726. Dec. art. 6.

his nonnulli & ex Scholasticis recentioribus Rodericum Arriagam et Ioan- nem Lalemandetum; nec diffidendum est, totam Scholasticorum scholam recentiorem ambiguis disputationibus Pyrrhonismo frigidam suffudisse. Alii in naturali disciplina de cohibendo assensu et retinenda definitione philo- sophandum esse statuerunt, cum viderent, multa in ea esse adyta, nobis hactenus non reclusa, multa disputare viros doctos ex incertis et pre- cariis hypothefibus affumtis, pleraque ad fallaces *φαινομένων*, quae passim obseruarunt viri docti, explicationes, redire, et tot inter se opinionibus digladiari mysteriorum naturalium interpretes, vt manifestum sit, incerta eos sede in hac disciplina vagari. Quae licet nonnulli viri eruditi et mo- desti moderatis tantum sobriisque limitibus includerent, conclusione ex his deducta, de ignotis non temere statuendum, hypothetica non pro cer- tis et indubitatis veritatibus amplectenda, et ex cognitis ad ignotorum de- tectionem progrediendum esse, quo scopo *sceptin scientificam aduersus dogmaticorum vanitates* ^b adhibuit IOSEPHVS GLANVIL; alii tamen, cum in systematibus physiologicis philosophorum nihil certi cernerent, ad contemnendam omnem doctrinam naturalem, ea *σκέψεις* abusi sunt, cuius generis exemplum qui desiderat, illi Berigardi historia supra enarrata con- sulenda est: quem hunc in modum ad Scepticismum physicum inclinasse, eo loco demonstraui. Addit his Petrum Gassendum et sectatores P. DE VILLEMANDY ⁱ et P. BAYLE ^k, vt supra dictum exigua verifimili- tudine, et Sebastianum Bassonem Io. FR. BVDDEVS ^l, quem tamen facile ab hac culpa liberamus, licet innumeras veteribus, et imprimis Aristoteli difficultates obiecerit, eo quod lubens concesserit, et non sine doctrinae demonstratione manifestum fecerit ^m, „priscorum sententias, quae in „scholis exhibentur non modo nulla ferre incommoda, sed sane intelle- „ctas ducem habere experientiam rationibus stipatam inuictis, quaeque „vel ab inuitis consensum extorqueant, ex quo omnia clara, facilia, na- „turae consentanea peti queant, vt veritati liceat suffragari“. Haec enim in Scepticismi naturalis fautorem non cadunt. Sed Cartesio quoque at- que sequacibus et imprimis Mallebranchio Scepticismum hunc obiectum esse, suo loco dicemus, et quo iure quae iniuria id factum sit, explora- bimus. Neque morum doctrina ab hac labe immunis mansit, repertique sunt, qui actionum humanarum normam vel fluxam ponerent, et varia- bilem asserent, vel soli reuelationi scientiam et sapientiam in argumen- to morali vindicarent. Quo nomine Michaëli Montano in hunc modum passim in *Tentaminibus moralibus* ⁿ disputanti Scepticismum obiecerunt magni viri, AVCTOR *Artis cogitandi* ^o, AEG. MENAGIVS ^p et PETR. BAYLE ^q, et discipulus eius Charondas eiusdem culpae accusatus est, vt,

Y y 2

supra

g) VILLEMANDY l. c. c. 4. p. 32. BVDDEVS loc. cit. §. 4. p. 212. BAYLE Dict. T. I. art. Arriaga p. 322.

h) Londin. 1665. 4. conf. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 31.

i) l. c. c. 4. p. 29.

k) T. I. ep. p. m. 5.

l) loc. cit.

m) Praefat. phil. nat. adu. Aristotelem.

n) Vid. L. II. c. 12.

o) P. III. c. 20. p. 412.

p) Ad Laërt. L. IX. f. 68.

q) loc. cit.

supra monuimus. Neque tamen formidolosior Scepticorum classis est, et philosophorum nomine indignior illa, quae incertitudine ad debellandam veritatem reuelatam et incrustandas profanas opiniones immo viam quoque impietati parandam vtitur. Quibus humani generis carcinomatibus vtinam hodiernum non abundaret ciuitas Christiana et literata! vtinam non tot dissoluti ingenii et vagantis licentiae homines inuenirentur, qui vbi omnia corraferunt, quibus fundamenta Christianae rei euertere se posse sibi persuadent, innumeras obiectiones diuinis veritatibus struunt, impudentique ore ogganniunt, supra vulgus se sapere, ratione vti fortiori, iudicioque pollere se acutiori somniant, licet nec sibi nec rationis ipsius regulis consentent. Qua ratione, Scepticismo vsum fuisse praeter Ioannem Tolandum, et Antonium Collinum, inficeti et audacis animi et mediocris doctrinae viros ^r, Antonium Ashley Cooper comitem Shaftsburiū, praeclara ingenii elegantia et dicendi iucunditate gratum at periculofum scriptorem ^s, vel vna, quam *de Enthusiasmo* scripsit epistola satis superque prodit, et quod his se potissimum armis contra religionem munierit, comprobatur, egregie hoc nomine reprehensus a magno LEIBNIZIO ^t. Tacemus alios multos, nostro, quae infelicitas huius aevi est, tempore, prodeuntes ^u, quibus nihil carius Scepticismo est, ad euertendas veritates illas, quae diuino numine dictante repagula ponunt licentiae opinio-num et morum, quos enumerare omnes, loci huius non est, consulendus autem Io. ALB. FABRICIVS ^x, qui eos quoque nominat, qui huic veneno parauerunt antidotum. Praeterimus nonnullos alios, meliori intentione, quam consilio instructos, qui vt reuelationis vocem audiendam esse demonstrarent, in rationis imbecillitatem supra modum declamarunt, vel, vt ecclesiae testimonium sine examine admittatur, omnem rationis certitudinem eripiendam nobis esse censuerunt. De quibus tamen diuersis Scepticismi viis, et varia, quae inde oritur, facie cum in fine capitis huius adhuc agendum sit, plura hoc loco non cumulamus. Ex his vero, nisi nos omnia fallunt, clarissimum esse putamus, prolixum admodum campum Scepticismum recentiori aetate inualefcentem occupare, et tantopere connecti cum reliquarum disciplinarum historia, vt sine ea enarrari nequeat. Quod cum limitum nobis positorum angustia refugiat, illis relinquendum est, qui ex instituto Pyrrhonismi recentioris historiam condere in animo habent. Nobis, qui vniuersalem philosophiae historiam et generales annales scribimus sufficit, eos viros doctos enarrauisse, qui pro Scepticismo publice verba fecerunt, eumque velut tutissimam viam commendauerunt. Quò nomine celeberrimi in orbe philosophico sunt

r) Conf. CROVSANZ Examen du traité de la liberté de penser p. 426. conf. quos laudat FABRICIVS in Syllabo script. de V. R. C. c. 23. p. 488.

s) Conf. MOSHEIMIVS Hist. Christ. recent. p. 377.

t) Vid. Pieces diuaries sur la philosophie par

MAIZEAUX, T. II. p. 245. Conf. FABRICIVS l. c. c. 6. p. 284.

u) Tales sunt Auctor Cogitationum liberiorum de religione et ecclesia, Auctor tr. de eo quod essentialia est in religione, Auctor Principum Malabaricarum similesque nugatores,

x) loc. cit.

sunt Francisci Sanchez, Hieronymi Hirnhaym, Francisci Mottaeci Vayerri, Petri Danielis Huetii et Petri Baylii nomina. Reliquos enim, qui in diuino et humano argumento Pyrrhonismo fauerunt, eiusque telis vfi sunt, vt dignoscamus, obseruationes nonnullae generales in fine capituli adiiciendae satis materiae suppeditabunt.

§. IV. FRANCISCVM SANCHEZ, cuius vitam eius discipulus RAYMVNDVS DELASSVS concinnauit ^y, a quo sua hauserunt NIC. ANTONIVS ^z et PETRVS BAYLE ^a, Bracara, haud ignobilis prouinciae Interamnenfis apud Lusitanos vrbs edidit. Natus est, parentibus, vt ferunt ^b Iudaicis, patre medico haud obscurae famae anno MDLXII. Puer ad Burdegalenses translatus est, vt literarum et disciplinarum semina a praeceptoribus doctis fidsque conciperet. Inde in Italiam missus, celebriores eius regionis scholas adiit, et imprimis in Vrbe commoratus, quicquid augendis animi diuitiis aptum cognouerit, in mentis horrea congestit, et philosophiam atque artem salutarem indefesso studio ex viuientium ore et mortuorum praeceptis feliciter hausit. In Galliam reuersus Montispeffulani diligentiae studiorumque praemium, collatis summis in medica arte honoribus anno MDLXXXVI accepit. Bellorum tumultibus autem, quae tum omnia replebant, impeditus, vt studiorum impedimenta euitaret, ad Tolosanos abiit. Quo in loco tantopere eius eruditio valuit, vt publico docendi muneri praeficeretur. Quod cum iudicio et lectionis copia instructus valde ornaret, philosophiam annos viginti quinque, artem salutarem octodecim annos magna cum laude docuit, denatus anno MDCXXXII, aetatis septuagesimo. Admodum commendauit Sanchezium medica eruditio, quam compluribus demonstrauit libris lucernam olentibus, quorum indicem habet ABR. MERCKLINVS ^c. Eos vno fasce comprehensos post auctoris vltima fata ediderunt Tolosani anno MDCXXXVI, additis nonnullis eius lucubrationibus philosophicis ^d, ex quibus patet, Peripateticam eum semitam in lectionibus philosophicis more aetatis suae, quae hanc publicis philosophiae professoribus legem imperabat, calcasse. Quantus autem vir fuerit in mathematicis scientiis, in controuersia, quam cum Christophoro Clauio, inter primos artium istarum professores eo tempore excellenti aluit, demonstrat. Ita enim obiectionibus virum acutissimum pressit, vt, quod apte regeret, non haberet. Quamuis autem ad docendam philosophiam Aristotelicam esset conductus, eamque in Italia a praestantissimis philosophis didicisset, non potuit tamen viro acuto et supra vulgi praecudicia sapienti placere philosophiae genus ineptis notionibus et incerta doctrina animum replens, et in veritate indaganda mole-

Franciscus
Sanchez.

Yyy 3 lestum

y) Praefixa est eius operibus.

z) Bibl. Hisp. nou. T. I. p. 262 seqq.

a) Dict. T. IV. art. Sanchez p. 133.

b) Patiniana p. 72. 73.

c) In Lindenio renouato p. 297.

d) De Longitudine et breuitate vitae, Comm. in Aristotelis libr. physiognomon. et de Diuinatione per somnum: adiectus in fine liber, Quod nihil feitur.

e) BAYLE I. c.

lestum magis, quam proficuum. Ast cum prima vice in philosophia vires tentaret, et ad scribendum se accingeret, quod anno MDLXXXI factum esse auctor est cel. STOLLIVS ^f, valde potentes in Gallia erant Aristotelici, et recenti victoria qua de Petro Ramo potiti erant supra modum feroces, regiis quoque edictis cautum erat, ne quis contra Stagiritam publice insurgere auderet. Tristi itaque fato Rami, quem misere interentum tum dolebant amici, monitus, cautius agere constituit, et ne hanc pupillam suo malo tetigisse videretur, crabronesque Peripateticos, valde tum furentes irritaret, ipsi dogmaticae philosophiae tela intentare sua, omnemque, quae afferendo scientias tradit, disciplinam oppugnare constituit, improbans ea a dogmaticis in philosophia supponi et pro certis indubitatisque principiis haberi, quorum incerta fides esset, et quam maxime dubia veritas. Et hanc quidem disceptationis arenam ingressus est, edito libro: *De multum nobili et prima vniuersali scientia, quod nihil scitur*, qui post primam Lugdunensem editionem aliquoties ^g recusus est, addita quoque anno MDCLXV DANIELIS HARTNACCII refutatione, hoc titulo: *Sanchez aliquid sciens, additae sunt textui notae refutatoriae et praemissa est historia breuiuscula Scepticissimi veteris et recentis*, quae tamen tractatio ieiuna est, et longe infra Sanchezii eruditionem et acumen iudicii. Quamquam autem ex circumstantiis allatis satis manifestum esse putamus, petiisse illis telis Sanchezium iugulum philosophiae Aristotelico-Scholasticae, quae nulla fere ratione fortius euerti potest, quam negando vel in dubium vocando ea principia, quae repugnante rerum natura sola mentis excogitauit subtilitas, et sine claritate, sine certitudine in scientias intrusit philosophantium audacia, fatendum tamen, ipsam sciendi certitudinem, et quae illa nititur scientiarum constitutionem vulnus ex hoc conflictu accepisse, licet alte illud non penetrauerit. Causam ideo scientiarum agere contra Sanchezii insultus nonnullis visum ^h, ipse inter primae notae Pyrrhonios a P. BAYLIO ⁱ relatus est. Ceterum non confundendus est cum Francisco Sanchezio, vel quo nomine Latino innotuit, Sanctio, Brocensi, in Salmanticensi academia primario rhetorices et Graecae linguae doctore, quem artis criticae peritia et imprimis praeclarum de grammatica arte opus quod *Mineruum* inscripsit, fecit celeberrimum. Quem *ὁς ἐν παρόδῳ* hoc loco nominamus, eo quod inter scriptores quoque philosophicos haud ignobilis ei locus debetur. Scripsit enim *Organum dialecticum*, librumque *de Porphyrii aliorumque erroribus in dialectica*, et Epicteti quoque *Enchiridionum* Hispanico sermone legendum dedit. De quibus eius laboribus videfis NIC. ANTONIVM ^k.

§. V. Alio

f) Hist. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398. hoc vero anno liber ille Lugduni apud Gryphium primum prodit.

g) Francof. 1618. adiecto MATTH. SIMONII tr. de Literis pereuntibus, Roterod. 1649. 12.

h) Praeter Hartnaccium contra Sanchezium disputauit Io. VLICIVS WILDIVS Diss. quod aliquid sciat Lipf. 1664.

i) loc. cit.

k) loc. cit.

§. V. Alio fine Scepticismum commendauit HIERONYMVS HIRNHAYM, canonicus ordinis Praemonstratensis ecclesiae B. V. Pragae in monte Sihon, vulgo Strahow, abbas, per Bohemiam, Austriam, Morauiam et Silesiam uisitator, ac vicarius generalis, SS. theologiae doctor, qui vixit superioris seculi anno septuagesimo quarto et sequentibus. Vir doctus et disertus, et ab iis disciplinis non imparatus, quibus elegantia ingenii acquiri solet. Edidit is librum non vbiuis occurrentem, ob quem meruit inter recentiores Scepticismi patronos referri. Eius en titulum: *De Typhogeneris humani, siue scientiarum humanarum inani ac ventoso tumore, difficultate, labilitate, falsitate, iactantia, praesumptione, incommodis et periculis tractatus breuis, in quo etiam vera sapientia a falsa discernitur, et simplicitas mundo contenta extollitur: Idiotis in solatium, doctis in cautelam conscriptus*¹⁾, in quo libro nihil quidem minus sibi cordi esse auctor profitetur, quam scientias deprimere, sed id potissimum sibi agendum constituit, vt a vano earum tumore animos praemuniat, easque scientias persequatur, *de quibus inanis stultusque mundus insolentissime gloriatur, tumidam illam pseudo-philosophiam, qua inflati hodie multi fastuose super alios extolluntur, magnum se arbitantes praestare obsequium ecclesiae, magnum Deo, deridentes simplicitatem iusti, tanquam illi soli essent homines, et cum ipsis moritura sapientia.* Ex quibus auctoris verbis fatis apparet, quod etiam in sequentibus non celat, ad commendandam vitam asceticam, et sapientiam eam, quam Norbertus suis iniunxit, eum potissimum respexisse, eumque in finem humiliare quasi, et ostensa vanitate et incertitudine scientiarum profanarum, deprimere eruditionem humanam diuinae sapientiae inimicam voluisse. Nec negandum, multa auctorem acute monuisse, et humani animi inania haud raro studia prudenter fugillasse, attulisse quoque non pauca, quibus pietas et diuiniore sapientiae cupido accendi potest. Verum vt in delicato eiusmodi argumento difficile est, medium recte tenere, ita factum quoque, vt dum vanitatem animi per scientias humanas ad ambitionem inanem grassantis, et ex doctrinae pulchritudine spiritus sibi fumentis vult corrigere, quae hominum vitia sunt, ipsis scientiis imputaret, et quo ad euertendam humanae mentis arrogantiam ex disciplinarum gloria acquisitam, validis vteretur machinis, eas rationes adhiberet, quibus Scepticismus commendatur, viresque solet acquirere. Quod vt paulo plenius cognoscatur, et pius hic Scepticismus, (quo singulari charactere Hirnhaymianus philosophandi modus ab aliis Pyrrhonismi sectatoribus distinguitur) in aperta ponatur luce, intelligatque Lector, etiam pietatis studio interdum decipi homines, si rationem eiurent, vt ad peruersa et falsa delabantur, paulo distinctius auctoris non omnibus noti cogitationes explanabimus. Valde vero mox in limine timet auctor, ne ob argumenti vicinitatem in Agrippae vanitatem scientiarum exagitantis consortio videatur

Hieronymus
Hirnhaym.

1) Pragae 1676. 4.

atur haefisse, quare coniectis in eum, quotquot vetus magiae fabula sup-
 peditabat et Iouius commodabat, conuictis, operose hanc a se amoliri su-
 spicionem fatagit. Qua in re licet facile concedamus monacho, alio lon-
 ge sine, quam Agrippam, eum scripsisse, prodit tamen libri lectio, non
 inutilem illi praestitisse Agrippam operam, nec ab iis telis abstinuisset Prae-
 monstratensem abbatem, quae in pharetra sua Agrippa reposuit. Ipsum
 argumentum excussurus postquam nimium sciendi desiderium mortalium
 delineauit, temporalia scientiarum nocumenta et fluxam earundem condi-
 tionem demonstranda sibi sumit, docens, nimiam scientiarum affectatio-
 nem studiumque corpus affligere, creare molestias, excitare morbos, con-
 ciliare atram bilem et corporis affectum subtristem, impedire coniugii foe-
 cunditatem, conflare inuidiam, adeoque suspectam esse debere mortali-
 bus. Verum autem demonstrationis suae fundamentum positurus, sci-
 entiam non dari, cum academicis negat, Pythagora, Anaxagora, So-
 crate, Democrito in partes vocatis. In quo campo tam aperte Pyrrho-
 niis velificatur, ut non erubescat scribere: „Si de rigorosa illa scientia sit
 „sermo, ad quam metaphysica certitudo et euidencia a philosophis requiri-
 „tur, seu talis, quae neque diuinitus falli possit, facile induisse, ut talem
 „cum Socrate et Academicis omnino neget“. Rationem inde desumit,
 quod certitudo intellectus a fallibilibus et incertis sensuum experimentis de-
 pendeat, cum nihil sit in intellectu, quod non fuerit in sensu prius. Quae
 tam certa visa est incertitudinis demonstratio monacho, ut scientiae asser-
 tores somniantibus esse similes iudicet, qui dum dormientes se certa vi-
 dere credunt, expergefacti se ludificatos esse sentiunt. Fatetur quoque
 „induci se non posse, ut credat, vllum etiam ex certissimis philosopho-
 „rum axiomatibus, ea certitudine qua ipsi, credat esse infallibile“: quod
 inde probat, „quia in creatione falsificatum est illud axioma: Ex nihilo
 „nihil fit, et in mysterio eucharistiae illud: Accidens non potest vlllo mo-
 „do esse sine subiecto, vel illud in mysterio trinitatis: Non posse
 „eadem tria esse vni tertio, nec tamen eadem inter se“. Immo, quod
 mireris, et inde viri scopum et ingenium noscas, non diffitetur,
 „se illud principium principiorum: implicat idem simul esse et non esse,
 „et, omne est, aut non est, omne totum est maius sua parte, et alia hu-
 „iusmodi, etsi non credat falsificari posse, eam tamen se illis fidem nun-
 „quam tribuere suo iudicio fretum, ut etiam diuinitus infallibiles esse
 „pro certo contendat, et infinitam Dei potentiam velit humano captu cir-
 „cumscribere“. Vnde et in sequentibus sensuum testimonium in percipi-
 enda reuelationis diuinae veritate eiusque criteriis occasionale tantum esse
 dicit, cunctaque ad gratiae habitum supernaturalem et auxilium diuinum
 reuocat. Quae an dici possint a Sceptico magis *πυρρηνικός* et an aliquid
 magis faciat ad euertendum omnem rationis vsum, Lectori expendendum
 relinquimus; quamuis eandem fabulam, licet prudentius, luserint alii
 quoque

quoque ex Romana ecclesia viri docti. Quos tamen, imprudentia dicam an impudentia vincit auctor, dum, quod ne Pyrrhoni quidem vel Arcefilao in mentem venit, sensuum criteria eludit, contendens, „Apostolos, qui Christum viderunt, et cum eo comederunt, „vocemque eius audiuerunt, fuisse de his certos non certitudine physica sensus, quae absolute falli possit, quam certitudine fidei“. Quod ex ipsis Scepticorum decretis inficetum est et insipidum, omnemque humanae naturae sensum eiicere aptum. Vidit auctor, vt palpari enormes errores possunt, ita omnem cognitionem eiusque criteria perire. Vt itaque hoc se labyrintho extricet, ad diuinum criterium confugit, idque esse lumen, statuit, humanae menti infitum, immo congenitum, siue concreatum, ad veritates cognoscendas et diiudicandas; quod lumen, vt a ratione diuersum esse statuit, ita a Deo nobis infusum magis vel minus hominem illuminare, ait, prout magis vel minus se ad illud intuendum conuertit, quantoque magis vel minus purum adhibet mentis oculum: qua ratione dum ad gratiae operationem et illuminationem omne veri cognoscendi principium restringit, omnem veri regulam, quatenus intellectui naturaliter inest, eludit. Et tamen adeo incertitudini intellectus humani etiam per gratiam infusam illuminati fauet, vt asserat, etiam hoc pacto scire nos non posse euidenter, quando in iudiciis nostris huic infuso luminis, et quando naturali potentiae innitamur, sic vt non habeat homo, cur ex hoc etiam capite suam hic et nunc iactare vnquam possit scientiam. Quae annon omni Scepticismo impudentiora et imprudentiora sint, ipse cautus rerumque intelligens lector dispiciet. Neque obiectionem vulgatissimam, id tamen sciri, quod scientia non detur, aliter reprimat, quam vt Scepticos secutus dicat, videri id modo probabilissimum, et ita affirmari posse, vt falsum tamen subesse timeatur, quamdiu rationi humanae iudicium infitit. Criterium veritatis autem, quod recte illi opponi videbat, ita eludit, vt ad Pythagoreum *αὐτὸς ἐφα* confugiendo, illud sibi firmiter certoque credendum esse statuatur, quod ecclesia proponit, certius longe sibi futurum, quam si ex quibuscunque Dialecticorum praemissis deduceretur. Ex quibus quasi praeclare labore defunctus concludit, scientiam nullam in eo sensu, quo a philosophis quaeritur, dabilem aut humano studio comparabilem esse. Verum recte ingeminamus heic illud Horatii:

Quid dignum praestet tanto promissor hiatu?

Parturiunt montes, nascetur ridiculus mus.

Qui enim scientiarum difficultatem et falsitatem magnis bullis proiectis se demonstraturum pollicetur, gaudens sibi hostem non deesse, quem telorum suorum acie configat, is declamatorio dicendi genere, corrahis sententiolis obtorto collo in partes raptis, perpetuoque circulo, quem vo-

n) cap. 4. p. 50.

cant,

cant, et elenchi ignoratione, miscet quadrata rotundis, et cum spectris ac lemuribus pugnat, rationesque affert nullas, sollicite sibi cauens, ne accurate ratiocinando aliquam intellectus recte adhibendi scientiam dari suo exemplo comprobet. Quae vero speciem philosophiae ex auctoris mente habere debent, cuncta ex Scholastica philosophia desumpta sunt, qua ratione steriles metaphysicae Scholasticae nugae et regulas veritatum maxime formalibus, ut vocant, principiis, nescio ineptius an insulsius opponit, et ex problematibus physicorum Scholasticorum quibus magnis rixis de magnetismo, de sympathia et antipathia aliisque occultis naturae operationibus diuersa et fluctuante opinione disputant, ipsam sciendi certitudinem euertere ingenti nisu fatagit. Qua occasione, ut forduerunt monacho pietatem cum scientiarum interitu promouere cupienti disciplinae naturales, ideas et archaeum Helmontii atque Marci, quae principia eo tempore in schola Pragenfi magnam existimationem nacta erant, hancque concitasse bilem auctori videntur, iugulat, systema atomisticum explodit, et quam graua inde animae damna oriantur, more declamatorum suggerit, ratus *millies salubrius esse homini in sola deuotione et oratione commorari, et, ne a quo studio impediatur, literas velut pestes fugere*. Et heic amplissimum campum inuenit Praemonstratenfis praeful vitia eruditorum insectandi, et prolixum eorum naeuorum indicem contexendi, quibus contaminatae sunt a multis literae et scientiae. Probat enim, excusare plerumque doctos peccata, licet in ipsis grauiora et ceteris detestabiliora; exoriri steriles euangelii praedicationes, saluberrima suggerentium, nihil eorum praestantium, et mortuam quandam, id est, sine fructu et effectu se efferentem eruditionem iactantium, quae dum alia scire putat omnia, se suamque ignorat miseriam et infelicitatem. Vanum quoque libros conscribendi studium fugillat, doctorum indocilitatem ac pertinaciam liberatorum exagitat, contentiosas et cauillatorias disputationes depingit, vanam in scrutandis rebus altis curiositatem deplorat, et quo pacto, humilitas istis naeuis proscribatur, foueatur exitialis multorum et funesta infelicitas, fides autem Deo displicitura sine merito euadat, graphice delineat. Quae omnia, haud ingrata lectionis copia et dicendi genere non inficeto allata si ad emendandos animos, ad pellendos pseudo-eruditorum morbos, ad restituendum scientiis honorem verum, et ad limites ponendos inani mentis humanae iactationi attulisset, non haberemus magnopere, quod in auctore reprehenderemus. Verum dum docentium et discipulorum vitia, et pseudo-eruditionis infaustos et bonis quibuscunque detestabiles fructus ipsi eruditioni imputat, dum, quae voluntatis male affectae fructus sunt, ipsis artibus et disciplinis adscribit, aperte prodit, aut stupenda ignoratione ea, de quibus sibi disputandum esse censuerit, ipsum latuisse, aut maligna mente et iniusta ratiocinatione infontes literas maleuolis calumniis onerasse. Praeuidit Auctor, fore plurimos, qui stupidae simplicitatis aduocatum eum agere velle, suspicentur. Quam maculam viro docto, qui

qui omnia passim ad argumentum suum ornandum corraferat, quae literae suppeditabant, indignam ut a se depelleret, scientiae laudem et necessitatem per partes eundo operose demonstrare, fugillare et acute configere ineptam ignorantiam, constituit ^p, tacite indignatus ordini suo, quod primordiorum suorum consuetudinem diuersas scientiarum facultates profitendi non retinisset ^q. Verum caue secularem intelligas scientiam, hanc enim seruo Dei noxiam esse et prohibitam denuo repetit, sed hanc vnum esse scripturae studium, collectis veterum ascetarum effatis contendit, his seruatis et studiose consultis paginis, facile carere nos posse omnibus libris et a gentilibus et a secularibus viris scriptis putat. Quod ut demonstret indolem sapientiae verae, qualis Christi discipulis Spiritus Sancti collustratione confertur, quaeque animum vere emendat, et ad diuinos vultus reuocat, multis depingit, et omnem in commendanda pietate et virtute Christiana laborem consumit. Qua ratione vtilissima multa et ad excitandum pietatis sensum apprime facientia auctorem attulisse, minime negamus, quae vero et scopae dissolutae sunt, et ad exterminandas scientias nihil valent, et id modo probant, sanandum esse diuini spiritus operatione animum ab ambitione et vanitate, quibus vel per falsam eruditionis speciem iactatur, vel veris et commendandis scientiis abutitur. Quae ut recta sunt et a bono quolibet utroque pollice probanda, ita ad Scepticismum incrustandum, et ad inferendum non literis modo honestioribus, sed et ipsi ratiocinandi facultati homini a patre luminum concessae inepte profus transferuntur, apta quoque sunt, ad subministranda profanis animis tela, quibus confoditur pietas et in contemptum atque fordidae ignorantiae suspicionem adducitur. Ex quibus parca manu datis, satis, nisi fallimur, constat, auctorem, cui plus pietatis, quam iudicii, plus lectionis quam accuratae meditationis inesse, adducta monstrant, Scepticismi patrocinio, sacris literis, pietati et imprimis ecclesiae auctoritati consulere voluisse. Quod quam peruerso et noxio modo fecerit, et veritates suo loco et genere optimas ad malum finem, ipsi forte non praeuisum, adhibuerit, ex dictis est manifestissimum.

§. VI. Elegantius Scepticismi causam ornauit, eamque philosophantium ingeniis commendauit FRANCISCVS MOTTAEVS VAYERIVS, inter literatissimos suae aetatis viros apud Gallos numeratus, cuius res post P. PELLISSONIVM ^r tetigit P. BAYLE ^s. Is ad Cenomanenses origines retulit ^t, a patre autem Felice Mottaeco Vayerio Lutetiae anno MDLXXXVI genitus est ^u. Qui cum praeclaras animi dotes in filio obseruauisset, nihil omisit eorum, quibus felici institutione ad elegantiam morum et eruditionis animi adolescentium formari solent.

*Franciscus
Mottaecus
Vayerius.*

Z z z 2

Mature

p) c. 30. p. 315.
q) p. 325. Hac confessione probatur querela CAS. OVDINI in Praef. comm. de S. E. supinam ignorantiam huic ordini obliicenti.

r) Histoire de l'academie Francoise p. m. 234.

s) Dict. T. IV. art. le Vayer, p. 408 seqq.

t) MARVILLE Melanges de literature T. II. p. 328. edit. recentissimae.

u) CROIX DV MAINE Bibl. de France p. 84.

Mature itaque humanitatis literis et veterum scriptorum deliciis innutritus, incrementa cepit spe omni laetiora. Quibus animi dotibus et eruditionis praefidiis instructus cum firmato iudicio mascula vis animi et acies quaedam insolita accederet, bonis omnibus doctisque viris euasit commendatissimus. Ita vero aulae quoque gratus factus est, ut non modo inter status consiliarios legeretur, sed et Andegauenfi duci, a rege fratre praeceptor praeficeretur, cuius institutione ad egregia quaeuis regii sanguinis adolescens effingi posset. Sed et ipsum regni haeredem institutione sua formauisse PELLISSONIVS testis est *, quod munus grauissimum anno MDC LII suscepit. Quo teste si standum est, falsus est NAVDAEVS †, qui cum obseruasset, magnam in aulae regis fuisse Vayerii existimationem ob librum, quem *de Institutione regia Delphini* conscripserat, et ea commendatione fuisse ad id munus delectum, addit, impediuisse consilium reginam a viro coniugii nexibus implicato abhorrentem. Sed et hoc falsum esse inde intelligitur, quod nonnulli tradunt, reiectum esse Vayerium metu, ne pravae doctrinae veneno, quod in dialogis suis sparferat, tene-rum regii principis animum corrumperet. Tanta autem literarum in eo viro fuit cognitio, et fama ex iis ingens, ut, qui supremum rerum Gallicarum clauum moderabantur, cardinalibus Richelio et Mazarino esset commendatissimus, et in oculis eum haberent inter eruditos, quotquot literis pretium statuere nouerant. Coniugio tamen, non admodum laeto fuisse gauisum Vayerium ex inuectiuis in foeminas, quas passim scriptis suis imperfit, conicit Baylius ‡, incerto tamen nisi fallimur, argumento vsus. Certe filio, quem vnicum habebat, anno MDCLXIV orbatus §, ita animo afflictum se sensit, ut doloris mitigandi causa, senex licet ad secunda vota transiret ¶. Hunc filium, vitae ecclesiasticae addictum, parentem ad Pyrrhonica placita effinxisse, facile nobis ex eleganti, quae illi inscripta est satyra §, BOILAVII persuademus. Totus enim in eo est poeta ingeniosissimus, ut scientiam humano generi deneget, et inter stolidos connumeret omnes, stultitiae licet gradu et ridenda absurditate diuersos. Certe ita placere voluisse Vayerio poetam, et a deamata illi secta occasionem sumfisse suae aetatis homines magno strepitu eruditionem affectantes, nigro sale defricandi est verisimillimum. Ereptus est rebus mortalium Vayerius valde senex, cum LXXXVI aetatis annum attigisset, anno redempti humani generis MDC LXXII. Qualis autem quantusque inter eruditos illius aetatis fuerit, cum censurae atque iudicia eorum probant §, tum scripta illius loquuntur. Sane valde commendat Vayerium sententia, quam P. BAYLE ¶ dixit, dignus in hac re iudicanda arbiter, cuius satis notum

*) Hist. de l'Acad. Franc. loc. c.

y) Mascarat. p. 375.

z) loc. cit. not. H. quam obseruationem sine lectoris damno laudabilius omisisset Baylius.

a) Ibid. not. G.

b) PATIN, T. II. Lettr. 326. p. 656. MARVILLE loc. cit.

c) Satyr. IV. p. m. 25.

d) Vid. BAILLET. Jugemens des Savans T. I, P. II. c. 9. et citati.

e) loc. cit. not. K.

notum est accuratum limatumque de meritis virorum doctorum in rem literariam iudicium. Is enim comparando Vayerium cum Plutarcho, cuius lectionis copiam et ingenii amoenitatem prope attigit, multum emolumentum, ait, redundare ex lectione scriptoris optimi. Multa enim cogitasse eum eleganter, multa accurate et solide definiuisse, aequisque inter se passibus in eius scriptis ambulare iudicandi aciem et eruditionis praestantiam, ita tamen, ut a lectione vasta, ingenti laudatorum locorum veterum cumulo se prodente illa nonnihil deprimatur. Maxime vero felicem fuisse Vayerium pronuntiat, in aliorum meditationibus ad novas cogitationes eleganter adhibendis. Cui Bayliano iudicio subscribent, quotquot Vayerii labores literarios cum cura legerunt. Non ignoramus quidem Balzacia ^f et personati MARVILLII ^g censuras, quibus tot congesta veterum loca, et coaceruata antiquitatis testimonia valde displicuerunt, et corrasor magis sententiarum veterum, quam scriptor iustus et accuratus Vayerius visus est: nec negamus, dissonum esse id a moribus huius gentis hodiernis, ex qua ortus erat, et in qua vivebat; interdum etiam nimium genio hac in re suo illum indulgisse. Verum ut in eo veterum magis consuetudinem, qua mire delectabatur, expressit, quam tantum abest ut reiiciant reprehendantque qui de rebus eruditionis antiquae sobrie iudicant, ut potius in laude πολυμαθείαν istam veterum ponant, qua ratione Plutarchus omnium calculum meruit: ita iudicium simul adhibuit, nec sola veterum loca repetiit, sed et sententiam dixit suam; illis gratus futurus, qui antiquorum scriptorum lectione gaudent, licet delicati et ignavi seculi mores ista fugiant. Id nos meliori iure in viro vastae lectionis dolemus, suffocasse nonnunquam ingentem illum veteris doctrinae apparatus iudicandi vim et obstitisse, quo minus foecundissimo, quod alebat, ingenio satis uti posset ^h. Ipsam autem scribendi rationem displicuisse elegantiarum Gallici sermonis iudicibus, qui academiam laudatissimam constituunt ⁱ, et quorum pars ipse fuit Vayerius, in eam societatem anno MDCXXXIX receptus ^k non mirabuntur, qui cogitant, antiquorum magis morem quam recentiorum eum sibi imitandum proposuisse. Ceterum adolescentiam eius a disciplinae severitate paulisper recessisse, ex eius *Hexamero rustico* ^l colligas; viri autem atque senis ea fuit vivendi sobrietas, ea morum probitas et constantia inter aulae luxum et voluptates, ut similem non haberet. Toto enim animi habitu Stoicum philosophum expressit, honores et diuitias contemnentem, et voluptatibus omnibus longe superiorem, adeo ut non tantum eam sollicite vitaret vivendi licentiam, qua ad luxum et proteruiam plerique, qui in aula viuunt, abutuntur, sed et ab iis oblectamentis abhorreret, quibus honesta recreatione refici solet animus. Totus museo addictus, et inter libros tantum non sepultus, eam modo voluptatem sectatus est, quam ex lectione optimorum scriptorum, et ex

f) Vid. Menagiana T. I. p. 328.

g) loc. cit.

h) Vid. Leibniziana p. 165.

Z z z 3

i) Menagiana Tom. II. p. 250. MARVILLE, BAYLE II. CC.

k) PELLISSON. I. C. p. 153. l) p. 97. 98.

lucubrationibus cum cura et eruditione conficiendis viri docti capiunt. Fecit tamen ille veteris eruditionis amor et affectatio, ut mores eius a seculi istius, satis accurati et elegantiae iam tum supra modum studiosi consuetudine abhorrent, et nonnihil ambitionis et austeritatis, quae paedagogis tribui solet, in eo notaretur; quo factum, ut imaginem eius PATINVS^m et MARVILLIVSⁿ depinxerint, illi, quam in orbe literario meruit famae non respondentem. Patinus enim ut eum noscamus Stoicum, nos animo fingere iubet hominem, laudis alienae admodum cupidum, et suae opinionis atque consuetudinis supra modum tenacem, impietatis autem Diagorae Melio et Protagorae obiectae plerisque reum visum. Nec abludit Maruillii narratio, qui licet non neget, inter optimos academiae quae patrii sermonis curam habet scriptores Vayerium ea aetate fuisse relatum, ait tamen, plerisque displicuisse mores viri phantasticos et Scepticum philosophum externo quoque habitu referentes. Ipso enim vultu et vestitu insolens quid et seculi consuetudini dissimile prae se tulisse, oculisque ad coelum elatis et in aedificiorum cacumina intentis ambulanti sibi magis visum esse astrologum vel chemicum, lapidi philosophorum quaerendo intentum, quam philosophum. Quae ubi legimus, succurrebat nobis imago Pyrrhonis simili fere modo per vicos ambulantis, qualem descripsit Antigonus Carystius: unde suspicio nobis enata est, Vayerium, suae aetatis mores prae veteribus valde contemnentem studiose eiusmodi personam effinxisse, ut veteres Pyrrhonios imitaretur. Certe nec aulae plaustum curabat Vayerius, nec probari cupiebat aetati suae, molliores mores sectanti, quam ferre poterat vir, qui omnem fere aetatem in legendis scriptoribus antiquis consumserat, omnemque diligentiam, quae illi maxima inerat, adhibebat, ut thesauros veteris aevi colligeret, et in usus suos referret. Cuius specimina edidit luculenta vulgatis libris multis iisque fauente Minerua eleganter doctaeque conscriptis^o, quos quanta cupiditate et plausu legerit orbis literatus, iteratae editiones comprobant. Eo vero adhuc viuo, curante filio magnae spei iuvene, vno saepe comprehensi comparuere^p, quae editio aliquoties repetita et aucta est^q. Inter hos ingenii Vayeriani foetus eruditorum iudicio eminent, quos *de Institutione ad regium principem*, et *de Philosophia gentilium*^r scripsit. Nobis autem hoc potissimum loco enarrandus fuit ob Pyrrhonismum, quem fouere, in crustare, et quibus possit viribus commendare conatus est. Unde occasionem haud facile dimisit, scientiarum certitudinem labefactandi, et dubitationibus, ut erat ingenio foecundus omnia complendi. Praecipuum tamen Pyrrhonismi patrocinium suscepit *in quinque dialogis*, quos veteres, maxime Ciceronem imitatus ascito *Oratii Tiberonis* nomine vulgavit, inque iis philo-

m) T. I. Lettr. 22. p. 97. 98.

n) loc. cit.

o) Catalogum eorum habes apud PELLISS. l.c.

p) 1653.

q) Tomis tribus, fol. 1662. Sex tomis 1669. in

qua editione sunt libri a Vayerio annis 1667. 1668. 1669. scripti.

r) Vid. Sorberiana p. 223. PERRAULT Eloges T. II. p. 129. Patiniana p. 100. Memoires de Littérature T. I. p. 187. BAYLE l.c. not. K. p. 413.

philosophiam Scepticam, conuiuium Pyrrhonicum vitam priuatam et similia more Sceptico laudare constituit^s. Quibus postea addidit quatuor alios, doctam ignorantiam, opinionis pertinaciam, artem ciuilem et matrimonium considerantes. In his vero adeo aperte Scepticismo fauet, et omnem tum sciendi tum viuendi certitudinem omnibus neruis spoliatur, vt periculosus multis veritatis hostis visus sit: quare arma contra eum praeter alios arripuit ARNOLDVS WESENFELDIVS, V. C. et laudati ab eo Scepticismi absurditatem luculenter demonstrauit^t. Multo vero magis viris doctis piisque displicuit, quod ad religionem, quae in orbe viget, disparitatem σκῆψιν suam extendit, et indigna tanto viro leuitate animi in eo argumento fuerit versatus. Quae causa fuit, cur in Atheismi suspicionem inciderit, profanaeque mentis accusationem ista scepticismi laudatione meruerit^u. Ipse vero ad extollendam reuelationis necessitatem et firmandam ecclesiae auctoritatem velut προπαίδευμα aliquod ad Christianam fidem Scepticismo vtendum esse contendit^x. Ad has vero syrtes naufragium fecit fama viri cetera summi et inter maxima Galliae lumina sua aetate numerati, qui et *Hexamero rustico*, lubrico et indecoro scribendi et lasciuiendi genere confecto canos suos contaminasse visus est^y; certe a viro Stoicam grauitatem prae se ferente edi non debuit. Inter discipulos eius Sorbierium^z quoque referri videas, certe is, quamuis ex disciplina Gassendi produisset, partem tamen quandam *Institutionum Scepticarum* SEXTI EMPIRICI Gallice vertit, et haud obscure prodidit, a Scepticismo se non admodum abhorreere; supra quoque obseruatum, fuisse nonnullos, quibus visum, systema atomisticum quale Gassendus construxit, viam ad Pyrrhonismum struere: quod vtrum verum sit, et quo sensu dici possit, alio loco dispiciendum est. Sed et FOUCHERIVM^a canonicum Diuionensem, edita historia philosophiae Academicae celebrem, Vayerii vestigiis instituisse, ex iis notum est, quae

Tomo

s) Nouam editionem 1716. recensent auctores Belgae Reipubl. literar. 1717. Sept. conf. STOLL. Hist. lit. P. II. c. 1. §. 85. p. 398.

t) Exercitat. Francof. T. I. Sect. II. vbi agitur de Absurditate Scepticismi denudata, atque Vayerii laudes scepticos excutuntur, additur quoque Historia Scepticae dubitationis.

u) Vid. REIMMANNVS Hist. atheismi p. 408. et quos laudat.

x) Vid. Dialog. I. c. p. 275.

y) MARVILLE l.c. Leibniziana l.c. BAYLE l.c. not. D.

z) Lettres de Sorbier p. 148. STOLL l.c. p. 400.

a) Sobrie Foucherius in commendanda et in luce ampliori ponenda philosophia Academica versatus est, et iudicium pariter atque doctrinam in eo argumento probauit, edita Historia Academicorum, quae incomparabile opus, auctori suo magnae gloriae futurum audit Menagio Menagianor. T. II. p. 387. Non enim ad inuidiam

humani generis Scepticismi commendationem adhibuit, sed tolerabiliorem faciem illi esse, et meliores vultus demonstrare voluit, eam Pyrrhonis scholae operam praestiturus, quam Lipsius Stoicae, Gassendus Epicurae praestiterat, recte id obseruante illustri LEIBNIZIO Theodiceae §. 353. p. 355. De quo non dubitabunt, qui Librum II. dissertationum de Inquirenda veritate legerint, vel solum caput 13. cum cura euoluerint. Non enim is viro eruditissimo animus erat, vt in Scepticismo velut sine fine acquiescat intellectus, sed, quod monitore Leibnizio dicerat, vt eo parante viam, ad perspicuitatem et euidentiam perducatur cogitatio: id quod in laudatis dissertationibus de I. V. magnopere vrger. Intelligi hoc etiam potest ex occasione excultae historiae et philosophiae Scepticae, quam libris MALLEBRANCHII de Inquirenda veritate, et Cartesianismo opposuit, vt in ipso Dissert. de I. V. limine fatetur.

Tomo primo ^b de eius lucubrationibus diximus. Is enim inter laudatissimos philosophandi modos academicam disceptandi rationem retulit.

Petrus Daniel Huetius.

§. VII. Nemo autem vel diligentior in Scepticismo defendendo commendandoque fuit, vel in stuporem magis et admirationem rempublicam eruditam ea re conuertit, vel concinnior fuit in argumentis enumerandis, quae pro Scepticismo adduci solent PETRO DANIELE HVETIO. Qui ut inter summos Galliae literatae viros per dimidium, et quod excurrit, seculum, iure suo eminuit, ita in historia philosophiae quoque eum locum occupat, ut eius memoriam omittere nefas sit. De eius vero vita fatisque *rebusque ad eum pertinentibus*, ipse illustris scriptor commentarium conscripsit, et quo pollebat sermonis Latini nitore et castigatae dictionis copia non res modo suas, sed et amicorum, et orbis literati, quoad suam aetatem, iucunda narratione exposuit, qui liber eo adhuc viuo. Hagae Comitum ^c lucem vidit, et a Lipsiensibus recusus est. Hac narratione ceterisque Huetii chartis usus est, amicus eius OLIVERTVS, qui biographiam eius libello *de Imbecillitate intellectus humani* praefixit. Tacemus ephemerides literatas ^d, passim vitae eius historiam strictim enarrantes. Nos institutum nostrum sequentes, ad ea potissimum respiciemus, quibus, ut in orbe literato immortale nomen Huetius consecutus est, ita de philosophia eiusque historia praeclare meruit, Scepticam autem philosophandi viam si non feliciter planeque, erudite tamen stravit. Natus est Petrus Daniel Huetius, Cadomi parentibus nobiles et illustri genere fatis, anno salutis recuperatae MDCXXX, VI. Id. Febr. ^e. Patrem habuit Danielem Huetium, qui inclinatis reformatae ecclesiae partibus ad Romanae ecclesiae castra transfugerat. Cum in ipsa pueritia ingenii subtilitatem, et iudicandi vires supra aetatem magnas, elegantiam autem imaginandi facultatis, et indolem ad humanitatem compositam ostenderet, studiis idoneus iudicatus est, a patre tamen ad ea colenda duci non potuit, quem in prima pueritia amisit. Matre vero educationis curam subeunte, quinquenni maior primae literaturae rudimentis a praeceptore domestico initiatus est. Vix autem triennium elapsum erat, in quo spem dederat puer Huetius haud vulgarem, profectuum laetissimorum, cum ipsam segetem laete efflorescentem in prima herba suffocaret mors matris immatura, qua domum suam valde, ait, afflictam esse, adeo ut non multum abesse augurarentur homines, quin bonis omnibus ac fortunis eversa esset. Et successerat quidem tutoris nomine in partem curae de illo educando Aegidius Macaeus, exquisita mathematicarum disciplinarum et fide-
ralis imprimis scientiae cognitione percelebris ^f, cuius postea supellex ma-
thema-

b) pag. 1334.

c) 1718. et ad calcem Qq. Alnetan. Lips. 1719. 4. qua editione utimur, vid. Bibl. ancienne et moderne T. X. art. 7. Act. erud. 1719. Febr. Europe sauante 1719. Jan. art. 5.

d) Memoires de Trevoux 1721. Avr. NICKR.

Memoires T. I. Noua liter. Germ. 1720. p. 105. 1722. p. 148.

e) Diem natalem, nescio quo fato omisit ipse, indicat OLIVERTVS l. c. Imaginem eleganti Wolfgangi manu aere depictam habes ante vltimam editionem Lipsiensis Demonstrationis Evangelicae.

f) loc. cit. p. 5.

thematica haereditatis iure ad Huetium peruenit. Verum cum is tempus fere omne artis fideralis studio tribueret, exiguam officii curam habuit, eique se subtraxit. Puer autem Huetius interim monacho cuidam crucigero puerilibus literis instituendus traditus est, qui tametsi homo mitis erat, ita tamen supercilio atque voce sua puerulum inter matris amplexus tenerime educatum terruit, vt aetate quoque grandior ad aeris Campani forum ad scholam vocantem cohorresceret. Quibus accessit contubernium adolescentium sanguine iunctorum, qui toti abhorrebant a literarum studiis. Quae tamen impedimenta superauit et indolis ad egregia quaeuis adspirantis bonitas, et Iesuitarum Cadomensium, quorum disciplinae postea traditus est, cura et cohortatio, praemiis quoque et munusculis suffulta, qua factum, vt, qui tantum non extinctus erat, amor literarum rediret. Qui cum in adolescente fauentissima naturae muneribus amplissime instructo accenderetur, mature in flammam erupit, eo insatiabili scientiarum addiscendarum desiderio, quod per omnem postea vitam non deposuit, flagrante. Id quod vehementer quidem praeceptoribus eius placuit calcar currenti addentibus, et noua indes ardori, quo in disciplinarum studia ferebatur, alimenta subiicientibus: commilitonum autem, quos post se relinquebat, inuidiam, et insidias illi contraxit. Abhorrebat tamen, quod mireris, a lingua Graeca, diuina vero ingenii vi quadam raram pangendi carminis facilitatem et felicitatem expressit, eamque simplicitatem et maiestatem fuci adscititii nesciam affecutus est, vt inter primos aetatis illius poetas numerari potuisset fere puer, si exempla veterum magis, quam recentiorum illi magistri imitanda proposuissent. Emenso politioris humanitatis curriculo, cum iam hauriendis philosophiae mysteriis videretur maturus, in Antonii Hallaei professoris regii conuictum et disciplinam transiit, quem virum impense doctum magnam sibi eo tempore praeter geographiam facultatis poeticae famam acquisiuisse, praeter Huetium^g testis est PETRVS BAYLE^h. Huius autem et praelectionibus publicis et priuata Institutione harum quoque rerum notitia imbutus, et domestica eius consuetudine egregiis doctrinae incrementis auctus, ad philosophiae artiumque mathematicarum studia totum se conuertit, inque illis ducem nactus est Petrum Mambrunum e Societate Iesu, qui postquam Lutetiae rhetoricam magna cum laude traderat, Cadomum venit, ibi philosophiam explanaturus, post ista vero tempora in Flexiensi collegio philosophiam et theologiam ad vitae finem professus est. Is cum a Platone aliisque antiquitatis magistris didicisset, parum feliciter in philosophia versatum iri, qui ansas eius, artes mathematicas non prius didicisset, Huetium ea de re monuit, auctorque illi extitit, vt Geometriae principia prius delibaret. Quod consilium dum adolescens insolito discendi ardore disciplinas quascunque complexus, exfe-

g) p. 12. 134. h) Dict. T. II. art. Hallé p. 687. i) Obiit 1661.

quitur, adeo cupiditate illius scientiæ accurate discendae occupatus est, ut noctes atque dies in ea excolenda consumeret, et iam pene aspernaretur ea studia, quorum amore hætenus erat accensus. Id tamen magister egit, ut cum extinguere hunc Geometriæ amorem non posset, in ordinem eum redigeret, et ad percipiendâ philosophiæ præcepta ardentem disciplinarum studio adolescentem perduceret. Ipse cum paulisper ætate matureceret, non sine literarum suarum damno intellexit, istud sibi nimium geometriæ studium noxium accidisse, neglecta philosophia, quod optimum hominibus bonum datum esse intelligebat. Et suo itaque instinctu et Mambruno auctore philosophiæ studia renouauit arctiusque complexus est, sepositoque geometrico et astronomico choragio, philosophiam coepit haud segniter capeßere, ita tamen, ut leges geometrarum ad meditationes philosophicas apte feliciterque transferret. Emiserat per illud tempus Cartesius principia nouæ philosophiæ suæ; quem cognoscendorum cum iam triennium in philosophiæ curriculo absoluisset, magna eum cupido inceßerat. Fateturque ipse ^k, *Dicere non facile se posse, quantam admirabilitatem fecerit noua philosophandi ratio in animo iuuenili, et veterum sectarum rudi, cum ex simplicissimis et facillimis principiis deprompta videret speciosa miracula, et velut sponte exortam mundi huius compagem, totamque rerum naturam.* Addit his, *per multos certe annos arctissime deuinctum se tenuisse Cartesianæ factionis studium, tum præcipue, cum per Hollandiam et Germaniam viros graues atque doctos velut fascinatione quadam tenaciter Cartesio videret addictos, diuque insanientis huius sapientiæ consultum errauisse, donec maturescente ætate, totoque hoc doctrinæ apparatu a fundamentis perspecto vela dare retrorsum et cursum iterare coactus esset, cum inanibus structuris niti eam totamque ab imo solo vacillare certissima ratione deprehendisset.* Quod quo pacto fecerit, et in aduersariorum Cartesii partes transiuerit, in sequentibus enarrabimus. Sane Iesuitas, quibus ob notissimas causas vehementer inuisa fuit Cartesianæ philosophia, ut suo loco infra tradetur, quique plurimum apud Huetium poterant, ad mutationem hanc plurimum contulisse, est verisimillimum. Eo vero iam tempore quamuis sedecim demum annorum adolescens esset, præclarissimi ingeni Huetiani eminuit præcocitas, cuius ex omni artium mathematicarum circulo specimen publica disputatione in vrbe Cadomensi, stupentibus rei nouitatem cunctis, edidit, cum Eduardum Billium ex S. I. sodalitate virum doctum in iis artibus studiorum moderatorem habuisset. Absoluto philosophiæ et τῶν μαθημάτων cursu ad scientiam iuris accedere mos eum iubebat vulgo receptus: quamuis vero legum veterum notitia haud parum illi cordi esset, amoenitas tamen literarum philologicarum et antiquitatis eum retraxit, cum eas ex SAMVELIS BOCHARTI *Geographia sacra* diligere coepisset. Indignatus autem sibi est, cum se Hebraicarum Graecarumque literarum prorsus rudem et ab his praesidiis

k) p. 15.

iner-

inermem videret, sine quibus antiquissimarum rerum cognitio acquiri non potest. Quod effecit, vt cum viui praeceptores in eo doctrinae genere ipsi deessent, nullo alio magistro, nisi se ipso, vsus, breui tempore vtriusque linguae indolem, regulasque perdisceret, et felicissima ingenii excitati et prompti indole nixus sacra oracula multoties ^l legere, scriptores autem Graecos et poetas non sine fructu euoluere posset. Quod minime in eo mirandum, licet singulare profus esset, cum praeter florentem iuuentutis vigorem, ac inusitatam mentis alacritatem, ingenio praestantissimo suffultam et viuudum corporis robur accepisset, et nulla vnquam assiduitate laborum, vel lectionis pertinacia et vitae sedentariae desidia expugnaretur, sed vegetus semper et alacris non minus a libris et studiorum contentione discederet, quam accessisset. Plurimum autem illi profuit Bocharti amicitia, cuius *Geographiam sacram* cum inexhaustam eruditionis sacrae et profanae congeriem esse videret, cupido ipsum incessit, ipsum auctorem adeundi, vt eius consiliis et amicitia frueretur. Quae spes eum non fefellit, ab eo enim tempore arctissima inter vtrumque consuetudo coaluit, quae plurimos annos durauit, et ad augendam firmandamque doctrinam Huetio plurimum profuit. Valde tamen in his profanae eruditionis studiis refrixisse pietatis ardorem ipse candide fatetur ^m, quo factum, vt aequalium suorum exempla secutus, commodaque et oblectamenta vitae quaerens circulis hominum, et multo magis etiam mulierum, frequens adesset, et tum cultum corporis et vestimentorum elegantiam, tum reliqua quibus placere sequiori sexu iuuenes solent, cum cura coleret, exercitationibus autem corpus studiose perficeret. Ita exacto vitae iuuenilis tempore, ineunte anno vicefimo primo sui iuris factus e potestate tutorum exiit, qui fatis duriter et illiberaliter eum habuerant. Suis vero facultatibus potitus in re iam lautiori ad alia consilia animum conuertit, et Lutetiae adeundae desiderio flagrans, studiorum nutrimenta in vrbis frequentia quaesiuit. Ibi vero cum ingentem artium et scientiarum augendarum apparatus inueniret, totum se illis immerfit, et cum praestantissimis cuiuscunque generis libris conquirendis facultates suas impendit, et tantum non exhaustit, tum virorum eruditionis claritate excellentissimorum amicitiam sibi comparauit, inter quos imprimis fuere ex Societate Iesu celeberrimi viri Dionysius Petauus, Philippus Labbeus, Gabriel Cossartius, Franciscus Vauassor, et Renatus Rapinus, quorum amicitia factum est, vt ad vitae finem singulari studio societatem prosequeretur. Nec tamen omittendum hoc loco est, quod de Petauo, cuius *Dogmata Theologica*, ipsi ob insignem auctoris doctrinam commendatissima fuere, ipse narrat Huetius ⁿ: „Se cum et auctorem nosset, et amaret, „et faceret plurimi, ea et materiae dignitate et nitore dictionis, et passim „diffusa eruditione totas noctes attentum tenuisse et affixum. Verum ad „hibita ab eo in dogmatibus comprobandis argumenta ponderibus suis

A a a 2

„exa-

l) pag. 17.

m) pag. 23.

n) pag. 29.

„examinanti sibi, si quod visum esset infirmius, vacillasse tum quoque
 „apud se dogmatis, quod eo nitebatur, fidem, cum nihil ad eius defen-
 „sionem certius afferri posse putaret, quam quae a tanto viro perpen-
 „suiissent prolata. Hanc vero temerariam opinionem, iuuenili leuitate
 „susceptam, pristinam suam de sacrosanctae nostrae religionis capitibus
 „sententiam, praestitamque iis haecenus a se reuerentiam contagione sua
 „labefecisse. Nec ante conualuisse ex hoc morbo, quam clarioribus de
 „coelo radiis collustrata mente sua offusae discuterentur tenebrae, firmio-
 „ribusque ac profundioribus radicibus sua fides infisteret“. Haec enim
 sincera Huetii confessio apertum facit, qua occasione ad Scepticismum ea
 ratione fouendum, vt infra trademus, primo peruenerit. Nempe iudicii
 vi minus, quam ingenio, valebat, et praeter ea naturalem iudicandi aci-
 em nimia lectionis copia, et imprimis disciplinarum philologicarum cul-
 tura exquisitiori suffocauerat. Cum itaque quadam intellectus sui imbeci-
 llitate in argumento difficili et ancipiti haereret, et exitum non inueniret,
 in eam incidit cogitationem, non suo, sed naturae humanae vitio incerti-
 tudinem istam enasci. Quod vbi semel conceperat, facile fuit illis, quo-
 rum auctoritas apud eum summa erat, persuadere Huetio, aliunde, nempe
 ex ecclesiae testimonio diuinitus collustrato, de rebus maximi momenti
 certum esse illum posse, qui obsequio pronas aures commodet. Verum
 de hac eius circa Scepticismum mente infra plura dicemus. Iam vt vitae
 eius et studiorum historiam porro persequamur, non viuos tantum audi-
 uit et consuluit, sed mortuorum quoque chartis dies noctesque impalluit:
 eamque sibi librorum supellectilem collegit, quae hominis priuati condi-
 tionem paene superaret, et inter splendidissimos thesauros literarios Gal-
 liae referretur. Quam non splendori et ostentationi seruire iussit, sed
 vsui, ita vt elegantiam librorum parum curans, margini allineret, quae-
 cunque vel meditatio vel lectio vasta et memoria fidelissima suggessisset.
 Innumeris quoque exemplis per scripta eius sparsis demonstrauit, nihil fere
 eum vel diuinae vel humanae doctrinae, maxime veteris, latuisse, innu-
 mera in horrea sua congecessisse, omnes veterum thesauros eruditionis ex-
 pilasse: quae vt admirationi merito sunt inter doctos, ita dolendum, pa-
 rem iudicandi vim isti lectioni non respondisse. Et hac quidem ratione
 tum Parisiis, tum Cadomi, quo Lutetia se iterum conuerterat, plauden-
 tibus cunctis totum se eruditioni et literis tradidit.

*Peregrinatio-
 nes Huetii.*

§. VIII. Haec in Gallia molitus est Huetius. Quem cum exteras quo-
 que regiones inuisendi cupido incessisset, eo tempore, quo iter Italicum me-
 ditabatur, fauentissima peregrinationis literariae occasio ei se obtulit.
 Magno ea aetate studio et ingentibus sumptibus regiaque munificentia viros
 doctissimos et eruditionis excellentia celeberrimos in Sueciam inuitabat
 Christina, magni Gustavi Adolphi filia, imperio clarissima et literis. Huic
 Bochartum vehementer commendauerat Isaacus Vossius, quod is vnus,
 in

in antiquitatis Orientalis omnisque disciplinae veteris notitia et philologia regnaret. Qui cum pollicitationibus reginae esset victus, abiturumque Holmiam pararet, vt erat Huetio amicitia coniunctissimus, illi persuasit, vt itineris sibi comes adesset, nec occasionem negligeret in longo per tot regiones et vrbes itinere, viros celeberrimae famae et praestantissimae eruditionis conueniendi. Paruit monenti Bocharto Huetius, et cum discedentem morbo quodam impeditus comitari non posset, abeuntem secutus est, vbi cum sanitate in gratiam rediisset. In Belgium delatus Lugdunensem scholam inuisit, viros doctos adiit, et imprimis Salmasium facilem et beneuolum expertus est. Amstelodami vero Bocharto iunctus, amicitiam Vossii sibi conciliauit, Traiectique pristino malo depressus, Henrici Regii, quem et medica ars commendauerat, et Cartesiana philosophia eo tempore nobilissimum fecerat, consilio et opera sanitati restitutus est. Ex Hollandia vero in Daniam traiciens, vidit Hafniae Olai Wormii thesauros ex omni vel naturae vel artis opere raro et singulari collectos, et Huenam insulam ruderibus domicilii Tychonis Brahei, maximi inter fideralis scientiae cultores, viri illustrem. Holmiam autem delatus multis quidem clementiae fauorisque signis cum Bocharto a regina exceptus est: Non respondit tamen spei atque expectationi euentus, cum reginae animum paullum a virorum doctorum consecratione et literis Burdelotius, quo medico utebatur, alienasset. Vt tamen ex difficili et longinquo itinere literarios, quos quaerebat, fructus Huetius referret, optimis bibliothecae regiae libris, etiam nondum typis vulgatis ita vsus est, vt non contemnendam opum literariarum accessionem faceret. Tam commentaria nonnulla Origenis ex codicibus msc. descripsit, quae postea edidit, et praestantissima dissertatione, qua res et dogmata Origenis luculenter exposuit, egregie illustrauit. Grata tamen reginae fuit hominis ad aulicorum morum elegantiam compositi conuersatio, quae causa fuit, cur abiturum meditantem inuita dimitteret. Borealibus itaque niuibz relictis in patriam tendens, Gottorpii Adamum Olearium, Hamburgi Petrum Lambecium, viros doctissimos conuenit, et apud Batauos cum summis viris, quorum spectatissima virtus et celeberrima eruditio erat, amicitiam iniit, inter quos valde commendat Alexandri Mori et Dauidis Blondelli beneuolentiam. Cadomum redux, nouam interea temporis virorum doctorum societatem inuenit, colendis naturalis disciplinae studiis destinata, cui nomen quoque dedit. Plurimum autem temporis in digerendis perficiendisque Origenis commentariis, consumpsit, hocque saxum graue et molestum diu non sine cura voluit. Vt tamen aliarum quoque disciplinarum oblectamenta tangeret, Dialogum *de Interpretatione et claris interpretibus* scripsit, hocque libro primo tentauit, qua forte et orbis eruditi plausu inter scriptores bonos referri posset. Nec defuit expectationi euentus: cum enim scribendi genere vsus esset plano et perspicuo, multumque luminis scriptioni inesset, lectio autem probata, et sobria de viris

doctis iudicia vbique elucerent, magna eruditorum consensione exceptus, saepiusque recusus est ^o, valdeque D. G. MORHOFIO ^p laudatur, „quod in argumento, de quo nihil haecenus erat praeceptum, se tamen „per omnes disciplinas diffuderit, et quidem in singulis, qua cura quid con- „uersum sit disquisiuerit, addito vbique limatissimo iudicio“. Iniquior tamen illi videtur in Germanos, quod quidem hominis Galli moribus condonari posset, re ipsa vero falsum est. Aequitatem enim in iudicandis Germanorum circa interpretationem scriptorum veterum meritis omnino seruauit, Germanos vocans ^q, „homines ad artium omnium tractationem „a natura satis quidem factos, sed iis etiam quae a natura habent non val- „de magna, diuturno vsu et constanti meditatione excolendis et augendis „gnauos prae ceteris atque industrios, qui, postquam studium interpretandi „arripuit Germania, tam pertinaciter in eo se exercuerint, vix vt villa gens „melioem, nulla certe vberioem interpretum foetum tulerit“. Cete- rum praeter istos, quos diximus labores in antiquitatibus eruendis diligen- tiam posuit suam, et ipsos, quod necessarium esse videbat, fontes sectatus est. Cumque ob editionem *Origenianorum* frequenter adiret Lutetiam, doctissimis porro viris innotescere fategit. Inter quos Capellanus fuit, cuius poema epicum, inuitis viris doctis probauit ^r. Capellano vero in- tercedente, ad conuentus quoque eruditorum in aedibus Mommorianis pertractus est, inque illa summorum virorum, de literis praeclare diffe- rentium sodalitate eruditionis specimina dedit luculenta, eius autem fru- ctus retulit vberimos. Sed cum vitae ecclesiasticae desiderio diu iam fla- grasset, in Flexiensi Societatis Iesu collegio sacrae militiae nomen dare constituit, dissuadente tamen id consilium Mambruno, cui obtemperauit, et ad Cadomenses suos reuersus est, eruditorum, quos illa vrbs, et schola, quae ibi alebatur, haud incelebris suppeditabat, consuetudine, commercioque literario cum principibus inter eruditos Europae, viris ini- to studiis suis alimenta praebens. Nec inuitationem reginae Sueciae, quae circa ista tempora nuntiabatur, sequi voluit, cuius inconstantiam in ipsa Suecia satis perspexerat ^s. Ipse cum Cadomum, patriam suam, sedem studiorum tranquillissimam sibi delegisset, eaque aetate inter Gallos, Ba- tauos atque Anglos naturalis doctrinae, obseruationibus et experientia vi- rorum doctissimorum aucta et suffulta laeta incrementa illustribus societa- tibus constitutis cepisset, similem cum amicis nonnullis rerum physica- rum peritissimis laborem singulis hebdomadibus suscepit, et academiam in aedibus suis instituit, in qua praeter rerum naturalium scientiam anatomiae et astronomiae ratio haberetur. In quo laudabili consilio consenserunt et ad amplificanda philosophiae latifundia operam suam contulerunt viri quidam doctrinae laude celeberrimi et philosophiae peritissimi : Inter quos etiam Petrus

o) Primum prodit Lutetiae 1661. 4. dein Sta-
dae 1680. Hagae Comitum, et Lipsiae 1683. 8.
p) Polyhist. liter. T. III. L.V. c. 1. §. 14. p. 536.

q) pag. 273.

r) p. 67. Mem. de Trevoux 1722. Aug. art. 1.

s) pag. 86.

Petrus Callifus fuit, in Academia Cadomenfi philosophiae professor, qui erudito commentario BOETHII libros *de Consolatione philosophiae* illustravit, et deserto, cui prius adhaeserat Lyceo, ad Cartesianam factionem, cui tunc adhuc nomen dabat Huetius, desciuit, eiusque praecepta, indignantibus Romanae ecclesiae theologis ad explicandam transsubstantiationis, quam vocant, doctrinam adhibuit. Adeo vero placuit recens institutum augendis philosophiae incrementis, duce et auctore Huetio destinatum Colberto, qui tunc disciplinas omnes regia auctoritate magno studio iuuabat, vt regis nomine pecunias numerari iuberet ad faciendos liberaliter sumtus, et toleranda experimentorum impendia. His autem exercitationibus dum totus inuigilat Huetius, noua ei suppeditata occasio est, Pyrrhonium philosophandi genus diligentius perquirendi et amorem inde eius concipiendi, quem non nisi cum vita deposuit. Nempe regis indignatione et fortunae resstantis inuidia pulsus ab aula, et in Cadomensem urbem relegatus erat Cormisus, senatus Aquensis praefes, in quo viro literarum peritiam et imprimis veteris philosophiae cognitionem haud vulgarem laudat Huetius. Cui cum ille admodum esset commendatus, vt afflicti res consilio, vt posset, et solatio iuuaret, eius virtute et eruditione commotus, frequens illi adsuit, et singulis fere diebus eruditus cum eo colloquiis tempus terendo, multum de rebus antiquorum et praecipue de veterum philosophorum sectis sermonem habuit. Eum autem ait, cum omnium egregie sciens esset, illa potissimum accurate tenuisse, quae animum iubent ab omni assensu sustinere. Is autem sumopere comprobabat Sexti Empirici doctrinam, effecitque commendatione sua, vt cum vix nomine prius auctor ille notus fuisset Huetio, eum diligenter magnaque cum cura euolueret, et familiarem sibi deligeret, summaque, vt ipse fatetur, illius apud eum esset commendatio. Et tum quidem Huetium fundamenta Pyrrhoniae philosophiae posuisse, cum vt supra obseruatum iam prius animo fluctuasset, nec sibi in philosophematis suis vbique satisfaceret, ex praefatione libri *de Imbecillitate intellectus humani*, patet, in qua suppresso quidem Cormisii nomine, hunc quem iisdem paene verbis ob insignem veteris philosophiae peritiam, et Pyrrhonismi amorem commendat, ad sequendas has partes sibi auctorem hortatoremque fuisse longa narratione exponit, sic vt fictum illud exordium, licet Patavii habitam illam disputationem diceret, videri non debeat. Sane ab eo tempore plurimum Scepticismi fauisse, sequens vitae eius testabitur historia.

§. IX. Valde cum eruditione multiplici, quam istis mediis atque laboribus comparauerat, creuit fama Huetii atque existimatio, adeo vt regia liberalitate recrearetur. Colberto enim auctore cum Ludouicus XIV ad excitanda honestissimarum disciplinarum studia viris per Europam doctissimis annua stipendia regia munificentia decerneret, Huetius quoque inter eos iudicatus est, qui gratificatione ista regis exornandi essent, eaque beneficentia

Labores eruditi Huetii.

ficentia per multos annos frui potuit. Praeterea senatui Aqueñsi adscribendus erat, nisi splendido muneri tranquilla Musarum otia praetulisset. Narrat „ipse quoque“, et post eum, OLIVETVS *, „legatum Tottium a rege Sueciae missum Capellanum adiisse, Huetio veteri necessitudine addictum, dixisseque, habere se in mandatis a Suecici regni proceribus, denuntiaret ipsi, vniuersis illorum suffragiis delectum eum esse, cui regis sui in literis instituendi cura traderetur, qua propter maturandam esse profectionem in Sueciam; at se Suecici coeli inclementiam expertum gentisque asperitatem, et mores a Gallica vrbanitate adeo alienos, oblatum munus modeste repudiauisse“. Quod tamen falsum esse, Auctores *Actorum literariorum Sueciae* † inuictis rationibus demonstrauerunt, et ex ipsis regni actis atque tabularii fide euicerunt, Carolum Gustauum regem anno MDCLX ineunte instituendi filii principis in literis curam Figrelino Griepenhielmio tradidisse, consentientibus, qui ei has partes assignauere, regni proceribus et tutoribus regii iuuenis; qui alienissimo a religione Romanensi fuerint animo, ita vt ne quidem Christinae, reginae suae, Stockholmiam ad exequias Caroli Gustauici celebrandas reduci publicum concefferint religionis exercitium; ipsum vero regium paedagogum iurisiurandi fide obstringi petierint, vt regiam sobolem secundum doctrinam Augustanae Confessionis inuariatae cultu Dei imbueret. Omnium applausu quoque studia regia moderatum esse Griepenhielmum, nec in instructione legati comitis Tottii, anno MDCLXI, neque in literis ad eum vllis vel senatus regii vel cancellariae, quam vocant, teste archiuario regni quicquam de Huetio legi. Quae vt omnino fide publica stant et certissima sunt, ita probant, vel Huetium paulo iactantius ea ex rumusculo incerto falsoque protulisse, vel, quod nobis verifimilius videtur, Capellanum, vt Huetio, strenue eius partes contra obtrectatores tuenti, palpum obtruderet, ex solo legati Suecici testimonio, spectatam apud Suecos esse Huetii eruditionem, talia confinxisse, et ad Huetium, fidem amico dantem perscripisse. Valde eo tempore vrgebat Huetius *opus Origenianum*, quod tandem commendatissima editione anno MDCLXXXVII prodit ‡, et in quo praeter antiquitatis ecclesiasticae notitiam plane singularem, ostendit quoque elegantissimis, quas historiae Origenianae insperfit, obseruationibus, quam egregie in veteris philosophiae historia fuerit versatus. De quo tamen eius labore hoc loco plura dicere nihil attinet, dabit alia B. I. O. ALB. FABRICII § diligentia. Amisit eo tempore, quo hoc saxum maxime voluebat amicum veteranum Bochartum, cui plurimum eruditio Huetii debuit, qui tamen, cum de loco quodam Origenis circa sanctum corporis Christi sacramentum cultumque angelorum cum eo disputaret ardentius, nonnihil amicitiam refrige-

u) p. 96. factum id esse, ait, anno 1661.

x) pag. 19.

y) 1723. Trimestri IV. Art. 2. p. 466.

z) Apud Rothomagenses.

a) Bibl. Graec. Vol. V. p. 216. et quae nos supra tomo tertio diximus.

frigescere passus est ^b. Circa id quoque tempus elegantem vtilissimamque tractationem *de Fabulis Romanensibus* plaudente republica erudita edidit ^c, quae aliquoties postea recusa est ^d, quaeque non nostri modo temporis res literarias illustrat, sed et veteri literaturae maxime philosophicae lucem amplam foeneratur, et ad cognoscendas origines philosophicas plurimum conferre potest. Occasione enim istarum fabularum de philosophia veterum mythologica, et orientalium methodo allegorica observationes iucundas et praestantissimas attulit, et hanc antiquae doctrinae partem multa luce perfudit. Biennio post summos in vtroque iure honores in academia patria obtinuit, et in illustre quoque honorariorum iuris doctorum collegium Parisiensis academia eum adsciuit. Tanta autem eius existimatio et doctrinae celebritas extitit, vt cum Delphini adolescentiae regendae praepositus fuisset Montausierus, Huetius potissimum ab eo regi commendaretur, qui ad formandos congressus literarios apud regium principem circa illum esset, eiusque animum literis istis, quibus principes iuuenes formari solent, imbueret. Qua ratione Cadomo Lutetiam cum Huetio sedes eius literaria et supellex libraria amplissima translata est. Quod grauissimum munus vna cum Bossueto dum exsequitur, et Galliae futurum regem optimis artibus instruit, priuata industria opus illud celebre, quod *Demonstrationem Euangelicam* inscripsit, et in quod, velut in horreum, praestantissimae et abundantissimae eruditionis suae copias contulit, confecit, in quo veritatem religionis Christianae secundum geometrarum leges demonstrare suscepit. Non patiuntur quidem tractationis nostrae institutum et limites, vt huius operis extra Galliam magis, quam inter Huetii συμπατριώτας celebris historiam exponamus, sed consulendi sunt viri docti, qui eius res tetigerunt ^e. Non tamen indictum hoc loco praetereundum est, historiam veteris philosophiae, praecipue barbaricae et mythicae, ad probandam veritatem reuelationis diuinae in sacris literis patefactae Huetium multoties in partes vocauisse. Fecisse id virum summum infinitae lectionis copia, et vi ingenii tanta, vt admirationem iure mereatur, non negamus, optamus autem, vt in huius generis scriptione, quam ad seueras geometrarum leges se exacturum promiserat, ad certiora animum intendisset, inepta, quae haud raro sequitur praepiudicia, omisisset, et imprimis omnis antiquitatis barbaricae Graecaeque origines ad Hebraeos referendo, causam quam tuebatur, optimam impietati non prodidisset, et a temerariis coniecturis, quibus omnes veteres philosophos ad patriarchas Hebraeorum, praesertim ad Mosen, obtorto collo trahit, abstinuisset. Ita enim nec origines sacras, nec philosophicas corrupisset, et certiori talo

confi-

b) pag. 99.

c) Paris 1670. 8.

d) Amstelod. 1679. 1716. Belgice, 1672. Anglice, ex Gallico Latina saepius prodiit.

e) Act. Erud. 1692. p. 282. IO. FABRICIUS Hist. Bibl. suae P. IV. p. 30. IO. ALB. FABRICIUS Syllog. Script. de V. R. C. c. 27. p. 516. BVDDEVS Isagog. Hist. theol. L. II. c. 1. p. 431. seqq.

confisteret eius demonstratio, ut suo loco ^f multis a nobis exemplis est euietum. Iudicio itaque sobrio et accurata veterum religionum et philosophiae notitia opus est, si quis istum librum ad usus egregios adhiberi velit. Ceterum cum iam circa ista tempora Huetium Scepticismo vehementer fauisse, ex supra adductis sit certissimum, merito mirati sunt multi, virum summum ausum tamen esse Demonstrationem Euangelicam scribere, quam suppositis iis, quae in tractatu *de Imbecillitate intellectus humani* fulcit, axiomatibus conuellere est facillimum. Abstinemus tamen a iudicio de scopo Huetii ferendo, illudque Lectori sagaci et ad Huetii circumstantias attendenti relinquimus, id modo monentes, cautis aliquam istius, quod auctorem ad scribendum commouit, consilii rationem, subolere posse ex praefatione nouae editioni praemissa, in qua se hanc Demonstrationem traditioni inaedificasse fatetur. Eam vero Pyrrhonismo non aduersari, sed hunc ad eam viam munire tum temporis iam credebat Huetius, ut ex *Q. g. Alnetanis* est manifestissimum. Immo in ipso illo demonstrationis Euangelicae limine hunc scopum suum, illamque de hoc argumento mentem non prorsus abscondere potuit. Prolixe enim in *Operis Prologo* ^g demonstrare nititur, „ad faciendam fidem inanem esse „sine gratia Dei omnem argumentationem, viam cognitionis, quae per „sensum ac rationem sit, obscuram esse, ancipitem et fallacem, ad veri „notitiam malefidam et intutam infinitis obseptam philosophorum tricus „et quaestionibus; fidem vero claram esse et apertam, constantem, prae- „lucentemque animo, ancipites motus et fluctuationes admissio coelesti „lumine componentem, quam si cui Deus largitus sit, eum probationes „non requirere; quae si desit, nullam illi sufficere demonstrationem“. Immo eo usque progreditur, ut asserat: „Idcirco non perspicacis et „certae, sed coecae et hebetis rationis usum nobis Deum concessisse, ne „manifestam sacrorum mysteriorum notitiam ratione adepti, fidem asper- „naremur“. Fatetur quoque, „ita Christianismo longe minus aduersari „videri, quam existimetur vulgo, eas philosophorum disciplinas, quae „incertum habent ac dubium, quicquid sensuum et rationis ope cognosci- „mus, quaeque sustinent se ab omni assensu. Sic enim praeiudiciis expur- „gatos animos ac opinionibus liberos Deo regendos, et fidei diuinae mo- „derandos facile se permittere“. Quae ubi Augustini (in Academicorum castris olim militantis) testimoniis illustrasset, addit: „Extitisse subinde „viros ingenio ac eruditione praestantes, qui ut viam munirent doctrinae „Christianae prius ex hominum animis eradicandam censuerint philoso- „phiam, et Scepticis ad id argumentis commode ac feliciter vsi sint; atque „eo tutius, quod scirent, et aperte praedicarent, irrita fore eadem vim- „que omnem amissura, si aduersus Christianam disciplinam torquerentur, „quippe cuius principia non ab hominibus rebusue humanis, sed a Deo „ipso ducerentur“. Non tam obefae naris fuit Huetius, ut non intellige- ret,

f) Tomo primo, passim.

g) pag. m. 5. edit. recentiss.

ref, obiici posse: *Quorsum igitur ista demonstratio?* Sed respondet: „Nempe ad parandam et confirmandam fidem, quam per scientiam gigni „in nobis, nutrir, defendi, ac roborari sciscit Augustinus; non quasi per „propriam et praecipuam causam, sed vt per extraneum et ascititium ad „miniculum, quo in obsequium Christi debitaque Christo fidei mens no- „stra sensim flebitur“. Non exigemus hoc demonstrationis genus eius- que vsum ad leges ratiocinandi, quas dubias esse et incertas iam tum sta- tuebat Huetius, nec quo pacto hunc se finem sibi propositum rite obtinu- erit perquiremus; faciet id sine nobis Lectoris industria; id modo mone- mus, animo Scepticismo plene imbuto ad hoc opus scribendum se accinxif- se Huetium, et alia prorsus respexisse, quam incautus ad haec eius monita credebat orbis literarius, adeoque frustra egisse, qui ob illum librum, dis- sertationem *de Imbecillitate intellectus humani* illi abiudicarunt. Cete- rum eo tempore consilium auctorum Latinorum, quos classicos vocant, in vsum Delphini illustrandorum, inter primos concepit^b, ipse Manilius hac ratione notis suis illustrauit. De qua re praeter historiae criticae La- tinae linguae scriptores videsis Io. ALB. FABRICIVMⁱ.

§. X. Haecenus inter aulae obsequia vixerat Huetius, vitae tamen ecclesiasticae semper appetentior. Anno autem aetatis quadragesimo sex- to, postquam huic se consilio paulatim attemperauisset, ordines ecclesia- sticos suscepit: cumque paulo post splendidae societati, quae Academiae Francicae nomen gerit esset adscriptus, vacanti apud Alnetanos abbatiae a rege praefectus est, eam tamen non nisi anno M D C LXXX, quo de nuptiis Delphini cogitatum est, et studiorum eius curriculum desuit, adire licuit. Transacto igitur in aula toto decennio Cadomum primum, ac deinde Alnetum venit, qui locus cum amoenitate sua Tempe quaedam videretur Huetio, Musas eius ita prouocauit, vt non modo loci iucundissi- mum aspectum suis celebraret carminibus, sed et eum sibi secessum exopta- tissimum eligeret, in quem singulis annis redeunte vere exspatiaretur, totas- que aestates in tranquillissimo degens otio, noctes diesque in rerum huma- narum diuinarumque meditatione transigeret. In hac ergo quieta studio- rum sede, quam diu meditatus erat, Scepticae philosophiae commenda- tionem suscepit^k, conscriptis editisque *Quaestionibus Alnetanis*^l, in qui- bus de rationibus et fidei concordia tractationem exorsus demonstrare vo- luit, quae essent partes rationis in suscipienda fide, vsque quo pertinere debeat in rationem fidei imperium; docere etiam, nihil tam alienum a sensu communi proponi nobis a religione, quorum dogmatum et praec- ptorum non consimilia vel etiam a fide moribusque hominum magis alie- na, gentes optimis institutis temperatae vel non crediderint, vel in vsum consuetudinemque non receperint, proptereaque nullam superesse causam, cur ea ab impiis hominibus repudientur. Quanquam autem totam eam

Vita ecclesiastica Huetii, et scriptum edita.

B b b b 2

dispu-

h) pag. 119 seq.

i) Bibl. Lat. Tom. I. pag. 294.

k) pag. 143.

l) Cadomi 1690. 4. Lipsiae 1693. 1719. 4.

disputationem satis longam et prolixam, variaque doctrina mirifice exultam eo fine auctor adhibuit, ut religionis Christianae veritatem impiis persuaderet: fatendum tamen, reuelationis eum assertionem rationis euerfione inaedificasse. Facit id quidem occultius, nec ut ipsa rationis principia videatur eiurasse; attamen id hoc pacto agit, ut pateat, frustra esse rationis laborem omnem, nisi cum se sentiat inanes in veritate detegenda conatus suscipere, eo ducat, ut certiolem ex reuelatione veritatem quaeramus. Fundamentum toti hypothefi sternit, fluctuans animi iudicium, quod dum incertum haeret, quam ratione mentis ideae cum rebus externis congruant, exque hac consensione veritas oriatur, cum videat, species internas et ideas rebus externis applicare se non posse, neque ad eas conferre, ac proin veritatem firme attingere; inde intelligit, per rationem cerni clare viam non posse, qua eatur ad veritatem. Quo pacto dum viae incerta ratio suspensa haereat, in ea incertitudine non acquiescendum, sed alium ducem eligendum esse statuit, qui certius tutiusque iter ingrediendum ostendat, nempe fidem: huncque in modum egregie se putat Scepticismi, in incertitudine non haerentis modo sed acquiescentis insaniam sanauisse, et qua ratione adhaerendum sit philosophis, qui dubitationis artem profitentur, docuisse. Et hac ratione quidem ita occulte rem suam agit Huetius, ut licet satis manifeste pro Pyrrhonismo causam in eo libro perorauerit, fere nemini tamen Scepticismi suspectus factus sit, donec post eius fata decantata illa incertitudinis Pyrrhonicae apologia prodiiisset. Neque tamen magnopere mirandum, ad hanc potissimum Scepticismi viam Huetium confugisse. Cum enim et intellectus, rerum copia impediti praegravatique, imbecillitate quadam laboraret, quem eius morbum in pulcherrimis ingenii, quod elegantissimum et viuum habebat, foetibus passim deprehendere licet, et ista infirmitate debilitatus rationibus e contraria parte inter se concurrentibus satisfacere non posset, innumeram autem opinionum late disseminatarum turbam animo comprehenderet, non potuit non ad philosophiam incertam, et dubitationis artem deficere, in qua eum a doctis nonnullis viris contentionum philosophicarum pertaesis confirmatum fuisse, ipse candide fatetur. His vero accesserunt momenta duo, ex his quaestionibus Alnetanis paulo attentius eas legentibus facile colligenda: Quorum vnum ad philosophiam pertinet, alterum ad religionem. Et philosophiam quidem initio amplexus erat Huetius Peripatetico-Scholasticam, cuius vanitatem cum intellexisset, ad Cartesianam desciuit, eamque miro amore diu complexus est. At cum vel Iesuitarum instinctu, qui plurimum apud eum auctoritatis habebant, vel ipsorum ratiociniorum infirmitate dubitare admodum et aliis eam factionem armis aggredi coepisset, ut ex eius *Censura philosophiae Cartesianae* constat, quam paulo post ex Alnetano secessu prodiiisse dicemus, non potuit non ad Pyrrhonias partes deflectere, cum meliora haud nosset. Quod vero ad religionem attinet, notum ex actis ecclesiasticis superioris seculi, exoriente Cartesianam philosophia

sophia illos viros doctos, qui extra Romanam ecclesiam viuebant, telis ex Cartesianis pharetris defumtis vehementer Romanam aciem pressisse, et imprimis transubstantiationis dogmati immedicabile vulnus infixisse. Qui itaque philosophiae et rationis ope succurrere laboranti aciei non poterant, ad alia auxilia properarunt, contentaque rationis auctoritate ad fidei, et quod illius fundamentum statuebant, traditionis siue ecclesiae vocem confugerunt. Cuius rei testes nouarum artium, siue methodorum architectos aduocamus, et ad eas disputationes prouocamus, quae inter Gallos de via examinis et auctoritatis magna animorum contentione agitatae sunt. Et postremis his partibus accessisse Huetium, ob causas supra adductas nemo mirari debet, rerum in ecclesia eo tempore gestarum memor. Has enim *Quaestiones Alnetanas* eo illum sine scripsisse, vt auctoritatem traditionis contra rationis imperium stabiliret, ipse candide fatetur. Verum eum in modum id praestitit Huetius, vt parum praesidii in eius dimicatione magnis licet doctrinae copiis suffulta ponere illis liceat, qui viam examinis reiiciunt. Imbecillia enim pleraque sunt, quae affert, confusa et ad accuratae ratiocinationis leges haud exacta, quae vero ex omnium religionum sylua congestit, et ad demonstrandam veritatem R. C. attulit, ita deprauata a domestica significatione et proprio ac genuino sensu sunt, vt plane indigna Huetiana fama ea tractatio videri queat. Maxime vero vehementer veterum philosophorum systemata corrumpit, et perditissimos errores inducto furo ita pinxit, vt concordare cum sacris dogmatibus videri queant. Quae ratio est, cur valde hic labor viris doctis displicuerit, et innumeros in eo naeuos illi detexerint^m. Sane nec a veritate nec a iudicio destituitur acutissimi HEVMANNI censuraⁿ, qui vbi periculofum eum librum atque infidiarum plenum esse obseruasset, id maximopere notandum esse monet, ad eiurandam contemnendamque philosophiam omnem eum vbique collineare, nec aliud quaesuisse Huetium, quam vt omisissis disputationibus desperatoque rationis auxilio, qui in Gallia a Romana ecclesia defecerunt, coecum Romanae auctoritati obsequium praestarent. Quod tamen tantum abest, vt obtinuisset credendum sit, vt potius aduersae, quam tacite aggrediendam ratus est parti tela improuidus subministraverit. Id quod tamen operose demonstrare huius loci haud est^o. Non multo feliciori quoque pugnae genere decertasse visus est Huetius, cum *Censuram philosophiae Cartesianae* in ea mora Alnetana conscriberet, quae apud Parisienses edita^p et aliquoties recusa est^q. Quamuis enim nonnulla Cartesianae philosophiae vulnera inflixisset,

B b b b 3

set,

m) Vid. MOSHEIM. ad Cudworth. p. 960. 973. 996. 1050. 716. 1004. BUDDIVS Haggog. L. I. c. 4. §. 23. pag. 235.

n) Act. philos. Vol. I. p. 313.

o) Exemplum esse potest, dum L. II. c. 4. p. m. 101. Cultum Angelorum ex philosophia Alexandrina deriuat, verissimo quidem argumento, cuius veritatem nuper quoque perpe-

xit eruditissimus Anonymus, qui Adifidaemonis Philoromaei nomine elegantissimas vindicias aduersus sycophantas Iuuauenses Venetiis edidit. c. 2. p. 43. Sed exitiali illis, qui hunc angelorum cultum ex turbidis his lacunis exortum, pro orthodoxo commendant. p) 1689.

q) Curante M. MEIBOMIO Helmstadii et Franequerae 1609. 4. Paris. 1694. 12.

fer, telum tamen in intima viscera non adegit, facileque inuenerunt Cartesii affectae, quid reponerent. Procefferunt enim contra eum in hanc arenam Ioannes Eberhardus Schwelingius, Ioannes Schottanus, Petrus Syluanus Regis, et Andreas Petermannus, de quorum scriptis contra Huetii censuram consulendus Cl. STOLLIVS^r. Valde hos quidem aduersarios velut leuis armaturae milites contemnit Huetius^s, maxime vero se huius sectae vanitatem tam certis documentis patefecisse gloriatur, vt cum nuperus ille factionis huius propugnator Petrus Syluanus Regisius refellere eum instituisset, non aliter expedire se potuerit, quam postquam verba Huetii falsa interpretatione adulterasset; adeo vt argumentationi eius responfionem opponere simulans, sibi ipsi dolo malo sed inani calliditate responderit. Aliter tamen visum P. Baylio, acutiori quam Huetius fuit, in hoc argumento iudici, qui Regisii hanc animaduersionem exemplo aliis commendare non cunctatus est^t, vt discant, qua ratione in hac re verandum sit. Certe inaequalia heic arma Huetii et

impar congressus Achillei.

Ex his vero intelligi quoque potest, quid de consilio Huetii conscribendae historiae philosophicae iudicandum sit. Nempe cum ab adolescentia primisque literarum studiis existimatio veteris philosophiae eius animo infedisset, ad cognoscendas sectas veteris philosophiae antistitum a Laërtio explicatas plurimum laboris atque diligentiae contulit, et ex veterum lectione promtuarium aliquod ad Diogenem Laërtium collegit, ex quo ea depromsit, quae in *Demonstratione Euangelica* et in *Quaestionibus Alnetanis* de hoc argumento dixerat. Cumque MENAGII *Commentarium in Laërtium* recognoscendum ab auctore accepisset, ex quo magna illi succreuit veteris sapientiae notitia, adeo huius studii amore captus est, vt nullum iter susciperet, nullo subcisiuo frueretur tempore, quo non Laërtium secum habuerit, et veteri philosophiae illustrandae partem temporis consecrauerit. Quo pacto in magnam molem excreuit opus, quod in partes secandum edendumque decreuit, nihil tamen ex eo profectum prodiit, praeter *Quaestiones Alnetanas* et *Censuram philosophiae Cartesianae*: ex quibus, si a partium studio seponendus est animus, iudicandum, plus ad congerendum quam digerendum illustrem auctorem habuisse virium, nec illi ea auxilia adfuisse, quae ad condendam philosophiae veteris historiam requiruntur, licet materiam habuerit ita amplam et abundantem, vt nemo fere eo tempore illius diuitias literarias aequauerit. Quam sententiam vere dictam esse, vel hoc vno argumento constat, quod ex copiosissima vastaque illa veteris sapientiae collectione haud alium, quam Scepticismum, fructum retulerit. Id quod tantum abest, vt neget, vt potius „hunc sibi egregium vsum enatum gloriatur, „quod, cum philosophia „nul-

r) Hist. liter. P. II. c. I. §. 97. p. 412.

s) loc. cit. p. 142. 162.

t) FONTENELLE Hist. de Renouell. de l'Aca-

demie Franc. p. 184. LE CLERC Bibl. vniuers.
Tom. XV. p. 330.

u) pag. 142.

„nullis contineatur finibus, et vltra mundi ipsius atque aeui metas euage-
 „tur in immensum, mens autem humana in angustum coacta, et humi
 „depressa densisque obducta tenebris in claram lucem crepere, arduosque
 „veritatis apices ratione sua subnixa conetur apprehendere, quaerendum
 „sibi proposuerit, quousque viribus illa suis sese possit attollere, quae-
 „nam illi petendae essent a fide suppetiae“. Cuius meditationis fructum
 cum *Quaestiones Alnetanas* fuisse dicat, apparet inde, immensam illam
 farraginem veteris philosophiae, cui iudicio interposito subigendae impar
 fuit Huetianum ingenium fluctuans atque ambiguum, Scepticismum apud
 eum genuisse. Ceterum ex hoc abbatiae Alnetanae secessu alia quoque
 eius scripta prodierunt, quibus admodum nominis sui celebritatem auxit;
 inter quae libellus *de Navigationibus Salomonis* magno eruditorum plau-
 su exceptus est. Eo quoque tempore cum Nicolao Boelaeo (Boileau) Pra-
 tellio, de sublimi in verbis Mosis cosmogoniam describentis disputauit;
 quam disputationem cum post multos annos Ioannes Clericus edidisset,
 valde ea re irritata est poëtae satyrici, et pungentis non modo, sed interdum
 quoque latrantis rabies. Creuit istis laboribus Huetianae eruditionis
 celebritas, et meritorum cumulus tantus visus est, vt anno MDCLXXXV.
 a rege Episcopus Sueffionensis designaretur; ob notissimas autem lites,
 quae aulae Gallicae cum curia Romana intercedebant, non nisi elapso se-
 ptennio confirmationem pontificis maximi, et possessionem muneris istius
 nancisci potuit. Interim insula Sueffionensi cum Abrincensi commutata
 anno MDCXCII diploma Romanum satis magno, vt conqueritur, pre-
 tium redemptum accepit. Neque in eius ecclesiae administratione illas deli-
 cias inuenit, quibus in Alnetana abbatia frui poterat. Adeo enim colla-
 pta erat disciplina ecclesiastica, corrupti cleri mores, perditae incolarum
 consuetudines, vt non sine graui molestia habita synodo et statutis condi-
 tis * feueris in ordinem deuiantes cogere posset. Quod cum aegre fer-
 ret Huetius, otio literario totus fere innutritus, et aquae insalubritas eo
 loco inimica esset eius sanitati, ingrauesceret autem aetas prouectior, et
 auergerentur senectutis incommoda, consentiente rege episcopatu se abdi-
 cauit, a rege autem Fontanetenfi abbatiae praefectus est, ne rei familiaris
 angustiis obscurata eius dignitas fordesceret. Fontanetum autem cum
 Cadomo vicinum esset, valde hoc senii sui portu gauisus est Huetius, ae-
 desque abbatis exornari et supellectile eleganter instrui curauit. Ast quam
 tranquillitatis sedem sibi fore sperauerat, molestiarum et indignationis
 campum expertus est. Nam et vicinorum neglectum aegre tulit et litibus
 excitationis Francisci Casaei (de la Chaise) Iesuitae inclementia maxima re-
 bus eius illata est calamitas: et a fraudulentis hominibus, qui reditus ex
 praediis eius prouenientes conduxerant circumuentus est. Quae taedia ta-
 men consuetis literarum studiis et imprimis veteris philosophiae disciplina
 leuauit, vt potuit, animi vero molestiam auxerunt Ioannes Schottanus et
 Petrus

* Prodiere Statuta Synodalia Cadomi 1697.

Petrus Callius, pro Cartesio vehementer in Huetium insurgentes. Quam Cartesianorum maledicentiam vt vindicaret, cum a litibus istis se indignis valde abhorreret, seuera autem studia impedirent oculorum debilitas et epiphorae, ad ludicrum scribendi genus conuersus, fabula Milesia Cartesianos exagitandos esse statuit. Edidit itaque *nouas memorias ad iuuantdam* ^y *Cartesianismi historiam* aliquoties *ἀνοήτως* editas, nomine suo ita clam habito, vt diu Huetium auctorem esse viri docti ignorarent. In ea scriptiuncula Regisio dicata multo sale satyrico Cartesianos aspergit, fictione vsus, Cartesium falsa mortis imagine delusus Suecis ad Lappones clam discessisse, et inter eos nouam scholam excitauisse. Neque Batauorum ingeniis parcat, quae ob frigus aliquod aptiora iudicat ^z ad Cartesianae philosophiae myseria percipienda, quam feruidos Gallorum spiritus; non recordatus, inter suos Mommorium, Rohaltium, Bosluetum aliosque inter Cartesianos, ipso narrante, militauisse. Tandem secessus Fontanetani, et molestiarum pertaesus Lutetiam reuersus est, vt inter literarum dulcedines, et conuersationis eruditae delicias vitam clauderet. Cumque in aedibus Iesuitarum sibi domicilium delegisset, ibi corpusculum senectutis morbis fractum et grauatum reficere, animum autem virorum doctissimorum colloquiis et veterum studiorum reminiscencia pascere constituit: bibliothecam quoque suam ne post mortem dispergeretur, illuc transtulit, et Iesuitarum societati testamento legauit, ita tamen, vt in publicos eruditorum vsus certis legibus ab eo scriptis ^a prostaret. Et hoc quidem pacto senectutis incommoda leuauit, et post grauissimum morbum, restituta sanitate *Commentarium de rebus ad eum pertinentibus* conscripsit. Cumque memoriae vires valde decreuerent, et grandaeuus senex maioris molis operibus scribendis amplius non sufficeret, morbis autem et corporis infirmitate animi quoque vigor sensim exhauriretur ^b, *breuius Dissertationibus* ^c conscribendis animum adplicuit. In quibus licet multa saluberrima congeserit, fatendum tamen exhaustos senectutis valde prouectae incommodis spiritus, eas subinde prodere, nec amplius eas scriptiunculas Huetiano respondere ingenio. Pietati vero vltimos dies litaturus dum Vulgatam annotationibus illustrare contendit, tandem nonagenario maior anno MDCCXXI, VII. Cal. Febr. rebus mortalium eripitur.

§. XI. Clan-

y) Nouveaux memoires pour servir a l'Histoire du Cartesianisme par Mr. G. de l'A. Paris 1692. 12. Traiecti ad Rhen. 1693. 12. z) p. 50.

a) Extant Amoent. literar. T. V. art. 7. p. 164. collapsas vero aedes illi Bibliothecae destinatas refecerunt Iesuitae.

b) Talem inuenit Cl. MACHELIUS, vid. diff. de Bibliothec. Parisiensibus P. I. c. 5. §. 7. p. 96. ob hanc infirmitatem excusat Oliuetus confusionem quandam in Comm. de sua vita occurrentem.

c) Dissertatiunculas istas abbas TILLADETVS Collectione dissertationum ad religionem et philosophiam spectantium Paris 1712. 12. inseruit, eo enim amico utebatur Huetius. Cogitationes autem miscellaneas Huetianorum nomine vulgavit OLIVETVS Paris 1722. 4. in quibus frigus senile subinde deprehendes. Conf. Act. Erud. 1722. Sept. art. 12. Journ. des Savans 1721. Aug. art. 6. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. art. 3. Memoires Hist. et crit. 1721. Iun. art. 1.

§. XI. Clanculum haectenus, quoad viuebat, Scepticismi femina spar-
 ferat Huetius, probe gnarus, quanta nomen huius factionis inuidia sequi
 soleat: quare aliud quasi agendo, vti dictum, Pyrrhonismum commenda-
 uit, nunquam tamen videri voluit, ac si totam philosophiam dogmati-
 cam euertere in animo habuisset: contentus ostendisse, necessarium esse,
 vt ob rationis imbecillitatem et innumeras, quae in inquirenda veritate oc-
 currunt, difficultates fidei potiores credantur partes esse, quam rationis.
 Verum, quod cautus, dum viuebat, facere omiserat, illo fati erepto com-
 paruit, edito ab amico Huetii, OLIVETO, dissertatione eius *de Imbecillitate intellectus humani*, quam vernacula quidem, in qua edita est ^d,
 conscripsit, in Latinam vero conuersam simul reliquit. Eam diu ante
 fata illustrem virum consarcinauisse, ex libri prooemio, si cum reliqua
 vitae eius historia comparatur, qualem ipse enarrauit, cautus lector facile
 deprehendet. Fatetur enim eo in loco, amicum quendam ingenii excel-
 lentissimi magnorumque meritorum, cum inimicorum inuidia et potentia
 esset patria pulsus Academicam philosophandi methodum autem omnibus
 praeferret, ipsi illius amorem inspirauisse. Quem fuisse Cormisium, sena-
 tus Aquensis praesidem, ex iis, quae supra diximus, constat. Cum autem
 has institutiones Pyrrhonias viuis suppressisset, licet illis inaedificauerit
Quaestiones Alnetanas, post mortem a laudato abbate in lucem protra-
 ctas sunt. Quae editio quantam rei insolentis admirationem in republica
 erudita concitauerit, dici vix potest. Fidem sane multi suis vix oculis
 habuere, legentes talia scripsisse virum in demonstranda veritate Euange-
 lica geometrarum legibus obsecundantem, quae omni religioni et vsui hu-
 mani intellectus euertendis essent accommodata, et latens aliquod periculum
 tegerent. Nemo enim haectenus satis luculenta illa loca in *Demonstrati-
 one Evangelica et Quaestionibus Alnetanis* notauerat, quibus Pyrrhonis-
 mo velificari conatus erat. Sui itaque officii, et imprimis gratas, quam
 Huetio ob innumera beneficia in societatem collata debebant mentis esse
 iudicarunt Iesuitae, vt hanc ignominiam a manibus Huetianis depellerent,
 et tantam impietatem, quantam libellus ille fouere videbatur, ab illo non
 prouenisse, negarent. Vehementer igitur succensuere in *Ephimeridibus
 Triuoltiensibus* Oliveto, quod illustri viro, pietate et singularibus in
 ecclesiam meritis conspicuo supponere hunc librum fuisset ausus. Quod
 cum satis acerbe illi Iesuitae obiecissent, qui insignia impietatis specimina
 in eo libro detexisse sibi videbantur, atroque carbone illum notauerant,
 calumniam a se ita abbas depulit, vt ostenderet, personatum illud, quod
 tractationi in msc. praefixum est, nomen, satis luculenter Huetium pro-
 dere, *Dominum de la Roche* enim, Petrum innuere, *Theocritum* Danie-
 lem, et *Pluignac* idem dicere, quod Graeca vult significatio Huetii:
 prouo-

*Institutiones
 Scepticae ab
 Huetio scri-
 ptas.*

d) Amstelod. 1723. 12.

e) 1725. Iuin.

prouocaret autem ad auctoris *ἀντιγράφων*, ipsosque Iesuitas Ruacum et Martinum testes, excitaret, et imprimis academiam Francicam in partes vocaret, quae Boiuium et Monetam, viros clarissimos deputauerat, vt veritatem rei explorarent, qui manus Huetianae gnari editum libellum cum *ἀντιγράφων* Huetii conspirare testatum fecere. Quae omnia prolixè enarrat, totiusque rei causam perorat OLIVETVS in *Apologia Ephimeridibus Triuoltiensibus opposita f*, quae plura desiderantibus consulenda est. Recte vero editor monuit, non abhorrere has institutiones Scepticas a scopo Huetii dudum in *Quaestionibus Alnetanis* prodito, qui fuerit, imbecillitate intellectus humani demonstrata frenum iniicere luxurianti seculo, quo athei et profani quilibet audeant, metaphysici acuminis obtentu sacra omnia euertere, ipsisque religionis Christianae mysteriis apertum bellum indicere. Id quod agnouit FRANC. BALTVS, ipse quoque ex Societate Iesu theologus, in *Epistola ad Oliuetum g*, qui hoc Pyrrhoniae philosophiae compendium non contemnendum, nec inutile ecclesiae esse iudicat. Recte enim illi obseruatum, eum Eusebium imitatum post scriptam Demonstrationem Euangelicam, edita quoque Praeparatione Euangelica animos ita instruere voluisse, vt deuicta humana intellectus ambitione, eiectisque praeiudiciis, desinant nimium sibi suoque iudicio fidere, et faciliiori obsequio fidei pareant. Quam veram mentem Huetii fuisse verba eius supra adducta ex *Demonstratione Euangelica et Quaestionibus Alnetanis* satis comprobant. Verum an hanc rerum Christianarum vtilitatem reuera isto libello promouerit Huetius, vel mediocri attentione vsus Lector satis palpabit. Libellum enim totum legenti, vel eius modo summam passim a viris doctis enarratam ^b, animo comprehendenti palam erit, nihil aliud egisse Huetium, quam vt SEXTI EMPIRICI *Hypotyposes Scepticas* ordine concinno exhiberet, eaque ex philosophica historia congere-ret, quae Pyrrhonium philosophandi genus commendare, et pro optimo cogitandi et sapiendi modo venditare apta sunt, ita vero humano intellectui vim rationis omnem eripiunt, vt his saluis non habeat, quibus in veritate inquirenda discernendaue amplius nitatur. Huc enim omnia tendunt, quae lectionis vastissimae et eloquentiae satis nitidae viribus vsus auctor illustris attulit: Non habere humanum intellectum cognitionis certitudinem, quam et reuelatio ei deneget, et ipsa intellectus humani conditio. Incertum enim esse, valdeque dubium, vtrum vel obiectorum imagines cum ideis nostris conueniant, vel recte se habeat medium, per quod transeunt ad intellectum hominis; praesertim cum et sensus fallaces sint, et infideles nerui spiritusque animales; ipsum quoque cerebrum sua indole et constitutione incertitudinis rationes praebeat, animus autem suspectus vel ideo iudex sit, quod suam ipsam naturam ignoret. Vrget porro, vt hanc rerum omnium incertitudinem quoad cognitionem humanam

euin-

f) Paris, 1726. g. conf. Histoire littéraire de l'Europe 1726. Aout art. 3.
g) Continuat. des Memoires de Literature

et d'Histoire Tom. II. P. I.
h) Vid. Bibl. ancienne et moderne T. XXVIII. p. 455. Act. Erud. Germ. P. LXXXVI. p. 77.

euincat, latere eam rerum omnium essentias, obfataque in momenta mutabilem rerum indolem, vt, quid de iis certo statuendum sit, cognoscatur. Adeo vero inter se iudicis, temperamentis, opinionibus differre homines, vt contrariae haud raro de vna eademque re sequantur sententiae; multo minus in causas rerum penetrare posse rationem hominis infirmam, cum et infinitae sint, et certa regula haud profert, secundum quam latens iudicari eruique veritas possit. Adeo vero has partes profertur Huetius, vt non dormientium tantummodo et insanientium imagines falsas et confictas euidentiae sani hominis irridendae obiiciat, et Cartesianum in partes vocet, statuentem, ignorare nos, annon Deus eiusmodi naturam nobis dederit, quae falli quotidie possit, sed et vrgeat vitiosum probationis genus esse, si rationis certitudo probetur argumentis a ratione petitis, praesertim cum incertissimis inter se ratiociniis homines differant, ipsorumque dogmaticorum discordia, qua suas inter se opiniones iugulant, id clarissime euincat. Longum autem sapientium omnis aetatis catalogum necit, qui reiecta omni rationis certitudine assensum cohibendum esse monuerunt, et non Academiam modo secundam et tertiam eiusque affectas huc aduocat, sed et Anacharfin, Pherecydem, Pythagoram, Empedoclem, Gorgiam Leontinum, Xenophanem, Epicharum, Parmenidem, Xeniam, Zenonem Eleatem, Heraclitum, Anaxagoram, Democritum, Protagoram, Socratem, Platonem, Aristotelem, Metrodorum. Anaxarchum in his partibus collocat, et academicos cum Pyrrhonis sequacibus satis amice conuenire, licet iniustum fuerit Pyrrhoniorum nomen, demonstrare fatagit. Nec post nati Saluatoris tempora defuisse hanc, quam putat sapientiam Celsi, Fauorini, Sexti Empirici, methodicorumque et empiricorum sectae, Luciani, Vraniique exemplis comprobatur. Immo inter ipsos dogmaticos Porphyrium, Aristippum, Herillum Carthaginensem, Menedemum Eretriensem, totamque scholam Megaricam, Monimum porro Cynicum in hanc partem inclinasse contendit: et inter exoticas nationes Magos, Brachmanas, Turcas, Effenos, Seboraeos, Maimonidem, sectamque apud Arabes Loquentium Pyrrhoniā philosophiam suo modo fuisse professos. Ex quibus omnibus colligit, dubitationem et *εποχήν* solum esse verum et sufficiens remedium euitandorum errorum, solos esse Scepticos philosophorum nomine dignos, indignos autem dogmaticos, quorum temeritas infinitorum errorum mater fuerit. Vidit probe illustris auctor, Scepticae philosophiae inuidiam molestam suae scriptioni futuram esse, obiicique illi posse, quod oculos homini eruat, omnemque viuendi et felicitate fruendi usum mediumque eripiat. Quod vt declinet, ad eas potissimum, latebras confugit, quibus dogmaticorum tela euitare satagebant Pyrrhonii. Nempe fidem ait, rationis incertitudini succurrere, et certa illa facere, quae ambigua sint, et fluxa, si rationem solam audias. Sequendam autem in vitae vsu verisimilitudinem rerum, discendumque ex hac arte dubitandi esse, qua ratio-

ne error, pertinacia, et arrogantia rationis et praeiudicia efficienda, animus autem ad humilitatem obsequii fidei praestandi adducendus sit. Praestantissimum autem eius fructum in illo situm esse, ut auctoritatem nullius hominis reuerentur, ex factis omnibus verisimiliora seligamus, nihil vero fidei contrarium admittamus, sed eclecticos imitemur, viros magnos et celeberrimos, adeoque nec Academicam, nec Scepticam, nec eclecticam sectam teneamus, sed propriam nobis seligamus, fiamusque *ιδιογνώμονες*. Non tam ignarus rerum in ciuitate philosophica gestarum censendus est Huetius, ut non praeuiderit, obiecturum esse lectorem, ita omnem vitae statum, naturaeque ordinem, omne agendi principium euerti. Hanc itaque inuidiam ut declinet, obiectionibus quoque dogmaticorum satisfacere fatagit. Neque tamen alia affert, quam quae dudum Sextus Empiricus et Sceptici alii attulere: nempe, quamuis scientia nulla detur, uiuere tamen Scepticos non ut philosophos, sed ut homines reliquos, adeoque more astronomorum ex hypothesi agere, contentos ita finem vitae actionumque humanarum assequi. Non exuere hanc philosophiam oculos, sed eorum tantum lippitudinem manifestam facere et arrogantiam hominis detegere, quae scire omnia, de omnibus iudicare, arbitriumque inter litigantium partes interponere audeat. Falsum autem esse, quod ex admixta probabilitate concludi possit, dari veritatis *κενήριον*, cum ea non sit certitudo sed apparentia externa, quae falsa interdum esse possit, inepteque misceri certitudinem cum verosimili, et quod errori obnoxium haud est, cum eo, quod fallere potest. Quamuis autem nihil comprehendendi posse dicant Sceptici, hoc tamen eos comprehendere, quod incerta et incomprehensibilia sint omnia, neque tamen id affirmando, sed dubitando. Deum autem, licet intellectus fallax sit, sufficiens dedisse remedium, ne decipiamur, nempe fidem, adeoque accusari non posse, quod ad errores hominem condiderit. Huic fidei si ratio submittatur salua esse omnia, diuino enim lumine collustrari animum, ut, quid faciendum sit, quid omittendum intelligatur, et eo quoque duce summam primamque illam veritatem certo cognosci: esse Deum. Et haec quidem noua illa Sceptica philosophia est, quam dudum sepultam resuscitare ausus est Huetius vir summus. Qui si id partis studium, quod iugulat Pyrrhonis philosophia, deposuisset, si inter principia, quae vocant, formalia et materialia discrimen accuratius posuisset, si contentus fuisset, immoderate humani animi ambitioni et iactantiae modum posuisse, si Sextum examinare sine praeconcepta opinione quam describere maluisset, si a petitionibus principii abstinuisset, si ineptum studium auctoritatem ecclesiae in tribunali rationis veritatem diiudicantis collocandi abiecisset, si ad verum quaestionis statum accuratius attendisset, si philosophorum veterum, quos inter Scepticismi patronos numerat, opiniones melius distinxisset, dignior sane illustri auctoris sui fama liber in vulgus exiisset, nec nocuisset causae illi, propter quam tantos labores suscepit, quam nihil magis optare,

optare, nisi vt rationis iudicium effugiat, ista scriptione satis prodidit. Verum haec aliis expendenda relinquimus: adireque eos iubemus, qui libri censuram instituerunt.

§. XII. Ex hac, quam *αἰς ἐν συνόψει* dedimus Huetii historia, imago eius facili negotio potest depingi. Magnum enim inter suae aetatis eruditos virum fuisse, et haud exiguum orbis literati ornamentum, ignauus sit vel inuidus, qui temere negauerit. Inerant illi eae animi dotes, eoque fruebatur naturae fauore, sine quibus mediis ad gloriae culmina in ciuitate erudita grassari haud licet. Maxime vero illi, quam a natura praestantissimam acceperat, indoli summam iunxit diligentiam, laborisque improbi patientiam prorsus inexpugnabilem, eamque studiorum contentionem, vt nec inter edendum, nec inter quiescendum a studiis sibi temperaret. Cumque facultatibus afflueret, et natiuitatis praerogatiua facile summis vbique viris commendaretur, non potuit industriae eius amplissima deesse materies, suppeditatis iis auxiliis, quibus immensa lectionis copia parari solet. Ita enim et splendido bibliothecae apparatus fruebatur, et ad viro- rum eruditione summorum colloquia facile admittebatur, qua pacto eruditio illi vasta et insolita enata est. Maxime vero ingenium nactus erat supra modum elegans, foecundum, viuum, et vi quadam imaginationis concinna suffultum: Ex qua penu et eloquentiam illam, et felicem facilemque poeticae facultatis vsu, et artem quandam insolita et parum verisimilia comendi ornandique depromsit. Nec memoriae defuit fidelitas, ea largissime suggerens, quae ex multorum annorum lectione infinita in commentarios retulerat. Quibus cum accederet longus vitae ad summam senectutem vigentis vsus, et exercitatio, mirum non est, illum inter summos viros et praecleara aetatis suae lumina excelluisse. Verum quas affluentissimas possidebat, eruditionis diuitiis parem iudicandi aciem non adfuisse merito dolendum est. Cum enim natura ingenio, quam iudicio polleret, vastissima illa, in qua se ingurgitauit lectio naturalem animi acrimoniam suffocauit: quibus cum accederent praecleara nonnulla, ex vitae circumstantiis oriunda, quae obstiterunt, quo minus perspicacibus oculis vteretur, vis illa mentis, qua verum a falso distinguitur, eminere in eo non potuit. Cuius si non aliud extaret testimonium, sola ista, quam exposuimus Scepticismi commendatio exemplo esse potest luculentissimo. Sed in aliis quoque eius scriptionibus, praecipue in *Quaestionibus Aletanis*, quin in ipso praeclearo ceteroquin *Demonstrationis Euangelicae* opere iudicandi aciem desiderari dudum viris doctis obseruatum est, et vel sola inepta hypothesis, quoscunque cana antiquitas in coelum extulit viros summos ad Hebraeorum sapientes reuocandi satis superque comprobabat. Aut vehementer autem fallimur, aut ratiocinandi artem, quam in Iesuitarum scholis Aristotelico-Scholasticam didicerat, exacte non tenuit Huetius, quam si recte consulisset, facile vidisset, fidei, vel quam eo

Character
animi Huetii.

nomine callide tegit, auctoritati ecclesiae locum esse non posse, eiurato veritatis criterio, nisi coeci duci magis velut bruta animalia, quam videntes incedere, velut homines velimus. Ceteras vero animi virtutes virum magnum egregie ornauisse omnino fatendum est. In aulae enim luxu et vitae commoditatibus admodum affluentibus sobrie vixit, theae potu mirifice, vt ipse scribitⁱ viribus recreatus, vnde licet variis morbis tentaretur, nonagesimum tamen annum viuendo superauit. Solas autem vitae delicias ex literarum studiis et conuersatione virorum eruditorum captauit, quibus, licet religionis professione dissentirent, humanum se, comem et inferuendi cupidum praebuit. Pietatem autem eius generis coluit, quam in philosopho raro offendas. Maxime eam ob causam Societati Iesu addictissimum semper seruauit animum, quod studium in nonnullas vitae eius circumstantias, maxime in odium, quo Cartesianos persecutus est, influxum habuit. Nec defuerunt, qui inde colligerent, plus in ea re voluntatem quam iudicium valuisse, de quo tamen, cum arcana mentis sensa hominibus non pateant, non iudicamus. Illud autem sine temeritatis nota pronuntiamus, omnem eum, quem pro Christianae religionis auctoritate atque veritate suscepit laborem, maiorem iudicii aciem, et minorem lectionis atque eruditionis abundantiam requisuisse, quam adhibuit. Quae, saluis cetera viri summi meritis, quae ex aequo depraedicamus, cuius inter primae notae philosophos Huetium non esse reponendum; licet boni quilibet facile concesserint, inter viros doctos seculi XVII locum satis amplum eius praestantissimam eruditionem meruisse, dignumque esse, cuius memoria cum laude conseruetur in republica literaria.

P. Bayle.

§. XIII. Non minori eruditionis, veteris pariter atque recentioris apparatu, maiori autem iudicii vi et acrimonia ad causam Scepticismi iuandam animum applicuit PETRVS BAYLE, inter maxima nostri temporis ornamenta ex merito numeratus. Cuius toties iam a nobis facta mentio, toties in partes ille vocatus, in philosophiae recentioris annalibus autem tam illustre eius nomen et celebris fama est, vt ideo indictus a nobis non praetermittendus sit. Ita vero pro retinendo assensu cuncta difficultatibus dubiisque repleuit, vt inter fortissimos, qui pro Pyrrhonismo steterunt, bellatores nostra aetate relatus sit, vnde omnino locum in hac theatri philosophici scena postulat. Cuius vitae historiam, et laborum literariorum fata omnium optime ex *Epistolis* eius discimus, quamuis in eristicis quoque, quos aduersariis opposuit, libellis, nonnulla occurrant, quae lucem rebus eius noscendis afferre possunt, praesertim in illa scriptuncula, quam *Cabbalae chimericae* titulo Iuriei aggressionibus opposuit. Defunctum autem nonnulli viri docti laudarunt, et moderate quidem id fecit SAMVEL HENRICVS BASNAGIUS, in cuius *Historia Aëtorum eruditorum*^k elogium Baylii legitur, quod iterata editione

Colle-

i) p. 126. vbi extat elegans elegia in hoc positionis genus.

k) Hist. des Ouvrages des Savans 1706. pag. 545 seqq.

Collectioni Epistolarum Bayliarum praemisit PROSPER MARCHANDIVS. Tacemus biographiam eius *Memoriis Triuoltiensibus* ^l a Iesuitis insertam, aliamque praefixam Anglicae versioni Cogitationum eius de cometis. Vitae quoque Baylianae enarrationem *DiCTIONARIO* eius apud *Geneuenses edito* praemisit anno MDCCXV, abbas REVESTIVS, *emendatam et Observationibus auctam* ^m cel. MONETA, vnde ad hunc potissimum auctorem a nonnullis perperam relata est. Quam cum nec plenam satis nec accuratam esse iudicarent viri docti, eam castigandam sumpsit anonymus quidam, quem IO. MASSONVM esse nonnulli volunt, a quo edita, *Historia P. Baylii et scriptorum eius, accurate recognita et additionibus atque correctionibus aucta, qua nonnulla singularia et auctora ex scriptis eius et vita Anglice vulgata afferuntur* ⁿ, qui tamen labor ob acerbum scribendi genus et contumelias in viros doctos iactas merito plerisque displicuit, qui reprehenderunt, a nonnullis diiudicandis eum abstinuisse, quae tamen iudicium postulabant, nonnulla falso et perperam attulisse, in quibusdam ad molestas digressiones diuertisse. Et tamen cum meliora non suppetere, hae quoque animaduersiones *Supplemento DiCTIONARII Bayliani* a Geneuensibus anno MDCCXXII adiectae sunt ^o. Inseruit quoque *Ephimeridibus eruditis* ^p quae apud Parisienses prodeunt, auctiores autem apud Batauos recusae eduntur, cl. H. P. LIMIERIVS *Specimen bibliothecae miscellanae, Latino sermone edendae* ^q, quod vitam Baylii exhibet. Et ex his quoque fontibus sua hausit, qui inter *Memorias ad illustrationem historiae literariae scriptorum celeberrimorum in republica literaria facientes* Baylianam quoque vitam enarrauit NICERONIVS ^r. Nihil tamen perfectum et accuratum cum in his omnibus de vita viri summi reperiretur, meliora et pleniora dare constituit CI. DES MAIZEAUX. Is viuum Baylium nouerat, et amicitiae vinculo illi iunctus multa sciebat, quae alios fugiebant. Vt igitur de amico satis sibi erepto pulchre mereret, nec tanti viri memoriam intercidere pateretur, ad plenam Baylianae vitae historiam enarrandam animum adiecit. In quo consilio confirmavit eum illustrissimus Shaftsburyus, qui similem ab eo laborem poposcerat. Quem tamen priusquam aggrediretur, a Bagnagio multa accepit singularia Baylii historiam concernentia; sicque materiam scribendi satis amplam nactus est, qua tamen non contentus, amicos Baylii adiit, et imprimis, quem is haeredem scripserat, Bruguierium, qui ex chartis Baylii sibi relictis ea congeffit, quae ad noscenda viri celeberrimi fata facere aliquid poterant: Ea suis annotationibus auxere atque illustrare Maraefius, alique viri docti,

l) Memoires pour l'Histoire des sciences 1707. Avr. art. 47. p. 693.

m) Londini 1708. Ex ea potiora repetunt Acta Erudit. 1711. p. 103.

n) Exacte revuë de l'Histoire de Mr. Bayle et de ses ouvrages, contenant des additions et des corrections, avec diverses particularitez ou anecdotes

ou tirées de ses écrits et de la vie publiée en Anglois.

o) Journal des Savans 1715. Mai art. 10.

p) 1718. Juil. art. 16.

q) Essais d'une Bibliothéque mêlée en Latin, que l'on se propose de donner au public sous ce titre: Specimen Bibliothecae miscellanae. r) T. VI.

docti, quibus cum Baylio viuo familiaritas intercesserat, vel qui commercium literarium cum eo aluerant. Quae omnia cum scriptis et epistolis Baylianis collata et cum rerum suarum indice, quem ipse Baylius construxerat, et a patria *Calendarium Carlanum*^{s)} inscripserat, comparata in ordinem redegit, et ex hac amplissima rerum ad historiam magni viri pertinentium sylua egregios commentarios conscripsit, in quibus vitam, fata, mores, scripta, controuersias Baylii accurate exposuit, nihilque eorum omisit, quae ad noscendum virum celeberrimum facere poterant. In quo viri doctissimi labore cum nec accuratio desideranda sit, nec eruditio, cuncta autem eleganter pleneque enarrauerit, hunc nos quoque ducem sequemur, eaque ex amplissima et prolixa Baylianae vitae historia excerpemus, quae ad scopum nostrum faciunt: ita tamen, vt ad epistolas^{u)} et scripta magni viri subinde respiciamus, quibus scilicet omnium tutissime fides adhiberi potest, et ea quoque adiiciamus, quae passim viri docti obseruauerunt; idque agamus potissimum, vt ad iudicium ferendum instruat Lector, et vtilitate sua huius quoque philosophi vitae se commendat enarratio.

Vita Baylii.

§. XIV. Natus est P E T R V S B A Y L E Carlae, quod castellum est comitatus Fuxiensis, Apamiensibus et Riuiensibus vicinum, IV Id. Nou. anno salutis restitutae MDCXLVII, parente Ioanne Bayle, reformatae, quae ibi colligebatur, ecclesiae ministro, honestissima familia oriundo^{r)}: Puer indolem praecocem eamque egregiam prodidit, cui nec ingenii subtilitas, nec imaginationis foecundae vigor, nec memoria fida deesset, quibus cum accessisset a pueritia infatiabilis discendi ardor sciendique cupiditas, in agro natura fertili facile erat sparsis scientiarum seminibus largissimam messem polliceri. Parens ergo, quem filium hunc suum istis naturae muneribus ornatum videret, nihil eorum omisit, quae ad formandum literisque optimis imbuendum pueri animum facere posse noverat. Ipse vero elementa Graecae et Latinae linguae, et humanitatis disciplinarum illi vsque ad annum MDCLXVI tradidit; cumque paulo firmiores in hoc stadio gressus facere posset, ad academica studia ablegauit. Ibi non pessimo seculi nostri more ignauiae, luxui voluptatibus se tradidit adolescens optimus, sed cum infatiabili scientiarum addiscendarum desiderio flagraret, vt hunc ardorem restingueret, disciplinas exhaurire omnes constituit, et quo plus didicit, eo vehementius scire plura et perspicere penitius cupiit. Qua nimia studiorum contentione factum est, cum dies noctesque libris impalesceret, vt graui morbo corripere, cogereque vacantibus cathedris scholasticis ad patrios lares reuerti, et per sesquiannum corpus exhaustum nimioque labore debilitatum reficere.

Quam-

s) Perperam inter scripta de Charletaneria retulit Cel. MENCKENIUS in lepida Oratione de isto eruditorum vicio. Nomen enim habet a Carla, patria Baylii.

r) Amstelod. 1730. 12. et in limine Dictionarii

editionis Amstelod. 1730. qua nos vtimur.

u) Adhibemus autem editionem MARCHANDII Rotterodami 1714. vulgatam, quam praesentem habemus.

x) Lettr. XXXI. p. 146.

Quamuis autem cum fanitate in gratiam rediisset, et ad salubriorem locum missus aëris mutandi causa a studiorum intemperie auocaretur, ignea tamen vis animi cohiberi non potuit, ut non pristinum laborem resumeret, et maiori contentione, quam ferre poterat imbecille et attenuatum corpusculum ad literarum gloriam curreret, quo pacto malum recrudit et atrox febris secuta est. Neque tamen extinguere ista infirmitate inextinguibile discendi studium potuit: quamprimum enim vires restitutas esse sensit iuuenis Baylius, ad consuetas literas reuersus lectione librorum omnis generis, ne eristicis quidem exceptis, se ingurgitauit. Maxime autem inter veteres Plutarchus, inter recentiores Michaël Montanus nostrum mirifice delectarunt, cum et iucunda lectionis varietas eius ingenium pasceret, et vterque sobrie et moderate philosophari videretur. Nec magnopere aberrabimus a vero, si affirmauerimus, lectione vtriusque scriptoris primos Scepticismi igniculos et semina quaedam hausisse Baylium, cum et Plutarchus haud raro academicis faueat, ut suo locum probatum, et Montano Pyrrhonia libertas et modestia vbique sit commendatissima. Videruntque dudum viri docti, disciplinam Montani ad hunc Scepticismi amorem, quem fouit Baylius, aliquid contulisse. Sane Renaudotius abbas, cum de Dictionario Bayliano sententiam diceret, Montani licentiam Pyrrhoniā, et temeritatem quandam etiam certissima in dubium vocandi in eo libro vtramque paginam facere, censuit. Quod tantum abest, ut inficias iuerit Baylius, cum isti censurae suas cogitationes opponeret, ut potius ab Montano exemplum impunitatis peteret, ea statuendi, quae in conspectu et cum approbatione aulae et Sorbonae iste ausus esset. Quae molimina Montani Scepticismi frigidam suffudisse, non ignorabat Baylius, qui alio loco ^y inter apertos Pyrrhonismi patronos Montanum numerat. Iudicii vero viribus paulo maturior, cum aetatis annum vigesimum primum attigisset. arti ratiocinandi discendae se tradidit, quod tam sero se fecisse postea deplorauit. Cum autem nimis angusta illa schola esset, in qua literarum tyrocinia haecenus posuerat, quam ut vastum, quod alebat, ingenium capere nutrireque posset, ad Tolosanensē abiit, inque ista academia apud Iesuitas philosophiae praecepta discere coepit, animum autem attulit, cum innumeris, quae ex lectione scriptorum eristicorum collegerat, dubiis, obiectionibus, et responsionibus plenum, tum ad incertitudinem et fluctuationem inter ambiguum rationum fidem sponte inclinantem. Qui cum annorum iuuenilium, nondum ad maturitatem iudicii pertinentium, leuitate in diuersas partes agigaretur, callide hac incertitudine usus est sacerdos quidam Romano coetui addictus, qui in vno cum eo contubernio vivebat, ad demonstrandum, in tantis rationum ambiguarum fluctibus cum, ubi pedem figat, non habeat intellectus, audiendam esse ecclesiae

vocem,

y) Lettr. I. pag. 5. Neque tamen in Dictionario de Montano articulum habet, licet ad eum prouocet in illustrationibus pag. m. 616.

vocem, et iudicem quendam quaerendum, cuius sententia inniti queat animus. Quae retia cum vitare non nosset iuuenis animus, insidiarum istiusmodi inficiens nec fatis prouidus, in casses eas incidit, et ad Romanae ecclesiae fidem publica professione recipiendam magno suorum dolore et consternatione adductus est. ^{z)} Qua in re praecipitanter egisse Baylium, omnino iudicandum est, etiam vbi a sectae partisque studio abstinemus, si vera sunt, quae narrat eius biographus: Iuuenem infinita animo complexum plurimorum diuersorumque librorum lectione se inebriasse antequam artis rationalis praecepta didicisset. Ita enim necessarium erat obrui intellectum nondum exercitatum, et ad expendenda rationum momenta non fatis idoneum, vt cum exitum labyrinthi, et solutionem difficultatum non videret, istis persuasionebus vincisse, et extricari quasi ex ista incertitudine at nouis illaqueari retibus pateretur. Ita vero ad sacra Romanensium traductus Baylius cum ab episcopo Riuiensi ad faciendos studiorum sumtus necessaria accepisset, magna gloria publica disputatione ingenii alacritatem demonstrauit, magnamque spem excitauit, fore, vt hoc duce alii quoque ad gremium matris reuerterentur. Certe et fratrem et necessarios alios ad easdem partes amplectendas perducere studiose eo tempore conatus est. Alium tamen euentum res habuit. Fratris enim viri docti et acuti, qui ministerio ecclesiastico quoque inter reformatos fungebatur, colloquiis ad resipiscendum adductus et amici cuiusdam demonstrationibus luculentis conuictus est, vt fateretur, praecipitanter se egisse, nec rationibus fatis munitum hoc consilium suscepisse. Maxime vero inter dogmata Romanae ecclesiae propria, tot tantosque nodos deprehendebat ^{a)}, vel Gordio ense insecabiles, vt veritatem in hoc coetu vnicam esse credere amplius haud posset. Redire itaque ad Protestantium coetus relictis castris Pontificiis statuit ^{b)}. Quod tamen cum capitale esset in Gallia, clanculum factum, relictaque Tolosa anno MDCLXX ad Geneuenses amicos translatus est. Ibi cum Cartesiana eo tempore philosophia caput extollere coepisset, Baylius, qui in scholis Iesuitarum Aristotelico-Scholasticam sapientiam didicerat, excitatus est, vt quo erat animi sublimis et acutissimi robore, ad comparandum inter se vtrumque philosophiae genus iudiciumque interponendum suum animum transferret. Id quod tanta accuratione et iudicii, quo pollebat, acumine fecit, vt Scholasticae philosophiae spinas tricasque pertaesus eam totam abiiceret et Cartesium sequi constitueret. Id vero magna ingenii vi et felicitate ab eo tempore praestitit, et Cartesianae philosophiae mysteria accurate didicit: Ita vero indolem egregiam et animum literis pulcherrime cultum demonstrauit, vt dignum

z) Prolixe haec narrat DES MAIZEAUX p. 17. 18.

a) Transsubstantiationis dogma et cultum imaginum se concoquere non potuisse ipse narrat, Cabal. Chimaericae Demonstratae p. 139. quanto autem acumine dictum dogma oppugnerit, ex Diſt. art. Pyrrhon, pater.

b) Falsum itaque est, quod a nonnemeine relatum Ven. REIMMANN. Hist. atheismi Sect. III. cap. 5. pag. 426. triennium integrum apud Iesuitas Tolosanum Baylium Pontificiis sacris ad dictum vixisse.

dignum iudicaret Normandus, ciuitatis Geneuensis Syndicus, quem liberorum institutioni praeficeret. Cui labori ita inuigilauit Baylius, vt fidem quidem et dexteritatem egregie probaret, nihil vero eorum omitteret, quae ad perficiendum ingenium, doctrinaeque copiam augendam quouis modo facere possent. Quo scopo a virorum celeberrimorum Picteti, Turretini, Minutoli aliorumque, qui in academia Geneuensi magna cum laude docebant ore pependit. Atque sic factum est, vt spectatissima vbi-que esset et commendatissima Bayliana eruditio. Quae cum comiti Dohnensi innotuisset, cuius praedia nonnulla Geneuae vicina erant, commotus ille est, vt filiorum literis imbuendorum curam illi traderet. Quamquam autem Geneuensem Musarum sedem relinquere cogebatur, amicorum tamen desiderium, commercio literario cum iis instituto leniebat, et frequentes imprimis ad Minutolum et Constantium literas mittebat. Ex quibus satis luculenter patet, Baylium, licet Cartesianam factionem sequi videretur, multo tamen magis iam tum ad Pyrrhonorum partes inclinasse. In epistola enim Copeto anno MDCLXXIII ad Minutolum Geneuam scripta ^c valde Scepticorum causam extollit, Dogmaticorum de-primat, et multa ex illorum parte electa commoda oriri statuit, qua vero ratione facile vinci isto disputandi genere Dogmatici possint, explicet; sibi autem potissimum Horatium commendatissimum esse dicit, qui cum omnium sectarum exploratorem egisset, in nulla secta certus haesit. Bienneum hoc pacto transegit, solitudinis autem pertaesus et conuersationis literariae appetens anno MDC LXXIV istam prouinciam deseruit, et ad Rothomagenses abiit, vbi amici de necessariis illi apud mercatorem quandam prospexerant, cuius filium informandum literis accepit, nec tamen ob rusticationes frequentes, studiis inimicas diu eo in loco mansit, Lutetiae vero visendae magna cupiditate fragrauit. Illuc amicorum intercessione, qua fratrum Beringorum ^d studiis moderandis praefectus est, anno MDCLXXV delatus, fauentissimam occasionem nactus est, ea animo literis insatiabili desiderio inhianti alimenta praebendi, quibus ad virilem quandam maturitatem assurgere, et excellentissimam doctrinam consequi posset. Nam et virorum eruditionis praestantia celeberrimorum colloquiis ac consuetudine, et bibliothecarum publicarum priuatarumque apparatu et commercio literario cum maximae eruditionis viris instituto innumeras literarum diuitias corrasit; amicis autem illis vsus est, quas et fides commendaret, et spectata carissimos redderet rerum diuinarum humanarumque cognitio. Inter quos amicitiae pignore cum Baylio prae aliis certauit Samuel Henricus Basnagius, a quo Iurieu, Sedanensi theologo commendatus est, viro docto multaeque lectionis, sed ambitione paulo elatiori, eosque pati nescio, quos impetus retardare suos vel officere consiliis et auctoritati suae nouerat *. Per hunc enim sperabat Basnagius

D d d d 2

nagius

c) Lettr. I. d) Fratrem illi habebant senatorem curiae regiae Parisiensis.

*) Vid. DES MAIZRAYS p. 22.

nagius Baylium ad cathedram philosophicam, quae anno MDCLXXVI in ista academia vacabat, promotum iri, cum illi potissimum Spartae orandae abunde sufficeret. Non abnuat Iurieu, cui candidati reliqui displicebant. Paruit amici consiliis Baylius, licet timidus, eo quod edictum regis contra eos, qui ad Romanam ecclesiam digressi eam iterum reliquissent, quosque relapsos vocant e, curam iniiceret, metuenti ne dignosceretur. Venit itaque Sedanum, et ita vtrique, quae tunc in diuersum sententiam discesserat parti se commendauit, publica disputatione autem tam luculentum excellentissimae doctrinae specimen edidit, vt disiectis eorum qui in contrarium nitentur, technis professoris philosophiae munus ei plaudente academia Sedanensi conferretur, et ipse Iurieu valde eum amaret, viri autem docti, quos illae Athenae nutriebant, certatim eius amicitiam ambirent. Inter quos singularibus amoris et beneuolentiae testimoniis nostrum sibi coniunctissimum habuit Iacobus Rondellus, eloquentiae professor Sedanensis, qui post disiectam regis auctoritate academiam ad Batauos abiit, et elegantiores literas Traiecti ad Mosam publico stipendio docuit, vir veteris doctrinae peritissimus, et rerum quoque nostra aetate in orbe literato gestarum callentissimus f, quem suo loco ob vitam Epicuri descriptam, et elegantem de choenice Pythagorae dissertationem aliaque, quae edidit scripta commendauimus. Qui cum Graece esset doctissimus et vetera folia accurate euoluisset, multoties Baylio instar oraculi fuit, quod in locis veterum difficilibus et obscuris confuleret, suisque cogitationibus exoptatissimam haud raro lucem inferret. Vbi vero cathedram, munus nouum auspicatus, occupauisset, philosophiae systema intra biennium suorum auditorum vrbibus destinatum conscripsit, et rogante quoque Ancillonio, qui Metensis ecclesiae tum ministerioungebatur, PETRI POIRETI *Cogitationes rationales de Deo, anima et malo* examinauit, et obiectiones atque dubia sua illo mediante ad Poiretum misit, qui ad ea respondit, et nouae editioni libri sui ipsam hanc controuersiam inseruit. Qua occasione longa inde lis Baylio cum Poireto enata est, quae ad finem properante pugnantium vita valde acerba euasit. Et initio quidem, cum anno MDCLXXIX nouam *Cogitationum rationalium* editionem curaret Poiretus, tum Cartesianus adhuc, intra modestiae et humanitatis limites controuersia substitit. Quamuis enim editioni huic Poiretus obiectiones Baylianas cum censura et responsionibus suis adiecisset, laudauit ff tamen in aduersario *legentis iudicium, obseruantis circumspectum, impugnantis viuacitatem, beneuolentissimique animi blandam erga se propensionem; ingenii quoque penetrationem, quam vocat, et soliditatem agnoscit.* Cum autem iterata editione anno MDCCXV *Cogitationes* istas Poiretus vulgaret, tum dimisso Cartesianismo totus factus mysticus et theosophicus, tam acerbè famam Bayliam

e) Vid. Histor. edicti Nannetensis Tom. III. p. 428. 520. 582. et passim.

f) Conf. Lettr. CLVIII. p. 611.

ff) In Epist. ad Ancillonium p. 734. edit. vlt.

nam profcidit, vt *Dissertationem* praemitteret nouam, in qua de *simulato Petri Baylii contra Spinozae atheismum certamine* egit, et in album impiorum Baylium referre nullus dubitauit. Licet autem detestabili impietate ad arrodendam ista ignominiae nota famam Baylii, se commotum esse dicat, prodidit tamen aliam longe caussam animum suum, qui antea Baylianas contradictiones aequae patienterque ferebat, contra illum exasperasse, indigne in ista dissertatione ferens, quod Baylius, ceteros, praeter se, omnes, qui Spinozam oppugnaverant, (inter quos haud postremum locum sibi Poiretus vindicabat) debiles aduersarios appellasset. Causa autem arcana in eo latebat: descriperat Baylius in *Dictionario* suo vitam fanaticae virginis Burignoniae, eamque allatis nonnullis rumusculis ita depinxerat, vt parum conuenire ista imago characteri, quem effingere cupierat, iudicaretur, et in contentum eam adducere videretur. Ast ad Burignoniae partes deserto munere ecclesiastico et castris Cartesianorum transfierat Poiretus, et theosophiam foeminae cum ratione infanientis velut diuinae sapientiae mytheria vbique commendauerat, vt infra in eius vita dicemus. Suas itaque partes a Baylio arrodi credens Poiretus, et hoc sibi per aliud latus intentari telum suspicans, cum aegerrime ferret, inter infanientes mulieres, Burignoniam a Baylio numerari, odio vehementer in eum accensus est. Quod haud parum auxit, cum suspicacius forte, quam re vera fuit, coniiiceret, ad excitandam magistratum feueritatem in Burignoniae factionem, ista Baylium scripsisse. Accedebat autem his, quod in alio *Dictionarii* loco responsiones et apologiam Poireti amaro sale Baylius conspersisset. Ita vero in rabiem actus theosophus, et istis locis Baylii non sine dicacitate respondit, et propudiosa atheismi macula infamem Baylium declarauit, fatisque prodidit, quae eum causa ita armauerit, vt in ea satyra *falsa, calumniosa, infideliter truncata, maligne, scurriliter, ludice expressa* eo dictionis genere obiiceret^b, quod in mystico philosopho et theologo theosophico nemo aequus facile tolerauerit. Verum ea post illa tempora, Baylio inter Batauos versante, acta sunt, et in tantam animorum disiunctionem enata res est: tum autem, cum Sedani philosophiam doceret Baylius, ab ista quidem parte tranquilla fuere omnia, et controuersia ista amica extitit. Disputauit quoque paulo post anno MDCLXXX, contra Valesium, societatis Iesu theologumⁱ, vsusque Cartesiano axiomate: extensionem naturam essentiamque corporis absoluere, transsubstantiationis dogma acutissimis ratiociniis oppugnauit; de qua eius controuersia infra plura dicendi aptior nobis erit occasio. Cum autem anno MDCLXXXI insolitae magnitudinis cometa inter sidera apparuisset, et diuersis ille hominum iudiciis agitaretur, suam quoque sententiam dixit, et *Cogitationes de Cometis* multa eruditione referatas anonymus conscripsit, eo quod speraret, priuilegio regio munitas Lutetiae

D d d d 3

tetiae

g) Art. Roi not. C.

h) Conf. Vol. II. libri de Eruditione tripli-

ci, p. 574. Edit. rec. Bibl. myst. pag. 247. 312.

i) Viuebat ille tum in collegio Cadomensis.

tetiae proditurae esse, si a Romanae ecclesiae ciue conscriptae viderentur. Et haec quidem ratione muneris dignitatem tueri, et philosophiae suis prodesse laboribus, inter Gallos Baylius gnauiter perrexit.

*Vita Baylii
inter Belgas.*

§. XV. Hunc vero in modum de philosophia optime merentem grauis illa procella obruit, quae res reformatae ecclesiae in Gallia profusus prostravit. Rex enim omni illius professionis fidei exercitium in regno suo sublaturus, scholas primo omnes reformatorum soluere decreuerat. Ita professorio, quo haecenus gauisus erat Baylius munere euerso, res quoque eius attritae sunt ^k. Factum tamen, cum in contubernio suo Sedani iuuenem aluisset Batauum, quem philosophiae praeceptis imbuerat, vt is praeceptorem de se optime merentem sibi que carissimum, Roterodamensis reipublicae consiliario, quem pensionarium vocant, Paetio, quibus posset, verbis traderet, et cum in literis, tum domum reuersus, coram ita eum commendaret, vt maxima inde Baylianae doctrinae enasceretur existimatio, isque esse iudicaretur, cuius eruditione gymnasium Roterodamense egregie ornari iuuarique posset. Illo itaque viro consultissimo reipublicae proceribus suadente noua historiarum atque philosophiae professio cum stipendio honesto ^l excitata est, cui Baylius praefici posset. Inuitatusque ad eam Spartam obeundam eo laetior Baylius obtemperavit, quo exoptatior illi locus videbatur, libertate philosophandi, quam mire deperibat, gaudendi. Igitur omisso itinere Anglico, quod meditabatur, in Belgium foederatum abiit, eumque paulo post Iurieu fecutus est, quem theologiae professorem eruditio haud vulgaris acceptum fecerat. His igitur exulibus Gallis scholam istam nouam et illustrem sua doctrina ornandam et amplificandam Roterodamensis reipublicae curatores tradiderunt. Ibi primum rarae vastaeque eruditionis specimen edidit, vulgatis *Cogitationibus de Cometis*, quibus priuilegium regium Lutetiae obtinere non potuerat. Lectionis multiplicis variaque literarum cognitione refertae copiam in eo argumento tractando demonstravit Baylius. Qui tamen si dissertatione epistolari tantum, ephemeridibus publicis ^m inferenda ostendere suscepisset, si malo omine cometae appareant, quae vulgata est opinio, sequi inde fecisse Deum miracula, vt superstitionem confirmaret; tanta tamen rerum copia scribenti se obtulit, vt iustae molis librum tractatio referret. Quam licet laruato nomine conscriptam simulasset, offendit tamen argumentum et cogitationum libertas censores Parisienses, vt editio impediretur, remittereturque liber auctori, qui ad Belgas delatus, ob eam ipsam causam librum edidit *ἀνάμνησις*. Ex msco tamen, quod Baylii manum referebat, breui apparuit, eum harum cogitationum auctorem esse ⁿ, qui fons illi postea multarum molestiarum fuit. Quamuis enim praestantissimam illa scriptio eruditionem spiraret, accensus tamen illius gloria Iuriei animus odio

k) Lettr. XXXI. pag. 142.
l) Lettr. XXXII. p. 138. LXXIV. p. 260. Gaudebat autem Stipendio 500. florenorum.

m) Mercure galant.
n) Vid. Lettr. XXXII. pag. 149. XXXVII. pag. 158.

odio et inuidia est, vnde amara contentionum et calamitatum scaturigo Baylio postea enata est. Auxit quoque isto tempore hanc de ingenio eius et natura excellentissimo, et literis supra modum culto atque eleganti opinionem, edita *Disquisitione critica in Historiam Calvinismi* ^o, quam magno conatu parturierat Maimburgius Ex-leuita. Qui cum dolosis artibus satis callide res Reformatae ecclesiae euertere, et calumniis onerare eas partes velle videretur, ad vindicandam eius famam duarum hebdomadum spatio hanc disquisitionem generalem Baylius conscripsit, vtque erat literis apprime versatus, et acumine iudicii atque ingenii festiuitate ornatus, tanto lepore, et tractationis iucunditate, eaque subtilitate ratiociniis generalibus tantum Maimburgii copias euertit, vt in fugam primo ex congressu hostis daretur, magna laus vero Baylium sequeretur, immo ipse Condaeus princeps eius libelli lectione delectaretur ^r: narraretque MENAGIUS ^q, adeo egregium istum librum visum esse Maimburgio, vt laudare eum coactus sit; ipse doctissimus vir autem elegantiam ingenii et viuum iudicandi scribendique genus commendaret. Nec maior forte inuictis Baylii ratiociniis laus enasci potuit, quam quod tantum irarum inde enatum esset aduersario, vt cum rationibus refutare non posset, non quiesceret, donec regis edicto et flammis vltimicibus prohiberetur ^r. Nec hic furor libri plausum, apud aequos lectores ipsamque ciuitatem literariam impediuit, quae tanta auiditate et legit et coëmit, vt eodem anno auctam emendatamque editionem iterum vulgare auctor cogeretur. Cuius tamen, quod mireris diu verum nomen latuit, vnde factum, vt diuersis viris doctis liber ille tribueretur. Elegantia tamen, et perspicuitas tractationis, multis luminibus refertae, et doctrinae varietate abundantis tandem Baylium, cui in hoc quidem scribendi genere haud par alter fuit, prodidit. Responderat ad eandem historiam Calvinismi Iurieuus quoque, instituta *Caluinismi et Papismi historica comparatione*, inque ea *Apologiam pro reformatione et reformatis* dederat ^s. At cum obruere multitudine rerum, quam accurate vestigia aduersarii reprimere maluisset, longe inferior Baylio in ea arena pugnauisse iudicatus est ^s, id quod nouos inuidiae morsus excitauit, cum praeferi sibi Baylium Iurieuus pati haud posset. Tanta autem literarum delectatione capiebatur Baylius, tanta contentione augendis et amplificandis orbis literarii limitibus inuigilabat, vt cum satis optima et fauentissima illi nubendi conditio eo tempore offerretur, caelebs tamen viuere mallet, omnemque aetatem in literis consumere reipublicae eruditae autem et amicis se totum deuouere statueret. Qua sententia in animo eius firmata, nouam editionem *Cogitationum de Cometis* an. MDCLXXXIII cura-

o) Critique generale de l'Histoire du Calvinisme.

p) DES MAIZEAUX l. c. p. 27.

q) Menagian. T. II. p. 22. 23.

r) Adiecit Biographiae Baylianae regium

mandatum ea de re DES MAIZEAUX, qui loc. c. proluxe rem omnem exponit.

s) L'Histoire du Calvinisme et celle du Papisme, mise en parallele, ou Apologie pour les reformateurs, pour la reformation et les reformez.

f) Vid. Menagiana l. c.

curauit, et nonnullis, quae amici quidam contra Brueysium *μεταθεμενον*, eiusque librum apologeticum conscripserant, fauentem Lucinum conciliauit: ipse *Collectionem tractationum aliquot ad Cartesianam philosophiam pertinentium* instituit, illique ea adiecit, quae contra Valefium Iesuitam disputauerat; quae collectio Amstelodami MDCLXXXV prodiit*. Vt vero liberio rem paten-

*) Titulum praefixit Baylius hunc: „Recueil de quelques pieces curieuses, concernant la philosophie de Mr. de Cartes. Non enarrabimus contenta libri, id modo obseruantes, Scholasticorum theologiae euertendae Baylium in ea collectione animum intendisse. Maxime vero transubstantiationis dogma Cartesianae cui tum fauebat philosophiae praesidio subnuere in ea dissertatione fatigit, quam contra Valefium scriptam huic collectioni inseruit. Pomum eridos autem istud dogma, quod semper philosophantium ingenio et acumini inuisum fuit, nascente potissimum Cartesianismo visum esse, nemo rerum nostra aetate in ecclesia et ciuitate literaria, gestarum adeo ignarus est, vt id nesciat. Cum enim nouo philosophandi genere Cartesius substantias omnes in cogitantes et extensas diuisisset, illas spiritus naturam absoluere, has corporum statuere, et vtriusque attributa haec essentialia esse dicebat, vt ex Principiorum philos. P. I. §. 53. 54. p. m. 12. constat. Id quod repugnare doctrinae Romanae ecclesiae de sacrosanctis altaris mysteriis editis mox Meditationibus Cartesii vidit et obiecit ANT. ARNALDVS, monens, secundum hoc dogma, solum, non manere hanc doctrinam posse, cum fide credat ecclesia ablata a pane eucharistico panis substantia, sola illic accidentia remanere, ea autem esse extensionem, figuram colorem, odorem, saporem, aliasque qualitates sensiles. Quibus valde pressus Cartesius in Respons. quart. p. 118. in omnes formas se torquer, vt argumenti vim eludar, factusque est, vt se istis Romanae ecclesiae decretis addictum demonstraret, in pane eucharistico nihil plane aliud esse, quo sensus nostri afficiantur, praeter solam istam superficiem, quae sit terminus dimensionum eius corporis quod sentitur; et in qua sola superficie fiat contactus; notandum autem esse monuit, istam superficiem non ex sola corporum externa figura esse aestimandam, sed considerandos etiam esse omnes illos exiguos meatus, quae inter puluisculos farinae, ex quibus panis confatus est, et inter particulas, ex quibus vinum constat, reperiuntur. Ea spatiola alia materia subtili repleti, nec tamen ad eius substantiam pertinere, adeoque eius superficiem non externam tantum esse, sed eam, quae interne singulis particulis immediate sit circumposita. Supponit porro hanc superficiem etiam moueri ex parte, cum aliquae panis particulae ab aere aliisque corporibus eius poros ingredientibus agitentur: sic vt ex horum motu perpetuo, intelligatur superficies perpetuo in motu quodam esse: immo et hoc sibi concedendum postulat, per superficiem panis non hic intelligi partem vllam substantiae,

nec quantitatis eiusdem corporis, sed tantum terminum illum, qui medius esse concipitur inter singulas eius particulas, et corpora ipsas ambientia, quique nullam habet entitatem, nisi modalem. Quibus suppositis concludit: cum in hoc solo termino contactus fiat, et nihil nisi per contactum sentiat, manifestum esse, quod, corpus dicatur in aliud ita mutari, vt haec noua substantia in eodem praecise loco existat, in quo prius corpus v. g. panis existeret, necessarium sit, nouam illam substantiam eodem plane modo sensus omnes nostros afficere debere, quo panis et vinum illos afficerent, si nulla transubstantiatio facta esset. Speciem enim illam externam remanentem esse illam superficiem mediam inter singulas particulas et corpora illa ambientia. Valde placuit hic pullus tum Cartesio, iactanti melius se mysterium hoc explicuisse, quam Scholasticos accidentia realia *κρυπτα* comminiscens; tum affectis eius, inter quos biographus eius HADR. BAILLETVS, L. VIII. c. 9. ita mentem Cartesii explicuit, manere quidem eandem corporis extensionem, sed mutari panis extensionem, in extensionem corporis Christi, vt cibus in homine in succum et sanguinem conuertitur. Immo haec iam plana esse et euidentia putat, vt hac explicatione iactet quamplurimos reformatorum ad amplectenda dogmata Romanae ecclesiae commotos esse. Valde vero grauis fuit Cartesii scholae aduersa Scholasticorum factio, cui facile fuit ostendere, hac explicatione Cartesianam mentem Concilii Tridentini de hoc dogmate plane everti, ipsi quoque sibi Cartesium contradicere, cum quae sola extensione cognoscantur accidentia, reipsa essentiam corporis ex eius mente ingredientur. Vt itaque huic se labyrintho extricent, in varios, anfractus dilapsi sunt et hypotheses excogitarunt suas magis opiniones, quam mentem concilii exhibentes. Quidam enim, et inter eos imprimis FRANCISCVS DES GABEZ in Philosophia Eucharistica Gallice edita, FRANC. LAMY in Epistolis philosophicis, et quem supra nominauimus, P. TRVS CALLYVS in Durando illustrato cum modis siue attributa ista a substantia corporis Cartesianae salutis eius hypothesebus, separari hac non euerfa minime posse, cernebant, assumptionem quandam hypostaticam et informationem commenti sunt, affirmantes diuinam Christi naturam animamque ita per transubstantiationem corpus et sanguinem assumere, atque informare, vt eadem ratione sic corpus et sanguis Christi, quam illa quae in caelis sunt, Vehementer autem ista explicatio illis displicuit, qui succensebant Cartesianis, quod puritatem doctrinae

patentiorumque campum nancisceretur, in eruditionis latifundia exspatiandi, vtque multis modis orbem sibi eruditum deuinciret, cum varietate

doctrinae ecclesiae labefactarent: vnde supra narrauimus, Callyum ob eam hypothesin valde Huetio vapulasse, eo quod nihil minus ista explicatio referat, quam transsubstantiationem. Cautius itaque mercaturus Emanuel Maignanus, ex Minorum ordine celeberrimus philosophus et mathematicus, (cuius vitam post P. SAGVENVM enarrauit P. BAYLE Dict. T. III. art. Maignan p. 20.) simpliciorum rei adumbrationem commentus est. Quamuis enim medius inter Gassendum et Cartesium incederet, formas tamen substantiales et accidentia realia improbat. Huic visum, desinere quidem panem et vinum adesse in sacramento et existere, verum eandem tamen in sensus incurfionem impressionem, conferuare Deum, quae ante transsubstantiationem fuerat. Quae licet simplicius quidem difficultatem leuare videantur, compertum tamen mox est, ita duplex poni miraculum, cum hoc pacto Deus ordinem sensuum et impressionis atque sensationum mutare tollereque necesse habeat. Vnde Maignani quoque hypothesin oppugnarunt reieceruntque Nicolaus Maria Gennarus, et Augustinus de Guiditiis, ipse quoque Maignanus ob hanc assertionem in capitulo generali ordinis sui reprehensus est, recte DANIELE in Itiner. Cartesii p. 197. Indignam philosopho hanc hypothesin esse, quae miraculum miraculo explicat, Deumque ex machina prouocat, recte vidit, ROHALTIUS, celeberrimum inter Cartesianos nomen, qui vt propius ad mentem magistri accederet, alium modum excogitauit, statuendo, corpus I. C. in sacramento post consecrationem ita locum panis occupare, vt eadem spatia et interualla, quae panis occupauerat, illud iam occupet, et eandem extensionem seruet, quam habuit panis, vid. Entretiens sur la philosophie p. 48. Verum prorsus ita euerit mentem Tridentini concilii recte ab aduersariis Cartesianae factionis responsum est: eo quod isto modo sequatur, quod corpus Christi in panem, non vero panis in corpus Christi mutetur, cum essentiam panis, quae in dispositione et modificatione extensionis a Cartesio ponitur, suam faciat, et essentiales eius modos recipiat; qua de re acute nonnulla monuit P. BAYLE Dict. I. c. not. A. Longum esset lites hoc de argumento omnes enumerare, quas cum Scholasticae philosophiae aedibus Cartesiani fouerunt, afferreque mira ista somnia, quae ad explicandum hoc mysterium Platonis numeris incomprehensibilibus et obscuris ex hac turba attulerunt Clercelierius, Mallebranchius, eiusque *ὑπερασπιστής* Mironius, quaeque Franciscus Bernierius, Io. Baptista du Hamel aliique, qui media inter vtramque partem via inceserunt, excogitarunt. Alium ista locum, aliam tractationem postulant. Nobis ad praesentem Baylianae vitae historiam illustrandam attentis, monuisse

Hist. philos. Tom. IV.

sufficit, difficultates insuperabiles, quas contra hoc dogma struit Cartesianae philosophia, aduersariis Romanae ecclesiae haud leue triumphum argumentum, Cartesianorum inimicis autem fauentissimam occasionem exhibuisse, illi factioni obiectandi. Maxime Societas Iesu cum haud exigua sibi impedimenta obiecit Cartesianum cerneret, magnis animis in eam factionem insurrexit, et heterodoxiae accusatione aduersarios confundere fatigat. Non prouocabimus ad celebre illud concordatum, vt vocant, inter Iesuitas et patres Oratorii de non tradenda iuuenturi Scholasticae Cartesianae philosophia, nec ea adducemus, quae contra Mallebranchium eiusque affectum Mironium vehementer vrgere coepit eius *ὑπερασπιστής* P. Du Tertre, de cuius obiectionibus vid. Europe sauante, T. III. P. II. art. 5. p. 296. T. IV. P. I. art. 7. p. 129. sed ad Cadomensem Iesuitam, Valesium prouocamus, qui data opera in hoc argumento Cartesianas phalanges adortus est, edito libro, personato nomine, LOVIS DE LA VILLE, lingua Gallica: Opposition de principes de Mr. des Cartes avec la foi del' eglise Romaine, touchant la transsubstantiation, et leur conformité avec le Calvinisme. In quo tam luculenter ostendit, Cartesii principia philosophica cum hoc dogmate consistere non posse, sed illud totum euertere, vt non modo inuincibile esse agmen Valesii iudicauerit BAYLIUS, vid. Lettr. XXIX. p. 336. sed et Cartesiani inter Gallos, pontifici Romano addicti haud parum animo deiicerentur, et Regius, qui Cartesianos conuentus Parisi instituerat, metu coactus eos solueret. Non vero solos Cartesianos sed et Gassendistas inter eos numerauerat Valesius, qui irreconciliabilem philosophia sua inimicitiam contra hoc dogma conceperat, eoque nomine dicam scripserat Bernierio. Qui cum deuiasse ab ecclesiae doctrina videri noller, in Illustrationibus ad librum personati VILLEI suspicionem a se istam amoliri conatus est. Idem fecit quem simili accusatione aggressus erat Mallebranchius, proque Cartesii vel sua potius hypothesi verba fecit, quibus tamen apologiis docta ista natio philosophica prohibere non potuit, vt non iterata vice prodiret nonnemo, et dissertatione Gallice scripta ostenderet, Philosophiam Cartesianam, fidei ecclesiae catholicae repugnare, Bernierium autem denuo refelleret. Tacemus Mallebranchii aduersarium du Tertre, Antonium Arnaldum, aliosque, qui Mallebranchium a recta via declinauisse contenderunt. Intelligi autem nobis non monentibus potest, eos, qui ex Protestantium coetibus telis suis illius dogmatis iugulum petiuerunt, otiosos in illa domestica Romanensium pugna non confedisse, sed proprium ensam in eius viscera adegisse. Id quod praeter I. LA

Eeee

doctrinae et elegantia ingenii lectores mirifice delectare posset, ad edendas ephemerides literarias, quod seripcionis genus recens tum exortum mirifice plerosque ceperat, hortatu Iuriei animum adiecit, et Calendis Martiis anni MDCLXXXIV Gallico sermone *noua ex republica literaria* * edidit, libros optimaee notae accurate recensuit, literariam historiam mira luce perfudit, nec sterilem enarrationem exhibuisse contentus, iudicium suum interposuit, obseruationibusque selectis argumenta librorum haud raro illustrauit. Qui labor adeo feliciter cessit Baylio, vt inter ephemerides literarias, quae ob doctrinae varietatem et iucunditatem maximi fiunt, summo fere loco habitus sit, certe nulli huius generis lucubrationi cesserit. Cum autem ob materiae diuersitatem varia et multiplex in eo opere eniteret Bayliana eruditio, eaque raro exemplo in omni fere argumento regnaret, dici non potest, quam commendatae istae ephemerides viris doctis fuerint, qui certatim eas summopere laudarunt **. Auctor autem, cum indies magis literarum praestantia inclaresceret, dignus visus est, quem Frisiae occidentalis Status ad adeundam cathedram publicam in academia Franequerana C. M. florenorum stipendio inuitarent. Sua tamen sorte contentus Baylius, cum paucis viueret, opimam Spartam recusauit, foecundissimum autem calamum porro ad amplificandas literas adhibuit. Nouae enim editioni *criticae Disquisitionis in Historiam Calvinismi continuationem* v addidit, quae tamen, licet ingenii eius amoenitatem tota faperet, cauillandi ansam nonnullis suppeditauit, cum quaedam ridendo et iocando dixisset w. Valde eo tempore contentionis ferram reciprocauere magna Galliae lumina Arnaldus et Mallebranchius, quorum controuerfiam miris animorum motibus agitatam cum attigisset in nouis literariis x Baylius, istis quoque litibus implicatus est. Nempe praeter alia

PLACETTE, qui auctoritatem sensuum contra transubstantiationem peculiari schediafmate vindicauit, fecit quoque Petrus Baylius, qui cum Cartesianae se sectae addixisset, apud Sedanenses, vt supra narratum dissertationem Valefio opposuit, in qua vindicantur a Peripateticorum obiectionibus rationes, quibus aliqui Cartesiani probarunt, essentiam corporis sitam esse in extensione. In hac dissertatione, non negat Baylius, extensionis rationem et imprimis impenetrabilitatem materiae cum transubstantiatione constare non posse: vera autem esse et naturae conformia ista principia acriter defendit, et offendere ideo doctrinam Romanam principia rationis prima, clarissima et certissima, statuit. Et haec quidem summa est istius collectionis, curiositate Lectoris non indignae, quam edidit Baylius, comprehenduntur enim in ea praeter Concordatum Iesuitarum cum patribus Oratorii, obseruationibus illustratum, Bernierii annotationes, Mallebranchii responsio, refutatio noua Bernierii, et dissertatio laudata Baylii, vna cum meditationibus ad metaphysicam abbatis DE LANION, editaque ista collectio est Amsteloda-

mi 1684. 4. Plura de re ipsa dare huius loci non est. Nobis haec enarranda fuere, vt qualis hoc de argumento Baylio controuerfia intercesserit, Lector intelligat: quo pacto tamen simul quandam historiae Cartesianae, suo loco latius enarrandae particulam tangere licuit. Plura qui scriet, ei assatim dabunt scriptores laudati praestantissimae doctrinae theologo D. CHR. MATTH. PFAFFIO Cancellario Tubingensi, in Diff. Anti-Roger, p. 26. 48. et diff. Anti-Baeliana II. p. 28.

t) Nouvelles de la Republique des Lettres.
u) Vid. Act. Erud. 1685. p. 511. Hist. des Ouvrages des savaus 1706. Dec. p. 545. STRVVIVS Introd. in Hist. lit. c. VI. §. 43. p. 296. et qui supplementa dedere, ACRERVS, COLERVS, LOTTERVS, IVNCKERVS de Ephemerid. erudit. p. 170. FABRIC. Praef. ad MORHOFII Polyhist. alii.

v) Nouvelles Lettres de l'Auteur de Critique generale de l'Histoire du Calvinisme de Maimburg.

w) DE MAIZEAUX L. c. p. 32.

x) 1685. Août art. 3. p. 876.

alia ad logicam et metaphysicam pertinentia, quae infra suo loco enarrabimus, etiam de morali quaestione inter viros istos doctissimos disputatum est. Cum enim nouum sibi systema philosophicum et theologicum Mallebranchius effinxisset, idque ad doctrinam de gratia, valde tunc theologorum dissensionibus agitatum transtulisset, inter alia axiomatis loco posuit: omnem voluptatem esse bonam, et illum felicem reddere, qui ea fruatur. Quam assertionem, metaphysica subtilitate praecisioneque mentis formatam acriter quoque defendit; non minori autem contentionis alacritate oppugnavit Arnaldus, ratus, ita omnem honestatis virtutisque faciem conspurcari, et foedae quoque voluptatis causam agi posse. Quam Arnaldi obiectionem cum enarrauisset Baylius, vt accurate distinguere, partibusque idearum de quibus disceptatur, omnibus enumeratis, verborum pugnas miro artificio soluere nouerat, Mallebranchii assertum esse verissimum, pronuntiavit: eo ipso momento, quo quis voluptate fruitur, hominem felicem esse, neque tamen ita foedissimarum voluptatum causam defendi, quas omnino fugiendas esse, sanus rerumque intelligens lubens concefferit. Nempe distinguendum esse inter causam voluptatis formalem et efficientem; illam vero heic solam a Mallebranchio intelligi, non vero hanc, quae nisi bona et iusta sit, voluptatis rationem reiiciendam esse postulet. Quamuis autem et verissima diceret Baylius, et ab aliis quoque, maxime a Gassendo, dudum pronuntiata, valde tamen vrebat Arnaldum, quod scripisset, mirari se, nolle aduersarios Mallebranchii ad veram eius mentem advertere animum, vel non posse eam intelligere. Vnde grauem ei dicam scripsit ^z, et cum ille non fileret, nec causae suae deesset ^z, vt erat acer disputator et vehemens, istam disceptationem nouis obiectionibus continuauit ^{*}, quam totam de verbis pugnam fuisse, Lector prudens facile comprehendet nobis quoque non monentibus. Tetigit quoque argumentum de tolerantia, edita de ea epistola Hadriani Paetfii, quo is Moecenate utebatur: quo tamen nomine illis displicebat, qui rigidas partes sequebantur †. Anno MDCLXXXVI breui sed eleganti commentariolo, inquisiturus in causas, quo modo ad ecclesiae Romae gremium tota Gallia perducta sit, artes seueras, adhibitas iniurias, quas Reformati pertulerunt, delineauit ^{*}. Maxime vero ipsam sacram violentiae, quae in conuertendis hominibus adhibetur, anchoram conuellere, et quam necessaria et cum naturalibus legibus tum praeceptis Christi et regulis Christianae ciuitatis conueniens tolerantia sit, ostendere constituit, edito *Commentario philosophico, in verba Iesu Christi, compelle eos intrare: in quo rationibus quam plurimis iisque euentissimis probatur,*

E e e e 2

nihil

Y) Avis a l'Auteur des Nouvelles de la Republique des Lettres.

z) Rotterdam 1686.

*) Dissertation sur le pretendu bonheur des fans.

†) Nempe improbabat Auctor motus Bri-

tanniae sub Iacobo II. et damnabat, non aliam in Britannia religionem tolerari quam Protestantium. Quod cum partibus Guilelmo regi additis placere non posset, etiam interpretem inuisum Britannis fecit.

*) Ce que ce que toute la France Catholique.

nihil esse abominabilius, conuersionibus, quae vi et coactione efficiuntur, refutantur quoque sophismata eorum, qui hac ratione agunt, et ad ea quoque respondetur, quae S. Augustinus pro excusandis persecutionibus protulit^a. Praeuidit Baylius, qui in hoc libro ad tolerantiam stabiliendam commendandamque vim eloquentiae et eruditionis omnem adhibuerat, displiciturum esse hunc commentarium etiam inter Protestantium theologos illis, qui rigidiore zelo pro causa ecclesiae orthodoxae vigilare se et pugnare sibi viderentur. Quod genus hominum cum irritabile esse nosset, ne crabrones excitaret, Anglum auctorem Ioannem Foxium de Bruggs commentus est, et prodiisse hanc ex Anglico versionem apud Londinenses simulauit, quae ab ipso Gallico idiomate ἀρχέτυπος Amstelodami vulgata erat^b, latere tamen diu non potuit, quamuis constanter hunc foetum abnegasset. Inde vero haud parum in suspicionem adducta est Baylii religio, quod tamen latius heic enarrare non licet, cuncta eleganter exponit eius biographus DES MAIZEAUX, qui consulendus. Grauiori afflictione, eo ipso tempore turbabatur Baylii animus, cum in nouis eius literariis nonnulla Christinam Sueciae reginam offendissent, cuius tamen indignationem mitigauit iramque placuit Baylii prudentia^c. Ast quam illi sollicitudinem ea res excitauerat, haud parum leuauit academiarum regiarum, Francicae et Londinensis beneuolentia, quae datis ad Baylium, literis testatae sunt, quo loco praestantissimam eius eruditionem haberent. Valde vero paulo post turbauere circulos eius insultus quidam febriles, ita, ut corpore animoque languens cogeretur ephimeridum edendam curam Basnagio Bellouallensi, amico suo tradere, quo auctore mutata inscriptio, et noua haec literaria titulo *Historiae aetorum eruditorum*^d vulgata sunt. Admodum ab hoc tempore non vires tantum corporis Baylii, continuata febris pertinacia attenuatae sunt, sed et animi tranquillitas, et ingenii quoque alacritas vehementer turbata est. Sub cinere enim gliscentem inuidiae ignem haecenus contra Baylium aluerat Iurieuus, in quo et gloriae aemulatio inuidiam excitauerat, et zelus pro doctrinae puritate suspicionem accenderat, dolosum eius hostem Baylium esse. Qui cum commentarium, *Compelle eos intrare* edidisset, et tolerantiae fines late extendisset, ira et indignatione aestuans Iurieuus, pro commodis ecclesiae et doctrinae purioris conseruatione contra latitudinaria Baylii principia apertum bellum suscipere constituit. Erat in eo Baylius, ut tertiam illius commentarii partem ederet, cum in arenam contra eum Iurieuus descenderet, irreconciliabilem ab eo tempore inimicitiam innumeris offensionibus testatus. Quae lites indecorae inter collegas funestae quoque fuere reipublicae literariae, cum vis illa ignea et elegantia, qua supra modum excelebat ingenium Baylianum,

a) Commentaires philosophique sur les paroles de I. C. contrain les entrer &c.

b) 1685. prolixè libri huius Historiam enarrat DES MAIZEAUX l. c. p. 35. quocum conferendae Epistolae Baylianae.

c) Ibid. p. 37. Quaestio versabatur circa quasdam Christinae Reginae epistolas a Baylio vulgatas addito iudicio suo paulo liberiori.

d) Histoire des Ouvrages des Savans, vid. citati not. (u)

Baylianum, valde istis molestiis et aegritudine debilitarentur, sanitateque eius valde afflictæ obstarent, quo minus ex voto restitui in integrum posset: qua ratione non potuit non viuax ille, qui in Baylio regnauerat animus deprimi eneruarique. Id quod senserunt non sine animi dolore amici, qui ab isto tempore Baylium veterem imaginem non amplius retulisse, sibi que similem vix fuisse obseruauerunt. Ipse Aquisgranum profectus haustis aquis salutaribus nonnihil leuaminis sensit, emergere tamen ex animi luctu et moerore non potuit, praecipue cum mors illi Moecenatem, Paetsium eripuisset, et in rabiem et furorem actus Iurieuus vehementi eum persecutione premere pergeret. Deferendum itaque Rotterodamum ratus, Berolinum sibi animo delegit, vbi exulibus Gallis exoptatissimum asyllum electoris gratia parauerat. A quo statore vindiceque literarum, cuius immortalis eo quoque nomine fuit gloria, cum viris ex hac natione doctis stadium aperiretur, ad eruditionis gloriam propositis praemiis impigre currendi, amicorum, maxime Ancillonii, Abbadii et Lenfantii, virorum celeberrimorum precibus Schombergio, qui copiis Brandenburgicis summus dux praeerat, et ab eo electori commendatus est. Neque effectu destituta esset ista commendatio, cum et magna esset doctrinae Baylianae fama, et plurimum amici in aula possent, nisi mors electoris intercessisset, quo pacto res euentu caruit. Reprimendas autem Iuriei iniurias et calumnias ratus *Supplementum ad Commentarium de Tolerantia* edidit, et aduersario respondit, separataque scriptione eius impudentiam laruatus retudit.

§. XVI. Haecenus primae tantum velitationes belli istius literarii inter Iurieuum et Baylium intercesserant, iam grauius bellum exarduit, et cruenta facta pugna est, quam et gloriae aemulatio succendere, et si fides nonnemini, domestica quoque causa quaedam^f augere coeperat. Nempe prodit anno MDCXC famosus libellus, qui *maximi momenti informationem exulibus Galliae reformatis de instanti eorum in patriam reditu* (quem vaticiniis quibusdam apocalypticis nixus suis vicinum praedixerat Iurieuus) titulo promittebat. In quo libello res attritae ecclesiae reformatae Gallicanae, quae in exilio vivebat acriter exagitantur, et ad excusandam palliandamque aulae persecutionem, omnis causa in seditiosa axiomata et consilia exulum conicitur, aculeato vero dicendi genere contumeliis innumeris miseri cumulantur. Qui libellus cum pseudonymus prodidisset, dici non potest, quantam indignationem Protestantium, maxime inter Britannos Batauosque meruerit, non sine graui causa querentium, bonam ita causam inauditis calumniis opprimi, et ex ipso Protestantium sinu, id quod scribendi genus abunde declarabat, progredi ausum esse,

Controver-
siae Bayli-
anae.

E e e e 3

qui

e) BASNAGIUS in Elogio Bayliano, Hist. des Ouvr. des Savans 1706. p. 547. depuis ce tems la ce n'est plus Mr. Bayle.

f) Supplement du commentaire philosophique sur les paroles: contrain les entrer, 1688.

ff) Vid. Journal des Savans Mai 1716. p. 596 seqq. recte vero narratiunculam in dubium vocarunt auctores Biblioth. Germ. P. XLVI. p. 90.

g) Avis important aux refugiez sur leur retour prochain en France 1690.

qui telum in fratrum viscera adigeret, et atrocem persecutionem iis coloribus pingeret, quibus detestabiles ecclesiae reformatae vultus viderentur. Cum autem non sine acumine et sale scriptus esset, caussamque non exulum modo, sed omnis Protestantium ecclesiae iugulare velle censeretur, maxima de libelli *σηλιτευτικῆ* auctore detegendo cura fuit. Et Iurieu quidem Baylio illum tribuere nullus cunctabatur: nec id a vero valde alienum videbatur aliis viris doctis, qui luculentos characteres ingenii Bayliani, ab aliis imitatione haud facile exprimendos sibi detexisse videbantur. Vnde in grauissimam suspicionem Baylius adductus est, voluisse eum non sine exitio ecclesiae Reformatae aulae Gallicae blandiri, eiusque gratiam captare. Iurieu autem, vt inuidia aduersarium cumularet, publico scripto eum aggressus, ad expellendum hominem tam infando crimine rebus Reformatae ecclesiae noxium ex Belgio foederato magistratus cohortatus est. Quae procella cum omnem Baylii fortunam euertere videretur, pugnis calcibusque is pugnavit, vt ostenderet, iniuriam sibi fieri, nec a se vnquam libellum istum fuisse profectum. Quod et semper amicis affirmavit, et ad vitae finem constanter defendit, se illius foetus parentem non fuisse. Sic vt ad haec nostra vsque tempora de auctore libri incerta sententia viri docti disputauerint ^h. Inde vero atrocissimum contra Baylium ex parte Iuriei bellum exortum est. Is enim illum velut proditorem ecclesiae, et clandestinum hostem accusare, et vt ex foederato Belgio eiiceretur, sollicitare magistratus non dubitabat. Vim igitur vi repellere coactus telis tela opposuit et libellis sale acri refertis, quibus titulum *Cabbalae Chimaericae, Chimaerae demonstratae, et Ianuae Coelorum*

h) De auctore famosi libri valde Baylio et viuo et vitis erepto disputatum est, quam tamen disputationem prolixè heic referre instituti ratio prohibet. Pauca tantum delibamus. Et viuente quidem Baylio maxima verisimilitudinis nota ad eum libellum referri posse iudicatum a viris doctis est, cum et ingenium Baylianum mire referret, et qui librum imprimi curauerat, bibliopola se a Baylio eum accepisse testaretur, manum autem Baylii mfc. retulisse diceret, qui emendandis operarum erroribus praefuerat. Constanter vero id negabat Baylius, vt ex *Cabbala chimaerica* demonstrata patet, et ad mortem vsque velut alienum foetum reiciebat. Quod tamen non obstitit, quominus ipsi Baylii amici, et inter eos Basnagius et Des Maizeaux dubii haerent, an non ad Baylium auctorem liber referendus esset. Post fata Baylii vltima eandem sortem ista disceptatio habuit. Nonnulli Paulum Pellissonium hunc foetum genuisse suspicabantur, at is publice se parentem esse negabat: alii Larroquano filium a Reformatis ad Romanas partes transgressum hunc partem exclusisse, et Baylio amico transmisisse contendebant, vt editionem procuraret: Baylium autem inuisi libelli editioni fauisse causabantur, quod visio num et vaticiniorum Iurieu

exagitandorum facilem occasionem inuenisset. Id amici nonnulli, et inter eos Cel. Crofaeus ipsius Baylii fide referebant: nuper autem OLIVERTVS abbas, in Epistola ad Buhierium senatus praesidem, quae extat *Journal des Savans* l.c. et *Bibl. German.* T. XLVI. Art. 5. p. 84 seqq. ex ipsius Larroquani ore se centies audiuisse narravit, eum verum eius foetus parentem esse. Quamuis ephemeridum auctor hoc tamen non obstante rationem ostenderet, quae persuaderet, Baylium opitulatrices Larroquano manus in excludendo hoc foetu porresisse. Tandem nonnemo in *Bibl. Germ.* P. XLVII. art 9 p. 130 seq. qui personata Prioris de Nefuille appellatione nomen verum abscondidit, inuictis, si verae sunt, ad quas provocat, memoriae, rationibus demonstravit, Baylium hunc librum tum conscripsisse, cum inter Barauos omnia in eius perniciem coniurassent. De reditu enim in patriam et recuperanda aulae gratia, cum stipendium 4000. librarum ei promississet, qui regi a confessionibus fuit, Franciscus Cafaes (la Chaizé) ea conditione vt Romanam fidem amplecteretur, cogitantem, fidei suae et sinceritatis hunc esse prodromum voluisse. Et euentum hunc in aula habuisse, vt Larroquano apud Iesuitam, et hoc apud regem intercedente stipen-

Coelorum referatae indidit¹, Iurium vehementer repressit et ita depexum dedit, vt in contemptum apud omnes adduceretur, et longa inde lis enaceretur; cuius tamen fata reliqua et euentum heic loci enarrare non licet, sed in actis ecclesiasticis huius temporis exponenda sunt. Parum vtilitatis ex atroci hoc bello literario ciuitas erudita habuit. Vt itaque alia ratione literis prodesset, ad scribendum *Dictionarium Historico-Criticum* animum adiecit, eiusque specimen ad Iacobum Rondellum edidit, ex quo constabat, similes eum labores literatos sub examen vocaturum, erroresque literarios emendaturum esse; vnde vno tantum volumine obseruationes suas comprehendi posse iudicabat^k. Verum et hoc institutum valde nouis Baylii calamitatibus retardatum est; quibus factum, vt tandem munere professorio exueretur. Cum enim nonnulla de pace vniuersali restituenda consilia ab amico secum communicata typis vulgasset, Iurium autem magnos de iis clamores sustulisset, quod latentem in angue herbam prodere ipsi viderentur; suspectus factus est Baylius, quod rebus Britannorum, quales sub Guilelmo rege magnam mutationem passae erant, infensior esse animo, aduersamque aulae partem Gallosque consiliis suis iuuisset; qua re magna inuidia inter Britannos cumulatus est. Qui licet his se artibus nihil tribuere, infontemque esse edita ea, quam diximus apologia demonstraret, fidem tamen non inuenit. Vnde Britannorum monitis sollicitati reipublicae proceres eum loco mouendum stipendioque priuandum esse censuerunt, caussati, in meditationibus *de Cometis* talia eum affirmauisse, quae in viro publici doctoris axiomate ornato ferri haud possent^l. Equidem non sibi defuit Baylius, et iniuriam sibi fieri demonstrata assertionum suarum innocentia, conquestus est, cum autem arcanam veramque huius calamitatis causam ignoraret, frustra verba fecit. Quoniam autem hunc fulminis ictum vitare haud poterat, patienter quod mutare nequibat, pertulit, contentus, Iuriei calumnias edita apologia luculenter confutasse. Cumque nec diuitiis inhiaret, nec honoribus, paucis autem contentus viueret, in ipsa afflictione ista inuenit solatium, laetus ita sibi otia suppeterere, cum Musis et amicis pro lubitu congregiendi tempusque omne tribuendi literis, libris vero scribendis largius indulgendi. Ita ab omni muneris vinculo liber, cogitationes omnes ad *Dictionarium Historico-Criticum* conuertit, cuius aliam iam sibi faciem finxerat, et campum delegerat paulo amplio-rem. Quod saxum postquam dies noctesque impiger voluisset, tandem volumen primum et secundum anno MDCXCVII, praefixo contra morem suum nomine edidit. In id autem velut in horreum Baylius contulit, quicquid iudicii acies vel naeuorum apud scriptores, vel caussarum arca-

narum

stipendium numeratum iri promitteretur, quam primum in locum Romanae ecclesiae addictum se recepisset. Cum autem tota res ad exitum non perduceretur, magnique inde motus in Belgio essent contra Baylium exorti, Larroquanum rem secreto tenuisse, et post Baylii mortem demum prodidisse.

i) Consulendus hic, qui fuse omnia enarrat *DES MAIZEAUX* l. c. et conferendae epistolae Baylianae, p. 313. 318. 320. 326. 348. 365. 458 seqq.

k) Extat illa dissertatio T. IV. *Dictionarii* p. 606. ed. rec.

l) Rem omnem exponit *DES MAIZEAUX* pag. 68. seqq.

narum in historia omnis aevi detexerat, quicquid splendidum atque elegans viuisque coloribus depictum sistere poterat ingenium, quicquid memoria fuggerebat vasta lectionis copia suffulta. Vnde factum, vt certatim opus nouum et insolitum extolleretur, laudarentque viri docti Baylianae eruditionis praestantiam tot ingenii praeclaris luminibus referant. Quae cum in vulgus nota sint, et aliquoties iteratis auctisque et emendatis editionibus opus amplum splendidumque prodierit, et in omnium manibus sit, sententias eruditorum de eo colligere nolumus. Nobis hoc loco eo potissimum nomine in partes vocandum est Dictionarium Baylianum, quia innumeris locis veteris et recentioris philosophiae historia in eo tangitur, veterum philosophorum dogmata critico examine, quod pauci haecenus fecerant, subiiciuntur, et de rebus grauissimi argumenti et quaestionibus philosophicis satis arduis disceptatio instituitur. Verum vt haud parum eruditionis Baylianae gloria isto opere aucta est, ita famae quoque auctoris apud plurimos lectores cautos haud leuem maculam affricuit. Cum enim oculi accessissent lyncei, et ad latentia dogmata, quae passim insperfit, attenti, multis in locis visus est talia attulisse, quae vel naturali religioni vel Christianae essent inimica, et corrumpendis quoque moribus apta, scriptorisque animum proderent, nulla religionis seueritate tinctum, sed ad impietatis patrocinium valde inclinantem, certe causam Dei subdolo argumentandi genere euerterent, et quod omnium maxime displicebat, Pyrrhonismum satis periculosa methodo ipsis veritatis diuinae mysteriis inferrent. Quam accusationem exemplis confirmarunt luculentis, quibus perditissimo scepticismi generi frigidam suffuderit, narratiunculis leuibus, ludicris et lubricis castas aures laeserit, atheorum systemata, quibus posset coloribus ornauerit et rationibus firmauerit, et quaecumque sacra et profana ipsi displicuissent satyrico sale perfricauerit, caninoque dente arrosferit. Quae examinare omnia et quo merito Baylio obiiciantur, dispicere eo minus opus est, quo saepius loca *Dictionarii* quamplurima in partes vocandi, et sententiam de iis nostram dicendi occasio haecenus in hac nostra tractatione suppeditata est. Maxime vero Renaudotius virgulam censoriam in hunc librum exercuit, prohibuitque ne in Gallia recuderetur, vel regio priuilegio munitus prodiret, peculiari schediafmate conquestus, nec veteris literaturae, nec religionis, nec accuratae tractationis quicquam in eo deprehendi, sed regnare vbique apertam Pelagianismi et Pyrrhonismi impietatem. Quod auide arripuit Iurieu, quem toties in Dictionario traduxit Baylius, recudique istud Renaudotii schediafma curauit, vt hoc pacto contumeliam vlceretur. Verum nec Baylius siluit, sed editis considerationibus in illud vtrumque vehementer depexum dedit. Partes quoque Baylii tuendas suscepit SantEuermontius, inter cuius opuscula haec quoque scheda extat. Intercefferunt tamen amici, ne inter vtrumque

m) Conf. Cel. PFAFF. Diff. Anti-Baeliana I. p. 5. Ven. WEISMANN. Hist. eccl. T. II. p. 973. STOLLIVS Hist. liter. P. I. c. 6. §. 9. p. 253.

n) Etiam haec schedae adiectae sunt editioni Baratae Dictionarii, anni 1729. T. IV. p. 655 seqq. o) A Cl. DES MAIZEAUX edita.

virum celeberrimum indecora inde et indigna vtriusque eruditione et famalis exoriretur. Eandem cum Renaudotio sententiam de isto libro dixit Renatus Masfuetus ^p, nec aliis veteris literaturae peritis valde placuit, cum in ea minus Baylius valeret, quam in recentiori, et multa attulerit ex veterum fontibus nec fideliter fatis et accurate, nec plene hausta et accurate digesta. Mirum itaque haud est, Iurium ad omnes occasiones, quibus grauis esse aduersario posset, attentum, inuenisse in isto opere, de quibus in senatu Gallorum ecclesiastico acerbè conquereretur. Nec defuerunt censurae *εφοδιμασών* ^q, qui praecipue haec desiderabant, obloque censorio configebant; esse quamplurima loca castis auribus offenculo, et honestatem laedere; leuitatem animi prodere et contemptum scripturae sacrae, quae de Dauide rege scripta essent; systema Manichaeorum dualisticum ita ornari, confirmarique, vt ipso auctore fatente et pronuntiante inuincibile videatur: Pyrrhonismum autem, praecipue in Pyrrhonis vita ad euertenda religionis fundamenta adhiberi, vbique autem atheorum hostiumque reuelatae veritatis doctrinaeque Christianae causam agi. Respondit ad has censuras Baylius, et nec male doloseque se egisse cum religione, nec virtuti inimicum se demonstrauiſſe, non sine ingenio et eloquentia ostendere editis illustrationibus conatus est. Quamuis enim vitam atheorum non sine virtutis specie actam laudasset, non tamen se ait, ipsa venenata eorum placita probauiſſe, sed haud vno loco fuisse detestatum; et si recte obseruationes allatae adhibeantur, ad accendendum verae pietatis studium plurimum posse conferre: Manichaeorum obiectiones autem eo se sine vrlisse contendit, vt appareat, systema aperta absurditate ridiculum tantas tamen rationi difficultates obiicere, vt ex iis quilibet paulo attentior colligere possit, eam in religionis negotio prorsus non esse audiendam, sed recipiendam reuelationis diuinae fidem humili sanctoque obsequio. Idem de Pyrrhonismo fassus est, nempe omnia eo tendere, vt constet, Christianam doctrinam supra rationis ordinem esse positam, et ad auctoritatem diuinam cuncta in ea referenda; non enim ideo Deum nobis illius mysteria reuelasse, vt ea comprehendamus, sed vt illa fide humili et obsequio credamus, quibus infiniti entis decreta sine contradictione et murmure recipi debent. Licet autem historicae narrationis veritate coactus nonnulla scriptorum loca testimonii loco adduxerit, quae lasciuos mores nutrire posse videantur: functum se tamen historici munere, non tantum ab iis probandis commendandisque abstinuisse, sed et horrorem abominabilis sceleris Lectorum animis occasione ferente multoties ingenerasse. Quae omnia non rationibus tantum, vt erat ingenio foecundus, quamplurimis ornauit, sed exemplis quoque

ex

p) In pentade epistolarum ad Cl. Pezium, quam inseri curauimus Amoenit. liter. Cel.

SCHLHORNII T. XIII. p. 278 seqq.

q) Acta subiuncta sunt Dictionarii T. IV. p. 665.

ex omni historiae eruditae ambitu diligenter collectis illustravit. Neque tamen hac quoque declaratione et apologia satisfecit fenatus ecclesiastici iudicibus, quorum sententia Baylius iussus est, loca illa, quae offendiculo esse possunt, tollere, et prudentiori in posterum atque cautiore calamo vti. Obtemperavit Baylius fenatui sacro, et in secunda editione, quae anno MDCXCVIII parabatur, multa mutavit, ad plura respondit, et de reliquis ita ad fenatum ecclesiae retulit, ut ille tandem acquiesceret. Ast qui publico iudicio ita satis fecerat, iam priuatorum obiectionibus impetiebatur. Anno sequente enim IOANNES CLERICVS, vir doctissimus qui *Parrhasianorum* nomine *Cogitationes miscellaneas* edere coeperat, ea aggressus est, quae pro roborando Manichaeorum systemate Baylius attulerat, et nodos insolubiles structos esse iactauerat. Demonstrandum autem sibi fuit, facile istas difficultates solui posse, modo admittatur systema Origenis emanatum, quod faciles responsiones exhibeat ad ea, quae Manichaeorum patroni contra iustitiam Dei, naturam et necessitatem mali et similia obiiciant. Quo signo dato nouum Baylio bellum enatum et longa controuersiae series structa est, de argumento grauissimo, quod ab incunabilis philosophiae maximorum philosophorum ingenia torfit, nempe de systemate dualistico, et quod illi oppositum est, emanatum, in quas duas partes omnes veteres philosophos barbaros atque Graecos discessisse, ex iis, quae *Tomo primo* multis locis diximus, est manifestissimum. Reciprocarunt autem duumviri celeberrimi hanc contentionis ferram non sine animorum commotione usque ad mortem Baylii, qua demum silentium partibus impositum est. Interim, quam per quadriennium magno studio molitus erat, secunda *Dictionarii Historico-Critici* editio anno MDCCII prodit, multo castigatior et emendatior, et altera quoque parte auctior, cui illustrationes quoque et apologiam eorum adiecit, quae in isto opere reprehendebantur, et auctori inuidiam conflauerant. In ea editione quoque, Origenis historiam enarrans ad Clerici obiectiones respondit. Magno ea applausu excepta est, adeo, ut Britanorum nonnulli consilium caperent, in Anglicum sermonem versum vulgandi. Quod tamen diu euentum non habuit, cum imparibus ad hoc saxum satis grande voluendum lacertis auctores accessissent. Cura tamen laboris ad celeberrimum *Memoriarum literarum* s, quae Anglica lingua editae sunt, auctorem, P. DE LA ROCHE delata, Anglicano tandem habitu ornatum opus anno MDCCIX prodit ff, quod tamen non, ex asse satisfecit Cl. BERNARDO, qui videndus t. Cum autem prolixo et difficili Dictionarii opere ingenii vires lassari sensisset, ad alia non minus vtilia quidem, at minus molesta et difficilia animum conuertit, et

Obser-

r) Conf. Lettr. CLXIII. p. 623 seqq. vbi ipse rem accurate enarrat.

s) Vid. Lettr. CXCIV. p. 743. CCVII. p. 791. CCVIII. p. 800.

f) Memoires of Literature.

ff) Londini 1700. fol. IV. Vol. Insigne vero augmentum nuper accessisse, adiectis articulis quamplurimis, ex Actis literariis nostri temporis lectorem non latet. t) Nouvelles de la rep. des Lettres 1709. Nov. p. 596.

Observationum Historico-Criticarum et literariarum itemque philosophicarum syllogem edere hocque labore non doctis tantum lectoribus, sed et illis prodesse voluit, qui disciplinarum cognitione non satis essent tincti. Celare tamen more suo nomen constituit, et ficto titulo anno MDCCIV *Responsiones ad prouincialem quendam* edidit, emendationes quoque ad TEISSIERII elogia virorum doctorum vulgavit, quibus auctor in noua editione non sine lectoris commodo usus est. Sed et *Meditationes suas de Cometis* continuando non obiectionibus modo virorum doctorum satisfacere, sed et alia inspergere studuit, quae in controuersiam venerant, et praecipue quam magna diligentia assertum iuerat, thesin istam; minus malum esse atheismum, quam superstitionem. Ex hoc autem nouo opere, noua quoque litium et contentionum philosophicarum seges Baylio effloruit, quae eum cum Clerico aliisque viris doctis vsque ad vitae finem commisit. Rem a Baylianae vitae enarratore fufe expositam et celeberrimo MOSHEMIO quoque tactam paucis sic habe: Reprehenderat Baylius *ἀς ἐν παρ' ἑδῶν*, cum de rationibus demonstrandi Dei existentiam ageret, hypothesin celeberrimorum virorum Radulphi Cudworthi et Nehemiae Grew, dari naturas plasticas siue genetices, id est naturas immateriales, at brutas actionumque suarum inscias, quae rebus formandis generandisque praefectae sint; et hanc assertionem rationem omnium optimam et euidentissimam demonstrandi Dei, auctoribus licet nec opinantibus nec ad id attendentibus euertere, monuerat, cum quod ab admirabili vniuersi structura ad concludendam inde sapientiae diuinae necessitatem deducitur argumentum ita eneruetur, et atheis hylozoicis, qualem Stratonem Lampfacenum esse Cudworthus magno conatu euincere voluit, tela subministrantur, quibus in bonam Dei causam faeuant. Sequi enim inde, formationem rerum omnium, licet optimam et elegantissimam, posse tamen a causa irrationali proficisci, mundumque ipsum coecam aliquam causam parentem agnoscere. Placere sibi hypothesin naturarum plasticarum significauerat Clericus, cum in *Bibliotheca selecta* compendium systematis intellectualis Cudworthiani dedisset. Suam ergo rem in ea controuersia verti, et se a Baylio impeti ratus, atque maligne suspectam reddi virorum summorum Cudworthi et Grewi religionem indignatus, ad obiectiones Baylii respondit, et corrumpi eorum hypothesin ac falso referri conquestus est, monens, nihil ab his naturis plasticis causae atheorum accedere, cum eae a Deo conditae istisque viribus instructae supponantur, quae maxime rationalem et sapientissimam causam, rerumque omnium architectum euincant; cum autem illis velut instrumentis tantum vti innuant, adeoque rem omnem tamen pro causa Dei in vado esse. Non tacuit Baylius, sed confessus, nihil se virorum laudatissimorum

Ffff 2

rum

u) Reponse aux questions d'un Prouincial. Vid. Lettr. CCX. p. 808. CCXXI. p. 851.

v) 1715. Multas tamen reprehensiones carere fundamento Teissierius contendit, ad quod re-

spondit Baylius Hist. des Ouvrages des Savans 1704. Mai. p. 200 seqq.

w) 1705.

x) p. 86 seqq. y) Ad Syst. intellect. Cudworth. p. 150. et in praefatione.

rum orthodoxiae detrahere, cum haec ipsis hypothefis non propria fit, sed omnibus fere philosophis, exceptis Cartefianis, communis; vrgere vero se hoc potissimum, ait, quod nexus ratiocinii, quod a structura rerum rationaliter et sapienter ordinata ad euincendam causae summe rationalis et sapientis necessitatem ducitur, desideretur, sequi enim contrarium ex ista hypothefi, nempe non esse inter effectum istum et causam nexum necessarium, sed dari posse naturas quamuis brutas et irracionales, licet ab ente maxime rationali productas, quarum naturae conueniens fit, effectus rationales producere. Non detinebimus Lectorem enarratione controuersiae totius, quae mutuis exceptionibus et responfionibus diu agitata est, cum longius ea a nostro instituto recedat, monemus tantum, Clericum conquestum esse, non recte comprehendisse Baylium mentem Cudworthi, qui has naturas a causae rationalis et diuinae fonte, influxu et regimine non separauerit; Baylium autem Clerico obiecisse, mutari saepiuscule statum controuersiae, nec ad id satis attendi, de quo inter eos lis ista intercedebat. Tandem edita *Tertia parte Responfionum ad Quaestiones prouincialis cuiusdam*^z, obiectiones omnes vno fasce comprehendit, et Clerici phalangi opposuit Baylius. Nec ab hac pugna intacti mansere alii viri docti, nam difficultatibus a Baylio excitatis respondere quoque fategit illustrissimus Dublinensium archiepiscopus KINGIUS, cui acutissimam tractationem *de Origine mali* debemus. Alios quoque eo tempore antagonistas Baylius expertus est. Vir enim clarissimus I. BERNARDVS, cui *Noua literaria*^a debemus, displicere sibi ea prodidit, quae de argumento pro existentia DEI demonstranda a consensu gentium petito scripserat Baylius. Doctissimus IAQUELOTIVS quoque, cuius dissertationem *de Existentia Dei* reprehenderat Baylius, obiectionibus eius satisfacere conatus est, edita tractatione Gallice scripta *de Concordia fidei et rationis*^b. His vero, qui in aciem procefferant omnibus in ista *Continuatione responfionum ad quaestiones prouincialis cuiusdam*, suas copias opposuit, et reprimere eorum impetum studuit. Pugnae tamen genere mutato, hypothefin Origenianam dimisit Clericus, et recta fronte Baylium adortus est^c, qui cum ne sic quidem cederet, et ad academiæ cuiusdam arbitrium prouocaret, alienum ab ea voluntate animum Clerici deprehendit, postulantem, vt orthodoxiae testimonium ab academiæ alicuius doctoribus proferret. Non lassatus est ista pertinaci pugna Baylius, sed confictis *inter Maximum et Themistium dialogis*^d, Clerico nouas rationes obiecit, quarta vero *Responfionum ad Quaestiones Prouincialis cuiusdam* parte Bernardo satisfecit. In dialogis istis autem Iurieo quoque et Iaquelotio ita respondit, vt quam alias seruare nouerat animi moderationem fere amitteret, et videretur aculeis paulo armatior^e. Et hac quidem

z) 1705.

a) Nouvelles de la republique des Lettres.

b) Conformité de la foi avec la raison.

c) DES MAIZEAUX p. 90. WOLF. de Mani-

chaeismo sect. III. p. 348. FABR. Syll. script. de

V. R. C. c. 15. p. 383. STOLL, Intr. in Hist. liter. P.

II. c. 3 §. 31. p. 490 sqq.

d) Entretiens de

Maxime et Themiste.

e) BASNAGE l. c.

quidem ratione vltimis vitae temporibus Baylio cum aduersariis doctis et grauibus concertandum fuit, sensitque eorum, iudice Basnagio, fortissimos Iaquelotium et Clericum. Cum autem omnium maxime ferueret bellum illud philosophicum, et incerta adhuc victoria esset, quod neutra pars pedem referret, inopinata mors dimicantem et strenue aduersarios repellentem Baylium oppressit. Et semestri quidem ante vltima fata peccus sensit praegrauatum, et tussi impetum, quam sequebatur febris lenta, vires corpusculi laboribus et dimicationibus quoque attenuati sensim comminuens atterensque, nihil tamen inexpugnabilis diligentiae vir vereque χαλκέντερος illud sanitatis dispendium sibi officere passus est, nec remedia malo serpenti opposuit, cum haereditarium et insanabile esse crederet. Ita scribens et laborans IV Cal. Ian. anni MDCCVI aetatis LIX, subitanea morte rebus mortalium litibusque omnibus subtractus est. Nec defuerunt, qui Clerico crederent, caussanti *f*, eum refutationi sui et Iaquelotii intentum adeo ira commotum exarduisse, vt nimia corpusculi teneris et febris insultibus fracti commotione rupto vase pectoris quodam perierit, aliter vero mortis eius circumstantias philosopho digniores narrant Basnagius et Des Maizeaux, qui videndi. Quemadmodum autem viuus ἐυφημίας et δυσφημίας Baylius inclaruerat, ita diuersis quoque et valde contrariis sententiis de obitu eius iudicatum est. Nonnulli enim viri docti piique *g* valde doluerunt, subito auocatum fuisse ad tribunal aeternitatis Baylium, cum mente et calamo occupatus fuisset in defendenda causa pessima, atque prosequenda rixa amarulentissima, neglecto memorabili paroxismo antecedente, quo de instantibus fati vltimis monitus sit. Illustris autem LEIBNIZIVS *h* allatis Lutheri verbis de reseruato academiae coelesti praedestinationis mysterio, ob voluntatis bonitatem Baylium lumine isto aeterno collustrari iam atque circumdari, more suo, vt erat aequissimus et bene sperabat, professus est, saltem humaniter et moderate cum Baylii manibus agendum esse censuit *b*. Inter quos limites vtinam constitisset, leuitatis pudendae laudator, qui *viros magnos nobis enarrauit, qui iocando ludendoque vltima fata subierunt* *i*, et hoc pacto maximam animi leuitatem contra mortis horrorem commendare voluit: is enim inter illos heroës, quibus futurae vitae cura nulla fuit, Baylium quoque referre non erubuit, ratus, iungi illum Pyrrhoni posse, qui simile institutum per totam vitam gnauiter vrserat. Quo pacto suspicionem obitus parum Christiani, contra Baylium haud leuiter auxit. Nobis a definienda sententia eo magis abstinendum esse videtur, quo magis contra caritatis et modestiae Christianae regulas est, de exitu vitae hominis iudicare, cuius circumstantias non ipsi attente examinauimus. Monendus autem lector est, vt ab iis sibi syrtibus caueat, quibus plerumque naufragium patiuntur, qui

F f f f 3 ad

f) Biblioth. Choise T. XII. p. 200.

ff) Vid. WEISMANNVS Hist. eccl. T. II. p. 275.

g) Theodiceae dissert. praelim. §. vlt.

h) Hunc scopum Leibnizii fuisse coniecit STOLLIVS l. c. p. 493.

i) Reflexions sur les grands hommes, qui sont morts, en plaisantant p. 38 seqq.

ad deuia se humanae eruditionis, quamvis magnae et acuminis laude celebratissimae, abusu seduci patiuntur. Ereptum sibi autem Baylium acerbe luxit orbis literarius, non sine desiderio scriptorum eius. Id quod occasionem dedit et *λέψανα* tanti viri colligendi, et opera eius omnia recusa vulgandi ^k. Imprimis de amico suo bene se merere posse et eruditae gratam simul praestare operam censuerunt amici, si epistolas eius magnarum ad literas spectantium copia refertas edidissent. Duplex huiusmodi epistolarum Bayliarum collectio extat. Primam debemus PROSPERO MARCHANDIO, qui annotationes adiecit, et indice vtili auxit, Rotodami MDCCXII ^l. Acceperat has epistolas Baylianas Marchandius a Petro des Maizeaux, qui mutatas, truncatas et leuis generis notis oneratas magis quam ornatas esse, multa quoque iniuriose dicta infarta conquirebatur ^m, ideoque nouam editionem vulgabat editam Amstelodami MDCCXXIX. Respondit tamen ad obiecta Marchandius, et nihil se sine illius voluntate omisisse, pleraque illius autem suis obseruationibus ex sua penu subministratis deberi testatus, priuatam tantum indignationem, ob non totum aere redemptum exemplar msc. eum in suam editionem armauisse, professus est ⁿ.

*Character
Baylii.*

§. XVII. Breuis haec Baylianae vitae historia, ex prolixis virorum doctorum commentariis ipsisque eius scriptis collecta, imaginem Bayliani ingenii animique depingere et characteres virtutum vitiorumque eius describere, qualemque philosophum egerit, docere sine negotio potest, praesertim si illi quoque consulantur, qui animum illi infensum non fouerunt. Iurium enim, Clericum, Poiretum, Iaquelotium aliosque eius aduersarios iniquo eum penicillo adumbrantes non audiendos esse, aequitas postulat, quae ea in re praefereudos esse praeter biographum, Bafnagium, Leibnizium fimilesque recte dicitat. Habuisse autem Baylium, si naturae munera animo abundantissime concessa consideres, paucos sibi similes, superiorem fere neminem, aequus rerum arbiter lubens pronuntiauerit. Vtebatur enim iudicio acerrimo, tanta acrimonia in nexus rerum et ratiociniorum fundamenta penetrante, tanta perspicacia principiorum et conclusionum inter se cohaerentium vincula contemplante, vt quo vel robore vel infirmitate cuncta stent cadantque, promte accurateque intelligeret. Eandem vero vim iudicandi demonstraui, vbi vel ipse ratiocinando aliquid confirmare, vel obiectionibus conuellere constituisset, in quo miram viri docti acrimoniam merito miramur. His vero imaginationis ea virtus accessit, quae vt miris omnia coloribus pingere, et insolita felicitate apte connectere nouerat, adeo vt viuas imagines lectori plerumque offerret, ita imprimis in inueniendis rationibus, praesertim si difficultatibus obiciendis se accinxisset, miram foecunditatem referebat. Inde factum,

k) IV. Vol. fol. Hagae Com. 1725-1731. Vid. Act. Erud. Germ. P. CVI. art. 2.
l) Vid. Act. Erud. 1714. p. 441. Memoires de

Treyoux 1715. Fevr. art. 3.

m) Vita Baylii p. 100.

n) Journal litteraire T. XII. P. II. art. 12.

Etum, vt cum mille dubia ex dubiis nece-
ret, cuncta tamen non ordine
tantum enumeraret, sed eo quoque loco poneret, istisque circumstantiis
vestiret, quibus lector facile irretiri, et non nisi cautissimus quisque istis
retibus se extricare posset. Innumeras vero elegantias cogitationum mire
cohaerentium et sermonis delicatam quandam verborum seriem seruantis
suppeditabat ingenii Bayliani amoenitas, sic vt miris illecebris et vi qua-
dam in lectoris animum mox irruente mox illabente et cum suauitate qua-
dam se insinuante scripta celeberrimi viri vniuerso orbi literario, et illitera-
tis quoque se commendauerint. Cuius-luculentum testimonium est, quod
Dictionarium Historico-Criticum rara operum ingentium et carissimorum
felicitate aliquoties editum sit^o, et lectores repererit innumeros. Praeter
istas vero naturae dotes magna quoque Baylio inerat doctrinae copia, per
omnes fere disciplinarum partes diffusa, et imprimis philosophiae, tum
Aristotelico-Scholasticae, tum recentioris peritissima, porro lectionis
vastissimae copia, qua ex omni scriptorum genere, maxime recentiorum
(veteres enim parcius attigerat^p), magno iudicio et felicissima memo-
riae fidelitate collegit, digessit, et in vsus suos adhibuit, quicquid elegantia-
rum, quicquid obseruationum memoratu dignarum, quicquid circumstantia-
rum singularium paucisque notarum deprehenderat. Quibus omnibus
cum inexpugnabilis improbi laboris patientia, et constantia accessisset,
mirum non est, Baylium inter summa seculi nostri ornamenta fuisse rela-
tum. Quod ad animi virtutes attinet, valde extollunt, qui eum intus
nouerunt honestatem animi, inseruendi promptitudinem, temperantiam,
ambitionis et iactantiae fugam, eamque recti amantissimam indolem, quae
ab auaritia, calumniarum, morumque paedagogicorum fordibus plane
immunis fuerit, et amicitiae dulcedine et sinceritate, amicis, quibuscun-
que autem posset, ne aduersariis quidem exceptis, aequitate se probaret.
Quae vt omni laude digna sunt, ita maximopere optandum, vt in tanto
viro ea reprehendi non possent, quae memoriam eius tot meritis coru-
scantem non immerito obscurasse censentur. Totam enim eius vitae hi-
storiam accurate perpendenti, et scripta eius quoque attente et cum cura
legenti patebit, virum summum, cum timorem et reuerentiam Numinis,
qui cardo actionum omnium viri sapientis et philosophi esse debet, ne-
glexisset; et animi sui tot dotibus instructi magnitudini nimium tribuisset,
sibi suisque viribus relictum in periculosos labyrinthos multoties deuiasse.
Non disquiremus prolixè, vtrum verum sit, quod *ἐγκωμιασάς* Baylii per-
hibent, in tota eum vita sua honestatem et virtutem expressisse, et nulla
in

o) Editiones viuo Baylio excusas iam memo-
rauimus. Et Roterodamensem et Amsteloda-
mensem commendant elegantia et nitore. De his
vero editionibus inter Massonium et Marchan-
dium, quorum ille huic interpolationem obicit,
litigatum est. Vid. Journ. lit. T. VIII. P. I. art. 9.
Innocentem autem esse Marchandium agnoue-
runt CLERICVS Bibl. anc. et mod. T. VI. P. I.

art. 2. et BERNARD. Nouv. de la R. L. 1716.
Sept. art. 4.

p) Eius specimina complura in nostra tracta-
tione attigimus. Sed in Historia Literaria re-
centiori quoque eum saepe lapsurum esse Cel. REIM-
MANN. in Disq. Critica Halae 1711. vernacula
edita, demonstrat.

in re a rationis et prudentiae vel temperantiae regulis recessisse, ita vero vixisse, ut ne locus quidem suspicioni datus sit, principiorum et axiomatum detestabilium virus eum clanculum aluisse. Concedemus haec viris doctis et amicorum eius fidei tantum tribuimus, ut hos eum characteres externos retulisse satis certe dici queat. Nos autem, qui ex scriptis eum tantum nouimus, eo tutius iudicari posse ex hoc indice persuasissimi sumus, quo luculentius scriptorum indoles inclinationes animi latentes prodere solet. Haec autem intuentibus, nisi nos omnis fallit attentio, manifestum est, in id omnes contulisse virum acutissimum ingenii atque eruditionis vires, ut omnia incertitudine repletet, et certissima humani intellectus fundamenta, non corrasis, ut Sceptici alii solent, miseris ratiunculis et leuis notae sophismatibus, sed ratiociniis vim ingenii summam prodentibus conuelleret, et sic Pyrrhonismum summo, quod illi conciliari potest, robore suffultum in aciem produceret, ut cuncta, quae ipsi displicebant, euerteret. Quae ferri minore dolore possent, si intra humanarum rerum limites substitissent; at tantum virum in id omnia Scepticismi tela conuertisse, et in eo ingeniosissimum fuisse, ut insuperabiles nodos contra diuinas veritates necteret, eaque dubiorum retia tenderet, quae non nisi cautissimi et exercitatissimi euadunt, animis vero ad peruersas inclinationes firmandas, excusandas augendas pronis arma subministrasse, quibus aggredi pietatis moenia impietas solet, id non satis deplorari posse existimamus. Et fatemur quidem, ut aequo iudicio in historia Baylii versemur, nimios esse, qui inter atheos Baylium referunt, id quod praeter Iurium, Clericum, Laquelotium aliosque, qui inimicis signis in Baylium insurrexerunt, peculiari dissertatione sibi demonstrandum sumit PETRVS POIRETVS, caussatus, dicis gratia tantum Baylium Spinozae impietatem refutasse, et magis confirmauisse, quam destruxisse; mysteria religionis Christianae autem pernicioso Scepticismo prorsus eneruasse. Quamquam enim hoc negari non potest, falso tamen illud Baylio imputatur, qui et fassus est amicis, et haud vno loco Dictionarii prodidit, se nullatenus de hoc primo omnium axioma dubitare: esse Deum. Neque ea, quae contra Spinozam disputauit, ita comparata sunt, ut simulatam pugnam referant, sed satis fortiter tela Spinozistica retundunt, licet cum principiis Poiretiani toto coelo diuersis non conspirent. Verum valde dubitamus, an certam dogmatum Christianorum fidem Baylius habuerit, qui in pueritia lectis innumeris eristicorum scriptorum disceptationibus illud fluctuationis mare ingressus est, in quo pedem figere non posset. Sane sine hac animi incertitudine vix nobis persuademus fieri potuisse, ut ad Romanensium castra iterata vice transitum meditaretur, et maligno illo libello rebus afflictis ecclesiae, cuius publicam fidei professionem sequebatur,

q) Conf. BVDDEVS Thes. de Atheismo c. 1. §. 24. p. 156. REIMM. Hist. atheism. Sect. III. c. 5. §. 28. p. 426. WEISMANN. Hist. eccl. T. II. p. 1352.
r) Loco supra citato.

s) Vid. Art. Maldonat. not. vlt. art. Zabarella not. F. conf. Memoires litteraires de la grande Bretagne T. II. art. 5. p. 485. Bibl. Angloise T. VII. p. 477.

tur, acerbe illuderet. Nec diffitemur, quamuis atheismum ipse non professus sit, frigidam tamen impiae genti suffudisse. Cuius, nisi fallimur, luculentum exemplum dedit, contendendo obiectiones Manichaeorum, licet a priori absurdas esse constet, a posteriori tamen, vt loqui amant, refutari haud posse. Maxime vero atro lapillo philosophus Roterodamensis notandus est, quod machinis Scepticis ipsa veritatis Christianae propugnacula et adoranda mysteria, quibus nihil sanctius et inuiolabilius homini Christiano esse debet, adortus sit, eaque dubia obiecerit, quae non satis confirmatis veritatem sanctissimae religionis nostrae in dubium vocare aptissima sunt. Non id exemplis demonstrabimus, cum in *Dictionario* multis ea locis occurrant, et ad hanc nostram tractationem non pertineant, viri autem docti nefandam Baylii audaciam in apricum protulerint, et qui eleganter in hoc argumento versatus est, celeberrimus PFAFFIUS cuncta mira eruditione illustrauerit, suisque denudata praesidiis euerterit. Id vero tangendum est, hanc potissimum excusationem attulisse Baylium, non se mysteria reuelata euersa cupere, quorum certa fides ex reuelantis auctoritate constet, sed ostendere tantum velle, incomprehensibilia ea rationi esse, eiusque principiis et axiomatibus prorsus contraria, adeoque captiuandam rationem nimis angustam, incertam, ambiguum sub obsequium fidei. Quod etsi definire nolumus, vtrum serio statuerit Baylius, quod soli καρδιογνώση notum est: certum tamen est, Baylium hac incertitudine, ea ipsa principia confellere aggressum fuisse, quibus omnis reuelationis et diuinae fidei certitudo nititur, vel saltem quibus aduersus impiorum cohortes ea potest defendi. Deinde dolendum quoque haud parum est, tot obscuro narratiunculis, nefandos in lectorum, maxime iuuenum incautorum, animis igniculos et impuras flammam accendere aptis, diceris falsis et iucundis at modestiae Christianae seueritatem ex mente eiicientibus et philosophum Christi disciplinam profitentem minime decentibus scripta sua, et praecipue, quod in omnium manibus est, *Dictionarium* suum contaminasse. Legimus diligenter et sine partis studio, quae pro hac licentia scribendi excusanda pingendaque magna eloquentiae contentione attulit Baylius, at fatemur, Baylium nos acutum videntem desiderauisse, et vix fidem habuisse oculis nostris, virum tanti acuminis tam friuolas ratiunculas, et inanes araneorum telas ad hanc nuditatem suam tegendam adhibuisse, quae vel a mediocriter moralis sapientiae perito detegi possunt. Quis enim in tam accuratae eruditionis viro ferat, detestabilem diligentiam veterum et recentiorum lasciuam et petulantiam colligendi, et verbis mellitis ac iucundissimis incautis lectoribus propinandi, exemplis veterum nouorumque scriptorum incaute in ea parte versatorum excusari? quasi nesciuisset Baylius, qua erat perspicacia, verborum

f) Vnum art. Pyrrh. legenti res erit manifesta.

g) Tribus dissertationibus Anti-Baelianis.

t) In Illustrationibus, vbi pec. capite de obiecto sibi Pyrrhonismo agit.

borum obscœnitatem nihil ad veritatem conferre, eamque nudam quoque esse castissimam. Quae omnia fatis probant, caruisse virum eruditissimum vera Numinis reuerentia, sine qua friget animus incontingens, et ad erraticos ignes diuertitur. Ceterum facile credimus amicis eius fidem nobis facientibus caste et continenter eum, licet coelibem, vixisse, nec illubenter in eam sententiam concedimus, fabulam sapere fatis popularem, quod nonnemo tradidit, inimicitiae inter Baylium et Iurium tot annis flagrantis flammam ignes Baylianos thoro theologi molestos accendisse. Aut si continenter vixit, quo quaeso scopo a modestia scriptoris Christiani homo si non Christianus, certe philosophus, isque magnae existimationis discedere maluit?

*Scepticismus,
Baylii.*

§. XVIII. Ex dictis sole meridiano clarius patere existimamus, iure suo Petrum Baylium inter Scepticos recentiores relatum, et summum in hac philosophorum cohorte locum illi tributum esse. Id enim in ipsa iam adolescentia egisse, huius semina ex horreis Michaëlis Montani accepisse, his fluctibus iactatum ad alienos coetus defecisse, has partes iuuenem velut optimas commendasse, ad hanc metam viri omni iudicii robore instructi studium collineasse, et hanc Venerem illi innumera dubia suggestisse larga manu vbique dispersa, in antecedentibus dignis fide testimoniis docuimus. Et id tota disputandi et in innumeros anfractus lectores seducendi consuetudo et ratio, quae vbique in scriptis eius elucet, comprobatur. Non alio testimonio opus est, quam ipsius Baylii, qui haud vno loco omnem philosophiam et rationis usum condemnat. Scribit enim: „Nemo est, qui dum ratione utitur, peculiari Dei auxilio et contactu non opus habeat: sine eo enim illa seductrix magis, quam dux est, compararique philosophia potest cum medicaminibus corrosiuis, quae vbi vulneris putredinem consumserunt, sanam quoque carnem arrodunt, et ad ossa vsque depascunt. Nam refutat philosophia quidem errores, verum nisi hic pedem figamus, ipsas veritates aggreditur, et si illi obtemperatur, vt genio indulgere possit suo, ita in praeceps abripitur, vt, quo loco sit ipsa nesciat, et quibus fidem habere possit, non inueniat. Id quod imbecillitati intellectus humani tribuendum est, et viribus iactatis vanissime at male adhibitis. Bonum autem, vel potius prouidentiae diuinae decretis sapientissimis tribuendum, quod pauci homines in has syrtes incidere, (nempe ob defectum iudicii et ignorantiam) valeant“. Quibus an atrocior in philosophiam iniuria excogitari et impudentior pro Scepticismo apologia scribi possit, dubii haeremus. Et similia quidem passim suggerit, ac ne leui suspitione ea dixisse videatur, ipse exemplum praeuendo, rationem vbi potest rationi opponit, et in eos lectorem labyrinthos deducit, ex quibus ne filo quidem Ariadneo eluctare plerisque licet. Nempe Penelopes telis similem rationem putat tela ea noctu soluentis,

u) Vid. not. (f).

v) Dist. art. Acofta, not. F.

uentis, quae texere interdiu coeperat, et erroneos ignes suggerere statuit, quibus seducitur incautum genus mortalium. Probe vidit Baylius, detestabilem hunc esse Pyrrhonismi vultum et deformitatem suam nimis prodere. Vt itaque eum pingeret, alio duce opus esse statuit, nempe reuelationis lumine, et hac ratione magnifice iactat, quam vtilitatem ex Scepticismo religio capiat. Nec is solus est, qui ita praecipit, similia enim Vayerium et Huetium monuisse supra dictum est. Ast quod hi ecclesiae suae auctoritati velificantes dixerunt, eodem scopo scripsisse Baylium nemo facile crediderit, qui hominum fidem et auctoritatem toties in religionis negotio derisit. Vtrum vero oraculorum sacrorum definitionibus sine contradictione, et non obstantibus rationis et philosophiae obiectionibus acquiescendum, et coeco obsequio parendum esse ex animo statuerit, prudenti lectori, quibus machinis in incertos sensus sacrarum paginarum effata haud raro detorqueat, consideranti expendendum relinquimus. Certe valde suspectum facit Baylium, si verum est, quod Cel. Pfaffio ^w narrauit Basnagius, inter defuncti schedas repertas esse obiectiones consignatas contra diuinam prouidentiam. Sed ponamus, hunc rationis humiliandae scopum intendisse Baylium, an ferendum in viro philosophiae praeceptis accurate imbuto, ipsa formalia rationis principia, sine quibus nihil vel diuini vel humani cognosci potest, lubricis dubiis euertere? et annon periculi plena alea est, a tanti ingenii et acuminis viro, qui in arte dubitandi parem non habuit, ipsi rationi apertum bellum indici? Quae omnia vno facile collectae vbi comprehendimus et accurate meditatione expendimus, lubentes fidem damus, S. Reu. PFAFFII narrationi, Baylium de Scepticismo suo ipsum incertum fuisse, ratum, nimis multa se scire, quam vt illi nomen dare totus possit, et nimis pauca scire, vt ex his fluctibus possit emergere. Itaque recte fecisse censendi sunt viri docti, qui Pyrrhonismi eum accusarunt, laudandaque diligentia celeberrimi CROVSAZII, qui ad hunc Baylii Scepticismum euertendum eruditionis et iudicii, quo pollet, vires adhibuit *. Nec illi frustra egisse, sed causae optimaegregie inferuisse censendi sunt, qui subdola tela viri cetera eruditissimi accurata responsione etiam post mortem retuderunt: Inter quos eminent illustris LEIBNIZIVS, qui in celebratissimo *Theodiceae* opere obiectionibus Baylii ex Manichaeorum schola petitis noua hypothese vsus respondit. Quod pari ratione fecerunt Perogierius, Gaudinus, Iacobus Saurinus, Durandus, Blackmori, Naudaeus, Clarkius, Hauteuillaeus, Buddeus, Pfaffius, Bulfingerus, alii. Et haec quidem Baylianae philosophiae facies est, hic foetus viri inter maxima aetatis nostrae ornamenta et portenta ingeniorum numerati. Cuius imagini, parum feliciter effictae hoc subiecit elogium Cl. Moneta:

*Baylius hic ille est, cuius dum scripta vigeunt,
Lis erit, oblectent erudiantue magis?*

G g g g 2

§. XIX.

w) Diff. Antibaiana I. p. 5.

x) In Examine Pyrrhonismi, Gallica lingua edito.

*Observatio-
nes criticae
de Sceptici-
simo recentio-
rum.*

§. XIX. Quid de hac Scepticorum schola sentiendum sit, qua indole gaudeat, quibus se characteribus prodat, quibus ex causis exorta sit, unde incrementa desumerit, quem euentum sortita sit, quibus incommodis philosophiam prefferit, et quae alia quamplurima sunt, quae de Scepticismo tractantibus occurrere solent, si accurate persequi vellemus, magna nobis amplissima dissertationis succresceret materia, nec inutilis nec iniucunda, et quae observationibus haud contemnendis posset illustrari. Verum haec quamuis utilissima a scopo et instituto nostro remota sunt, et ad artis rationalis praecepta, quae hostibus rationis opponuntur, pertinent, a viris doctis autem, ad quos supra ex parte prouocauimus, accurate ita tradita sunt, ut hic intellectus humani morbus satis dignosci possit. Nobis intra limites historiae subsistentibus sufficiat, paucas quasdam more nostro observationes ad formandum rectum de hoc philosophandi genere, iudicium adducere, quae ex ipsa horum philosophorum historia nobis enatae sunt, ea vero consulere simul iubemus, quae initio huius capituli, de Scepticismo eiusque variis generibus diximus. Et quidem

I. Varias Scepticorum classes esse, supra iam obseruauimus, et ex enarratione Scepticismi recentioris est manifestissimum. Ut taceamus enim, non exiguum esse discrimen ratione disciplinarum philosophicarum, quibus dubitandi artem inducit humani ingenii peruersitas, ut supra satis luculenter demonstratum: ipse potissimum scopus Scepticorum, caussaque, quae commouit viros doctos, ut ad hoc dubitationis et incertitudinis asylum confugerent, diuersissimos nobis Pyrrhonismi vultus confinxit: quae res, operae pretium est, ut paulo accuratius explicetur. Nempe fuere inter viros eruditos nonnulli, nec mente adeo mala corrupti, nec prauis animi praeiudiciis in praeceptis ita acti, ut in perniciem rationis, et simul omnis honestatis, pietatis et religionis coniurarent: at qui vel tantas intellectus vires non possidebant, quibus hostium religionis arma retundere possent, vel experti nouerant, illud ecclesiae, cuius decretis affixi detinebantur, patrocinium, artis ratiocinandi vel philosophiae auxilio acquiri non posse, quod extra teli iactum illas partes poneret, et victoriam promitteret indubitam. Viam itaque certissimam et breuissimam esse rati sunt, si confirmata et assumpta rationis humanae infirmitate, et innumeris eius dubiis, atque fluctuantis opinionis ambagibus productis in medium et, quantum possent, exaggeratis, totam aduersariorum pharetram confringerent, et spicula formidolosorum istorum telorum deiicerent. Nempe sibi persuadebant, fore, ut qui rationibus ante fortissimis pugnauissent, et opiniones suas erroneas roborauissent, ita non haberent, ex quo arma contra dogmata ecclesiae desumerent. Coactum enim iri, ab oppugnatione terrae alienae ad defendenda propria latifundia recurrere, et ecclesiae propugnatores liberos dimittere. Nec hoc vnum emolumentum esse putabant, sed credebant quoque, demonstrata humanae rationis incertitudine et intellectus imbecillitate, conuictum iri dissentientes aduersarios, alium iudicem, aliud-

aliudque certitudinis fundamentum necessarium esse, nempe reuelationis fidem; et, cum ea nullo intellectus humani criterio possit dignosci, audiendam esse ecclesiae vocem, et obsequium illi sine examine praemisso esse praestandum, adeoque ad amplectenda eius decreta animum aduertendum, illum autem iudicem agnoscendum, qui ecclesiae nomine definiendi sibi ius arrogauerit. Diu est, ex quo iam hanc Scepticismi viam ingressi sunt, theologi nonnulli Romanae ecclesiae addictissimi. Certe hanc potissimum rationem ad vertendum *SEXTI EMPIRICI* opus *aduersus mathematicos* se commouisse iactat *GENTIANVS HERVETVS*, in *Dedicatione ad Carolum cardinalem Lotbaringum* scribens: „Mihi „peruasum, hunc vel maxime ex eo fructum esse capiendum, quod cum „aperte ostendat, nullam esse apud homines adeo recte constitutam „disciplinam, quae non labefactari, nullam adeo certam scientiam, „quae constare possit, si rationum et argumentorum oppugnetur machinis, futurum sit, vt humanas leuiter praeteruecti scientias, „quae inflant, non aedificant, nos ad Christianorum propriam conferamus disciplinam ac scientiam, nempe vt fidem habentes a Christo nobis factae reuelationi, et promissorum bonorum spe innitentes, „Deique praeceptis parentes charitatem semper teneamus et amplexemur“. Et vt recte id intelligatur, et non ad gentiles modo philosophos, quorum „errores diu desierunt vigere vtile esse credatur, addit: „Hoc cum ad „gentiles et externos philosophos confutandos nobis sit adiumenti plurimum adlaturum, non paruam quoque suppedabit copiam argumentorum aduersus nostri temporis haereticos, qui, quae sunt supra naturam „naturalibus metientes rationibus, quae sola fide percipi et apprehendi „possunt, non intelligunt, quia non credunt. Nam cum quae sunt mere „naturalia, adeo sint ad percipiendum difficilia, vt quaecunque de iis dixeris aut cogitaris, facile euertantur: quid mirum, si quae sunt supernaturalia ingenii humani captum superant? Hoc certe, si nihil aliud Caluistis nostris deberet persuadere, vt simplici verbo Dei credentes, quomodo quod ab eo dicitur, fieri possit, Capharnaitarum instar minime „inuestigarent. Quod si facerent, non se praecipites darent, in tantum „impietatis barathrum, vt cum ipso Christo temere pugnarent, dum eius „verbis suam derogant dignitatem et efficaciam“. Ex quibus Herueti, ardenti zelo aliis quoque scriptis contra haereticos insurgentis, verbis clarissimum est, haud leuem auxilii spem harum partium *πρωμάχες* contra haereticos posuisse in Scepticismo diligenter adhibito et confirmato. Idem recentiori aetate factum, sed maiori artificio, ne inuisum Scepticismi nomen offenderet. Nempe cum de nouis artibus reuocandi haereticos superiori seculo maxime inter Gallos et Germanos esset actum, inter alias quoque methodos, (qua voce nouum pugnae genus insignire placuit) ea quoque nonnullis viris doctis ex coetu Romanensium valde commendata est, quae ostendere conatur, impossibilem esse viam examinis, et vnam

auctoritatis semitam in eligenda inter Christianos dissentientes sententia sequendam esse. Qua de re quae a Nicolio et Pellissonio, quibus nemo acutius contra Protestantem in aciem processit, disputata sint Claudio et Iurio illis acriter se opponentibus, in annalibus ecclesiasticis enarrari solet. Cum autem non modo verisimilitudine careat, sed ipsam rationem hominis offendat ista assertio, quae oculorum usum mortalibus eripit, omnino pingenda, ornanda, confirmanda erat: nec aliud auxilium supererat, nisi Scepticismus; quo in philosophiae adyta admissio, prona consequentia fluere videbant astuti thraones, ereptis armis nuda pectora obuertere debere hostes, ut vno auctoritatis ecclesiae telo iugularentur. Id quod tantum abest, ut celauerit Pellissonius, ut potius postquam ipse abiecta ratione eiusque sententia ad ecclesiae auctoritatem transfugisset, contenderet, aduersarios Romanae ecclesiae aut Scepticismum vniuersalem admittere debere, aut traditioni atque, quae ea nititur, auctoritati ecclesiae collum submittere. Et hunc quoque scopum fuisse Vayerii et imprimis Huëtii, supra adeo luculentis rationibus demonstratum est, ut dicta repetere et nouis rationibus confirmare non sit opus. Has autem voces imitatus est nuper *Historiae Criticae Philosophiae* auctor, declamatorio dicendi genere more suo, superficialiam de Pyrrhonismo veteri tractationem hoc quasi „epiphonemate obfignans“: „Ars haec dubitandi maxime ingenua et sincera confessio est, imbecillitatis intellectus nostri, et profundae, cui toti immerfi sumus ignorantiae. Et quid quaeso vtilius efficaciusque ad ingenerandam nobis erga nostrae mentis lumina diffidentiam? Quid aptius nobis ad religionis partes amplectendas commouendis? Illa enim sola non decipit, et fallere quoque potest neminem“. Quae quo scopo ab auctore dicta sint, nemo non intelligit.

II. Ut autem nihil est inter homines, quod non ad diuersos et saepe ad contrarios usus adhibere potest humani ingenii audacia: ita cum Scepticismo quoque factum; aliud enim hominum genus extitit, quod cum pati non posset, luxurianti et ad pessima quaeuis degeneranti animo frena a Christianae legis seueritate iniici, et a reuelata religione in ordinem cogi; occasione mysteriorum rationis angustias superantium ad Scepticismum confugit, ut his machinis religionis reuelatae moenia deiiceret. Ita enim satis commode et tuto impietati velificare licebat. Quae cum aperto Marte sacris religionis reuelatae mysteriis bellum indicere non auderet, eo quod legum metus obstaret: per latus confodiendam esse religionem statuebat, et aptissimum ei pugnae generi telum in Scepticismo inueniebat. Eo enim adhibito non opus erat, veneranda doctrinae capita puniendi audacia arrodere, sed sufficebat ea contra illa dubia afferre, hancque incertitudinis

y) Recte vero obseruatum P. BAYLIO Diss. T. III. art. Nicolée not. C. p. 502. viam auctoritatis non esse remedium contra Scepticismum, sed eius parentem, cum longe maioribus dubiis sit exposita

quam via examinis. conf. Bibl. vniuers. T. IX. p. 105. LA PLACETTE de Scepticismo ecclesiae Romanae.

z) T. II. p. 368. conf. p. 400 seq.

dinis arenam ingredi, qua euinci posset, nihil esse in ratione, eiusque principiis, quod non reuelationis assertiones euerneret omnemque mysteriorum rationem eneruaret. Ast vt non obstante maximo, quod ex hac aggressione religioni metuendum est, periculo sine metu in insidiis laterent, induendus erat Scepticismus colore pio; ideo professi sunt vaferissimi homines, prorsus ineptam esse rationem, quaeque ex recto eius vsu enascitur philosophiam ad agnoscendas istas veritates, vbique eam coecutire, nec habere, vnde certa esse de diuinis istis veritatibus possit. Obsequium itaque fidei sine rationis vsu praestandum esse, et eam triumphos agere debere captiua ducta subiugataque intellectus humani iudicandi acie. Nihil ita causae suae nocuit gens impia, licet incautis persuaderet, maxime ipsos pro causa et gloria DEI et religionis pugnare. Probe enim videbant, plurimum victoriae iam se adeptos esse, si euicissent, esse in dogmatibus Christianae religionis *ἀόυστατα*, nulla rationis ope sananda, et destitui hominem criteriis illis, quibus veritas reuelationis dignosci debet. Nam hac ratione facile erat, de his semel persuasos eo adducere, vt credant, omnem plane reuelationem esse velut falsam et apertis absurditatibus refertam reiiciendam. Non legisse oportet eum Collini, Tolandi, et similia nugas, qui ignorat, has insidias Scepticismum religioni struxisse *. Et huic quoque, si plerosque audis, classi Scepticorum adnumerandus est Petrus Baylius.

III. Caue vero credas, Lector, vel pietatem Scepticismum dictitasse, et reuerentiam reuelationi debitam, vel animi modestiam eum praecepisse. Ab hac enim meta tota ista hominum improborum natio aberrat longissime, quae ita iudicandi aciem, rationis excellentissimum usum, praeiudiciorum agnitionem et inspectionem, et vt verbo absoluamus, maximam intellectus vim et perfectionem se possidere solam autumat, vt sibi vni fortitudinis gloriam in debellandis vulgi opinionibus vindicet, alios reuelationi pretium, quod par est, tribuentes, inter vulgaria et exilia ingenia referat. Sed loquendum ita erat, ne in leges publicas, quae a contemptu sanctissimam religionem vindicant, peccasse viderentur, haberent autem, quibus a seuera ista, quae immoderatis pravi animi affectibus extirpandis tota destinata est, doctrina liberarentur. Nam abiecto hunc in modum religionis iugo, quod in sinu deridebant, velut ineptum, contradictionibus et vulgi praeiudiciis refertum, et a magnis huiusmodi viris non ferendum; rationis quoque et conscientiae stimulis velut incertis et nullo vero fundamento nixis, eiectis et eiuratis facile erat, sine labore, angore metue corrupti animi per innumera deuia ad cupiditates ineptas malasque grassantis inclinationem sequi, et ita contra religionem, contra conscientiam, et ipsam honestatem ambitiosum et ignauum munire animum. Quo fructu Scepticismi nihil potest esse pestilentius.

IV. Non

*) Conf. DE CROVSAZ de la liberté de penser p. 68.

IV. Non tamen omnes, qui Scepticismo nostra aetate adhaerunt, tam venenatos huius mali fontes fouisse, vt credamus, aequitas postulat. Nempe inuenti sunt quidam, qui cum voluntate satis recta instigarentur, intellectus tamen vires illi pares et sufficientes nacti haud sunt. Cum enim vel natura hebetiores in soluendis difficultatibus, quae in inquirenda veritate occurrunt, essent, vel neglecta animi cultura matura sobriam ratiocinandi artem non recte didicissent, nec nossent vera a falsis, certa ab incertis et verosimilia iuxta gradus fidei discernere, sicque cognitioni humani intellectus modum ponere, non potuere non fieri tandem incertissimi, quo pacto omnino in huiusmodi conflictibus cum Pyrrhonismo ipsis erat succumbendum dandaque manus victae. Et hac quidem ratione Scepticismum de Huetio primo triumphasse, supra obseruauimus.

V. Alii rationis quidem acerrime iudicantis viribus destituti haud fuisse, ast ambitio animi suis dotibus se efferentis effecit, vt, cum plurimum illi ingenii excellentiae tribuerent, vbicunque possent, excogitatis innumeris dubiis et ratiociniis veritatibus euidentissimis obiectis demonstrare cuperent, quanta ingenii vi pollerent, et supra alios eminerent. Quod vbi semel iterumque factum erat, et plausum imperitorum laudesque acuminis insoliti comparauerat, ita honoris cupidos inflammavit, vt in hac potissimum arte se exercerent: quam, cum ingenium supra modo felix nacti mire didicissent, vsu et exercitatione quotidiana euenit, vt consuetudo haec in naturam transfret, et semper occurreret intellectui ad neccendas et excogitandas difficultates assueto, de quo dubitaret. Quam Scepticismi Bayliani praecipuam causam fuisse, etiam illi forte fatentur, qui omnium mitissime de celeberrimo viro iudicant.

VI. Fuit quoque vnus et alter, qui, cum satis vti iudicio recto non nossent, audissetque a summis viris veteribus pariter atque recentioribus *ἐποχὴν* commendatam, humanae mentis imbecillitatem deploratam, modestiam sentiendi summis laudibus elatam esse, videretque porro, quantis difficultatibus in inquirenda veritate saepissime humanus sepiatur animus: superet autem tot virorum summorum lapsus et *ἀβλεψίαν*, ipse denique viam in multis tentatam frustra esset expertus, ad Scepticismum declinauit, ratus eum a viris istis summis non sine ratione fuisse commendatam. In quo boni isti viri vehementer decepti sunt. Qui si ista monita, et quae obseruauerunt humanae imbecillitatis exempla se excitare passi fuissent, vt seruata mentis modestia intra certos limites intellectus consisteret, nec quae certo tantum gradu cognosci possunt, ad summam euidentiam exigerentur: si ad prouidum cautumque examen rationum ista transfuissent, si certa ab incertis et verosimilibus distinguere didicissent, si ad abiicienda praeiudicia ista imbecillitatis humanae agnitione fuissent vsi, si dissentientes tolerare inde

inde voluissent, et si tandem calcar animo addidissent, ad ea inquirenda et exploranda, quae dubia, et incerta videntur, maximum ex hoc morbo intellectus usum et emolumentum habuissent, nec in Scepticismo perstitissent, sed eum scientiae et veritatis parentem habuissent. Dubitationem enim et ἐποχὴν σοφὸν φάρμακον philosophantibus esse nemo prudens negauerit.

VII. Ex his vero strictim enarratis, iudicium haud difficulter Lector ferre potest, vtrum Scepticismo recentiores philosophi, philosophiam vlla ratione adiuuerint? Id quod magnificis quidem verbis iactant Pyrrhoniae istius sapientiae sectatores, immo vnam hanc philosophiam veram esse, mira ostentatione exclamant: re ipsa autem examinata, contrarium pronuntiandum esse, certo certius videbitur. Omnis enim Scepticismus, quaecunque eum causa genuerit, hunc sibi finem proponit, vt rationis usum destruat, cognitionis omnis principia inter se committat, criteria veritatis, sine quibus nulla datur vel diuinarum vel humanarum rerum notitia, tollantur, et ita iuris diuini et humani regulae atque fundamenta vel omnia, vel quaedam tamen, et quidem praestantiora, concutiantur, euertanturque. Quibus si adicias, et intellectum suis viribus atque robore destitutum insignem in Scepticismo morbum prodere, et voluntatem male affectam plerumque ancipitis mali causam esse, nobis non monentibus Lector intelliget, non modo nihil ad iuuandam philosophiam Scepticismum recentiori aetate contulisse, sed ne nomine quidem philosophiae, quae contrariam potius scientiam veri et boni innuit, esse dignum. Quod non partis studio nos, sed dictante veritate dicere, mali Scepticorum mores, dictatoria ambitio, tantum non omnes inter vulgi feces referens, risus amarus et cauillatio eorum, quae aliis sacro sancta sunt et fide dignissima, exemplum auctoritatis ineptissimum, et quae alia se voluntatis vitia prodere solent, luculenter euincunt. Cui hominum generi sua quidem felicitas non inuidenda est, ex orbe autem philosophico in intermundia Epicuri ablegandi sunt, vt suo genio sine philosophantium detrimento, sine cura et labore ibi queant indulgere.

CAPVT II.
DE PHILOSOPHIS MOSAICIS
ET CHRISTIANIS.

§. I.

*Philosophia
Mosaica et
Christiana
quomodo
nata?*

Non Scyllam modo esse philosophantibus, quae incautos perdat, sed Charybdin quoque, in quam deuiantes incidere queant, nisi accurate medium teneant, viamque tutam sequantur, secta haec comprobatur. Recte illa vidit, erroribus illaqueari illos, qui sectariam Graecorum philosophiam sequuntur, cum nulla secta ab errore immunis sit, et regiam ad veritatem viam sine labyrintho pandat, nec ignorauit stultitiam magis, quam sapientiam promittere Scepticismum, oculosque humanae menti eruere. Haec vitanda esse, nec ad hoc saxum offendendum philosophantibus, aequissima sententia statuit. Quae si abiecto iugo sectario, proprias intellectus vires adhibuisset, veritatis studium suo Marte coluisset et selectis ex omni philosophantium circulo illis, quae probari et admitti possunt, iter nouum ad cognoscendas rerum omnium causas et euentus suscepisset, certa vero ab incertis, et verisimilia iuxta euidetiae gradus distinxisset, modumque intellectui humano posuisset, recta sane via ad philosophiae verae portum peruenisset. Verum in alterum extremum prolapsa, cum nec sectarios nec Scepticos rectum tenere cursum obseruauisset, iudicaret autem vitium in rationis humanae impotentia haerere, et non satis eam sufficere ad eruendam veritatem, ad reuelationem recurrit, et ex sacris, quae ad salutem animi consequendam Deus humano generi patefecit, oraculis desumenda esse illa principia credidit, quibus certius scientiae naturalis et moralis aedificium inaedificari possit. Quae ratione dum intellectum suo lumine gaudere non finit, duo cognitionis principia, ab vno quidem auctore profecta, at suis tamen limitibus distincta, et diuersis finibus destinata confundit. Duplici vero modo hunc cursum tenuere hi philosophi. Quidam literam scripturae sequentes, quae de cosmogonia rebusque naturalibus sacri scriptores tetigerunt magis, quam enarrarunt, ad construendam nouam physicam sacram adhibuerunt, et decalogi praecepta moralis doctrinae compendium esse differunt: qui cum vel Mosen auctorem sibi delegissent, quem omnem sapientiam, etiam humanam summo gradu affectum esse contendebant, vel vniuersum Christianae doctrinae complexum considerandum esse statuerent, Mosaici et Christiani philosophi inde dicti sunt. Alii depressa intellectus luce connata, lumen aliud et diuinum longe maius et perfectius ex coelesti reuelatione fundamentum esse debere philosophiae clamarunt, adeoque neglecta scriptu-

scripturae litera, mediante allegoriae machina, internum aliquod lumen a Deo inspiratum et humanis mentibus infusum, dictis oraculorum diuinorum adaptantes, in hoc fundo excitandum esse philosophiae aedificium censuerunt: quae autem humana conferre possit ratio ex referatis ignis beneficio naturae adytis inspectaque chemicae artis ope rerum indole et arcanis, desumenda esse dixerunt. Quod genus philosophorum cum reliquos omnes despiceret, theosophicum se et dici passum est, et ipsum appellauit. Priorem hominum philosophantium classem hoc capite considerabimus, posteriorem in sequenti contemplantur.

§. II. Esse hoc philosophiae genus non hodie natum, vel resuscitata demum literarum gloria excogitatum, sed iam olim in has syrtes incidisse luxuriantium ingeniorum audaciam, ea quae de philosophia Iudaeorum *Tomo secundo* diximus, quaeque de Christianorum veterum philosophia *Tomo tertio* attulimus, euidentissimis exemplis comprobant. Tota enim Cabbalistica Iudaeorum philosophia Mosaicae titulum nomenque sibi vindicauit, et ad illustrem gentis suae doctorem atque ducem suas nugas retulit, ea Mosis affingens, quae ex impuris gentilium somniorum lacunis apud Aegyptios hauserat. Qua ratione praeter alios Philonem fuisse nugatum Mosenque nobis atque Mosaicam philosophiam ex Platonica, vel potius ex Aegyptiaca philosophia exsculpsisse, suo loco ita demonstratum est, ut dubium superesse nullum possit. Nec alia ratio fuit philosophiae Alexandrinae in ecclesiam admittae, et sacris ciuitatis Christianae dogmatibus attemperatae: ea enim Mosen sibi aliosque summos Hebraeorum viros velut principes et auctores doctrinae suae vindicauit, et ad nostra usque tempora istam ambitionem continuauit, unde, si, quis paulo latius huius capituli titulum extendere velit, non repugnabimus, si philosophi Pythagoreo-Platonico-Cabbalistici, quos in *superiori Libro* in scenam produximus huc referantur. Nobis tamen, ut distincte in recentiori philosophiae historia versetur, illi modo hoc loco considerandi veniunt, qui neglectis humanarum sectarum praeceptis, vel ex reuelatione mediata, vel ex immediata et interna nouum sibi philosophiae genus exsculperunt atque fabricati sunt.

Mosaicae sectae antiquitas.

§. III. Distincte autem in hoc argumento versandum est, ne in hunc censum referantur, qui ad eum non pertinent. Fuere enim quamplurimi, qui cum scripturae philosophiam coniunxerunt, sed alio longe fine, alio modo, et hac moderatione, ut distinctos tamen vtriusque luminis, rationis et reuelationis, limites seruarent. Quem in numerum omnes illi referendi sunt, qui philosophiam, qualem habere poterant, quaeque apud plerosque sectaria fuit, suis cancellis retentam, suisque finibus circumscriptam ita ad doctrinam sacram, quae in diuinis paginis traditur transtulerunt, ut ostenderent, quem usum philosophia, vel in interpretanda scriptorum sacrorum mente et explicandis verbis, vel in illustrandis, quae

Varia genera secundum scripturam S. philosophantium.

ab iis proposita sunt, dogmatibus habere possit. Quod genus virorum doctorum interdum leuem quidem, at haud raro egregiam quoque operam disciplinis sacris praestitit. Huc itaque referendi sunt, qui logicas sacras, et theologicas scripserunt, enumerati a praestantissimo FEVERLINO ^a, inter quos post ALSTEDIVM ^b, B. SAL. GLASSII ^c et PHILIPPI ZEISOLDI ^d diligentia eminet. Tum, qui ad explicandas res naturales, quae in vtriusque foederis voluminibus occurrunt, haud contemnendam eruditionem attulerunt. Quorum cum fatis magnus numerus sit, illi a nobis hoc loco enarrari omnes non possunt, contentis monuisse, plerisque in hoc argumento se probasse FRANCISCI VALESII diligentiam, cui *sacram philosophiam, sive de iis quae scripta sunt physice in libris sacris* debemus, de quo tamen celeberrimi huius philosophi opere supra iam inter Peripateticos recentiores nonnulla diximus. Tacemus magni BOCHARTI ^e, IO. HENRICI MAII ^f, IO. HENRICI VRSINI ^g et similibus ea in re diligentiam: quos tamen non aequis modo passibus secutus est, sed suo quoque modo superavit celeberrimi viri IO. IACOBI SCHEVCHZERI eruditio, qui illustre splendidumque opus *Physicae sacrae* condidit, et quicquid naturalis scientia recentissimorum philosophorum observationibus aucta, quicquid disciplinae mathematicae arsque salutaris, quicquid experientia virorum summorum continet egregii ad illustrandos oraculorum sacrorum sensus mira doctrina et felicitate transtulit. Qui cum indicem scriptorum, qui in hac arena defudarunt amplissimo operi praefixerit, illis, qui plures ex hac classe scriptores nosse cupiunt, omnino adeundus est ^h. Eandem virorum doctorum industriam metaphysica Aristotelico-Scholastica experta est, maxime ex quo seculo XVII ea inter Protestantes in scholas theologorum iterum inuenta est et sacra dogmata isto habitu vestita in scenam producta sunt, quae tamen hoc loco enumerare nihil attinet ⁱ, recensita autem dabit, IO. FR. BVDDEVS ^k, qui consulendus. Simili instituto qui moralem doctrinam a philosophis traditam ad sacrarum literarum praecepta transtulerunt, haud pauci sunt, infra ex parte nominandi. Quorum scopus et scribendi tractandique modus ex GEORGII GRABOVII *Ethica Christiana*, IO. PIKERI *Aretologia Christiana* similibusque laboribus facile intelligi potest. Nec civilis doctrina hac in parte ad sacras disciplinas sua conferre distulit. Huc enim eorum opera respexit, qui politicas biblicas scripserunt, enumerati a celeberrimorum virorum BVRC. GOTTH. STRVVII et LVDOVICI MARTINI KAHLII diligentia ^l, quibus merito ob illustre scriptoris nomen IACOBI

COBVM

a) In Progr. de Logicis paradigmaticis, theologicis, medicis.

b) Eius extat Logica theologica.

c) Adiecta est Logica S. sed non absoluta ab auctore et perfecta incomparabili philologiae sacrae operi.

d) In Logica N. T.

e) In Hierozoico.

f) In Historia animalium in sacro codice memoratorum.

g) In Arboreto Biblico.

h) Alios dabit BVDDEVS *Isagog.* P. I. c. 4. p. 276 LE LONG. *Bibl. S. T.* II. art. 9. p. 1045.

i) Commendari solet ABR. CALOVII *Metaphysica diuina*, inter eius opera philosophica occurrens et FR. ALB. AEPINI *Compendium metaphysicae ad theologiam applicatae*.

k) l. c. p. 256.

l) *Biblioth. philos.* c. 7. §. 7.

COBVM BENIGNVM BOSSVETVM ^m adiicimus ⁿ. Maxime vero illi in hunc censum referendi sunt, qui theologiam naturalem cum reuelata coniungendo, eo respicere diligentiam suam iusserunt, vt quae in sacris voluminibus instillatur Dei notitia ex naturae operibus illustretur, et quae in maximi momenti argumento harmonia inter rationis et reuelationis lumen sit, acutis demonstrationibus pateat. Cuius generis scriptores praeter BVDDVVM ^o fusc enumerauit IO. ALB. FABRICIVS ^p, qui videndus. Nec alius scopus fuit virorum doctissimorum, qui vel physicas diuinas scripserunt, quales nobis dedere Clarissimi viri RVDIGERVS et WVCHERERVS, vel rerum naturalium effectus et fines ad hunc scopum collineare demonstrarunt, in quo argumento eminuit illustris CHRISTIANI WOLFFII eruditio ^q. Hi, quos strictim recensuimus, omnes ad hanc nostram tractationem non pertinent, eo quod philosophiam suis circulis circumscriptam relinquentes, eius modo vsum in illustrandis diuini doctrinae capitibus ostendere sunt aggressi. Fuit et aliud philosophorum genus, quod si capitis huius inscriptionem respicias, huc referri posse videtur: illi scilicet, qui vbi semel sectae cuidam adhaesissent, eiusque decreta pro vera philosophia habuissent, ostendere conati sunt, consentire ea cum scripturae diuinae placitis, inque illis manifesta suae sectae vestigia deprehendi, nihilque esse in religione, quod non amice cum suis opinionibus conspiraret. Qua ratione nec Aristoteli, nec Cartesio, nec aliis apologia defuit ^r. Cum autem horum philosophorum mens non fuerit, ex sacris voluminibus nouam philosophiam exsculpere, sed id modo faterentur, vt concordiam inter sacros scriptores et suae sectae conditores ostenderent; eos magis commode, ordini consulturi in sequentibus explicabimus, vbi de Syncretismo philosophico trademus. Et haec ordinis atque perspicuitatis ratio quoque est, cur de theosophis capite peculiari dicere constituerimus, quamuis hi quoque allegoricae explicationis auxilio sacras literas ad comenda commendandaque ingenii sui somnia, reuelationi internae adscripta, et male inter se cohaerentia adhibuerint, et venerandum Mosis nomen haud raro suis nugis praefixerint, qua ratione ROBERTVM FLVDDVM siue a FLVCTIVS *Philosophiam Mosaicam* vulgasse in sequenti capite ex instituto exponemus. Itaque illi modo restant, qui cum ex rationis humano intellectui connatae luce, veram de rebus naturalibus et moralibus sententiam assequi posse desperarent, ad sacrorum oraculorum, et praecipue ad Mosis narrationem confugerunt, et praeunte sacrae reuelationis dictamine nouum philosophiae systema conde-

H h h h 3

re ag-

m) Politique tirée de l'écriture sainte Bruxelles. 1710. 8. et Germanice Argent. 1712. 8.

n) Similem Aristopolitiam Biblicam ex libris regum constructam et nondum editam reliquit GEORGIVS REMVS ICTus Norimbergensis, de quo eius instituto, si placet, videnda dissertatio epistolica a nobis ad B. Sig. Iac. Apinum scripta.

o) loc. cit. pag. 289.

p) in Syllabo scriptorum de V. R. C. c. 7. p. 287.

q) Vid. Catalogus scriptorum illustris viri, quem in Pinacotheca scriptorum nostrae aetatis illustrum decade prima exhibuimus.

r) Exemplum dabit ZEISOLDI tr. de consensu Aristotelis cum Scr. S. et AMERFOLLII Cartesius Mosaicans.

re aggressi sunt. Horum autem, qui in hac palæstra se exercuerunt, et in hunc censum referri possunt, haud exiguus numerus est, quorum omnium recensere nomina eo minus opus est, quo magis plerorumque in hac re obscura sunt et incerta merita, potiores autem viri docti enumerauerint, qui hanc eruditae historiae partem absoluerunt, *BVDDEVS*^s, *GENZKIVS*^r, *STRVVIVS*^u, *STOLLIVS*^x, alii^y. Nobis celeberrimos et non sine eruditionis praefidiis hoc pelagus tentantes in lucem produxisse pro instituti ratione sufficit, inter quos omnes anteuertunt *Io. Amos Comenius* et *Ioannes Bayerus*.

*Philosophi
qui hoc phi-
losophiae ge-
nus tenta-
runt.
Guil. Bigo-
tius.*

*Libertus
Fromondus.*

*Otto Casman-
nius.*

§. IV. Primus Christianam huius generis philosophiam dedit *GVIL-ELMVS BIGOTIVS*, cuius supra iam facta est mentio, si fides *P. BAYLIO*^z, hunc eius librum laudanti: „Christianae philosophiae praeludium opus cum aliorum, tum hominis substantiam luculentis expromens rationibus Tolosae MDXCIV. 4. Adeo vero rari sunt libri Bigotii, ut hunc librum saepius quaesitum inuenire non potuerimus. Vtrum igitur, et quo nomine in hunc censum referendus sit philosophus ille, partes Aristotelicas strenue secutus, non inspecto libro, dicere non possumus. *Cl. REIMMANNVS*^a autem inter primos, qui philosophiam Mosaicam et Christianam commenti sunt *LIBERTVM FROMONDVM* refert, *Haccurianum Eburonem*, qui Antwerpiae ad *S. Michaëlem*, teste *AVB. MIRAEO*^b, triennio philosophiam docuit, totis vero XIV annis Louanii, dein regius sacrarum literarum interpret *Cornelio Ianfenio* ad cathedram Iprensensem promotus, suffectus est, cuius ingenii amoenitatem doctrinamque politissimam, omnifariae lectionis copia ornatam libri cum critici et ad explanandas res veterum pertinentes, partim mathematici, et imprimis *Anti-Aristarchus sive de Orbe terrae immobili contra Phil. Landsbergium*^c, partim philosophici, inter quos tractatus *de Anima* et *Quaestiones meteorologicae* eminent, comprobant^d. Valde autem veremur, ne philosophia Mosaica et Christiana, quam ille meditatus esse dicitur, cum syncretistico studio sectariam, et imprimis Aristotelicam, philosophiam cum sacris dogmatibus conciliandi confundatur. Sed *Casparem Manzium* quoque huc refert *CHR. THOMASIVS*^e, cuius tamen nihil, quod huc pertineat, vidimus. Maxime autem *OTTO CASMANNVS* huic classi aggregandus est, qui cum Lyceo Stadeni diu praefuisset, anno MDCVII fati functus est. Is enim magno studio, et quamplurimis libris huius generis philosophiam confirmare et orbi philosophico obtrudere conatus est. Testamur libros eius, eum

in

s) Hist. phil. c. 6. §. 6. p. 376 seq.

t) Hist. phil. p. 239 seqq.

u) Bibl. philosoph. c. 5. §. 9.

x) Hist. Liter. P. II. c. 4. §. 29. p. 541.

y) *STEPH. KAZAVERI* Dissertationes duas de philosophia Christiana, et de Scriptoribus philosophiae Christianae promissas utrum viderit orbis eruditus ignoramus.

z) Dict. T. I. art. Bigot. not. D. p. 363.

a) Hist. Liter. Germ. P. III. p. 201.

b) De Script. Sec. XVI. c. 220. p. 311.

c) Conf. *VOSSIVS* de Script. mathem. c. 66.

§. 7. p. 388.

d) Conf. *VALER. ANDREAE* Bibliotheca Belgica.

e) Introd. in phil. aulic. c. 2. §. 58. p. 66.

in finem editos: *Biographiam triplicem, naturalem, moralem et oeconomicam, indeque deductam ethicam et oeconomicam theosophicam: psychologiam: anthropologiam: systema doctrinae et vitae politicae: nucleum mysteriorum naturae: angelographiam, vranographiam et similes.* Immo, cum a nonnullis hoc eius consilium reprehenderetur, apologia dicta defendere aggressus est, edita *modesta assertione philosophiae et Christianae et verae aduersus insanos hostium eius et nonnullorum hierophantarum morsus et calumnias* ^f. Quamuis autem Casmannus ab inspectis philosophiae Aristotelicae naeuis et sophismatibus esset instigatus, ad condendum nouum philosophiae genus, *quod in physicorum theorematum*, vt ipse scribit, *consideratione potius sacrarum literarum decretis, sicubi haberi possunt, quam paganorum philosophorum antiquis etiam placitis staret; negaret etiam, de rebus physicis scripturae testimonia ad receptas Aristotelicae philosophiae regulas esse interpretanda, multa quoque praeclare cordateque contra Aristotelicae tyrannidis iugum moneret, et in quibusdam a decretis Lycei recederet, recte tamen obseruatum B. BVDDEO* ^g, cum ad rem ipsam atque caput causae veniat, eum a recepta scholae sententia se dimoueri non pati. Cuius exemplum ex *Cosmopoeia* eius vir laudatus affert, quo loco Peripateticos animam mundi contra Platonicos negantes acriter defendit. Quam autem sibi philosophiam Mosaicam et Christianam conceperit, inde colligi potest, quod Christianam grammaticam, rhetoricam, logicam, arithmeticam, geometriam, opticam, musicam &c. promiserit ^h. Quo pacto misceri et confundi omnia, et iungi gryphes equis, rerum huiusmodi non ignarus, nobis non momentibus, manibus palpabit. Casmanno iungimus HENRICVM ALSTEDI-
V M, virum singulari diligentia commendatum ⁱ, quem inter artis Lullianae commentatores *initio huius Tomi* laudauimus. Is eum praeter sacras literas, quas diu Herbordiae Nassouiorum, tandemque Albae Iuliae docuit, in id quoque curam suam conuerteret, vt iuuentuti humanitatis literas et seueriores disciplinas traderet, quem in finem praeter *Commentationem in artem Lullianam* suo loco enarratam, *Encyclopaediam* quoque conscripsit, et praeter industriae laudem eruditionis quoque et haud contemnendae lectionis testimonium retulit ^k, ad sacrorum quoque librorum normam philosophiam conformandam esse censuit. Edidit eum in finem: *Triumphum Biblicum, siue Encyclopaediam Biblicam, exhibentem triumphum philosophiae, iurisprudentiae et medicinae sacrae itemque sacrae theologiae, quantum illarum fundamenta ex scriptoribus sacris veteris et noui testamenti colliguntur* ^l: in cuius libri praefatione eos quoque tangit, qui simile institutum secuti sunt. Quamuis autem hoc scripto et voluntatem et industriam probasset suam, recte tamen censue-

runt

f) Francofurti 1601. 8.

g) Intr. ad Hist. phil. Hebraeor. §. 36.

h) In Assertione phil. Christ. c. 16.

i) Inde Anagramma, *Alstedius, Sedulius*.

k) Vid. GATAKER. Praef. Cinni, BAILLET Jugemens des Sauians T. II. n. 269. p. 328. REIMM. Hist. lit. Germ. P. III. p. 183.

l) Francofurti 1625. 8.

runt viri docti ^m, cum deesset auctori iudicandi virtus, vt recte obseruatum MORHOFIO ⁿ, infeliciter eum in hoc campo fuisse versatum, et iudicium rectum atque prudentiam in eo argumento non probauisse. Vnde cladem magis quam triumphum biblicum librum istum vocandum esse Ven. REIMMANNVS ^o pronuntiauit. Hoc enim tramite si incedere licet, triumphabit quoque de omnibus scientiis vel Hippocrates, vel Tribonianus, vel Scriptor quilibet, qui ad motis machinis in omnes figuras mutatur. Sane idem Alstedio de sacris paginis cogitanti accidit, quod veteri Graeciae, in Homero omnium omnino disciplinarum, et sectarum quoque praecepta quaerenti, nempe dum omnia inuestigantur, nihil profus inuenitur. Et eandem quoque censuram meruit PFEIFFERI *Pansophia Mosaica* ^r.

*Philosophia
Mosaica spe-
cialis.*

§. V. Quod per omnes philosophiae partes tentauit laudatorum viro-
rum diligentia, id in singulis nonnulli perficere conati sunt. Et artis qui-
dem rationalis praecepta ex sacris haurire fontibus instituit Io. BAYE-
RVS, cuius in sequentibus mentio facienda est, edito *Filo labyrinthi,
vel cynosura seu luce mentium vniuersali, cognoscendis, expendendis et
communicandis vniuersis rebus accensa* ^q. Excitatus auctor Verulamii
monitis ad contemnendam, quae in scholis vigeat logicam illuc tradu-
cendam esse statuit, vt non speculationum inutilium parens esset, sed re-
bus praeclaris inueniendis inseruiret: id quod omnium optime istius philo-
sophiae ductu obtineri posse credebat. Maxime vero hac cynosura duce
profundum doctrinae naturalis pelagus tentarunt viri nonnulli doctissimi.
Cum enim sectaria Graecanae philosophiae principia parum satisfacerent
eorum ingeniis, physicam quandam Mosaicam et Christianam commentati
sunt, et *ἑξοχήμαρον* Mosaicum fundamentum iacentes nouum rerum natura-
lium Systema illi inaedificarunt. Inter quos praeter Comenium et Bayerum
infra pluribus commemorandos et Casmannum, de quo dictum, id magno stu-
dio egit CONRADVS ASLACHVS Bergensis Noruegus ^r, vir
non indoctus, qui cum Hafniae beneficentia capituli, quod vocant, stu-
diorum cursum iniisset, per triennium, quo in familia Tychonis Brahei
fuit, occasionem habuit fauentissimam naturae artisque miracula, et prae-
cipue sideralem scientiam praeclare discendi: regio autem stipendio auctus,
cum Germaniae, Italiae, Galliae, Britanniae vrbes inuississet, virosque
summos et doctrina illustres adiisset, innumeras autem doctrinae accessio-
nes in isto itinere literario fecisset, in academia Hafniensi ab initio seculi
XVII philosophiam et linguas docuit, et cathedrae tandem theologicae
admotus inter theologos Danos eminuit, denatus anno MDCXXIV, vt
ex ERASMI VINDINGI *Academia Hafniensi* discimus ^s. Is enim
non moralem tantummodo disciplinam Christianis placitis conformem tra-
dere

*Conradus
Aslachus.*

m) Vid. BAYLE Dict. T. I. art. Alsted. p. 166.
n) Polyhist. T. II. L. II. c. 7. §. 74. p. 400. add.
GUNDLING. Hist. phil. moral. c. 7. p. 65.
o) loc. cit. p. 494. a.

p) Lipsiae 1685. 8.
q) Cassouiae 1663.
r) Natus est 1564.
s) Conf. FEENERI Theatrum p. 419 seqq.

dere, sed et physica praecepta Christiano habitu refingere, edita *Physica et Ethica Christiana* conatus est. Eadem chorda oberravit LAMBERTVS DANAËVS, Aurelianensis, vir inter reformatae ecclesiae theologos celeberrimus; qui cum iuris disciplinae se in iuuentute tradidisset, praeceptoris pro religionis fide martyrium suscipientis constantia ad theologiae capeffendum studium permotus est; et ab anno MDLX, quo hoc stadium apud Geneuenses iniit, tanta alacritate in eo cucurrit, vt non ministerio tantum Geneuensi adiceretur, sed et cathedrae publicae praeficeretur. Quam tanta cum laude tenuit, vt praeclara doctrinae eius fama passim diffeminaretur, qua factum, vt ad Lugdunensem apud Batauos cathedram, et deinde Gandauum, tandemque Castrum Languedociae vocaretur, quo loco anno MDLXVI, aetatis LXVI, obiit, relicta praeclarae eruditionis laude, et libris insignia eius specimina edentibus. Inter eos autem praeter *Ethicam et Politicam Christianam*, de quibus in sequentibus dicendum, *Physica Christiana*, quoque est*, in qua rationis principiis reuelationis mysteria admisit.

Lambertus
Danaeus.

§. VI. Diuersum ab his philosophorum genus est, verum in hanc quoque Mosaicorum philosophorum classem referendum, quod cosmogoniam, siue mundi origines iuxta ductum Mosaicae narrationis explicare aggressum est. Inter quos familiam ducunt ex Anglorum gente viri doctissimi EDMUNDVS DICKINSONVS, medicinae doctor, et THOMAS BURNETIVS. Et prior quidem ingens hoc faxum voluit edita *Physica veteri et vera, siue tractatu de naturali veritate hexaëmeri Mosaici, per quem probatur in historia creationis, tum generationis vniuersae methodum atque modum, tum verae philosophiae principia strictim atque breuiter a Mose tradi*. Supponit in hoc libro lucernam olente auctor, Mosaicam genesin non esse vniuersi, sed materialis huius mundi tantum, quem intuemur creationem. Duos enim mundos factos esse statuit, superiorem immaterialem, quem Moses appellat coelum coelorum, beatum spatium, quod Deus assignauit angelis atque spiritibus ministrantibus, et inferiorem hunc mundum, in quo degimus, cuius fabrica materialis est, quem Moses vocat coelum et terram, nempe totam molem istius materiae, quam veteres Graeci chaos dixere. Huius mundi inferioris origines Mosaicis explanaturus, philosophiam corpuscularem assumit, eiusque antiquitatem exponendo hoc potissimum rerum *γενεσεως* fundamentum ponit, ita tamen, vt atomorum concursioni summam rerum omnium causam efficientem et dirigentem praeficiat. Aest hanc philosophiam antiquissimam esse, et has Mosaicis archaeologias rerumque omni-

Cosmogo-
niae Mosai-
cae commen-
tatores.

Edm. Di-
ckinsonus.

r) Hanouiae 1613. 8.

u) Plura de eius vita dabunt MELCH. ADAM, in vitis theol. exter. p. 177. FREHERVS p. 298. et vitarum scriptores, Craffus, Verdierius alique li-

bris notissimis.

y) Londini 1702. 4. Roterod. 1703. 4. Ham-
burgi 1705. 8.

x) Genetae 1588. 8.

um principia totamque philosophiam ab Adamo ad posteros Heberi et Abrahamum, et ab eo ad Mosen propagatam fuisse, adeoque vetustissimam philosophiam esse contendit. Quae omnia in sequentibus vrget, et huc omnes veterum theogoniarum, (quas cosmogonias adumbrasse, suo loco docuimus) traditiones refert, ostensurus, vniuersitatem materiae creatae per chaos veterum designatam in cosmologia Mosaica supponi, adeoque esse amplissimam, nec vnus tantum materiae particulae opus esse creationem. Quam materiam curiose peruestigando, miram, ait, quandam particularum omnigenarum congeriem indispositam, immotam, laxam tamen atque vacuolis vndeque sparsis interpunctam fuisse. Cuius formationem ita factam esse coniicit, vt materiam hanc particulis quidem, sed non vere atomis, constantem duplici motionis genere agitatum esse dicat, vno leni et transuerso, quod particulas inter se committebat, vnde factae sint moleculae igneae, aëreae, aquae, terreae, et ex illis posthaec elementa: altero circulari, quo tota moles abyssi gyraueratur. Et hinc extitisse coelum empyreum statuit, et igneam regionem, ex particulis rotundis subtilissimis constantem, a quibus separata corpuscula etiam rotunda, sed maiora, aquas empyreas, siue superiores (quas magna diligentia vindicare conatur) constituerint. Et sic reliqua quoque creationis Mosaicae opera et dies profectur, et curiose explicat, qua ratione ex aliis particulis longulis per gyrationem totius separatis circa centra sua semper rotatis coelum inferius siue expansum Mosis factum sit, licet ita dies nondum serena facta sit. Has vero particulas longulas sufficere posse putat, ad demonstranda cuncta, quae in aëre fiunt. Qua occasione expansi naturam, per quam terram et maria, solem ac lunam ac omnia sidera continet, explicare nititur. Ex inferioris porro coeli motu expansiuo aquas congregatas et terram fundatam cum maribus, planitie et montibus deriuat, et fluminum fontiumque mechanicam rationem a fluuio quodam maximo a polo arctico ad antarcticum transeunte per terrae viscera deriuat, ex quo rami exeant: vt vero in visceribus terrae generata explicet, ignem centralem quendam in partes vocat: et plantarum ex feminibus germinantium incrementa aduocat. Vt autem calorem sufficientem Deus mundo se condito largiretur, particulas igneas per expansum dispersas in vnam massam nempe solem, collegisse statuit, cuius corpus constet particulis irrequietis, facies vero sit mutabilis; quod ne dissipetur, crassam, qua cingitur, materiam et adspiraciones corporum coelestium atque terrestrium impedire affirmat; eumque ideo per coelos rotari Deum iussisse contendit, vt lumen, calorem et vires omnibus impertiret. Et hac quoque ratione reliquorum siderum generationes explicat; et eorum constellationibus ab initio et nomen et vires Deum dedisse asserit. Tum ad animalium originem progressus, eorum feminibus a Deo impressum esse typum rei generandae supponit, et brutorum animas ex terra factas et corporeas esse affirmat, adeoque per generationem quoque speciem multiplicari posse, ait.

ait. Brutorum autem animas esse intelligentis naturae largitur, ita tamen, ut ab intellectu et ratione hominis immane quantum differant. Non repugnare enim, credit, res corporeas per Dei potentiam fieri sensitivas, intelligentes atque dociles; aut impossibilia esse animantia spontanea. Longius autem in explicando ortu et natura hominis Mosaica occupatur auctor. Quem in finem post originem corporis ex argilla selecta et elegantiori, naturam mechanicam, et animae vim plasticam in scenam producit, et animatum semen omnia peragere absque matris ope, animam humanam autem de coelo venire contendit. Qua occasione feminis vim plasticam, et necessitatem in utroque sexu, generationis humanae rationem ab anima rationali ad vegetatiuam et sensitivam progredientem, membrorum configurationes et connexiones explicat, et speciei propagandae opus coniecturis definit, et hac occasione generationem ex ovo explodit, Deum autem putat species ideales foetui imprimere, et membra prima delineare, calore vero aethereo uti animam in generationis opere, in quo semen per inflammationem fiat idoneum receptaculum animae. Ex quo patet, auctorem, ut hominis imaginem Mosaicam exprimeret, ad generationem requirere, et semen ex duabus mixtum personis, et spiritum a Deo immissum, qui generationis opus vi coelestis et aetherei caloris obeat sapientissime, quamvis interim nesciat ipse, quid agat. Animae porro duplicem vitam esse dicit, inesseque homini vegetabilem atque metallicam naturam; itemque lucidam et igneam essentiam, quae et phosphori et pyropi naturam auream referat. Et haec longa illa fabula est, quam Mosi supponere, et pro vetustissima sapientia et archaeologiis Hebraeorum venditare Dickinsonus non erubuit. Quem meris postulatis, coniecturis, hypothesebus incertis, petitionibus principii suam cosmogoniae Mosaicae explicationem superstruxisse, ex vero pronuntiauit Ven. REIMMANNVS²⁾. Tacemus ita adhibuisse systema corpusculare auctorem, ut qualem illi vultum fingere debeat, nesciuisse ipse putandus sit, nam ab atomis ea corpuscula fecernit, et tamen ex iis coaluisse omnia dicit, unde nec Anaxagorae, neque Empedocli, nec Democrito; et inter recentiores nec Gassendo, nec Cartesio iungi potest. Quae luculento exemplo esse possunt, quam mire deliret ingenium humanum, ubi antiquissimi temporis sapientibus sua somnia ausum est supponere. Quae si omnia, prout sibi illa finxit Dickinsonus comprehendantur, ipsis febricitantium deliriis absurdiora videbuntur. Recte itaque acerrimi iudicii philosophus NIC. HIER. GUNDLINGIVS³⁾ de Dickinsoni conatibus pronuntiauit, eum, qui haec omnia capere et intelligere clare possit, imaginationis vim plusquam humanam adsecutum videri: ita ineptire hominum corruptum genium; his nugis delectari animum noua parturientem et inaudita: ea incommoda, recte monet, necessario propullulare, dum

Iiii 2

dum

2) Cat. Bibl. theol. P. I. p. 1108.

3) Hist. phil. moral. c. 7. p. 67. HEVMANNVS Act. phil. Vol. II. p. 26. 30. 31.

dum primos homines, patriarchas, Israëlitas eadem decempeda, qua se, metiantur, et potentiam Dei secundum motus leges a se inuentas et exco-
gitatas aestiment. Idem aliorum quoque virorum sobria mente praedito-
rum de huius scriptoris philosophia Mosaica est iudicium ^b, quod non ex-
scribimus.

Thomas
Burnetius.

§. VII. Elegantius multo comitiusque hoc argumentum ornauit, suaeque hypothesei adaptauit THOMAS BURNETIUS, vir veteris pa-
riter atque recentioris philosophiae consultissimus. Qui quanta perspicua veterum systemata expendit in *Archaeologiis* luculenter demonstra-
tum dedit. Quo nomine toties eum in partes vocauimus, vt hoc loco, quo inter Mosaicos philosophos iure suo primum fere gradum meruit, eius res strictim enarrare omnino fas sit. Quamuis autem vir doctus vni-
uersalem et priuatam vitam plerumque egisset, et a negotiis publicis absti-
nendo cum mortuis magis, quam viuis, consuescere soleret, quo factum est, vt pauca de eius vita innotuerint; curiositati tamen Cel. HEV-
MANNI plenioris eius notitiam debemus, V. C. GVILELMVM WOTTONVM exorantis, vt biographiam Burnetii fide dignam con-
signaret. Quam cum ab humanissimo viro accepisset, rem fecit, recentioris historiae philosophicae studiosis gratissimam, quod eam *Actis phi-
losophorum*, elegantissimo et iucundo operi, inferuerit ^c. Hoc auctore scimus, ortum habuisse Burnetium ex generosa stirpe, natum autem esse A. S. R. MDCXXXII, in pago Richmondensi. Iactis domi literarum rudimentis ad Cantabrigientem Musarum sedem conuolauit, vbi more in Anglia recepto in collegio Christi inter sodales cooptatus, cum egregiis naturae dotibus esset ornatus, tanta diligentia et felicitate in opti-
marum literarum studia incubuit, vt cum diu in eo stadio curreret, praestantissimam eruditionem sibi acquireret. Praeerant tum scholae Cantabrigienti viri omnis doctrinae laude inclity, Radulphus Cudworthus, Henricus Widdringtonus, Ioannes Sharpus alique, de quibus supra inter Platonicos recentiores actum, et quanta diligentia veterum, imprimis Platoniorum lectionem iuuentuti studiosae commendauerint, dictum est. Hos cum duces studiorum suorum haberet Burnetius, mature ad fontes veteris philosophiae, maxime Platonicae, traductus est: quos praeceptores suos strenue secutus Burnetius, nihil veteris philosophiae intactum reliquit: sed iudicium tamen vbique interposuit, nec se magistrorum auctoritate fascinari passus est, vt non naeuos veterum philosophorum candide agnosceret, et maturum sobriumque de iis iudicium interponeret. Inde factum est, vt cum miris modis Platonismo adhaerent Cudworthus, Morus, Widdringtonus, reliquique Cantabrigientis scholae doctores, Burnetius Platonem, quem in morali et theologico argumento plurimum valere fatebatur, in physiologicis et cosmologicis con-

b) Vid. BVDN. Hist. eccles. V. T. Tom. I. p. 174.

c) Act. philos. Vol. III. p. 434 seqq.

contemneret ^d. Ipse cum se totum philosophiae studio dedisset, in nul-
lam magnopere sectam iurabat, veteribus tamen, quam recentioribus,
addictior, et eclectica libertate mire gaudens: quam ne quidem in sacra
Christianorum doctrina declaranda deposuit. Corrasit hunc in modum
per annos complures, quibus in isto collegio libris antiquorum et recen-
tiorum impalluit, eruditionis diuitiis, iter literarium ingressus est, et
magnam Italiae, Galliae, Belgii et Germaniae partem in comitatu du-
cum Ormondiae et Boltonae, quorum vterque dignis eruditionem eius
praemiis remunerabantur peragravit. Et in eo itinere ad id potissimum
respexit, vt quam meditabatur, veteris terrae imaginem ex ruderibus in
praesenti relictis colligeret. Certe in ea peregrinatione literaria illum
foetum animo concepit, quem domum redux anno MDCLXXX exclu-
sit edita *Theoriae sacrae telluris parte prima*, Latino sermone perspicue
elegantisque conscripta, in qua systematis mundani, qualem secundum
Mosis narrationem conceperat faciem luculenter delineavit. In quo
libro cum noua quamplurima et inaudita protulisset, eo autem omnia di-
ctionis nitore, et sententiarum luminibus exposuisset, quae non poterant
non librum eiusque auctorem commendare, tantus istam tractationem
plausus secutus est, vt inter praestantissimae eruditionis cultores referretur,
ipse Rex Carolus II autem, quem elegantiarum summum iudicem
appellat Wottonus, tanti eum ob illum librum faceret, vt eius hortatu
atque voluntate Burnetius hospitio Carthusiensi anno M D C L X X X I V
praeficeretur. In quo splendido et opimo munere constitutus Burnetius,
otium nactus est largissimum totum se literis inebriandi, et elegantissi-
mum ingenium praestantissimis singularis doctrinae speciminibus demon-
strandi. Inter quae tum eminuit *Theoriae pars altera*, quam cum
Guilelmo III, Britannorum regi, dicasset, adeo elegans foetus principi pla-
cuit, vt auctore et parario viro illustri Ioanne Tillotsono archiepiscopo
Cantuariensi inter facellanos regis, siue interioris admissionis clericos
regios cooptaretur. Neque tamen aulae strepitum tolerare diu potuit vir
Musarum silentiis addictus, sed post Tillotsoni mortem aula valere iussa
intra hospitii sui claustra et libros se abdidit, et prodesse orbi literario
lucubrationibus suis perrexit. Inter quas tum prodierunt *Archaeologiae
philosophicae*, magno iudicio et veteris philosophiae notitia instructae, quas
theoriae telluris ideo iunxit, vt constaret, eam, quam sibi de Mosaica
cosmogonia conceperat, sententiam ad gentes peruagatam vbique vestigia
reliquisse. Et fatendum omnino est, multa in veterum theogoniarum
scriptoribus, et in physiologia philosophorum vetustissimorum vidisse
Burnetium, quae alios latuerunt: multa eum praeclare atque erudite mo-
nuisse. Ast cum singulares de ortu et interitu mundi, de historia crea-
tionis et lapsus protoplastorum, de serpente seductore, de diluuiio et simi-
libus

d) Vid. Archaeolog. philos. Lib. I. cap. 13. pag. 440.

libus hypotheses ^e, quibus posset coloribus pingeret commendaretque, et libere satis parumque caute opiniones suas spargeret, suspectus factus est theologis, et graues sibi passim inimicitias contraxit; quibus longae et molestae controuersiae implicitus est, ex qua ad vitae finem extricare se non potuit. Summi enim viri, qui reuelationi librisque sacris inimicum eum fouere animum suspicabantur, contra eum in arenam descenderunt, inter quos eminere Herbertus Croftius et Erasmus Warren, quemadmodum de eodem quoque argumento cum Io. Wifthono et Io. Keilio contentions ferram satis aspere reciprocauit: vt alios taceamus, qui extra insulam nouam eius theoriam confutarunt, alibi ^f enumerandos. Et non defuit quidem causae suae Burnetius, sed scripta apologia contra aduersariorum insultus se defendit; ast noua tela a Warrio aliisque expertus est: quo factum, vt iniqua foetus huius ingenii sui fortuna territus a vulgandis in posterum libris abstineret, sibi et hospitio suo uiueret, denatus valde senex annum agens octogesimum sextum, Carthusiae an. MDCCXV. Tantus vero factorum iniquitate et litium theologiarum atque philosophicarum, quibus impetitus erat, molestia metus Burnetium inuaserat, vt quae alia scripta in scriniis affecta habebat, flammis ante mortem deleteret, exceptis libellis *de Statu mortuorum et resurgentium*, et *de Fide et officiis Christianorum*, quorum pauca quaedam exemplaria amicis tantum distribuenda typis imprimi curauerat, eo quod a recepta Anglicanae totiusque Protestantium ecclesiae in multis libere satis in iis recessisset.

*Hypothesis
Burnetiana.*

§. VIII. Singularis prorsus hypothesis est, quam de Cosmogonia Mosaica sibi finxit Burnetius, et quam a philosopho quodam Habessiniae, FRANCISCO PATRICIO ^g memorato, eum accepisse, non sine plagii infimulatione nonnulli contenderunt ^h. Huc autem potiora redeunt: inter initium finemque mundi plures esse posse periodos intermedias, siue naturae mutationes generales, quibus mutata terrae totius facie nouus rerum ordo emergat: et non nisi decursis his stadiis securam rerum consummationem, ideoque has potissimum catastrophas explorandas esse. Eas autem ad hunc mundum sublunarem tantum restringit Burnetius, et huius tantum vnus planetae, quae tellus dicitur, theoriam se quaerere affirmat, mutationes eas detecturus, quas vel iam subiit, vel olim subitura fit, quarum illa paradifus est et diluuium, haec conflagratio futura. Harum mutationum theoriam ex scripturis diuinis monumentisque sacris de-

finien-

e) Eas strictim enarrat Ven. REIMMANNVS Catal. Bibl. T. I. p. 691.

f) Scriptores hos enumerandi labore nos liberavit Cel. FABRICII diligentia Syll. Script. de V. R. C. c. 13. p. 363. qui omnes huc pertinentes affert, et loca ephemeridum nominat, in quibus foetus hic Burnetianus in compendio exponitur.

g) Dial. I. de Rhetor.

h) A I. B. Helmontio Burnetium prima semi-

na accepisse, et multa debere Ios. ANT. GONSALEZ DE SALAS Dissertationi paradoxicae, de duplici viuientium terra, Lugd. 1650. editae contendit REIMMANNVS loc. cit. SLOANE Voyage to the Islands, of Madera, &c. vid. Bibl. Angloise T. XIII. P. II. art. 3. ROBERT SAINT CLAIR The Abyssinian philosophy confuted London 1697. vid. Act. Erud. 1698. p. 219.

finiendam esse monet, quia par sit, credere, post sacratiora fidei mysteria in iis conseruari memoriam rerum et temporum longinquorum; cum his demum comparanda esse, quae apud profanos auctores passim occurrunt. Quae ubi praemonuisset, et diluuii Noachitici vniuersalitatem demonstrauiisset, haec sibi potissimum exponenda esse statuit: tellurem primaeuam, siue quae primo emerfit ex chao, alterius compagis et formae fuisse ab hodierna; eamque fuisse talem, et quae dissolutioni obnoxia esset, et ex cuius dissolutione necessario oriretur vniuersale diluuium; hodiernae autem telluris faciem et formam, montibus, oceano locisque subterraneis conspicuam euincere, regionem exteriorem terrae esse reipsa disruptam et dissolutam. Quae omnia late et luculenter prosequitur, et quibus poterat, rationum demonstrationibus confirmare aggreditur. Nempe supposito D. Petri testimonio id ex apostoli verbis clare constare putat, discrimen intercedere inter formam naturalem veteris et noui mundi; quorum ille ita constitutus fuerit, vt diluuium posset esse obnoxius; hic, vt conflagrationi locus esse possit. Et haec ratione quoque constare contendit, quae dicitur, scriptura et traditione vetustissima concinente, omnia ex quodam chao originem traxisse, id est, ex massa materiae exsoluta, indifcreta, et fluida, multifariis partibus maioribus, minoribus, omne genus referta et composita. Ex hac vero massa fluida non potuisse exoriri orbem habitabilem, qualis iam est tellus nostra, id est globus terraqueus et montosus; eo quod fluidorum ea sit natura, vt partes eorum superficiales se teneant aequaliter remotae a centro, vnde superficies emergat laeuis et aequalis, non congesta in cumulos aut depressa in lacunas et voragines. Quae prolixè roborat ex modo consistentiae, quam terrae globus ab aqua coopertus in prima origine accepit, qua necessario compages terrae plana, continua, solida, aequaliter strata, superficiei vniiformis et sibi similis euadere debuerit. Ingenium autem, quod supra modum foecundum habebat Burnetius, in eo exercet, vt varias facies successiuas chaos, et sub qua tandem forma in orbem habitabilem cefferit, exponat. Supponit ergo, in chao partes maxime crassas et solidas, subito deorsum delatas compressasque et indurescentes terrae interiora constituisse: ceteram massam leuiorem et supernatantem, et liquidum et volatile, id est, aquam et aërem constituisse; hanc ex partibus tenuissimis et leuissimis, illam ex minus tenuibus, languidioribus motu et leuitate mediocribus. Sed et alteram separationem concipit, qua liquores macri siue tenues a pinguibus discreti sint; et his irretiti puluisculi ex aëre subsidentes, pinguem quendam limum siue terram limosam constituerint, faciem abyssi obuoluentem. Et hoc quidem pacto terram consolidatam primigeniam atque primum orbem habitabilem constitutum esse sibi persuadet Burnetius, et talem formam eius produisse atque temperiam, quam recens mundus postulare videretur. Omnia vero eo redeunt: primam concretionem externam atque formam stabilem et permanentem prouenisse in superficie aquarum seu massae liquidae, ex limo quodam siue

vda

vda et molli materia ibidem collectam, leuioris terrae particulis et liquoris intermixti composita, cuius partes progressu temporis magis magisque coaluerint, atque ita tandem calore solis et spirantibus auris totam massam induruisse et plane cessisse in regionem terrae firmae et habitabilis, schema autem nouae telluris fuisse ouo simile. Et ex his iam magnis moliminibus suppositis et diluuii rationem et causam, et paradisi felicitatem, et nostrae telluris conditionem deriuat. Nempe statuit: terram exteriorem solis ardoribus continue expositam progressu temporis exsuccam aridamque factam esse, et deglutinantibus inde partibus hiasse, nec potuisse redimpleri ab hyeme, quae tunc nulla esset, sed currentibus annis telluris compagem magis labefactatam, vaporibusque auctis infra terram et maiori vi se dilatantibus tellurem tandem ruptam diffiluisse, molibus illis in abyssum subiectam vario situ delabentibus. Qua ratione non potuerint non aquae abyssi in terras irrumpere, et diluuiio tellus eueri. Non enarrabimus, quibus haec omnia rationibus Burnetius muniat: nec qua ratione hodiernae telluris formam et phaenomena isti hypothese conuenire putet, prolixiora enim sunt, quam vt hic locum capiant. Id notasse sufficit, ostendere philosophum, et montium iuga, et cavitates subterraneas, et voraginis marinae et insularum origines inde repetendas esse, verbo omnem ex eo telluris inaequalitatem esse deriuandam, quae in facie globi nostri reperitur. Ita vero diluuii causis et telluris hodiernae origine delineatis, felicem illam terrae primigeniae faciem et paradysum coniecturis assequi *Libro secundo* contendit; cuius temperie et salubritate ex scriptoribus sacris et profanis descripta, eam nostrae quam hodie incolimus, telluri conuenire non posse, ob situm hodiernum coeli et terrae putat, sed obtinere debuisse contendit maximam coeli clementiam, aequalemque et temperatam actionem aëris in tellurem. Eam autem aequabilem et felicem primigeniae telluris conditionem prouenisse putat, ab eius situ recto in ecliptica; cum ex eo situ felicissima illa temperies exoriatur, illaque vniformis constitutio, qua omnia incrementa sumere potuerint laetissima, et tempora nascenti mundo fuerint placida ac vniuersae naturae silentium. Quae omnia in sequentibus cum veterum cosmogoniarum traditionibus comparat, et vbique hanc suam theoriam nouam se deprehendere sibi videtur. Et hoc pacto quidem nouam se Mosaicae cosmogoniae lucem accendisse Burnetius eo magis sibi persuasit, quo magis, vt erat ingenio mire fecundo, aptissime omnia composuit et verisimilitudinis rationem vbique habuit. Similia de mundi conflagratione comminiscitur, eamque ex causis naturalibus necessario non tamen sine Dei prouidentia, euenire statuit. Quae tamen cum huius loci non sint, illis non immoramur: nec quae de nouo mundo post conflagrationem exoriente differit, huc adducimus. Lepidam et ingeniosam Burnetium fabulam nascentis et pereuntis mundi nobis enarrauisse, quis est, qui non fateatur? Ast fabulam tamen esse, tot hypo-

hypotheses precario assumtae tot machinae historiae Mosaicae admotae, ut illis respondeat, tot frustra in partes vocata paginarum diuinarum loca comprobant. Ut taceamus aliam nobis terrae primigeniae faciem illas depingere, quam delineauit Burnetius. Quae de re tamen, cum ad nostros limites iudicium illud non pertineat, plura non adducimus, videndi autem quae viri docti passim in hoc systemate Mosaico desideraruntⁱ. Quod tamen maiorem verisimilitudinem habere, quam Cartesianum, iudicauit B. BVD-DEVS^k, quo iure? alii dispiciant. Maxime vero cum ea mundani systematis explicatione comparanda est Theoria telluris, quam illi opposuit GVIL. WHISTONVS^l, edita noua *Theoria originis et consummationis rerum omnium*^l. Is enim non Burnetiana tantummodo refellere, sed Mosaicam quoque cosmogoniam secundum literam philosophiae principis conuenientissimam esse demonstrandum sibi sumsit. Quae tamen generationis et natalium mundi explicatio IOANNI KEILI^m Odisplicuit^m, et theologi inuenerunt, quod in ea reprehenderentⁿ; quam arenam praecipue ingressi sunt Io. EDVARDVS^o et DANIEL WHITBY^p, ut alios taceamus. Whistonianis autem placitis *Geologiam suae Philosophemata de Genesi ac structura Globi terreni*, lingua Germanica edita^q, superstruxit DE THELVVS CLVVERIVS: qui tamen Bentleii quoque, Nicolii, Newtoni aliorumque naturae interpretum obseruationibus vsus est. Qui cum etiam a narrationis Mosaicae litera recesserit, sine censura quoque dimissus haud est^r. Plures adducere, qui cosmologiam Mosaicam philosophice explicauerunt^s, institutum vetat^t.

§. IX. Si-

i) Vid. laudati FABRICIO L. c. p. 363. REIMMANN. I. c. SPANH. H. E. V. T. T. I. Opp. p. 283.

k) Elem. phil. theor. T. I. p. 74. 105. 170. 190.

l) A new theory of earth from its Original to the consummation of all things, Lond. 1698. 8. vid. Act. Erud. 1697. p. 535. Germanice vertit, sed parum feliciter MICH. SVENIVS, Francof. 1713. 4.

m) Edidit is lingua Anglica examen theoriae sacrae telluris Burnetii et animaduersiones in theoriam Whilstoni. Ox. 1698. 8. ad quas in Apologia respondit Whistonus 1700. 8. conf. Hist. des Ouvrages des Savans 1698. pag. 326. 1699. p. 131.

n) Whilstonum theoriam Burnetianam emendatum eam reddidisse deteriorem, illique sexcentas maculas addidisse, Burnetio paradoxorum monstruositate superiorem, dicendi facultate et doctrina inferiorem, iudicat REIMMANNVS Car. crit. T. I. p. 693.

o) In Demonstr. exist. et prou. diu. T. I. p. 147.

p) In tentamine defensionis historiae Mosis de Creatione mundi Lond. 1705. 8. idiomate Anglico.

q) Hamb. 1700. 4.
r) Atheismi eum postulauit ZACH. GRAPIVS pec. Diff. illi opposita, conf. REIMMANN. I. c.

s) Pertinet huc THEODORI BARINI mundus natus, sive creatio mundi ex principiis simplicissimis et historiae Mosaicae consentaneis demonstrata. Trai. 1686. lingua Gall. vid. Act. Erud. 1686. p. 199. vbi Mallebranchium sequi auctorem, obseruatur. Sed referri huc etiam debent tentamina physica probata ex experientia et Scriptura S. Paris 1684. 8. vid. Act. Erud. 1685. p. 496. itemque Moyses illustratus, itidem lingua Gallica, Amst. 1707. 12. vid. Act. Erud. Germ. T. VII. p. 361. Quin et Io. ESPAGNETI Physicae resitutae compendium huc referri potest, nam et is Mosaica principia Aristotelicis opposuit, reiectaque materia prima aquam et terram principia prima fuisse asseruit, haecque elementa commutari non posse statuit. Ignem autem mundanum in sole ponit, huncque creatoris oculum vocat. Quae omnia Mosaica esse prolixius probare voluit, in arcano opere Hermeticae philosophiae conf. SORIL. de Perf. hominis P. III. p. 481. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 168. STOLL. Hist. liter. P. II. c. 4. p. 541. BAYLE Dict. T. II. art. Espagner.

t) Pertinent huc suo modo omnes, quos nominat FABRICIVS Syll. Scriptor. de V. R. C. c. 13. p. 361 seqq.

Ethicae Christianae consideratores.

§. IX. Simile philosophiae moralis, ex scripturae sacrae praeceptis emendandae perficiendaeque consilium, institutumque ethicam quandam Christianam exhibendi multis viris doctis arrisit, raris, ita exaltato rationis lumine et perfecto, accuratiores corrigendi animi felicitatisque acquirendae institutiones dari posse. Qua ratione illustris VITVS LVDOVICVS SECKENDORFIVS emendanda esse academicae iuuentutis studia censuitⁿ, idem iam ante eum monente IO. HENR. BOECLERO^x, aliisque viris piis et vitae emendationem vrgentibus, quorum monita exhibet IO. GEORGIVS PASCHIVS^y, qui consulendus. Quibus se paruisse videri vult ARNOLDVS GEVLINGSIVS, qui *Ethicam* suam, post fata auctoris a Philareto editam *Tubo Batavico*, id est, *verbo Dei acceptam retulit, quia eius ope viderit, et non nisi ope eius vidisset, quae se iam eo seposito aliquantisper videre, immo quaedam talia tam perfecte cernere, ac si illo instructus esset*, asserit. Eandem viam praeter BECKMANNVM^z, V. C. ARNOLDVS WESENFELDIUS in *Consilio emendandae inter Christianos ethicae*, vernacula edito^a, commendavit; putat enim vir doctissimus, supponenda nonnulla dogmata Christianorum ad fundamentum religionis pertinentia, et ita rationis aciem augendam, firmandam et ad sanctos vsus transferendam esse, vt quod inter naturam et gratiam discriminis intercedat, constet, et ita ad veram mentis emendationem, felicitatis omnis parentem, via paretur. Quod qua ratione praestari possit, tum in eo libello, tum in dissertatione *de necessitate Philosophiam ex Scriptura S. inter Christianos emendandi* pluribus docuit, quod huc transferri non potest. Et laudandum omnino esse virorum optimorum consilium, ille modo negauerit, cui pietatis sensus nullus inest; at limites tamen inter reuelationis et rationis praecepta ponendos esse, nec confundenda, quae sua natura distinguuntur, ipsi, qua sunt perspicacia, facile concedent, viri eruditissimi, qui theologiam quandam moralem loco ethicae philosophicae nobis commendare videntur. Sane, vbi non omnia rite inter se discernuntur, non potest non obscurum et incertum tractationis moralis chaos exurgere. Id quod hanc arenam ingressis multoties accidit, quorum aliqui reuelationis et rationis principia inter se miscuerunt, nonnulli honesti, iusti et decori rationem et discrimen perturbauerunt, quidam Aristotelem ipsum sacris Christianorum praeceptis immiscuerunt, et pessimum pseudo-virtutum genus sanctimoniae Peripateticae panniculos infelici conatu assuerunt: nonnulli insidias sacris dogmatibus ita struentes gratiae diuinae telum intentare dolose impieque conati sunt. Cuius exemplum qui volet, luculentum ex SAMVELIS CRELLII *Ethica Christiana* capiet. Vnde caute legendi sunt, qui in hac

n) In Statu Christianismi Lib. III. cap. 8. §. 6. pag. 55.
x) In Praef. ad AMBROSIVM de Officiis.

y) De Variis modis tradendi moralia c. 6. pag. 481.
z) In praecognitis moralium.
a) Francof. ad Oder, 1721. 8.

hac palæstra se exercuerunt. Quos hoc loco nominandi otium nobis fecit, celeberrimorum virorum IO. FR. BVDDEI ^b, et B. G. STRV-VII ^c diligentia. Illi vero praecepue hoc loco notandi sunt, qui philosophiam moralem secundum regulas decalogi exposuerunt: illi enim manifesto indicio sunt, quam turpiter inter se commisceantur non sine animi periculo ratio et reuelatio. Specimen eius rei dabunt LAMBERTI DANAEI „Ethicae Christianae libri tres, in quibus de veris actionum „humanarum principiis agitur, atque etiam legis diuinae, siue decalogi, „explicatio, illiusque cum scriptis Scholasticorum, iure naturali siue phi- „losophico, ciuili Romanorum et canonico collatio continetur, praeterea „virtutum et vitiorum, quae passim vel in Scriptura S. vel alibi occur- „runt, quaeque ad singula legis diuinae praecepta reuocantur, variae de- „finitiones“ ^d. Tanta enim in hoc libro regnat principiorum tum cog- noscendi, tum agendi confusio, vt quid Christiano fas sit, quid philo- sopho, nemo facile Danaeanis istis institutionibus vsus dixerit.

§. X. In ciuili doctrina, et viuendi imperandique prudentia, quam- uis ea connatum homini lumen manifeste teltetur, ex Christianae tamen sapientiae praeceptis haud parum proficiendum esse, immo ipsa illa con- silia regulasque prudentiae et architectonicae et politicae ex Christianae ciuitatis constitutione deriuandas esse multis placuit, quorum nomina at- que libros designat Cel. STRVVIVS ^e. Inter eos haud postremum nomen consecutus est, CAROLVS SCRIBANIVS edito *Politico Christiano f*. Ast diuersissimam ciuitatis sacrae et profanae indolem esse, nec tuto satis eas misceri confundique posse, ad naturam vtriusque paulo attentius respi- cienti erit manifestissimum. Fuerunt etiam, qui architectonicam ciuilis doctrinae partem ex consideratione theocratiae Israëliticae deriuandam esse censuerunt, et reipublicae recte constitutae indolem ex illa ciuitate prorsus peculiari forma vigente nosci posse dicerent; quos quia triumui- rorum celeberrimorum, BVDDEI ^g, FABRICII ^h, PFAFFII ⁱ, diligentia pene omnes enumerauit, malumus Lectorem ad hos fontes ablegare, quam aridis eius sitim eludere riuulis. Qua vero felicitate id fieri possit, factumque sit a viris doctis, qui in hoc stadio cucurrerunt, Lectori, sin- gularem prorsus reipublicae Israëliticae indolem consideranti expendend- um relinquimus. Iuris autem naturalis praecepta haud feliciter cognosci posse, quam si statu integritatis ex reuelatione supposito ad eum officio- rum regulae, et quae in statu corruptionis mutationem passa sunt, exi- gantur, non sine ingenio demonstrare aggressus est, VALENTINVS ALBERTI, sacrarum literarum et philosophiae rationalis atque transcen-

*Politicae
Christianae
auctores.*

K k k k 2

den-

b) Introd. in Philof. Hebraeor. §. 53. et Hist. phil. c. 6. p. 388.

c) Bibl. philof. c. 6. §. 23. cum add. VV. CC. Akeri, Lotteri, Kahlil.

d) Geneyae 1582. 8.

e) loc. cit. esp. 7. §. 7. f) Osnabrug. 1625. 8.

g) loc. cit. §. 54.

h) Bibliograph. Antiquar. p. 477 seqq.

i) Praef. ad SPENCERVM de LL. Hebraeo- rum ritualibus.

dentalis publicus apud Lipsienses doctor, de sacris literis praeclare meritus. Is enim *Compendium iuris naturae orthodoxae theologiae conformatum Lipsiae MDCLXXVI* edidit, et fundamentum omnis iuris naturalis, ex natura hominis integra, atque labe nondum infecta deriuauit, et conuenientiam actionum cum statu integritatis et disconuenientiam ab eodem moralitati actionum antecedenter ad legem, quam barbara Scholasticorum natio assererat, supponendam esse censuit, hancque philosophiam Christianam praestantiorē esse vulgari praedicauit. Quam tractationem cum iuri naturali, quod urgente et docente Samuele Pufendorffo prodierat, quodque tum quidem temporis valde commendabat Christianus Thomafius, opposuisset, idque variis modis iugulare contendisset, grauis inde lis illi enata ^k, hocque ius naturale Christianum a Thomasio valde exagitatū est, cuius tamen litis historiam hic omittimus, cum commodo magis loco in historia illustri aduersarii ea queat enarrari.

Io. Amos Comenius.

§. XI. Haecenus per lancem quasi faturam Mosaicos et Christianos philosophos adduximus. Enarrandi iam paulo plenius Comenii et Bayeri conatus sunt, eo quod prae aliis in hoc philosophiae genere exornando commendandoque industriam posuerunt suam. Et memorabilem quidem, ut in ecclesia, ita in orbe literario personam effinxit IOANNES AMOS COMENIVS. De cuius vitae circumstantiis certissima notitia hauriri potest ex *Praefatione operibus eius didacticis* praefixa. Et egit quoque de Comenii fatis SAMUEL MARESIUS, *Capite primo antirbetici siue defensionis aduersus Comenium*, qui vero cum atra loligine calamum tinxerit, nemo non intelligit, caute fatis eius narrationi fidem esse dandam. Ex his vero fontibus sua hausit, qui res eius quoque enarravit PETRVS BAYLE ^l, qui tamen, cum fanaticum eius ingenium et vaticinia inani spe deludentia amaro risu prosequatur, prodidit, non sine affectu parum aequo ad conscribendam se Comenii historiam accinxisse, cum iniuriarum Iuriei, istiusmodi vaticiniis languentes suorum animos erigere cupientis, memor infensum in huius generis homines animum seruaret. Quemadmodum ex altera quoque parte, pietatis specie, quam magnopere prae se tulit Comenius, seducti viri nonnulli docti, magis praecleara et laudanda in eo viro viderunt ^m, quam re vera deprehendet Lector a partis studio vacuus. Nos sine ira, sine amore res celeberrimi viri enarrabimus, et ubi licet, sententiam nostram adiiciemus. Natus est Comenius Prenouiae in Morauia V Cal. April. anno MDXCII, ingenio ditatus a natura felicissimo, in scholis, et praecipue in gymnasio quod Herbornae Nassouiorum floret, humanitatis et philosophiae disciplinas magna felicitate didicit. In patriam anno MDCXIV reuersus scholae prae-

k) Consulendi, qui iuris naturalis historiam enarrarunt, LVDOVICI §. 65. p. 41. THOMAS. c. 6 §. 23. 31. 34. add. РЕИММ. Hist. lit. Germanor. P: III. p. 53 seqq.

l) Dict. T. II. art. Comenius p. 202.

m) B. BVDDEVS l. c. §. 36. et qui praefationem et vitam Comenii eius vni necessario praefixit Editor Halensis.

praefectus, et biennio post Fulneccensi ecclesiae doctor datus est, ita tamen, vt scholae quoque, quae ibi excitabatur, curam gerere iuberetur. Scholasticis itaque laboribus occupatus, dum de promouendis iuuentutis Scholasticae commodis cogitat, et methodi vsitatae vitia perpendit, ad nouam et faciliorem felicioremque delabitur, cuius specimen eo anno edidit. Disiecerunt tamen cogitationes eius tumultus bellici, qui eo tempore Bohemiam, et paulo post Germaniam omnem repleuere, et sanguine, rapinis, igne miscuerunt et euerterunt omnia. Furori bellico enim Comenius quoque non sine magno malo suo cedere, et in direptione istius oppidi, quod solo aequauit militum Hispanicorum furor, supellectilem librariam cum fortunis suis amittere coactus est, qua calamitate simul, quas in chartam coniecerat, meditationum suarum exemplum perdidit. Auctum est malum malo, cum edicto Caesareo anno MDCXXIV ministri ecclesiarum Protestantium omnes terris istis excedere iuberentur. Asylum tamen aliquantisper apud Georgium Sadowsky de Slaupna inuenit, apud quem in montanis Bohemiae delitescens, vt filiis Maecenatis gratificaretur, consilia sua scholastica et methodica recoxit, diu tamen ista securitas durare non potuit, anno MDCXXXVIII enim cum aliis, qui in Bohemia delituerunt, regno excedere coactus est. Ita patria exul ad Polonos confugit, et Lesnae confedit, vbi Latinam linguam docuit. Cuius faciliorem et commodiorem methodum explanaturus, anno MDCXXXI *Ianuam linguarum reueratam* edidit. Dicitur non potest, quanto plausu et approbatione liber exceptus sit, famaue Comenii ex eo incrementa ceperit. Adeo enim consilium eius vbique locorum probatum fuit, vt, quod ipse tradit, libellus in Latina, Graeca, Bohemica, Polonica, Suedica, Belgica, Anglica, Gallica, Hispanica, Italica, Hungarica, quin et in Arabica, Turcica, Persica lingua prodiret, isque ab eo tempore iudicaretur esse Comenius, cuius in emendanda re scholastica iudicium et consilium plurimum esset sequendum. Quem plausum vtrum reuera foetus hic Comenianus meruerit, hoc loco dispicere non licet, consulendus autem est D. G. MORHOEVS *. Non contentus autem humaniores literas suis consiliis adiuuasse, ipsam quoque philosophiam noua luce colustrare statuit. Edidit itaque anno MDCXXXII apud Amstelodamenses *Synopsin physicae ad lumen diuinum reformatae*, plenius an. MDCLXIII recusam †, et initio decurrentis seculi a Cel. Io. IOACHIMO LANGIO thesibus ‡ comprehensam, in qua naturalem philosophiam ad reuelationis traditionem exigere et emendare, reiecta physica Peripatetica, conatus est, quo scopo etiam *Prodromum Philosophiae* edidit, emendandae philosophiae initium isto libro facturus. Cum autem maxima esset peritiae eius in doctrina scholastica existimatio, ad externos quoque vocatus, et in Sueciam atque Angliam ad emendandam rem scholasticam anno

K k k k 3

MDCXXXVIII

n) Polyhist. liter. T. II. L. I. c. 15. §. 18. p. 120.
o) Habet haec editio appendicem et addenda.

p) Theses physicae Comenianae ad lumen diuinum reformatae. Berolini 1702. 8.

MDCXXXVIII inuitatus est. Reiecto itinere Suecico, licet illuc consilia sua misisset, in Angliam abiit; ubi cum sua non probari intellexisset, quod regni motus obstarent, reuersus ad Suecos, ubi magna de eo erat expectatio, proceribus regni, inter quos summa tunc auctoritate potiebatur Cancellarius regni Alexius Oxenstierna, ita methodum, quam parturiuerat Scholasticam commendauit, ut stipendio auctus veniam nancisceretur, quae animo conceperat, accuratiori studio elaborata in lucem tandem proferendi. Eum in finem Elbingam se contulit, et post quadriennium exactum, quae conscripserat in Sueciam allatis probatisque, redux ultimam manum imponere constituit. Intercessere tamen huic quoque consilio fata aduersa, quae ad Polonos eum reuerti coegerunt. Tum anno MDCXLVIII ad Transyluaniae principem Sigismundum Ragozium profectus est, qui eius opem ad emendandam in terris suis rem scholasticam implorauerat. Cui cum et diligentiam et doctrinam probauisset, re confecta anno MDCLVI Lesnam, non sine malo omine, rediit. Polonorum enim militibus urbem incendio delentibus, (quam in Comenium culpam transfert MARRSIVS⁹) facultatum pene omnium, et imprimis supellectilis librariae, atque eorum, quae de meditationibus suis in chartam coniecerat, iacturam fecit: erepta sunt flammis pauca pansophica et apocalyptica, humi defossa. Ita sede sua orbatus et exul, incertam vitam agere coactus est, et primo apud Silesios, tum in Brandenburgicis ditionibus, imprimis Francofurti ad Oderam, et ob pestis metum eo loco relicto Hamburgi cum familia vixit, tandemque Amstelodamum translatus est. Ibi inter viros primariae dignitatis, et facultatibus affluentes inuenit haud paucos, qui ei bene cuperent. Praecipue autem in Ludouico de Geer, diuitiis opibusque florentissimo Moeccenatem expertus est exoptatissimum. Is enim, cum in miseros exulesque quorum spectata esset pietas et eruditio, maxima beneuolentia ferretur, Comenium autem sciret parenti suo fuisse commendatissimum, quippe qui eum in Sueciam inuitauerat, non hospitium modo illi liberaliter praebuit, sed sumtus quoque ingentes ad excudendos conatus Comenii philosophicos et pansophicos fecit. Quo patrono obstetricante pars eorum, *Operum didacticorum* titulo anno MDCLVII *Amstelodami* prodit, nec tamen omnes lucem viderunt. Et his quidem circulis occupatus Comenius, maxima exultatione eo tempore gauisus est. Cum autem maiora affectaret, et apocalypticarum visionum interpretatione securus, nescio quas maximas regnorum conuersiones, et afflictae ecclesiae mutationem gloriosam pensentiscere crederet, sibi ipsi malum accersuit. Nempe splendida eo tempore vaticinia iactabant Christophorus Kotterus, Silesius, Christina Poniatouia, Bohema, et Nicolaus Brabitus, Morauus. Quorum somnia cum probaret, et maximam inde orbi rerum commutationem promitteret, ea vulganda esse censuit, *Lucisque in tenebris* titulo anno MDCLI edidit, quibus postea anno MDCLIX *Historia reuelatio-*

nis

q) loc. cit.

nis horum hominum accessit ^r: qui libellus vterque inter rarissimos hodie numeratur ^s. His vero conatibus innumeras sibi molestias et aduersitates concitavit imprudens et πολυπράγμων Comenius. Cum enim Austriacae genti infelicia quaeuis minarentur ista vaticinia, et seditionum semina spargere crederentur, eius auctoritate pleraque exemplaria suppressa sunt. In arenam autem contra has visiones descenderunt Samuel Marefius, et Nicolaus Arnoldus, qui famam Comenii miris conuiciis prosciderunt, et superbiam, αίσχροκερδία, artes fordidas, inconstantiam, et Quackero- rum atque Fanaticorum ac Enthusiastarum insaniam quamlibet atroci accu- satione illi obiecerunt: quo fundamento, qua veritate? hoc loco dispice- re non licet. Comenius autem, quem spes instantis regni millenarii lacta- bat, quod anno MDCLXXII, vel sequenti aduenturum ex computati- one apocalyptica definiuerat, isto se tuebatur solatio; et opportune anno MDCLXXI, XVII Cal. Iul. mors eum rebus humanis, dolorique et pudori de frustrata spe sua atque vaticiniis Amstelodami anno aetatis LXXXI, eripuit. Maior futurus, si his se nugis decipi passus haud esset, et intra didacticorum suorum limites substitisset, quae licet nostris se tem- poribus non probent; ea tamen aetate maximam prudentiae scholasticae opinionem meruerunt. Verum de his eius conatibus in praesentia dicen- di locus haud est. Commemorandus autem nobis est, quia inter philoso- phos Mosaicos primam fere sedem occupat. Nempe cum erudiendae iu- uentuti scholasticae operam tribuisset suam, et philosophiam quoque illi tradere suscepisset, minime fatiatus spinis scholasticis in LVDOVICI VIUIS libros *de Tradendis disciplinis* incidit. In quibus cum maxi- ma luce perditissimae philosophiae errores naeuosque perfusus videret, illam quidem vehementer perhorruit, at, quod melius sequendum sit a Viue demonstratum non inuenit. Incidit autem, dum haec animo medi- tabatur, in eius manus *Prodromus Philosophiae instaurandae* a THOMA CAMPANELLA conscriptus, qui cum mire illi placeret, *realem* quo- que *philosophiam epilogisticam* eius atque libros *de Sensu Rerum* euol- uere cum cura constituit. Et placuit quidem Comenio libertas philoso- phandi, displicebat autem, ea principia poni, quae Mosaicae narrationi, triada principiorum innuenti, contradicerent, et sibi non satis apte co- haerent. Magni Verulamii libros autem et consilia licet magnopere pro- baret, clauem tamen monstrari, non vero adyta naturae recludi, vidit. Proprio itaque Marte pelagus hoc tentandum ratus, vt ad certio- rem rerum naturalium cognitionem perueniret, Peripateticam philosophiam ve- lut multis in partibus deficientem, intricatam, ambagibus diffluentem, et erroneam adeoque Christianis inutilem et noxiam deferendam esse statuit, assumtisque philosophandi fontibus, sensu, ratione et Scri- ptura, philosophiam ita reformare ac perficere constituit, vt omnia, quae sunt et fiunt, ad sensum, rationem et Scripturam harmonice

reuo-

^r) Huc Historiam horum vaticiniorum enarrauit G. ARNOLDVS F. III. et IV. Hist. eccl.

^s) Vid. VOGT. Cat. libr. rar. p. 364.

reuocentur, et ea euidentia feruetur, vt sparsam vbique veritatem palpate cuius mortalium liceat. Non enim veritatem detegi posse credebat, nisi tria ista cognitionis principia coniungantur, cum et soli sensus ineptas opiniones gignant, et ratio sola in mera phantasmata abripiatur, et, Scriptura sine ratione peruertatur. Hanc tamen velut certissimum philosophiae fontem commendat, laudatque philosophos Christianos, Vallesium, Danaeum, Lemnium, Lydyatum, Aslacum, Casmannum, quod nouae philosophiae semina in SS. Bibliorum codice quaesierint. Et his quidem principiis innixus *Physicam illam ad lumen diuinum reformatam* construxit, cuius principia ex dicendis constabunt. Valde placuere conatus Comenii viris nonnullis doctis, quos studium pietatis, quod prae se ferebat, ceperat, vnde bene de eo iudicarunt THEOPHILVS SPIZELIVS^r, GODOFREDVS ARNOLDVS^u et IO. FRANCISCVS BVDDEVS^x, tum quidem, cum, Mosaicae et Hebraicae philosophiae magnum adhuc pretium statueret. Aliter tamen aliis visum, qui ferre non potuerunt humana diuinis misceri et confundi omnia, coruosque deludihiantes. Vnde acerrimus harum rerum et peritus arbiter NIC. HIERONYMVS GUNDLINGIVS^y, physicam hanc oleam et operam non commeruisse, iudicat, quemadmodum Comenium operibus didacticis patronos pecunia emunxisset, sibi que tempus melius collocandum eripuisse censet, et vaticinia infana affectuumque vehementiam in eo improbat. Quae an vel excusari vel negari possint, Lectori Comenii scripta euoluenti diiudicandum relinquimus. Illi autem subscribimus, quod addit Gundlingius: *Iuraturum se, Mosem non agniturum esse, quae ipsi dogmata ab istis hominibus attribuantur.* Nam inferre sua somnia et intrudere in historiam Mosis viros bonos sed iudicio philosophico destitutos vel lippus potest cernere.

Ioannes
Bayerus.

§. XII. Eandem viam calcavit IOANNES BAYERVS, obscurum cetera nomen. Natus is est, teste DAVIDE CZWITTINGERO^z, apud Eperientes, et fenatus stipendio auctus in academia Leucorea philosophiam, sacrasque literas et artes mathematicas tanta industria et eruditionis laude didicit, vt facultatis philosophicae doctoribus adiungeretur, iuuentutemque academicam cum laude docere posset. Tum in patriam vocatus est ad scholam regendam et dein Neoselium ad obeundum munus ecclesiasticum, quo Varallii quoque functus est. Edidit is praeter filum labyrinthi, siue lucem mentium supra memoratam, *ostium vel atrium naturae ichnographice delineatum, id est, fundamenta interpretationis et administrationis generalia, ex mundo, mente et scripturis iacta, Cassouiae anno MDCLXII.* Multa in hoc systemate physico innouauit Bayerus,

r) In Literato felice p. 1051.

u) Hist. eccles. T. II. p. 197.

x) loc. cit. Add. biographus eius Halensis.

y) Hist. phil. moral. c. 7. p. 65.

z) In specimine Hungariae literatae pag. 44 seqq.

Bayerus, Aristotelicae philosophiae valde infensus, quo si standum sit, nunquam ad certam metam philosophos peruenire posse, sed de singulis disputaturos esse in infinitum censuit. Secutus autem est in principiis rerum naturalium explicandis Comenium, ita tamen, ut multa innouaret, et proprium sibi doctrinae naturalis aedificium construeret. Tria scilicet principia Mosaica cum Comenio assumit, materiam, spiritum et lucem. Et materiam quidem, ut Peripateticum vocabulum vitaret, massam Mosaicam vocauit, eamque in duplici statu posuit, nempe creationis primae, unde vniuersalis est, et creationis secundae, quo particularis illi dicitur. Illum statum diem modo primum durauisse, hodieque nullum esse asserit. Alterum in constitutione massae sub peculiaribus formarum distinctarum characteribus, posterioribus creationis diebus introductis ponit, eumque hodie durare, et pro certis rerum generibus distingui affirmat. Hinc distinctio illi orta, inter massam corporum primordiale vel feminale, natiam vel aduentitiam, permanentem vel fluxam. Ut vero rerum omnium genesis explicaret, hoc praecipue axioma assumit: massam in vnione spiritus et lucis constituere corpus. Massam autem licet informem fingat, et instar fumi vel vaporis discontinuam; porosam tamen et partibus suis cohaerentem statuit, quae consistere simul non posse recte monuit MORHOEIVS^a. Post massam mundi naturam fabricantem inter principia retulit, et hac voce ambigue, non Deum modo, sed et spiritum vitalem, Mosaicum plasmatorem, et extrinsecos patratore comprehendit, horumque mira imaginationis foecunditate indiuiduis quibusuis in specie certa tributorum alium comminiscitur solitarium, alium totalem, qui sine concursu alterius concausae sufficiens sit ad semet ipsum feminaliter per nouorum indiuiduorum generationem propagandum et multiplicandum; alium socium siue partialem, qui cum aliis sociis manus iungit. Spiritus vitalis origines ex Spiritu S. massae Mosaicae incubante deriuat, eumque agens et finitum creatum ab illo dicit, ut naturas corporeas secundum assignatas ideas efformet. Eam autem naturam fabricantem id est spiritum vitalem, vel internam et immediatam, vel externam et mediatam esse vult; eamque dicit esse auram illam vitalem, seu spiritum vitae, intelligentem et sapientem, actuosum et penetrantem, qui omnia exequatur in formandis corporibus, omnia penetret, ordinet, formet. Hunc licet a rerum formatione plasticum esse dicat, illi tamen patratore externos addit. Non enumerabimus diuisiones illius spiritus, quem vel vniuersalem vel particularem, vel natium vel aduentitium, vel supra-coelestem, vel sidereum, vel elementarem, substantificum et modificatum, &c. facit, prout illi vel originem adscripsit, vel subiectum, in quod operetur tribuit: his enim difficilibus nugis Lectoris patientia abuti nolumus,

^a) Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 3. §. 5. p. 161. vbi de toto systemate Bayeriano iudicat.

mus, sed monebimus tantum, huic naturae plasticae, siue spiritui vitali in tot particulas dissecto, fermentationem Bayerum potissimum tribuere, qua potior pars operationum eius absoluitur. Binis his principiis passiuo et actiuo, instrumentale quoque addit et ministrans, nempe lucem, quam mediae, dicit, esse naturae inter massam et spiritum, et necessariam esse ait ad operationes huius in illam perficiendas. Quam ubi in primogeniam siue vniuersalem, et ortam siue characterisatam distinxisset, eius ministerium ponit in motu, agitatione et vibratione, hancque vel ad peripheriam vel ad centrum fieri contendit, hincque caloris et frigoris notiones deriuat. Ratione subiecti autem multis iterum modis hanc lucem distinguit, et nominibus compellat suis, hoc loco non enumerandis. Similis est in reliquis enucleandis, ubi singulis fere capitibus noua entia producit, v. g. naturam dirigentem, siue ideam, dotes naturarum fabricantem, naturam sigillatam, seu characterem corporum discretiuum ac determinatiuum, quo corpora naturalia configurentur. Quam formam siue oriri siue deriuari tamen putat ex configuratione massae, concentratione spirituum, et temperamento lucis, in vnione ac penetratione mutua. Et tamen huius iterum proprietates distinguit, et formam partiales, subordinatas, graduales, ascendentes, secundarias et similes comminiscitur. Plerasque enim proprietates et affectiones in principia commutat; vnde constitutiones facultatesque tum receptiuas tum impressiuas naturas dicit esse ornantes ac instruentes. Hae affectiones vel proprietates sunt extensio, terminus, figura, continuitas, contiguitas, situs, quibus singulis suas facultates receptiuas tribuit, cum omnis actio sit vel a spiritu vel a luce, vel ab vtrisque. Sed et proprietates a Spiritu, principio altero, prouenientes, adducit, vitam, cognitionem, cupiditatem, vim, nisum siue conatum, operationem, de quibus multa minuta differit. Has vero proprietates a spiritu corporibus induci putat, vnde sequitur, corpora vita, cognitione, conatu, cupiditate, operatione gaudere, id est habere intellectum et voluntatem: in quo Campanella corporibus sensum tribuente multo est intolerabilior. Porro principiis quoque inter se iunctis nouas affectiones tribuit, entitatem, subsistentiam, numerum, locum, similesque: et naturis quoque stimulantibus siue mouentibus, nempe amori, auersationi, cupiditatibus et fugae, itemque naturis consociatis siue conspirationibus et hostilitatibus natura similia attribuit, et innumeras λεπτολογίας sequitur. Ex quo breui physicae huius Mosaicae Bayerianae conspectu Lector vel mediocriter iudicio instructus comprehendit, non magis eam Mosaicam doctrinam referre, quam refert physica Peripatetica, in multis sibi auctorem non constare et contradicere: et imprimis tum entia innumera nullibi, quam in imaginatione cerebri sui extantia comminisci, quam ideis obscuris, vagis, incertis, et nihil significantibus in principiorum naturalium locum suffectis loco theatri naturae, nobis campum aperire spectrorum atque lemorum, et quod rectissime obseruatum ΜΟΡΗΟΦΙΟ^b, nihil praeter

b) loc. c. T. II. p. 120.

praeter terminos, et nomina, sed plane noua, quibus nihil subest demonstrationis, exhibere: reliqua enim, si verum dicendum, a Scholasticis, eiusmodi entibus physicam doctrinam replentibus, mutua accepit, et noua veste donata in scenam produxit. Tacemus innumera male cohaerentia et *ἀσύντακτα*, quae acute notauit MORHOIVS^e, qui videndus. Certe Mosen hic in Mose, etiam Democriti lucerna accensa frustra quaeras. Mirum itaque haud est, exigua fortuna hanc naturalem philosophiam vsam esse. Quamuis enim ineunte seculo, quo viuimus, viri quidam docti in Halensi academia hanc physicam Mosaicam restituere conarentur, quod imprimis fecisse Christianum Thomassium, ad illustris viri historiam delati fuscé docebimus: euentu tamen res ista caruit, ipsique viri isti doctissimi hunc conatum haecque consilia abiecerunt, cum intelligerent, coruos ita deludi hiantes, nec nostris temporibus, principia quaerentibus, quae pectus saturant, et sensus implent, ipsamque naturam ducem exhibent, istis commentitiis principiis satis, quod est, praestari posse.

§. XIII. Parum promouisse naturalem philosophiam ex hoc virorum piorum quidem et laudabili consilio inflammatorum, at naturae rerum non satis intendorum conatu Mosaicam philosophiam restituendi, ex dictis est manifestissimum. Sole meridiano enim clarius est, eos, cum sectariam philosophiam euitare voluissent, in alterum extremum prolapsos omnem philosophiam cum reuelatione confudisse, et huic quoque sui ingenii somnia, perobscura et difficilia subornasse, hac vero ratione dum Charyb-
din euitare voluerunt, in Scyllam incidisse. Paucis id, more nostro obseruationibus, ad monendum Lectorem comparatis, ostendemus.

*Observationes
generales de secta
et philosophia
Mosaicorum.*

I. Posuisse viros eos doctos, quorum *φιλοσοφόμενα* in hoc capite adduximus, pro indubitato axiomate: sacras paginas, quaeque in illis reuelata est homini, sapientiam non modo ea recludere, quae ad obtinendam animae salutem sunt necessaria, sed humanarum quoque rerum naturam ita exponere, vt certissima inde scientia gignatur, si rationis ministerio in scientiae formam redigantur, ex ipsorum effatis in antecedentibus adductis est certissimum, et tota philosophiae huius Mosaicæ et Christianae constitutio atque indoles comprobatur. Qua in re haud vno modo peccatum ab illis est. Quamuis enim extra dubitationis aleam constitutum sit, non repugnare sibi inuicem, quae ab vno patre luminum profecta sunt, principia ista duo, quae intellectum nostrum illuminant, rationem putant, et reuelationem, nec veram ostendi posse contradictionem, ita vt quod vnum ponit, euertat alterum; manifestum tamen, tum ex cognoscendi principio, quod vocant, quodque vtrumque diuersum ponit, tum ex fine, quem vtrumque respicit, valde ea differre, nec inter se esse committenda. Ea vero quae ad naturam hominis rerumque naturalium cognoscendam pertinent, cum illis, quibus salus hominum innititur aeterna, quaeque al-

LIII 2

tioris

e) loc. cit. pag. 162 seqq.

tioris sunt indaginis, et alium nobis orbem recludunt, non esse confundenda, sed suis limitibus distincta ad certam normam certosque fines esse exigenda. Quo tamen asserto non negamus, ex reuelatione in sacris oraculis comprehensa posse perfectionis atque augmenti aliquid ad rationis disciplinam, quae philosophia dicitur, accedere, ut ex morali eius parte satis luculenter demonstrari possit, si id ageremus. Ast misceri cognoscendi principia, et ex reuelatione ea axiomata desumi, quibus philosophicum systema inaedificari possit, id non *ἀναξίαν* modo, sed et ipsam rerum confusionem innuit: longe vero alius rei usus est, quae in comparatione vtriusque luminis in argumento philosophico versatur. Quamuis enim positus semel rationis (ast non praepiudiciis sectae et auctoritatis vel aliis praepiudiciis opinionibus in praepiudiciis actae) regulis et definitionibus, si cum sacris paginis comparentur, possit intelligi, in quo naturalis cognitio deficiat, in quo supplementum quoddam suppeditare possit reuelatio, quid cognosci non possit, et intra angustos humani intellectus limites sepiendum quasi et lubenter ignorandum sit: nisi tamen caute in eo negotio verseris, in deuia mox abripi animum a recta via aberrantem necessesse est. Nempe id potissimum cauendum est, ne, quod suppeditat vel supplementum quoddam atque auxilium reuelationis doctrina, habeatur pro philosophico, et rationi innotescente, licet vel calculum ratio adiciat, vel negare tamen illud non aufit, sed id sacrae inspirationi a Deo factae acceptum referatur, quo pacto quae ad doctrinam moralem augendam et perficiendam commodant sacrae paginae, non ad ethicam philosophicam, sed ad theologiam moralem referenda sunt: et scopus porro scripturae sacrae nunquam ex oculis dimittendus est, sed cogitandum, fontes reuelationis diuinos ad eripiendos hominum animos ex connata miseria, ad emendationem mentis et reconciliationem mortalium cum Deo, et ad obtinendam aeternam felicitatem ex diuinae sapientiae oceano scaturiuisse. Quae ubi accurate obseruantur, ducet quidem moralis doctrina ad morum emendationem, quam diuiniore paginae docent, at diuersis tamen circumscribitur limitibus: naturalis autem doctrinae studiosus cum longe alia tradat reuelatio, hos sibi cognitionis fontes non fuisse datos clare intelliget, nec recurrendum esse ad sacras paginas in rerum *γενέσας* adumbranda statuet, eo quod hunc sibi finem Deus in aperiendis humano generi mysteriis suis non proposuit, ut de natura rerum edocerentur. Verum vtramque hanc cautelam satis negligenter obliti sunt, philosophi hi, quos descripsimus Mosaeici et Christiani. Non enim reiecta quod recte factum erat, philosophia sectaria, id sibi proposuere, ut sine auctoritatis, antiquitatis &c. praepiudicio, naturam rerum vel moralem vel physicam accurate attenteque intuerentur, et detectis principiis teste connato rationis lumine, veris, et euidenter, ea quae sua sponte consequuntur, inde deducerent, et notionibus vbi perspicuis certisque et propriis, quid ratio definiat, stabilirent: et haec demum cum reuelatione compararent, cum

cum quibus conueniant, in quibus discrepent, intelligerent. Hoc sane si fecissent, non magnopere haberemus, quod reprehenderemus. Sed ad longe alia hisque contraria dilapsa sunt, et vtrumque cognitionis lumen misere turbauerunt, et temere omnia miscuerunt, sic vt obscurum inde chaos non potuerit non emergere, ex quo quid naturae lux definiat, qui lumen coelitus collatum manifestatumque tradat, nemo facile potest intelligere. Et haec quidem vera caussa est, cur ita philosophia Mosaica tot principia, terminos, assertiones habeat, quae non tantum claram nobis et distinctam rerum, de quibus praecipunt, notitiam non suppeditant, sed et sibi ipsis haud raro contradicunt, nec cohaerent, et inuicem consequuntur, multoties autem se ipsa euertunt. Quod, nisi fallimur, satis manifestum indicium esse potest, caruisse hos philosophos arte ratiocinandi, qua qui destituuntur, in philosophiae campo parum promouent. Maxime vero in eo porro aberratum ab his viris bonis est, quod ita ad Scripturam in condenda noua philosophia, praesertim ea, quae de rerum natura agit, recurrerint, vt ipsum reuelationis diuinae oraculorumque sacrorum finem euerterint. Id quod manibus palpabit, qui paginarum diuinarum causas, cur nobis traditae sint, paulo penitius explorauerit. Non enim ineffabilem Numinis benignitatem commouit ea ratio, vt de rebus ad hunc mundum pertinentibus curiosius instruerentur homines, sed vt agnita deplorataque, qua tota mortalium natio depressa iacet miseria, verum, quod cum irato iudice supremo homines reconciliat, momentum mediumque diuina luce collustrati intelligerent, hocque beneficio emendatae mentis et vitiorum tyrannidi ereptae ita liberarentur, vt reuocatae diuinae, ad quam condita est natura humana, imaginis elegantia, et innumeris coelestis fauoris muneribus illis collatis incipiant vera in hac vita felicitate frui, aeternis et infinitis post eam bonis cumulandae, si paratio Dei filio ad hanc felicitatem progressae, rectam semitam non deseruerint. Quem scopum cum diuina sibi constituisset beneuolentia, et felicitati huic omnes, quorum miseriam leuare et infelicitati succurrere decreuerat, destinasset, reuelanda haec fuere omnibus, eo quidem modo, vt nemo esset, vel iudicio hebetior, vel aetate viribusque infirmior, qui non ex his oraculis istud consilium Dei discere idque sequi posset. Quae vt ipsis sacris paginis conformia sunt, a nemine negari possunt, qui diuinae traditionis summam in istis voluminibus comprehensam pro diuina recipit; ita clarissime euincunt, mysteria quidem maxima, incomprehensibilia, et nostrae intellectionis sphaeram longe transcendentia, in iis reuelari, ipsam tamen eorum enarrationem simplici et aperto modo factam esse, et hac ratione ostendere, nihil quod artificiosum systema, quodque reclusa naturae adyta prae se ferat, in sacris literis esse quaerendum. Ad hunc vero scopum viri isti boni non attenderunt, sed cum sacras paginas a sapientiae fonte profectas esse scirent, omnis quoque cognitionis humanae fundamenta in iis recludi iudicarunt. Qua in re optandum

dum effet, vt voluntati in se bonae et laudandae, iudicii accuratio respondisset, nec ex institutionibus diuinis de salute hominum systemata pansophica, Christianamque et Mosaicam philosophiam effinxissent. Quod quam noxium sit, et ad deridenda sacra mysteria apud profanas mentes aptum, non ignorant, qui seculi nostri proteruiam attento considerauerint oculo. Viderunt id viri docti, hosque naeuos philosophiae Mosaicae cordate reprehendere non neglexerunt, quorum verba et observationes, ne nimii simus, legi velimus apud MORHOVIUM ^d, GASSENDVM ^e et nuperum AVCTOREM Gallum *Historiae Criticae Philosophorum* ^f: pulchra enim nonnulla hac de re monent, et Lectoris attentione dignissima. Non celandum tamen, ad hanc nostram censuram, quam praeuiderat, respondisse COMENIUM ^g. Scribit enim „fateor, scripturam diuinitus inspiratam ad docendum, arguendum, corrigendum, et erudiendum in iustitia datam esse: fateor, hunc esse scripturae „vltimum finem. Quis tamen nescit, vnus rei plerumque plures esse fines etiam in humanis, nedum in diuinis, vbi totam se vix peruestigabili „nobis artificio complicauit adorandi Dei nostri sapientia? profecto si per „totam naturam id artificii deprehendimus (ita autem est) vt quaelibet creatura creaturaeque pars, et partis particula pluribus seruiat vsibus, cur hunc „summae sapientiae characterem detrahamus codici, non video“. Pro-uocat etiam ad dicta scripturae, quibus omnem sapientiam ex lege haurire iubemur. Ast mire ignoratione elenchi, quam vocant, fallitur atque fallit Comenius. Non enim de fine Scripturae S. aut vno aut multis quaestio est, sed vtrum ad addiscendam philosophiam praecipue naturalem ea reuelata sit? Et longe alia fuit, et a pansophia Comeniana toto coelo diuersa sapientia, quam discere iubebantur Israëlitae, nempe legis diuinae et mysteriorum diuinorum. His vero arenosis fundamentis euerfis, tota corruiat philosophia ista Mosaica.

II. Valde hanc censuram philosophiae Mosaicae et Christianae confirmat ipsa eius natura et indoles, tota, quanta quanta est, philosophiae nomine indigna. Cum enim ob diuersam ab hoc consilio sacrorum oraculorum conditionem, ne principia quidem certa, vniuersalia, adaequata ex iis de humanis sapientiae disciplinis illius sectatores haberent, vellent tamen noua dicere, et ornatus philosophari, necessario ad fingendi imaginandique facultatem, in his hominibus supra modum foecundam recurrere, necessum habuerunt. Ita vero audaciores facti, dum diuiniore sapientiae titulo mire sibi placent, exorbitantis ingenii somnia sacris scriptoribus tribuere, et genuinis adulterina supponere ausi sunt: Cum vero vel ex pristino sectae studio quaedam retinissent, vel nouum doctrinae aedificium exstruere tentassent, suas cogitationes, lepido praeiudicio seducti, ita sacris scriptoribus tribuere non erubuerunt, vt admotis machinis, renitentibus rectae interpretationis legibus, obnitente sensu verborum, reclamante

textus

d) loc. cit. pag. 159 seqq. e) Exam. Phil. Fludd, P. II. c. 4. f) T. I. p. 169. g) In Praef.

textus connexionem, contradicente omni euidencia eorum verba in partes suas obtorto collo raperent, quadrata rotundis miscerent, et inutiles, obscuras, parumque vel nihil significantes gerras sacris dogmatibus affricarent. Quae audacia, licet pietatis nomine cohonestata, dici non potest, quantum apud homines profanos detrimenti sacrorum librorum auctoritati attulerit.

III. Mirandum ob dictas causas non est, euidenciam tantopere ex his systematibus exulare, ut Cimmeriis cuncta tenebris obsepta atraque nocte cincta compareant. Qui enim ideis vagis, notionibus nihil significantibus, entibus imaginariis vsi, inanibusque distinctionibus capti sunt, ut magnos exercitus laruarum, velut nouae philosophiae principia, axiomata, regulas viderent; eos nec se intellexisse ipsos, nec alios eorum mentem capere, magna admiratione dignum haud est. Ita enim euenire neceffe est, ubi quid dicendum sit, intellectus non capit distincteque comprehendit; voluntatis autem sese efferentis ambitio et κακοφιλία tamen melius quid dare, et elegantiora asferre affectat. Non enim certis et distinctis, quas vel ratio suppeditabat, vel reuelatio exhibebat, notionibus, principiisque sua luce radiantibus hi homines vsi sunt, sed ex sacrorum voluminum narratione ea excerpentes, quibus commenta sua inaedificari posse iudicarent, obscuros atque peregrinos sensus illis affuerunt. Quod non potuit non densas illas nebulas in hac philosophia gignere, per quas clare videre, quid hi homines velint, multo vero magis, quid verum sit, minime liquet. Qua ratione vero et omne philosophiae incrementum suffocatur, et difficilibus istis nugis Siculisque gerris deterrentur homines, ut magno intellectus humani detrimento philosophari definant. Vnius Bayeri *Atrium* his spectris et laruis plenum rem satis illustrat; plura qui desiderauerit, ei sequens caput Robertum Fluddum sistet: simili infania circa Mosaicam philosophiam delirantem.

IV. Sed et aliud malum hoc philosophandi genus secutum est. Nempe plerique eorum, qui hanc veritatis inquirendae viam ingressi sunt, in ea retia inciderunt, quae nimis caute euitare cupiebant. Cum enim a pueritia sectariae, et praecipue Aristotelico-Scholasticae philosophiae essent innutriti, illa vero minime satiati et animo expleti, tandem odio eius ducerentur, ad noua quidem et meliora in sacris tabulis quaerenda se accinxerunt; cum autem istius, quam iam eiurare coeperant, philosophiae notionibus, terminis, axiomatibus, methodoque philosophandi memoriam repleuissent, nec in scripturae diuini foliis talia inuenirent, quae his surrogari possent, eo quod diuersissima traderent; illa quibus dudum assueti erant, et quae dimisisse credebant, ignari in sacram historiam intulerunt, et inaudita ex ea mysteria exsculentes, dum verba innouant, terminosque alios parturiunt, veteribus fordibus philosophiam non liberant, sed cumulant, sacram doctrinam autem inquinant. Cuius summa et diuina maiestas, simplicissimo verborum sensu demonstrata ita istis luxuri-

xuriantis ingenii nugis eneruata est, ut occasio inde impietati enasceretur, ipsam simul reuelationem cum ista philosophia sanctiore deridendi.

V. Neque illi multum praestitisse iudicandi sunt, qui cosmogoniam Mosaicam hypothefibus suis inter se diuersissimis explicare sunt aggressi, eo quod ad Mosaicæ narrationis scopum indolemque praeiudiciis suis occupati non attenderunt. Tametsi enim indubitatum est atque certissimum, veram vnicamque cosmogoniae narrationem Mosen scriptam reliquisse, nihilque in ea est, quod, si recte reputes, illam non reliquis theogoniis et cosmogoniis omnibus mille modis praeferendam esse euincat. Non tamen ista scriptoris sacri mens fuit, ut nobis origines mundi philosophica explanatione panderentur, sed is eam maximi argumenti narrationem eo fine suscepit, ut cum in omnium hominum gratiam scriberet, ab omnibus posset intelligi, nossetque humanum genus, cui erudiendo sacram historiam destinauit, non se et mundum aeternum fuisse, sed habuisse initia, et originem accepisse, a maximo coelorum terraeque rege, huncque suam tantopere in creationis opere sapientiam, potentiam et maiestatis gloriam ideo demonstrauiſſe, ut necessario ad hunc fontem suum colendum celebrandumque homo adduceretur. Qui Mosis scopus, ut toti systemati diuino est conuenientissimus, et disertis sacrorum librorum testimoniis confirmatur, ita luculenter docet, eum non tam ad causam creationis formalem, quam vocant, atque ad modum eius explicandum, quam ad creatoris potentiam, sapientiam, beneuolentiam demonstrandam respexisse, nec internas leges, ordinemque, secundum quem omnia creator condidit, curiose explicare voluisse. Ut taceamus, cum vna iubentis oris voce omnia potentissimum Numen creauerit, nondum euictum esse, vel determinari quoque posse, vtrum eodem modo iisdemque legibus in condendo mundo versatum sit, quibus hodie in conseruanda rerum vniuersitate vtitur, et a quibus occasionem cosmogoniarum Mosaicarum scriptores sumunt sua philosophemata incrustandi. Quae cum ita se habeant, manifestum inde est, temeritatis culpam illos non effugere, qui ex iis, quas in rerum mundanarum conseruatione obtinere vident, putantue legibus ordineque concludunt, ita quoque rem a principio obtigisse, quique inde noua sibi principia vel ipsi configunt, vel ab aliis allata adsumunt, ut philosophiam et cosmogoniam quandam Mosaicam exculperent. Cuius haud obscurum indicium praebent hypothefes precario excogitatae et inter se adeo diuersae, ut vna alteram iugulet; recte enim, nisi nos omnia fallunt, concludimus, maleſanam philosophorum curiositatem veram ea de re sententiam modumque, quo in condendo mundo Deus versatus sit, non inuenisse, et has hominum magis coniecturas esse otiosas et vanas, quam philosophiam Mosaicam. Quam tamen vbi reiicimus, non culpamus laudabilem virorum doctorum diligentiam consiliumque, ex operibus naturae stupendis, et creationis modo, scopo atque fine contra impietatis patronos veritatem, sapientiam, pulchritudinem, bonitatem supremi creatoris demonstrandi.

Haec

Haec enim vt fierent, ipse nobis D. PAVLVVS ^b auctor extitit. Ast humani ingenii modiolò immensa diuinæ potentiae opera non metiri modo, sed denudata humani intellectus circulis comprehendere velle, illud nimis audax et ineptum merito illis censetur, qui modestiam in philosophando amant. Placet nobis celeberrimi SCHEVCHZERI ^c moderatio, qui cum Cartesii cosmogoniam, suo loco infra explicandam, vana potius imaginatione nixam, quam solida demonstratione, iudicasset, sibi haec mysteria introspicere non datum esse candide fatetur.

VII. Ex his autem omnibus strictim enarratis iudicium, quod de hac secta dedimus, abunde probatur. Quis enim verae philosophiae characteres ibi inueniri dixerit, vbi cognoscendi principia inter se confunduntur, vagis, incertisque notionibus et terminis ac sine mente sonis omnia replentur, ipsa axiomata male cohaerent, et natura adeo non recluditur, vt potius mera aenigmata enarrentur; multa vero sibi contradicunt: nec satiare potest aliquid animum in recessus naturae inspicere gestientem? Quae, nisi plane coecutimus, fatis euincunt, inter peruerfos philosophandi modos hunc quoque esse numerandum.

§. XIV. Possunt haec ad noscendam naturam, indolem modumque huius generis philosophiae sufficere. Poscit tamen methodus, quam hactenus seruauius, vt ipsius systematis Mosaici delineationem exhibeamus. Ast hic labor, hoc opus est. Non enim, qui huic se sectae addixerunt, eodem omnes modo philosophati iisdemque principiis vsi sunt, sed in diuersa abeuntes, contrarias haud raro fouerunt sententias; ita vt impossibile sit, vna imagine totam huius philosophiae faciem exprimere. Satis autem facere nos posse putamus instituto nostro, si potissimum Comenium audiamus, physicam diuinam his potissimum, quas ex multis selegimus, assertionibus comprehendentem, quas cum Bayerianis comparauimus, exemplum praeunte B. IO. FRANC. BVDDEO ^k. Ita vero haec physica Mosaica secundum istos philosophos statuit:

Διατυπώσις
physicae
Μοσαϊκαε.

I. Tria sunt rerum omnium principia, materia, spiritus et lux.

II. Materia substantia corpulenta est, per se bruta et tenebricosa, quae corpora constituit.

III. Huius materiae tantam Deus massam produxit, quanta ad explendam creatam abyssum sufficeret.

IV. Licet eadem sit inuisibilis atque tenebricosa et plane informis, extendi tamen, contrahi, diuidi, vniri et omnem suscipere formam atque figuram, apta fuit.

V. Mate-

h) Rom. I, 19. 20.

i) Physic. S. Tom. I. p. 2. ed. Lat.

k) Introd. in Phil. Hebraeor. §. 48. seqq.

V. Materia haec duratione aeterna et per omnes formas, ne quicquam eius perire possit, indissolubiler quoque cohaeret, vt nulla parte discontinuari et vacuum relinqui spatium, patiatur.

VI. Spiritus substantia subtilis est, per se viua, inuisibilis et insensibilis, corpora inhabitans et vegetans.

VII. Spiritus hic massae rudi ac mortuae primitus incubatione spiritus diuini per omnes sui partes infusus est ad eam inhabitandum, permeandum, vegetandum, et iuxta ideas inditas et assignatas particularia corpora lucis ministerio efformandum, facultatibus instruendum, propagandum, et sapienter operandum.

VIII. Spiritus hic vitalis plasticus est vel vniuersalis vel particularis, prout nempe in subiecta diffunditur, itemque ratione corporis cui inditur, vel natius vel aduentitius, vel perennis vel fluxus:

IX. Est porro ratione ortus sui vel primordialis, isque tum supra-coelestis, tum sidereus, tum elementaris, et hic partim substantificus, partim modificatiuus: vel est seminalis, et hic porro ratione concentrationis suae generalis, vel mineralis vel animalis, ratione concentrationis specialis auri, marmoris &c.

X. Item distinguitur ille spiritus vitalis ratione muneris et potestatis in totalem seu principalem et regnantem, et partialem, subordinatum et parentem.

XI. Est quoque ratione conditionis suae vel solutus ac liber, vel constrictus, et quidem vel confopitus, vel in fermentum redactus, vel emissus, vel detentus, &c.

XII. Spiritus huius officia sunt inhabitare materiam, mouere se per eam et agitare, custodire ideas rerum particulares et formare sibi ad futuras operationes subeundas corpora.

XIII. Lux substantia est media, per se visibilis et mobilis, lucida, materiam penetrans, eamque recipiendis spiritibus praeparans, atque ita corpora efformans.

XIV. Lux haec in creatione a Deo materiae indita est eo fine, vt esset instrumentum vniuersale, ad omnes spiritus operationes massae inducendas, et caractere vario insigniendas pro vsu naturae vario.

XV. Lux haec vel vniuersalis et primigenia est, vel orta et caracterizata.

XVI. Huius pars maxima stellis cessit dispositis in coelo ad vsus omnigenos naturae.

XVII. Reliqua corpora tantum eius perceperunt, quantum ad futuros vsus requiritur.

XVIII. Lux sua munia absoluit per motum seu agitationem et vibrationem.

XIX. Ea vibratio vel a centro ad extrema fertur, vel a peripheria ad centrum.

XX. Lucis

XX. Lucis euibratio caussa est caloris et ignis in sublunaribus, eiusque fons in sole positus est.

XXI. Lucis retrouibratio effectum frigus habet, sedem vero in luna.

XXII. Vtraque lux mox dispersa est, mox vnita, iam in dominio, iam in freno; prout autem corpori inest, est vel natiua et originalis, vel aduentitia et occasionalis, et hinc pariter vel permanens vel fluxa.

XXIII. Tria haec principia, quae ita inter se differunt, vt materia sit primum ens, spiritus primum viuens, lux primum mouens, determinari debent per formam superuenientem.

XXIV. Forma est dispositio vel characterisatio certae portionis trium principiorum, qua massa configuratur, spiritus concentratur, lux temperatur in vnione et penetratione mutua, prout fini corporis cuiusuis a Deo praescripto est conueniens.

XXV. Qui vt obtineri finis queat, impressit Deus indiuiduis sapientiae suae vestigia, caussis extrinsecus agentibus modos generandi ostendendo, et delineando in spiritibus ideas, formas et exemplaria, rationes et simulacra corporis efformandi, cum cognitione viae, processuum ac mediorum, pro figuratione et temperatione cuiusuis, prout Deus iuxta ideas sapientiae suae aeternas figurauit et temperauit.

XXVI. Dedit etiam vim indiuiduis primis vel in eo statu formae suo permanendi, vel sibi similem generandi, ipsique ideas et ceteras dotes imprimendi et propagandi.

XXVII. Elementa nihil aliud sunt, quam materiae mundanae certae species, raritatis ac densitatis gradu potissimum differentes.

XXVIII. Ignis inter elementa locum non habet, est enim effectus lucis.

XXIX. Ex principiis istis tribus oriuntur principia Chemicorum, nempe ex materia spiritui iuncta Mercurius, hoc est, aquositas corporum, ex spiritus cum luce connubio, sal siue corporum consistentia, ex materiae coniunctione cum igne seu luce, sulphur. Nempe in primo maxima portio materiae, in secundo spiritus, in tertio lucis deprehenditur.

XXX. Homo ex tribus partibus componitur, corpore, spiritu et anima. Corpus est ex elementis, spiritus ex spiritu mundi, mens siue anima ex Deo.

XXXI. Corpus mortale est, spiritus dissipabilis, anima immortalis.

XXXII. Spiritus est organum et habitaculum animae, corpus spiritus.

XXXIII. Anima formata est ex praeeistente spiritu mundi, et hic mentalis spiritus a vitali gradu puritatis et perfectionis differt.

Et haec istius physicae Mosaicae summa capita sunt: Ethicae Mosaicae delineationem nemo desiderauerit, qui ex supra dictis recordatur, decalogi praeceptis officia omnia eos philosophos inclusisse.

CAPVT III.

DE THEOSOPHICIS.

§. I.

*Theosophici
quales philo-
sophi?*

Mosaicos excipiunt theosophici, mirum philosophorum genus, et a reliquis longe diuersum, ipsisque Mosaicis insipientis philosophiae studio longe deterius. Non his hominibus ratio a Deo intellectui humano indita luxque diuinitus concessa placuit, sed hanc deceptricem esse et tenebris obseptam clamantes lumen aliquod diuinum, supernaturale, internum principium sibi omnis veritatis, et cognoscendae philosophiae diuinius medium delegerunt; contemptaque, si verum dicendum, certe neglecta et ad peregrinos sensus distorta scripturae reuelatione, ea quae ab internis diuinitusque immisissis et in anima latentibus igniculis prodire et quasi scaturire iactabant, mysteria in imaginationis mire foecundae, iudicii vero moderatione non castigatae enata, formata et mire aucta pro theosophia quadam commendauerunt. Arcanam hi crepuerunt, hodieque crepant sapientiam, paucis et dilectis quibusdam Numinis amicis notam et manifestatam, qua et diuina et humana omnia, intimique et diuinae naturae, et rerum omnium aditus patefiant, nec tam sacrosanctum quicquam, tamque sublime est, vt non ipsa eius adyta et recessus referentur. Neque tamen ita huic hominum generi euiluit philosophiae nomen, vt non crederent, naturae penetralia ipsis longe melius patere, quam aliis: quo sine artis chemicae opera eius mysteria ita perspicere tentarunt, vt ad ipsas rerum naturalium essentias pernoscendas peruenirent, quo factum est, vt haut leuem in ea arte excolenda diligentiam adhiberent, et stupenda naturae miracula illius beneficio non nosse tantum, sed praestare quoque posse ostentarent. Quae caussa fuit, vt se philosophos per ignem dicerent, et haec ex singulari diuinae beneuolentiae manifestatione sibi obtigisse orbi persuaderent. Cum autem ignis examini non omnia possint subiici, et ingentia praeter terram coelorum pateant spatia, coelestes incolas naturasque illas medias, earumque cum humanis concentum et concordiam ita se detexisse gloriati sunt, vt magiae, astrologiae et similibus artium ministerio, spiritualia quaecunque sibi patere et obsequi dicerent: et hanc vetustissimam Hebraeorum sapientiam esse, hanc ob orbe condito doctrinam arcanam traditionis vsu ad ipsos peruenisse, vindicato suae philosophiae Cabbalae nomine affirmarent. Et in his quidem characteribus tota illa consentit theosophicorum natio: in ipso doctrinae systemate, quo quis est ingenio promptior, imaginatione vero foecundior, et audacior in recedendo a trita via, eo singularius sibi construit doctrinae aedificium, quod cum incerto commentorum cerebri humani fun-

fundamento nitatur, mirum non est, ipsam hanc gentem inter se non concordare. Id tamen ad vnum omnes acriter tuiti sunt, deserendam esse philosophiam humanam, ideo omnes vehementer sui temporis philosophiam, quae Peripatetica fuit, aggressi inque eam acerbe inuecti sunt: id omnes iactarunt, diuinam sibi sapientiam omni humana superiorem obtigisse. Ideo commune theosophicorum nomen ab illis assertum, et vt ab aliis distinguerentur, in philosophiae et ciuitatis Christianae historia tributum quoque est. Quos hoc nomine tuto quidem nec sine ratione liceret ex hac historia proscribere, cum non philosophiam, sed theosophiam iactauerint, et humanum intellectum non nisi diuino eoque extraordinario lumine collustratum commendauerint, omnem vero rationis vsum in cognoscenda rerum natura damnauerint. Quia vero sui tamen generis doctrinam philosophicam commenti sunt, eorum res, quanta licet breuitate, tangemus, et quae ad philosophiam spectant considerabimus, reliqua diuiniore sapientiae doctoribus examinanda relicturi. Aequum enim est, vt hos audiamus hoc loco, qui licet rationem proscibant, summum tamen rationis apicem se consecutos esse somniant. Hinc multoties ratio ab iis laudata et commendata, quam, caue, philosophiae vsum putes, ex naturalibus cognoscendi principiis, rectisque ratiocinandi legibus conuenienter deductum. Ratio enim istis theosophis principium illud diuinitus immissum est, lux illa interna et diuina, quae cum ex infinitae lucis oceano in intimum animae fundum effluxisset, scintillam diuinitatis quandam in anima deposuit. Cui principio interno et latenti igniculo omnia tribuunt, quotquot in hac palaestra se exercuerunt. Quod ne sine teste dixisse censeamur, audi, Lector, profitentem, qui coryphaeus in hoc agmine habetur, IACOBVM BOEHMIVM^a:

„Quemadmodum a patre et filio procedit Spiritus Sanctus, et tamen est
 „persona per se subsistens in diuinitate, et in patre scaturit emanatque: ita
 „ex facultatibus cordis, cerebri, venarum tuarum scaturit emanatque vis
 „illa, quae totum corpus scaturiando occupat, nempe ex tuo lumine
 „procedit illa facultas, ratio, intellectus, ars et sapientia, qua totum
 „corpus regitur, et discernuntur omnia, quae extra corpus sunt. Et haec
 „duo quidem in animi tui imperio vnum sunt, nempe spiritus tuus, qui
 „indicat Spiritum Sanctum, nam Spiritus Sanctus, qui ex Deo est, in eo
 „Spiritu in te imperat, modo sis filius luminis, non vero tenebrarum“.

Quae ne ab homine idiota, literisque minime tincto imprudentius dicta

M m m m 3

putes,

^a) In Aurora c. 3. pag. 38 39. Dabimus verba Germanica, cum eam scribendi rationem auctor tenuerit, vt difficile sit, alia lingua accurate fatis eius verba referre: „Gleichwie vom Vater und Sohne ausgehet der Heil. Geist, und ist eine selbständige Person in der Gottheit, und waltet in dem ganzen Vater: also gehet auch aus den Kräften deines Herzens, Adern und Hirns aus die Kraft, die in deinem ganzen Leibe waltet und aus deinem Licht gehet

„aus in dieselbe Kraft, Vernunft, Verstand, Kunst und Weisheit den ganzen Leib zu regieren, und auch alles, was aufser dem Leib ist, zu unterscheiden. Und dieses beydes ist in deinem Regiment des Gemüths ein Ding, nemlich dein Geist, und das bedeutet Gott den Heil. Geist, und der Heil. Geist aus Gott herrschet auch in diesem Geiste aus dir. Bis aber ein Kind des Lichts, und nicht der Finsternis.“

putes, (quamuis ille quoque philosophi Germani nomen κατ' ἐξοχήν in hac natione meruerit) legendus est PETRVS POIRETVS, quo nemo φιλοσοφιώτερος hoc doctrinae genus proposuit, et in noua editione *Cogitationum rationalium de Deo, animo et malo*^b, et in *Oeconomia diuina*^c, atque in libro *de Eruditione triplici*^d, cohaerentem aliquam huius theosophiae ideam exhibere conatus est. Is licet ideas rerum umbratiles, et eruditionem superficialiam homini relinquat, et rationem humanam totam eiurasse videri nolit, omne tamen verae rationis et eruditionis fundamentum ponit „in mentis substantialissima atque essentialissima portione vel dote, siue naturae reconditissima radice et substantia, quae sit fundus vel recessus quidam immensus, siue intima nonnulla capacitas, aptitudoue quaedam immensa et infinita, quae ipsam aeternitatem siue Deum aeternum, vnito quodam modo atque simultaneo, et indistincto viuide et plane mirabiliter sine vlla successione et pluralitatis distinctione, et successiua duratione admittere, percipere et possidere valeat“. Huic fundo inesse ait „intellectum immensum, siue capacitatem immensam ac passiuam recipiendi intellectionem siue lucem, siue summum verbum, imaginemque Dei luminosam“. Quae satis manifestum faciunt, alia prorsus significatione vocem rationis adhibere hos homines, quorum maximus labor in eo vertitur, vt rationem humanam abiiciant. Qua de re videtis, quae acute differuit CHRISTIANVS THOMASIVS^e. Valde vero foecunda haec gens fuit, et vario quidem agmine, at iunctis tamen viribus se philosophis opposuit, recensere vero omnes nec possibile nec opere pretium est. Satis erit instituto nostro, eos enarrare, qui principes in ea habiti sunt. Eminent autem Philippus Aureolus Theophrastus Paracelsus cum discipulis, Valentinus Weigelius, Robertus Fluddus, Iacobus Boehmius, Helmontius vterque et Petrus Poiretus.

Notitia Theophrasti Paracelsi unde hauienda?

§. II. Maximam inter philosophos qui hoc philosophiae genus excoluerunt, et imprimis ignis ope ad intimos naturae recessus inspiciendos peruenisse creduntur, famam nactus est PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, vir portentosi ingenii, cui non parum debet ars chemica, at qui nouo philosophandi genere, quantum abfuerit a vera philosophia, satis prodidit. Cuius vitam a nemine haecenus accurate perscriptam fuisse, merito miramur. Quae enim MELCHIOR ADAMVS^f collegit, manca sunt et imperfecta, et quae ab HERMANNO CONRINGIO^g tacta sunt, nec omnia enarrant, nec ab eo profecta sunt, qui ab omni odio immunem erga Theophrastum seruauit animum. Quemadmodum ex altera parte, qui nulli se seruire promisit, GODOFREDVS ARNOLDVS^g, promissi immemor, suspectam fidem suam in enarrandis Theophrasti Paracelsi rebus fecit. Alios, qui historiam eius

b) L. III. c. 16.

c) L. I. c. 8. §. 25.

f) In Viris Medicorum p. m. 28.

d) L. I. P. I. §. 4. p. 257.

ff) De Medicina Hermetica L. II. p. m. 338 seqq.

e) Praef. ad nouam edit. libri de Erud. triplici.

g) Hist. eccles. et haeret. P. II. p. 308 seqq.

eius exposuerunt, quales sunt FREHERVS ^b, TEISSIERIVS ⁱ, ANONYMVS ^k, fimilesque, cum satis noti sint, non moramur, quamuis enim haud pauca attulerint de rebus eius, multa tamen intacta, reliquerunt, et quod praecipuum debebat esse, accuratum et a partis studio alienum iudicium non interposuerunt. Tacemus eos, qui historiam medicinae, fanaticorum et enthusiastarum, et huius generis alia enarrarunt, qui raro Paracelsum sicco pede praeterierunt. Nec diffitemur, difficile opus esse, accuratam Paracelsi historiam scribere: quae enim in eius scriptis occurrunt, pauca sunt, et iudicio insuper opus habent: reliqua vel amicorum vel inimicorum eius narrationibus constant, et adeo sibi contradicunt, ut apertissimum sit, multum eos amori odioque dedisse, nec tuto fidem eorum nos sequi posse. Licet autem ea ratione in hoc argumento versari, ut plena Paracelsi historia sistatur, nobis non liceat, instituti legibus cohibitis, dabimus tamen operam, ne quid eorum omittamus, ex quibus, qualis ille vir fuerit, et quam personam in philosophiae theatro effinixerit, cognoscere possimus, ita vero fidei historicae legibus obtemperabimus, ut ab omni partis studio semoti in expendenda verisimilitudine et fide narrationum iudicium adhibeamus et attentionem, sine quibus et friget et errat historia.

§. III. PHILIPPVS AVREOLVS THEOPHRASTVS PARACELSVS, qui et Bombastus ab Hohenheim dicitur, in Eremitio Heluetiorum anno MCCCCXCIII natus est. Sunt qui annum illi natalem alium assignant. Quidam enim apud TEISSIERIVM ^l, annum MCCCCXLIII, vel MCCCCXLIX ponunt, alii apud ADAMVM ^m MCCCCLXXXIII. Fidem tamen non merentur; cum ex subscriptione imaginis eius, quae operibus eius omnibus praefigitur, constet, annos eum tantum XLVII viuendo attigisse, obierit autem, Epitaphio eius teste anno MDXLI, ex quo sequitur, anno demum MCCCCXCIII lucem illum primum aspexisse. De nomine, genere, ortuque eius incerta lis est, nec inter se narrationes scriptorum satis conciliari possunt. Et ipse quidem in fine *Dedicationum* librorum suorum nomen subscripsit, Aureolus Theophrastus ab Hohenheim, utriusque medicinae doctor ⁿ; nec dubium est, nomen Paracelsi et ab Hohenheim synonymum esse, et more illius aetatis ex Germanico patronymico factam fuisse Paracelsi appellationem partim Graecam, partim Latinam. Scriptorum enim titulus id nos docet, in quo eius nomen ita exprimitur: Philippus Theophrastus Bombastus ab Hohenheim, dictus Paracelsus ^o. Theophrasti nomen accepisse se in sacro lauamine, ipse testatur; Aureoli nomen autem unde acceperit, incertum est. Sunt qui hoc sibi adsciuisse nomen volunt ^p, quod apud HIERONYMVM ^q legisset: *Extat Aureolus Theophrasti liber*. Verum nec haec quidem

Natales et nomen Paracelsi.

b) In Theatro p. 1132.
i) Elogior. Tom. III. p. 133 seqq.
k) Gelehrter Criticus P. III. c. 68. p. 997 seqq.
add. REIMMANNI Hist. lit. Germ. P. VI. p. 550 19.
l) T. II. p. 140.

m) loc. cit.
n) Opp. T. II. p. 149. edit. primae.
o) Fragm. Med. T. V. Opp. p. 134.
p) REIMM, l. c. p. 154. Acta philos. Vol. I. p. 7.
q) L. I. contra Iouianum.

quidem coniectura verifimilitudine se fatis commendat. Nam et veteres vehementer contempsit Theophrastus, et tam exiguam eorum notitiam lectionemque habuit, ut credibile non sit, Hieronymum, a studiis suis alienum eum legisse, qui artis suae auctores veteres fere ignorauerat. Nisi dicamus, ab alio laudatum Hieronymi locum illi obiter innotuisse. Illi autem, qui vel Aurelium ^r vel Antonium ^s vocant, a memoria decepti videntur. Semper enim in scriptis suis vocatur Philippus Aureolus Theophrastus. Bombasti ab Hohenheim nomen autem gentilitium est, et nobilem familiam denotat, ad quam Paracelsus, originem suam retulit. Qualem familiam equestri dignitate conspicuam ab Hohenheim et Bombast ex Sueuis oriundam in Alsatia consedisisset testis est CONRINGIVS ^t. Quae causa est, cur in inscriptione singulis scriptorum tomis praefixa vocetur: *Philippus Theophrastus Bombast Hohenheimensis Sueuorum, ex panagyris nobilium Arpinas, ex confoederatorum Eremita Eremita*, in qua appellatione prius ad gentem, ex qua ortum deriuabat, posterius ad patriam, in qua genitus editusque in lucem referendum est. Et hinc lucem illi scriptores capiunt, qui Sueuum fuisse Paracelsum dicunt ^u. Hoc enim non ratione patriae, sed originis intelligendum est. Negauit autem THOMAS ERASTVS ^v, qui inter praecipuos eius aduersarios fuit, Heluetium eum esse, *certe non reperiri unum aliquem in tota Heluetia, qui vel affinitate vel necessitudine alia illi coniunctus fuerit. Vocare se Eremitam, et nobilem velle videri; at in Eremita Heluetiorum nullos esse Paracelsos, nullos Hohenheimios, nullos Bombastos, nullos denique vel nobiles vel ignobiles, qui eum ut sanguine iunctum agnoscant.* Quod testimonium pondus habere censetur CONRINGIO ^w eo quod domesticum sit, Erastus enim patria fuit Aquensis Heluetius; nobis autem parum fidei vel roboris habere videtur, si pro vero assumatur, quod biographi Paracelsi fere omnes, testantur, et HELMONTIVS ^x pater quoque pro vero tradit, patrem nostri Guilelmum, a magistro quodam equitum Teutonicorum, huius nominis ex illegitimo concubitu fuisse genitum. Quod ubi admittitur, ut sua constat verifimilitudine, facile fieri potuit, ut pater Paracelsi per aliquod tempus in Eremita medicinam faceret, huncque filium aduena generaret. Hunc vero patrem suum, ipse THEOPHRASTVS scribit ^y, duos supra viginti annos in Carinthia vixisse, et Status eius regionis beneuolentiam usque ad mortem quamplurimam illi fuisse testatos. Mors vero Guilelmi ante MDXXV accidere non potuit, si verum est, filium eum Theophrastum apud Eremitas suscepisse.

§. IV.

r) ADAM l. c.

s) IO. FABRIC. Hist. Bibl. suae P. V. p. 32.

t) loc. cit.

u) COLBERG. in Christianismo Platonico-Hermet. P. I. c. 5. p. 180. 192.

v) Contra Paracels. P. I. p. 237.

w) loc. cit. p. 340.

x) In Histor. Tartari Opp. T. I. p. 143. Conf. Acta Testamento Paracelsi adiecta a MICH. TOXITTE, ex quibus constat, affines Paracelsum apud Eremitas habuisse, et ex Hohenheimensi familia oriundum esse. Conf. CLERIC. Hist. medic. p. 797.

y) In Dedic. ad Status Carinthiae Tom. III. Opp. p. 143.

§. IV. Puero exactos fuisse a milite testes, cum anseres in Carinthia pasceret, fide ERASTI* constat, qui hoc sibi narratum esse scribit, HELMONTIVS*, triuium sus castrauisse, ait: vtrumque valde suspectum, et prudenter a CONRINGIO in medio relictum est, cum traditionis istius testis ex aduersariorum numero sit, qui, quot poterant opprobriis et contumeliis Theophrasti vitam commaculauerunt. Nec a verisimilitudine abit, fabulam ideo excogitatum fuisse, quia Paracelsus fuit *μισόγυνος*, nec in vita licet dissoluta Veneri litasse compertum est, vt ex scriptis eius, et amanuensis, Oporini, testimonio liquet^a: in coelibatu etiam vsque ad mortem vixit, cuius tamen in vita vaga et transultoria alia quoque causa esse potuit. A patre ipso humanitatis literis imbutus, et imprimis medicae artis mysteriis initiatus est, qui cum bibliothecam insignem haberet, filius autem ingenio praestantissimo, memoriaque stupenda floreret, mature doctrina ab eo haud vulgaris comparata est. Certe memoria adeo felici fuisse testatur ADAMVS^b, vt integra Galeni loca memoriter et expedite recitaret. Quod si verum est, mentitus esse videtur Paracelsus, qui neminem veterum scriptorum se legisse affirmavit. Quamuis autem Galenum, et qui eum sequuntur, inspexisse ob dictas causas sit verisimile, tantum tamen abest, vt Galenicam medendi methodum probaret, vt potius contenta arte vulgari totus ad referenda naturae arcana inclinaret, hocque sine arti chemicae, aliisque quae ad hos circulos pertinent, scientiis totum se traderet. Cumque immensum discendi desiderium et curiositatem animi in abditos naturae recessus penetrandi patriae eruditionis fundi non satis pascerent, itinere longo, multiplici et vario, multisque periculis cincto, quicquid naturae artisque a cuiuscunque generis hominibus noscere posset, discendum sibi esse statuit. Certe Europae, Asiae, Africaeque folia se volutasse, ipse THEOPHRASTVS scribit^c, qui alio loco calamitates sibi obiectas esse ait^d, carcerem ter experto, militiae labores, rixas et verbera toleranti &c. Curiosus autem peruestigator Germaniam, Italiam, Hispaniam, Daniam, Hungariam, Moscouiam peragravit, et, fato licet aduerso, inde in Asiam translatus est. Narrante enim IO. BAPT. HELMONTIO^e, „sub annum vigesimum varias minerarum Germaniae fodinas in- „quirens in Moscouiam tandem venit, in cuius finitimis a Tartaris captus „ad Chamum deductus est, inde cum principe Chami filio Constantinopo- „lin ablegatus“. Dubitat tamen de itinere Aegyptiaco et Arabico, in quo toto decennio eum haesisse nonnulli volunt, CONRINGIVS^f, cum eius ipse Paracelsus, licet rerum suarum gloriosissimus, non meminerit, constetque nec in Arabia nec in Aegypto medicinam aliqua eximia in laude fuisse: quae tamen rationes nondum euincunt, fictitia ista Asiae itinera fuisse,

*Educatio es
itineris
Theophrasti.*

2) loc. cit. CONRING. l. c.

3) loc. cit.

4) Conf. Opp. T. IV. p. 110. T. V. p. 319.

5) l. c. Sua vero is haec ex Pantaleone et

Erasmio, quibus Theophrastus Basileae innotuit.

c) De morbis Tartar. c. 2. Opp. T. II. p. 253.

d) Praef. libri de Morbis Podagricis Tom. IV.

Opp. p. 289. e) l. c. p. 144. f) l. c. p. 341.

cum diferte THEOPHRASTVS ff testetur, se Asiae et Africae angulos perreptauiſſe; nulla autem tam vilis regio, tam contemptus illi locus fuerit, in quo non arcana naturae discendi occaſionem captauerit. Facile tamen concedimus Conringio, contendenti, plura iactauiſſe Paracelſum de itinere ſuis, quam reuera fuit; oſtentatorem enim ſatis impudentem fuiſſe, nonnunquam tamen ita ſui oblitum, vt mendacium proderet, negari non poteſt. Nemo autem fuit adeo contemptae fortis et abiectae conditionis, quem medicinam vel experientia facientem vel artis tentamine, non conſuleret; locus nullus, vbi minerarum curam eſſe nouerat, quem non adiret, bibliotheca monaſteriorum nulla, in qua non libros chemicorum arcanos exquireret. Maxime vero celeberrimos artis et naturae interpretes adiit, libellos Lullii, Villanouani aliorumque *χρυσοποιήσεως* laude celeberrimum perquiſiuit, immo nec balneatores, Iudaeos, agyrtas, cerdones, anus et quoscuque myſterium aliquod iactare nouerat, vitauit, curioſus explorator eorum, quorum arcana ſe poſſidere gloriabantur. Praecipue inter eos, ex quibus ſe profeciſſe fatetur, praeter parentem Wilhelmum ab Hohenheim, laudat^s Scheytium, epiſcopum Seccouienſem, Erhartum epiſcopum Lauantinum, Nicolaum epiſcopum Hipponenſem, Matthaeum Schachtium ſuffraganeum Frifingenſem, Trithemium abbatem Sponhemſem, et abbates doctoresque alios; item artis metallurgicae peritiſſimos viros, inter quos extollit Sigismundum Fuggerum, qui eo tempore fodinas Schwarzenſes in Tyrolenſi comitatu poſſidebat, quo loco Theophrastum aliquantisper conſediſſe, eſt veriſimile. Non tacebimus tamen, in hac Paracelſi narratione dubium occurrere et narrantis fidem ſubleſtam videri. Seccouienſis enim epiſcopus, quem nominat, anno MDIII, Lauantinus MDX viuere deſiit, quo tempore Paracelſus vix nuceſ reliquerat. Aut itaque iactantius, quam verius, iſtis nominibus gloriatus eſt, aut, quod ſuſpicamur, de praeceptoribus mortuis quoque intelligendus eſt, ex quorum ſcriptis arcanis et tentaminibus profecit; id quod eo magis nobis perſuaderi patimur, quia iſto loco etiam epiſcopi Lauantini anteceſſores inter eos refert, ex quibus profecit. Vnde coniiicimus, patrem noſtri, quem in arte chemica plurimum valuiſſe ex filii teſtimonio conſtat, cum in Carinthia viueret, cum laudatis illius regionis epiſcopis familiariter vixiſſe, et in naturae operibus mirandis eorum opibus et auxilio ſuffultum multa detexiſſe, quae cum filio poſtea communicauerit. Quod autem cum vulgi ſece conuerſari et agyrtam atque circumforaneum quemcunque curioſe explorare conſtituerit, ne vagantibus quidem Scholaſticis, Cingaribus et huius ſurfuris hominibus aliis exceptis, non magnopere in eo culpandum eſt. Non enim alio id fine ſuſcepit, quam vt eorum experientiam examinaret, et quae ab illis annotata erant, ſelecta a quiſquiliis nugisque in vſus ſuos vocaret: oppoſuitque hos potiſſimum praeceptores ſuos profeſſoribus medicis, quibus atrox cum Paracelſo bellum intercedebat, oſtenſurus

ff) Vid. not. (c)

g) Praef. Chirurgiae magnae Tom. II. conf. CONRING. l. c.

furus arcaniora se interdum a contemptis homunculis didicisse, quam tunc quidem sciebat tota schola Galenica. Neque tamen a veterum lectione eum totum abstinuiffe, ex antecedentibus constat, et ipse quoque fatetur, monet autem, se mature eos abieciſſe, ob magnos errores, et exiguam, quam ex illis ceperit, vtilitatem. Id quod facile quidem credimus, at nec diuturnam, nec accuratam eam lectionem fuiſſe, ex eo concludimus, quod valde iuuenis itineribus obeundis se accinxerit, Graece et Latine vero parum doctus fuerit^b. Vnde facile illi, si de veteribus rei medicae scriptoribus intelligatur, credimus, aſſeueranti^c, intra decennium, ne paginam quidem vnam se legiſſe, et totam bibliothecam suam ne sex quidem folia comprehendere, sed omnia ingenium ſuppeditare. Et hinc magnus ille veterum medicorum contemptus ortus est, quos vbique fere ſugillat, ridet, exagitat, et omnibus pene paginis exhibilat: quamuis ita quoque illius temporis profefſores et medicos in iram et rabiem aduerſus se actos mordere, et aegre illis facere voluerit. Nec alia forte cauſa fuit, cur Auicennae opera Baſileae publice cremauerit^d. In quo thraſonifinum quendam inepte se effe- rentem rei peritus manibus palpabit. Et hinc iudicari poteſt, quo ſenſu verum ſit, quod multoties iaſtabat, se *αὐτοδίδακτος* nulloque academico ductore inſtructum ad intima naturae penetralia perueniſſe. Quod vero de iuuentutis eius diſciplina ERASTVS^e habet: „Adultiorem factum in „Hiſpaniam abiſſe, ibique magicis prius initiatum chemica didiciſſe, a qua „cum operam et oleum se perdere in ea exercenda animaduertiſſet, ad me- „dicinam tranſierit“, id velut ab aduerſario profectum, et nullo teſte ni- xum merito explodimus.

§. V. Miram hoc pacto tum in inſpiciendis naturae myſteriis, tum in arte ſalutari addiſcenda felicitatem Theophraſtus expertus eſt: qui cum ea, quae tot vigiliis, laboribus, moleſtiis didicerat, in vſum transferret, et ad artem medicam exercendam animum adiceret, dici non poteſt, quanta hominem nullis, quae eum magnopere ornare poterant, eruditionis aca- demicae decoribus conſpicuum fama ſecuta ſit. Nempe reiectis longi tae- dii methodo et medicaminibus, quae Galenica ſchola adhibebat, ad artis chemicae arcana recurrebat, quaeque eius ductu parauerat medicamenta noua tum et inaudita, ſaltem pauciſſimis cognita, aegris ſuppeditabat: cumque experientia haud vulgari niteretur, deploratae ſalutis reſtitutione et quidem breuiori plerumque tempore aegros haud raro recreabat. Quae res ei immortalem gloriam peperit, et velut miraculum multos in ſtuporem dedit, tandemque ad cathedram medicam apud Baſileenſes promouit, li- cet ab iis artibus eſſet minime inſtructus, quae in publico doctore requi- runtur. Nempe grauiffimo dolore circa talum dextri pedis cruciabatur Ioannes Frobenius, cui artis typographicae praefantia immortalem famam peperit; quem cum mirum in modum augerent medicorum remedia, et

*Theophraſti
in medendo
felicitas et
collata idco
profefſio me-
dica.*

N n n n 2

eo

h) T. IV. Opp. p. 372. T. V. p. 309.
i) loc. cit. p. 133.

k) T. IV. Opp. pag. 374.
l) loc. cit.

eo vsque nonnulli procederent, vt refecandum pedem esse statuerent, Paracelsus aduocatus, non dolorem modo sedauit, vt et tolerabilis esset, et somni cibique sumendi permitteret facultatem: sed et ita aegrum confirmauit, vt bis equo proficisceretur Francofurtum, malo in dextri pedis digitos relegato, quos solos flectere non poterat, teste, qui haec in *Frobenii Vita* narrat MELCH. ADAMO ^m. Quae tamen curatio valde postea reprehensa est, cum exacto anno Frobenius apoplexia correptus interiret, cuius funus ipse Paracelsus iuuentuti studiosae indicauit ⁿ. Sane Erasius ^o, „Erasium euentum docuisse, *scribit*, quam periculoso curationis genere „vsus fuerit, pharmacis adhibitis illis viribus praeditis, quae magna violentia „cogunt naturam vitiosos humores exturbare: sed ita interim vires debili- „tant ac prosternunt, tamque maligna post se venenatae suae conditionis „vestigia relinquunt, vt nec illa sese recolligere, nec impressas veneni reli- „quias abstergere possit“. Quod vtrum ita se habeat, medicorum filii expendendum relinquimus, id obseruantes, hanc vt alias quoque, curationem praestitisse Paracelsum Laudano suo; cuius virtutem sedatiuam, at euentus quoque haud raro tristes, nisi cautissime adhibeatur, exempla quam plurima docuerunt, dudumque monitum est a ^p praestantissimis medicis. Nec tacendum, quod ADAMVS refert, Frobenium medico monenti vt a frigore sibi caueret, non obsecutum se ipsum nouo periculo obiecisse. Quodcunque autem curationis Paracelsicae pretium fuerit, eo certe tempore tanta eius fama fuit, vt innumeri ad eum aegri conuolarent ^q, quos vel dolorum cruciatus in desperationem egerant, vel medicorum inscitia sine solatio reliquerat. Quorum plurimis magna felicitate sanitatem restituit, ita „vt audeat HELMONTIVS ^r scribere, „eum grauiorum morborum „myriades passim velut falce demetendo, Herculis claua trucidauisse“, et „quamuis eius apologum agere recuset, fateatur tamen, „illum potuisse „per remedia ad vnitatis symbolum ascendentia sanare lepram, asthma, „tabem, paralyfin, epilepsiam, calculum, hydropem, podagram, can- „crum atque eiusmodi vulgo incurabiles morbos, licet eius medicamina „arcana non respexisse vitam longam, qui ipse in aetatis flore obiit, sed „sanam, moneat“. Sed vt ex diuerticulo in viam redeamus, isto artis specimen meruit, vt ad obeundum physicae professionis atque poliatri munus a proceribus Basileensibus vocaretur, quam vocationem quoque suscepit. Eo enim anno MDXXXVI, quo obitum Frobenii, vulgato programmate indicauit, hoc nomen subscripsit: *Theophrastus ex Hobenheim vtriusque medicinae doctor et physicus Basileensis*. Insertum quoque programma illud Paracelsi operibus est ^r, quo nouum munus est auspiciatus, quod tamen cum Latine scriptum sit, emendationem ab alio passum videtur. Munere suscepto, et amicos sibi nonnullos comparauit, atque inter

m) Vit. Philosoph. pag. 69.
n) T. VII. Opp. in limine.
o) P. III. p. 211.

p) Conf. T. V. Opp. p. 134. Non tamen omnes morbos se sanare posse fateatur, p. 177. 181. 182.
q) loc. cit. r) Tom. VII. pag. 5.

inter eos Nicolaum Clauserum, praestantis famae medicum ^s; et iuuentem arti salutari inuigilantem magno studio ab ore suo vidit pendentem. Narratque ADAMVS, magna primum cum admiratione et numerosa sectatorum, etiam eorum, qui sapientiae et eruditionis medica in arte eximiae laude celebres fuissent, esse professum. Docebat autem inusitato, isto quidem tempore, modo, lingua vernacula, ita tamen, ut Latina nonnulla immisceret, ut ex eius scriptis quoque passim disci potest. Parum enim Latine doctus erat, fuitque eius oratio more illius aetatis, qua pauci adhuc vivebant Erasmi et Rhenani, barbara et squalore infecta. Et licet ex libro *de Morbis ex Tartaro*, quem Latino sermone dictavit ^s, constet, non prorsus ignarum eius linguae fuisse, et interdum in ea quoque docuisse, verisimile tamen est, ea quae Latine conceperat, a famulo, Oporino, fuisse emendata. Nec magnopere mirandum, Paracelsum ab his humanitatis ornamentis valde imparatum fuisse, eos enim vitae annos, quibus ista lingua disci solet, itineribus consumserat; multa quoque tradebat noua, et partim veteribus ignota, partim studiose barbaris nominibus ab eo celata, quae Latii nitorem omnia respuebant ^l. Ipse magis ad chemicæ artis peritiam, et curationum felicitatem, quam ad theoriam medicam respiciebat, licet postea eam quoque attigerit. Hinc factum, ut arcana nonnulla medicamina artis chemicæ opera detecta in vsu adhiberet, quibus stupenda sanandi specimina praestitisse, eius cultores volunt. Inter ea Laudanum est, quo non celebrius in schola Paracelsi φάρμακον est, quo eum desperatissimos morbos paucarum horarum interuallo expulisse adductis exemplis, quorum nonnulla collegit ADAMVS, eius sectatores comprobant ^r. Sed et aliud vniuersale medicamentum aegris exhibuit, Azoth ab eo dictum, quem esse lapidem philosophorum medicinalem iactare solebat. Vnde inter scripta eius quoque vnum occurrit, cui nomen *Azoth seu de ligno et linea vitae* inscripsit ^u: Paracelsi discipuli autem magnifice de hoc mysterio sentiunt, eumque lapidem philosophicum medicinalem in

N n n n 3

veram

s) Vid. Dedic. tr. de Gradibus et compositionibus receptorum et naturalium, T. VII. Opp.

l) T. III. Opp. p. 207.

ff) Vid. ADAMI l. c. REIMM. l. c. p. 583. not. 3. conf. T. II. Opp. p. 108.

t) Laudanum Paracelsi quid sit, valde olim disputatum est, coniecerunt tamen nonnulli, esse opium, quam tamen opinionem falsam esse ait ADAMVS l. c. p. 33. Verum compertum postea est, recte illos coniecisse. Ex OSWALDI CROZ-
ZII, (quo vix doctiorem affectam Paracelsus habuit,) Basilica Chymica enim p. 173 seq. patet, parari hoc famosissimum φάρμακον ex Opio Thebaico, succo hyoscyami, speciebus diambrae et diamoschi, mumia trasmarina, sale perlarum et coralliorum, liquore succini albi, osse de corde cerui, lapide Bezoardico, unicornu animali et genuino auro potabili, vel in eius defectu, oleis nonnullis aromaticis. Ex qua laudatissimi

medicaminis descriptione constat, praeter confortantia et bezoardica, opium et hyoscyami succum propter virtutem sedatiuam primum vsu praestare. Cum autem ob sulphur narcoticum et naturae inimicissimum valde periculosum sit, defoecandum et purificandum esse vtrumque succum seruo monent. Quod vtrum sufficiat, ut hos miraculosos effectus, quos Paracelsus praestitisse dicitur efficiat, nostrum non est discipere. Sed conferendi sunt viri summi, qui de Opio commentati sunt. Vnde vero Laudani nomen Paracelsus desumerit, vtrum a laudando, quod satis laudari nequeat, an a Ladano, vnguento Arabum veterum, de quo vid. ESCHENBACH. de Vnguent. gent. c. i. Disp. Acad. p. 376. THEVENOT. Itinerar. P. I. p. 142. dici non potest. Mire enim in eiusmodi excogitandis nominibus ingenio indulgit Paracelsus.

u) Tom. X. Opp.

veram tincturam corporis humani gratia diuina in his vltimis temporibus nobis donatum esse contendunt: id quod peculiari tractatu demonstrare conatus est ELIAS IOANNES HESSLINGIUS *. Quae autem miracula illius medicaminis ope effecerit, hoc loco enarrare nimis longum est †, quae an vera sint, Lectori ad singulas circumstantias attento iudicandum relinquimus.

*Paracelsi-
ta vaga et
obitus.*

§. VI. Exoptatissimum Basileae nidum inuenerat Paracelsus, locumque opportunum artis singularis specimina non sine magna laude et lucro edendi. Verum cum ferre medicos ceteros non posset, et acerbe in eos inueheretur, atque inscitiam, defidiam, et quaecumque probra occurrerant, illis obiiceret, nec vlli homini, etiam magno et meritis illustri parceret †, omnes fere reipublicae illius literariae ciues in se armauit, qui vt par pari referrent, magna contentione Theophrastum aggressi sunt ‡. Id quod vehementer viri acris et iniuriae impatientis animum vulnerauit, qui, quo magis alios velut stupidos et ignauos prae se despiciebat, eo minus se ab illis contemni ferre potuit. Maxime tamen mordebat eum, quod lucrum tantum, quantum curationum suarum felicitas promittere videbatur, ex arte sua non caperet, essentque ingrati multi, qui cum paucorum medicaminum vsu, intra dies haud ita multos se sanitati restitutos cernerent, magnam ei ob breuem operam praestitam mercedem se non debere censerent. Quod cum virum ambitione elatum et magnifice de se sentientem mire exacerbasset, tandem occasionem suppeditauit, amplissimum quo apud Basileenses fungebatur, munus deferendi. Rem ita † enarrat ADAMVS: „Erat Basileae, quidam canonicus nobilis Cornelius a Lichtenfels deploratae valetudinis. Eum Theophrastus, pactus † pretium centum florenorum, quos vltro offerens numeraturum se canonicus pollicebatur, tribus pilulis Laudani sui, medicamenti genere, quo † in extrema tantum necessitate utebatur, salua subacti, feliciter restituit. † Canonicus tam breui spatio, et quidem re, vt videbatur, exili sanatus, † pactis stare noluit. In ius igitur Theophrastus ambulat, vbi cum solita † et a magistratu ordinata solutio decerneretur, Theophrastus tam vile † pretium suae arti statui aegre ferens, importunius in praetorem est inue- † ctus, ita vt laesi magistratus poena metueretur. A quibusdam igitur † magnae auctoritatis viris, qui honori ipsius studebant, monitus The- † ophrastus, vt se subduceret, in Alsatiam descendit, relictis Ioanni Opo- † rino, quo quasi promo-condo utebatur, vasis chymicis“. In Alsatiam cum se subduxisset, Oporinum illuc aduocauit †, quo ministro in parandis medi-

x) Edidit hic pastor ecclesiae Vracensis in agro Wirtembergico Theophrastum rediuuium, i. e. vsu practicum Azothi, Francof. 1660. 4. vbi miracula huius medicaminis ope praestita mirifice extollit.

y) Vide quae narrantur in dem gelehrten Critico P. III. p. 1002 seq.

z) Exempla passim in eius libris inueniuntur, vid. T. V. Opp. p. 133 seq.

a) Valde de his iniuriis conqueritur l. c.

b) Conferenda cum his vita Oporini breuiter ab ADAMO in Vitis Philos. p. 243, conscripta, prolixius ab ANDR. IOACISCO enarrata, quam Vitis Selectis inseruit CHRIST. GRYPHIUS, p. 615 seqq. Hoc ammannensi utebatur, et discipulo fidissimo, conf. WURSTEISEN Chron. Basileens. L. VII. c. 19. p. 1527.

medicamentis arcanis carere non poterat. Ibi medicinam faciendo cum haud paucos satis feliciter sanasset, magnam apud nobiles et alios homines opibus conspicuos opinionem famamque consecutus est, et haud parum nummorum corrasit. Verum ut fieri solet, vita dissoluta mores, quod infra probabimus, corruptit. Ex Alfatia, in qua biennium fere, inter nobiles aliosque opibus et facultatibus conspicuos commoratus est ^c, in Heluetiam abiisse, et per illius regionis tractus vagabundum discurrisse, inde constat, quod eo tempore nonnullos Heluetiorum theologos, maxime Henricum Bullingerum, conuenerit. Quibus autem terrarum locis ab anno MDXXX ad annum MDXLI commoratus sit, dicere non possumus, et dubitandum non est, quin animi mutabilis et morae vno in loco impatientis impulsu passim discurrerit. Ex quibusdam subscriptionibus librorum intelligitur, diu eum in Moravia atque Carinthia confedisse; quemadmodum ex variis scriptorum eius locis constat, eum in Austria, Bavaria, et Suevia fuisse, et medicinae faciendae causa ad Angelopolitanos, Landsbergenfes, aliosque inuitatum fuisse. Quam vitam vagam non negat ipse, sed excusat, causando ^d, indolem animi sui et officium medicum eam requirere, quem deceat in omni terra naturae librum euoluere. Tametsi autem exercendae arti salutari praecipue industriam suam isto tempore tribuit, ita, ubi poterat, peculiarem, quam sibi confinxerat, doctrinam disseminare conatus est ^e, conquerentibus multis, clanculum eum et in angulo doctoris munus affectare, et nouam quam commentus erat, theologiam tradere. Tandem anno MDXLI Iuuuui confedit ^f, cum archi-episcopus ei praeclare faueret. Quo loco et itinerum et vitae metam posuit, in Xenodochio S. Sebastiani, quod Salisburgi est, viuis ereptus, et in eo coemeterio sepultus. Quo loco epitaphium hoc ei positum hodie legitur ^g: *Conditur hic Philippus Theophrastus, insignis medicinae doctor, qui dira illa vulnera lepram, podagram, hydropisim, aliaque insanabilia corporis contagia mirifica arte sustulit: ac bona sua in pauperes distribuenda collocandaque erogauit. Anno MDXLI, die XXIV Septembris vitam cum morte commutauit. Laus Deo, pax viuis, requies aeterna sepultis.*

§. VII. Diuersissimis virorum doctissimorum iudiciis iactata est Theophrasti fama. Qui enim ab his in coelum extollitur, et inter naturae miracula numeratur; ab illis adeo deprimitur, ut nec vita nec doctrina mereatur inter doctos probosque viros referri. Et fatendum omnino est, superba esse elogia laudesque prorsus inuidendas, quas in Paracelsum illi cumulant, qui vel partibus eius adhaeserunt, vel doctrinam eius probant. Quas hoc loco coaceruare ideo minus opus est, quoniam vbique

*Laudes
Theophrasti.*

c) Oporinus Ep. ad Wierum de Moribus praeceptoris.

d) Opp. T. V. p. 320. Clericus l. c. p. 795.

e) Conf. Colberg. l. c. p. 180.

f) Opp. T. V. p. 107. 109.

g) Additum est eius Operibus, vnde plerique

repetunt, qui de Theophrasto agunt. Scriptum esse a monacho vel sacrificulo quodam parumque ponderis habere iudicat Clericus Hist. medic. 802. Ex hoc Epitaphio liquet, errare eos, qui 48. annos natum obiisse dicunt, Reusnerus, Bailletus, Mollerus conf. Reimm. l. c. p. 551.

fere apud scriptores seculi XVI occurrunt, et haud indiligentem in eo operam posuerunt THOMAS POPE BLOVNTIVS^g, EHREGOTT DANIEL COLBERGIVS, GOD. ^hARNOLDVSⁱ, IOAN. FABR. ^k, aliique qui res literarias, medicas, ecclesiasticas seculi XVI attigerunt, quos adire illos oportet, qui plenis cyathis haurire cupiunt. Nos ad fidem dictis faciendam vno alteroque contenti, patientia Lectoris non abutemur. Primo vero loco inter elogia Theophrasti Paracelsi illud ponimus, quod imagini eius plerisque operum tomis praefixae adiectum legitur, in quo dicitur *Philosophus paradoxus, mysteriarcha, artium magister, medicinarum professor, Musarum mechanicarum Trismegistus Germanus*. Adduntur singulis tomis more illius temporis carmina varia laudum Theophrasti plena, quae tam eo loco euolui, quam heic legi, malumus. Singulare autem elogii genus est, quod a sectatoribus nonnullis Lutheri partes sequentibus alter Lutherus appellatus est, eo quod arti salutari illud praestitisset, quod Lutherus doctrinae ecclesiae praestiterat. Ipse vero Paracelsus parum aequo hanc comparisonem tulit animo. Licet enim de Luthero pronunciauerit, neminem eum inuidia odioque prosequi, nisi cui culinam perdidit, quique fanaticus sit^l: abhorruit tamen a communione Lutheri^m, eo quod non obstante peculiari, quod sibi finxerat theologiae systemate, ab ecclesia Romana secessum non fecisset, maxime vero quod crederet, insipidos esse reformatores ecclesiae, seque eos prudentia et rerum cognitione longe superare, et si idem saxum voluere voluisset, longe felicius in eo stadio cursurum fuisse. Indignabatur etiam, quod, qui ferre eum non poterant, et transuersis oculis intuebantur, ista appellatione apud hostes Lutheri inuidiam illi conflare videbantur. Sane impotenter „satis ob hanc comparisonem ita stomachatur“: „Putatisne, me solum esse Lutherum? qui praeter Christiani hominis officia, munera gero supra Apostolum exsurgentia, nempe medicinae, philosophiae, astronomiae, alchymiae? et ita me in Lutheri conditionem detruditis? Ego sane et illi et vobis ea proponam, ad quae frustra responderitis. Probe noztis, mihi non esse rem cum Luthero? ille sibi causam suam agat, mihi ne corrigias quidem calceorum soluet. Cur itaque istis me oneratis? Nempe, quia speratis cum Luthero Theophrastum quoque rogo esse addicendum“. Verum quod inuidiae declinandae causa in vita ferre Theophrastus noluit, post mortem affectae nonnulli inter maximas eius laudes retulerunt, quo iure, quae iniuria? hoc loco dispicere non licet. Nihil vero famam Paracelsi magis ad astra extulit, quam constans, sectatorum eius traditio, fuisse eum lapide *χρυσοποιῶν* potitum, cum vigesimum octauum aetatis annum egisset, eiusque beneficio pro lubitu metalla mutauisse^o.

Cuius

g) Cenf. Cel. Auf. p. 598. h) l. c. p. 179.
 i) Hist. eccles. et Haer. P. II. p. 309.
 k) Hist. Biblioth. suae T. V. p. 33.
 l) Opp. T. V. p. 184.
 m) Paracelsum Heluetiorum doctrinam secutum fuisse, cum inter eos viueret, tum ex mu-

nere Basileensi, tum ex testimonio Bullingeri, conquerentis, nunquam se eum sacris publicis intantum vidisse, colligit CLERICVS l. c. verum eum nullam prorsus externae professionis notam curamque prae se tulisse, rectius inde concludimus. n) T. V. Opp. p. 165. o) l. c.

Cuius rei exempla aliquot adducunt, qui rebus eius fauent, et ad testimonia fide digna prouocant. Inter quae Oporini eminent, qui narrat: *Pecuniae adeo prodigum profusorem fuisse, ut ea saepe destitutus ne obolus quidem superesset, crastino statim mane rursus crumenam bene instructam se habere ostendisse, ita ut non raro admiratus fuerit, unde ei fuisset suppeditata.* Haec enim aliter fieri non potuisse, nisi istius artis beneficio, eius sectatores colligunt. Clarius pro Theophrasto militat epistola Francisci cuiusdam, quam Germanice suae *Geographiae* MICHAEL NEANDER adiecit, Latinam *Defensionem alchemiae transmutatoriae* inseruit ANDREAS LIBAVIVS ^p. Ille Franciscus enim testimonio suo affirmavit, vidisse se Paracelsum Basileae prope libram integram argenti viui in aurum commutasse. Similem narrationem exhibet auctor *Vitae Io. Bapt. Morini*, a TEISSIERIO ^q adductam, Neofelii apud Hungaros Theophrastum cuprum in aurum transmutauisse, et notissima ibi fama constare, cum ad Transylvanos abitum pararet, hospiti aurifabro debitum isto auro soluisse, huncque rei memoriam picta in pariete domus suae imagine Theophrasti conseruauisse. Et similia quoque alia afferuntur, ex quibus, qui ista probant, concludunt, reuera istam artem *χημικοποιητικὴν* Paracelsum exercuisse, quale est, quod singulis mensibus nouam vestem sibi confici curauerit, veteri proximo cuius donata, etc. Quae omnia ita quidem eludit CONRINGIVS ^r, ut deceptum esse istum Franciscum, dicat, contendat autem, potuisse ab alio eiusmodi puluerem *χημικοποιόν* habuisse Theophrastum, forsitan genio aliquo nonnunquam eum suppeditante. Quod vtrum vim testimoniorum frangere satis valeat, aliis expendendum relinquimus. Non diffitemur tamen, veritatem rei nondum istis exemplis et testimoniis probari, cum sola traditione vnus hominis, qui et falli potuit et fallere, nitantur, nec iis requisitis gaudeant, quae ad fidem certam, vel verisimilitudinem, necessaria sunt, praecipue cum haud vna ratione suspicandum sit, Theophrastum, in vendendis fumis et proiciendis iactantiae bullis mire foecundum, hisce artibus gloriatum fuisse, ut de se opinionem hominis admirandi augetet: quid enim de transmutatione metallorum senserit, in libris suis, maxime de *Tinctura physicorum* ^s prodidit, ex quo patet, quam gloriose de his thesauris suis dicere consueuerit. Meliori forte iure inter chemicarum artis principes referatur, quam ei laudem ne aduersarii quidem denegant, sectatores autem, stupenda curationum exempla medicamentorum chemicorum opera ostendisse, vno ore clamitant, et desperatos atque incurabiles morbos sustulisse affirmant: maxime tincturam quandam vniuersalem ei tribuunt. Imo illi potissimum acceptum referendum esse contendunt, quod medentium multitu-

p) L. II, p. 153.

q) Elog. T. III. p. 139.

Hist. philos. Tom. IV.

r) l. c. p. 357. conf. BVDDEVS Diff. an alchymistae in republica sint tolerandi? §. 17.

s) T. VI. Opp. p. 364.

multitudo infinito aegrorum damno hactenus infaniens nugari desierit. Id quod ipse Theophrastus ambitiose multoties iactauit *f*, et cum munus professoris apud Basileenses auspicaretur, similia ostentando inuidiam multorum meruit: neque male ideo mulctatus ab ea iactantia destitit, indignatus aduersariis suis, quod eos sapere docuerit. Singularem quoque laudem spirat, quod sectatores eius valde extollunt *ff*, signaturas rerum naturalium, de quibus peculiarem libellum conscripsit *g*, eum ita inspexisse, siue humanae sint, siue archeum respiciant, siue astrales dicantur, ut ex iis primo intuitu de viribus rerum naturalium earumque essentis accurate certeque iudicare potuerit. Quae omnia ita artis salutaris et mysteriorum naturalium peritum nobis Theophrastum sistunt, ut par alter in mundo inuentus haud sit. His castitatem morum ab omni impuritate illibatam, liberalitatem, facilitatem et inferuendi promptitudinem nonnulli addunt, ut animo quoque commendetur, qui ingenio existeret maximus.

*Reprehensio-
nes Paracelsi.*

§. VIII. Summas esse has laudes et encomia immortalitate digna omnino fatendum est. Verum non reticendum quoque, haud pauciora habere eius aduersarios, quae in eo vituperent. Parum eos mouent adducta exempla curationum mirificarum, quarum fidem valde eleuant, contententes, testes eos produci, qui vel ab eo decepti sint, vel ob commoda sua atque emolumentum, ex iactata arte Paracelsica hauriendum Graeca fide talia confinxerint. Cuius rei fidem ut faciant, ad tristes euentus earum curationum prouocant, quibus Paracelsus admirationem sui temporis meruit *h*. Talia enim pharmaca aegris propinasse, aiunt, quibus tandem subitanea et inopinata mors illis accelerata fuerit. Multus in eo argumento demonstrando est THOMAS ERASTVS *i*, qui licet per biennium in Theophrasti disciplina fuisset, integro tamen libro has eius imposturas detegere, orbemque medicum ab hac contumelia vindicare aggressus est. Testatus quoque est Ioannes Crato in *Epistola ad Zwingerum*, Paracelsum in Bohemiam vocatum leuiter aegrotantes suis medicaminibus ita corrupisse, ut epilepsia, coecitate, paralyfi postea enecarentur: in aula Caesarea autem, ubi cum Iudaeis ex vilissimis hominibus ei semper negotium fuerit, ita fidem decoxisse, ut eum imperator mendacissimum et impudentissimum impostorem, qui cum doctis hominibus nunquam conuersari voluerit, nominauerit. Alia ab Erasto ex epistolis celeberrimorum medicorum adducta praeterimus. Ex his vero non sine verisimilitudine colligunt, Theophrastum inter agyrtas magis et circumforaneos

f) Vid. Opp. T. V. p. 134. add. ADAMVS l. c. p. 34.

ff) Vid. ADAM. l. c.

g) Est is inter Libros nouem de rerum natura nonus, T. VI. opp. p. 329. Tres signaturas has eo loco ponit, vnam hominis, secundam archei, tertiam spiritus astralis, hancque in chiromantia et physiognomia quaerit. Felicius in signaturis rerum mineralium versatur, eas enim accurate

nouerat. Hinc tincturam rubram et albam p. 353. laudat, in quam astra solis et lunae se conclusisse gloriatur. De arcano eius steganographico ex sanguine humano confecto, vide MORHOVIUM Polyhist. T. I. L. I. c. II. §. 15. p. 100.

u) Vid. TEISSIER l. c. p. 138. et quos laudat.

x) l. c. cum sequitur CONRINGIVS l. c.

neos artibus illicitis, mendaciis, et audacissimo medendi genere, aucupium quaerentes, quam inter medicos et philosophos esse referendum, hancque viri mali notam in tota vita probasse. Id quod ipsi Theophrasto obiectum esse ex *Apologia*, quam de *vita sua erratica* y scripsit, constat; in qua recte se agere contendit, quod vagabundus per varias terras oberret, cum et naturam suam ista vita deceat, et hoc pacto ea didicerit, quibus virum se praestare possit: non enim quemquam euadere posse cosmographum, astronomum, philosophum, nisi multas regiones peragrando coeli distributionem, firmamenti inclinationem, terrae thesauros et affectiones et similia didicerit. Quod quam ficulneum sit et ineptum, Lector nobis non monentibus intelligit. Augent haec opprobria, quibus Paracelsi famam onerant aduersarii, eum ex eruditorum albo delendo, et doctrinam omnem illi denegando, adeo ut ne Graece quidem vel Latine quicquam nosset, nec auderet in praesentia virorum doctorum verbum vllum Latinum edere. Id quod non negat HELMONTIVS z, doletque eum iusto nimis computationibus indulgentem coepisse spernere cathedram, immo Latinitatem, vnde poene exciderit ratus, veritatem duntaxat Germanice loqui debere: indeque licet ingenio raro natum tamen dono Azoth, quam indagatione theoriae feliciorum fuisse. Auget hanc obiectam ignorantiam Germanicae linguae, quae tamen illi vernacula fuit, inscitia, quam in scriptis suis ita prodidit, ut manu aliena emendari opus haberent. Nec hos valde mouent illa, quae de inuentionibus Theophrasti magnifice iactantur ab eius asseclis. Pauca enim illa, quae bonae frugis sint, aliis surripuisse contendunt, et turpissimi eum plagii accusant. Quam dicam viuo Paracelso scriptam esse, ipse fassus est a, acerbe de hac contumelia conquestus, et aduersarios prouocans, ut vel vnam inuentionum suarum demonstrarent medico vel philosopho alicui surreptam. Qui tamen facili negotio eorum catalogum contexuerunt, quorum vitulo ingratus arauerit, in quo Ioannis Isaaci Hollandi, Arnoldi de Villa noua, Raymundi Lullii, Ioannis de Rupefcissa, Ioannis Trithemii, Basili Valentini aliorumque, etiam anonymorum b, comparent nomina. Quamuis autem a plagii crimine ita se liberaret, ut se nihil legere, omnia vero ex ingenio deprompta dictare affirmaret, obiecerunt tamen eius obtrectatores, pleraque obscurum chaos esse, barbara nomina, et abyssi tenebras, non lectoribus modo lucem nullam accedentes, sed et fatis prodentes, ex confuso et ordine atque claritate vacuo cerebro omnia promanasse. Neque leuioris ponderis sunt vitia animi, quae in Paracelso reprehenduntur. Inter quae primo loco eminent intolerabilis et stulta arrogantia, omnes etiam eruditissimos et meritissimos viros infra se despiciens, et inaudito fastu, atque rustica

O o o o 2 plane

y) T. II. Opp. p. 173.

z) l. c. CONRING. l. c. p. 353.

a) T. V. Opp. p. 133.

b) Conf. quae ipse scripsit in Praef. Chirurgiae magnae. Add. SENNERTVS de Chymicorum

eum Aristotelicis et Galenicis consensu atque dissensu p. 93. THOMASIVS de Plagio f. 514. p. 229. 230. CRENIVS de Furibus librorum p. 118. aliique. Ipse tamen ad libros nonnunquam prouocauit, conf. REIMANN. l. c. p. 555. not. f.

plane iactantia et dicacitate se aliis praeferens. Cuius si quis luculentum exemplum legerè cupiat, licet omnes fere paginae hanc ferocientis animi intemperiem prodant, illi *Praefatio* libri legenda est, quem *Paragranum* ^c inscripsit, qua nihil potuit scribi vel arrogantius, vel sordidius. Mirum itaque non est, implacabile odium erga veteres Theophrastum fuisse testatum, quos ideo contempsisse aiunt, qui eum culpant, quod eos legere et intelligere satis haud posset. Grauiora sunt *εγκλήματα*, quae a vita eius desumunt, quam omni pietate et reuerentia Dei vacuum fuisse haud contemnendis rationibus probant, et quam negligens fuerit cultus publici, quamque procul a religione abfuerit, multis exemplis docent ^d. Quo pertinet, quod a MELCH. ADAMO ^e narratur, cum Basileae doceret, de incantationibus quoque et exorcismis morborum magicis agere coepisse: eam rem aegre ferentibus viris doctis atque piis in verba prorupisse: *Flectere si nequeo superos, Acheronta mouebo* ^f. Neque mirum parcum pietatis cultorem visum esse, qui totos dies noctesque ita crapulae deditus erat, vt raro sobrius videretur, si vera sunt, quae de eo Oporinus narrat, assiduus eius eo tempore, quo in Alsatia apud nobiles et rusticos oberrauit, comes et minister. Ille enim in *Epistola ad Ioannem Wierum et Reinerum Solenandrum de vita et moribus magistri sui* haec scribit: „Adeo erat totis diebus et noctibus, dum ego ipsi familiariter per biennium fere conuixi, ebrietati et crapulae deditus, vt vix vnā atque alteram horam sobrium eum reperire licuerit: maxime postquam Basilea discedens, in Alsatia inter nobiles rusticos, et rusticos nobiles, velut alter Aesculapius omnibus admirationi fuit. Atque interea tum, cum maxime esset ebrius, domum reuersus dictare mihi aliquid suae philosophiae solebat.“ Et paulo post: „Noctu toto quo ipsi conuixi tempore, nunquam se exiit, plerumque enim non nisi ebrius ad extremam noctem ibat cubitum, atque ita vt erat indutus adiuncto sibi gladio, quem carnificis cuiusdam fuisse iactitabat, in stratum se coniciebat, ac saepe media nocte surgens per cubiculum nudo gladio ita insaniebat, ita crebris ictibus et pauimentum et parietes impetebat, vt ego non semel caput amputatum iri metuerem.“ Hoc autem spiritu ebrius dictante cum philosophia eius genita sit, quid de illa dicendum iudicandumque sit, omnibus constare aduersarii eius clamant. Huic alios testes iungit CONRINGIVS ^{ff}, qui hanc vitae dissolutae turpitudinem *αυτόπτου* testati sunt, qui tamen de eo tempore tantum intelligi debent, quo Basilea se subduxit, nam ad vigesimum nonum aetatis annum vixit abstemius. His, quae in Theophrastum cumulantur opprobriis commoti viri docti eum inter Numinis hostes referunt, eumque vel plane Deum negasse, vel cultum tamen ei et religionem denegasse censent, eaque exemplis

e) Opp. T. II. p. 10.

d) ERASTVS, CONRINGIVS II. cc. Ille ad Bullingerum prouocat, testanrem, sordidum fuisse per omnia et spurcum, raro aut nunquam

ingressum coetus sacros, visum esse Deum et res diuinas leuiter curare.

e) loc. cit.

f) *Hilff Gott nicht, so helfe der Teufel.*

ff) l. c. p. 346.

exemplis probant, quae si vera sunt, impudentissimi oris et impii prorsus animi hominem Paracelsum fuisse euincunt *s*. Neque hoc de moribus tantum impiis, quos expressit, iudicatum est, sed visus quoque est HENRICO MORO *b* systematis, quod sibi construxit, scopo ad deismum et enthusiasum lectores ducere. Ex altera vero parte graue illi crimen magiae obiiciunt, qui eum carpunt, eo quod tum perditissimam disciplinam in scriptis suis defenderit, et media magica commendauerit *i*, tum cum infernali genio commercium detestabile aluerit, et quoties ebrius esset, eo vrgente et instigante pessima dogmata in chartam conicienda dictauerit, et post multos conflictus tandem mercedem infelicissimam ab eo reportauerit. Theologi vero quot et quanta in eo desiderauerint, vt hic prolixè dicamus, nec pagina sufficit, nec instituti nostri leges patiuntur, in annalibus ecclesiasticis autem pluribus enarrandum est *k*. Paucis eo cuncta redeunt, quae graui querela in illo reprehenderunt viri docti et pii, fanaticum eius ingenium ad subuertenda illum sacrae doctrinae capita totumque theologiae aedificium corrupendum compulisse, ita vt rationem et reuelationem confunderet, dogmata fundamentalia conuelleret, et innumera damna ciuitati Christianae inferret: nihil esse sanum, nihil, quod non ipsam doctrinae diuinae indolem laedat, et quae his sunt similia.

§. IX. Grauiissima haec licet sint, et non sine verisimilitudine, et *Excusatio Paracelsi.* fine testibus obiecta, habent tamen, qui Theophrasto patrocinantur, quod ad has obtrectiones respondeant: qui vt audiantur, aequitas postulat *l*. Hi ad testes omni exceptione maiores et fide dignissimos prouocant, ad regum principumque testimonia, ad honores et praemia aularum, et quae alia fuerint publica, licet inuisa aduersariis suis testimonia, quibus certissime constet, inaudita eum curationum exempla edidisse. Ipse *m* omnium terrarum medicos, librosque testes prouocat, qui ea praestare nequiverint, quae eum se praestitisse, principum testimonia et laudes illos conuicerint, adeo in rabiem actos, vt ea diaboli auxilio effecisse calumniari auderent. Inscitiam vero illi obiici ob linguae Graecae et Latinae ignorantiam non posse monent, cum arti chemicae, et medicaminibus generosioribus intentus, et naturae arcanis discendis occupatus, veteres Graecos et Latinos, inutilem ad hoc opus sarcinam, contemnere debuerit, sicque has linguas tandem dedidicerit: et gloriosum esse Theophrasto, quod suo ingenio illa debeat, quae in omnibus veterum libris frustra quaeruntur. Vernaculae autem inconditam rationem ex patriae et temporis illius indole facile excusari posse putant. Obscurum porro et vix intelligibilem docendi scribendique modum eo minus culpandum esse contendunt, quo minus

O o o o 3 obscuro

g) Vid. quos neminant ARNOLDVS l. c. p. 311. COLBERG. l. c. p. 183. REIMMANN. Hist. theismi Sect. III. c. 10. §. 5. p. 499. seqq.

h) De Enthusiasmo §. 45. seq. Opp. philos. T. II. p. 209.

i) Loca collegit CLERICVS Hist. medic. p. 794. qui videndus.

k) Conf. quos laudat COLBERG l. c. OLEARIVS Synops. Controu. P. V.

l) Ipsius Paracelsi Apologia extat T. II. Opp. ad Status Carinthiae.

m) T. V. Opp. p. 134.

obscuritatis causam in Theophrasto haerere putant, sed in lectore mysteriorum chemicorum imperito; nec passam esse rerum nouitatem ante inauditam, ut veteribus cuncta designaret vocabulis, nec decuisse artis praestantissimae nobilitatem, ut nuda vulgaretur, et a quouis prostitui posset. Plagii autem conuinci non posse pertinaciter pugnant, et ut eius specimina ostendantur postulant. Quae autem ambitiose dicta videntur, ita excusant, ut in medicorum acerbissime in artis chemicae culturam satis imperito ore debacchantium iniurias culpam referant, causantes, duro nodo durum quaerendum esse cuneum. Quam excusationem ipse attulitⁿ, et acerbis inuectiuis ita culpa liberauit, ut diceret, *se patria Heluetum, non delicatule educatum, sed agresti more formatum esse, adeoque ea se humana satis, et ciuilia habere, quae aliis in gynaeceis formatis videantur rustica. Nec sibi verborum curam esse, sed rerum, blanditiis autem ineptum se esse, nec didicisse, se ardelionem quemlibet in sinu gestare. Male vero sibi seruos fugitiuos de sua acerbitate conquerentes obiici, quos perfidia domo sua et familia eiecerit* etc. Porro pietati inimicum seruauisse animum iis potissimum locis negant Theophrasti cultores, quibus satis pie et reuerenter de Deo diuinisque rebus locutus est^o, et quae impietatis specimina narrari solent, inter fabulas referunt, quas genuit inuidia aduersariorum, nutriuit credulitas, amplexa est simplicitas, verum a falso distinguere nescia. Nec ebrietatem ei obiici posse credunt, cum hoc vitium toties magno zelo culpauerit, ita vero pietatem commendauerit, ut hanc primarium fundamentum et columnam artis salutaris esse profiteretur^p. Magiae autem suspicionem rident, eamque superstitionem et ignorantiam genuisse affirmant^q. Paracelsum vero cum magiae imaginem in nonnullis scriptis suis referat, id ideo fecisse dicunt, ut ars ab ignorantium contemptu secura lateret. Et hanc ob causam, essentias, tincturas, pulueres suos chemicos spirituum nomine insigniuisse volunt, ut stupidus naso duceret, et ab his adytis arceret.

*Iudicium de
Theophrasto
Paracelso.*

§. X. In tanto scientiarum et opinionum de Theophrasto Paracelso diuortio admodum difficile est, arbitri partes sibi sumere, et iudicium interponere rectum. Nec diffitemur, circumstantias historiae Paracelsi non ita omnes patere, ut quod satis faciat legibus fidei historicae statui queat. Dicemus tamen, ita postulante operis nostri indole et conditione, quid nobis, attente et diligenter inter se comparata narratione illa, quam supra dedimus, videatur verisimiliter de Paracelso tenendum esse, si abiecto partium studio et adhibitis ratiocinandi regulis iudicandum sit. Et hanc quidem Theophrasto Paracelso laudem concedendam esse, quod artis

n) T. II. p. 183. vbi patriae rusticitatem accusat, quam tamen nostrorum temporum elegantiae, etiam apud Heluetios caue imputes.

o) Huc pertinet L. IV. Paragrani, qui agit de requisitis medici.

p) ARNOLD. I. c. et Vol. II. p. 421.

q) Vid. NAUDAENS Apolog. magiae accusat. c. 15. p. m. 280. BORRICHIVS de Chemia c. 6. ARNOLD. I. c. Vol. I. p. 311. Vol. II. p. 420. MORHOF. Pol. T. II. p. 112. BVDDEVS Hist. P. I. p. 265. REIMMANN. I. c. p. 567.

tis chemicae peritissimus fuerit, eamque si non penitus ignotam, certe neglectam, et in forulis bibliothecarum, ubi scripti nonnulli de ea arte libelli nec lecti nec intellecti, conseruati sunt, cum tineis blattisque colluctantem, aut ab empiricorum, vulgique manibus versatam ruditer, protaxerit in lucem, in artis formam redegerit, et nouum therapeuticae genus illi inaedificauerit, ne aduersarii quidem eius pertinaciter negabunt, certe tanta veritatis luce radiat, vt contra solem loqui censendus sit, qui id inficias iuerit. Et profecto elogio debito priuandum non est, quod artem hanc incertis antea coniecturis fluctuantem ad certa principia reuocauerit, et experientia velut clauē vsus in naturae arcana ita penetrauerit, vt quos venae terrae, quos fodinae, quos montium abyssi thesauros contineant, apertum fieret, et qua ratione ad hominis conseruationem adhiberi possent constaret. Neque magnopere haeremus, affirmaturi, singularia prorsus et eo tempore insolita curationum felicissimarum et incredibilium exempla edidisse Paracelsum, ubi illi licuit eiusmodi aegrorum subiecta attingere, quibus medicamina sua chemica applicari tuto potuerunt. Haec enim omnia negare velle, idem esset, ac fidem testimoniorum omnem reiicere, et Pyrrhonismo historico vniuersali frigidam suffundere. Quamuis enim Erasus, Conringius alique, qui in Paracelsum insurrexerunt, negationem illis narrationibus simplicem opposuerint, et omnem fidem eas superare, confictasque videri clamauerint, intelligit tamen Lector artis ratiocinandi peritus, id non sufficere, cum viri testes sint Theophrasto, qui et arti huic partibusque illius dediti haud fuerunt, et extra assentationis suspicionem positi sunt, qualis est Erasmus Roterodamus. Ipse Theophrastus cum publica voce aduersarios prouocaret, viros quoque principes nominauit, quibus a medicis relictis mirabili felicitate sanitatem restituit, quos impune mendaciis excitare et in scenam quasi producere ausus haud esset. Ipsa quoque pharmaca ab eo inuenta et in vsus hodiernos traducta, rem hanc extra dubitationem ponunt, et euidenti testimonio comprobant, plurimum Theophrastum in isto medendi genere modoque valuisse. Id quod viderunt tandem Erasus et Conringius, facti in sanandis vlceribus malignis eius peritiam medicam comparuisse. Verum vt omnes se morbos desperatos sanare posse ipse negauit, ita facile nobis persuaderi patimur, haut raro artem Theophrastum deseruisse, et aggressum quidem multa in haut paucis fuisse destitutum. Quod etsi humanae imbecillitati tribui potest, nec tantae artis medicus est, qui non multoties expertus sit, interdum plus docta valere arte malum, verisimile tamen est, causam quoque in nimiam, quam arti suae et medicaminibus tribuebat, fiduciam esse referendam: qua cum noua *Φάρμακα*, et quidem chemica, nisi dextere et magno iudicio applicentur, magnum damnum aegris conciliantia, audacius adhiberet, multoties euentus parum laetos habuit. Hanc enim eiusmodi medicamentorum, qualia Theophrasto in vsu fuerunt, indolem esse,

vt

vt aut cito auxilium afferant, aut cito iugulent, fatis notum est. In qua coniectura eo magis confirmamur, quia Paracelsus, teste Oporino, qui stupenda sanationum miracula eum edidisse ait, aegrotis diaetam non praescripsit, sed vt erat vinosus; laute cum iis vixit, et totas noctes et illos et se vino ingurgitauit. Quod etsi sibi laudi duxit, gloriatus pleno ventre eos cum sanitate in gratiam rediisse, rerum intelligentes tamen conuincere potest, multos ista licentia morbo succubuisse. Nec forte a veritate multum aberrat nostra coniectura, Theophrastum ad tollenda magis morborum atrocium symptomata, quam ad extirpandam internam mali radicem respexisse, hincque factum esse, vt recidiuos haut raro morbos aegri paterentur, vel subitanea quoque morte corruerent. Quam suspicionem confirmare videtur Oporini narratio: internorum affectuum curationem ita administrauisse Theophrastum, vt nullo in loco vltra anni spatium haerere potuerit; quod ipse dicere solitus sit: anno amplius non posse suas artes in vno loco durare. His accedit, quod ex lectione scriptorum eius constat, fuisse eum audacissimum ostentatorem, non alios modo omnes prae se contemnentem, sed et multa iactantius affirmantem, quorum fidem non probauit. Quod qui negant, eos legere iubemus *Praefationem* libri, cui barbaram *Paragrani* appellationem indidit, quo an ineptius, an thrasone impudenti dignius scribi quicquam possit, merito dubitamus. Et hunc thrasonismum, quo ad consequendam opinionem et auctoritatem apud aegrotos opus esse medico censuit Patinus^{s)}, Paracelso plurimum existimationis peperisse, vt insanabiles morbos quoscunque tollere posse crederetur, nobis est verisimillimum. Excusanda tamen quodammodo Paracelsi iactantia videtur, si cogitauerimus, medicos eius temporis Galenica methodo innutritos et chemicae infensissimos suis in Theophrastum inuectiuis viro natura arroganti et iniuriae impatienti, quique probe noverat, altius se naturae mysteria inspexisse, occasionem dedisse, ita se effe-
rendi, et ad hanc insaniam eum prouocauisse. Porro scribendi genus et dictionem Theophrasti totam insulsam, inficetam, et plane viro docto indignam esse, obscuritate autem ineluctabili laborare, omnes librorum eius paginae loquuntur, et plebem, quacum auctor conuersari solebat, vbi-
que spirant. Ita enim verborum ordinem et loquendi modum inuertit saepe, abrumpit, confundit, vt hariolandum sit, quid sibi velit. Cuius causas partim in educationem et disciplinam Paracelsi, partim in viuendi morem licet coniecere^{f)}. Cum enim eo tempore esset natus et in Heluetia educatus, quo nulla prorsus cura sermonis vigeat, patria magis lacticinio quam Musis vacante, mirum non est, ruditatem hanc cum ipso adoleuisse. Nec eam itinera mitigabant, sed augebant. Cum enim inter tot nationes linguis, moribus, consuetudinibus diuersas adolescens et iuuenis versaretur, et cum fece vulgi conuersari haud dedignaretur, ratus vetulam, balneatorem, agyrtam, Iudaeum similesque fufuris homines interdum ea
expe-

s) Vid. MENKEN. de Charletan. erud. init.

f) Conf. HYSERVS Praef. Tomi I. Opp.

experientia didicisse, quae academiarum doctores ignorant, mores horum hominum atque linguam eum induisse, mirum haud est. Cum autem relicta professione medica inter rusticos vixerit, et vita sequentis temporis circulatoria et vaga fuerit, impossibile fuit, istos naeuos emendari, qui hoc pacto mirum in modum aucti sunt. Accedit, quod Oporino teste supra retulimus, eum plerosque libros suos ebrium dictitasse, quod adeo verum esse lectio eorum comprobatur, ut nonnulli ebrii capitis confusionem spirent: quamuis verisimile sit, amicos eius nonnulla emendauisse. Obscuritatem vero et artis chemicæ conditio, quae a vulgi captu semota verbis communem usum feruantibus exprimi describique non potest, et studium Paracelsi occultandi sua, ne ab indignis in abusum vertatur, excusat. Ita enim ipse in *Dedicatione ad Status Carinthiae* §: *Stilum esse difficilem, itemque nomina, vocabula et ordinem formularum. Non hoc se ob deceptendum lectorem vel affectandam artem fecisse; sed methodum medicam id poscere, addidisse tamen obscurorum illustrationem, sed eam sibi ceruare non inuidiae causa, sed ne agyrtarum malitiae et abusui patefceret.* Et simili quoque ratione noua vocabula defendit; patebitque legentibus, voces barbaras paraganum, iliadum, iliafter, domor, cagastrum, idechtrum, pagoycum, relolleus, cherionius, euefter, ylech, trames, turban, leffas, stannar, perenda, zenda, dualech, azoth, laudanum, et complura alia eum in finem illum confinxisse. Quae adiecto quidem dictionario in fine operum non nemo explicuit, verum ita, ut nouo Oedippo opus habeat. Par ratio est eorum, quorum nomina quidem fatis nota sunt, at noua ex Theophrasti ingenio accessit significatio. Neque tamen iniuriam facere videntur Paracelso illi, qui eam quoque ob causam obscuritatem inuincibilem illum affectasse dicunt, ut ignotorum et peregrinorum maior esset admiratio:

*Omnia enim solidi magis admirantur amantque
Inuersis quae sub verbis latitantia cernant.*

Multa inuenisse Paracelsum, nemo forte negauerit, qui a partis studio alienum habet animum, noua enim haud pauca eius scripta ostendunt, et usus probauit, cum antea non innotuissent: verum, vni ingenio suo eum debere omnia, illis demum persuadebitur, qui, quae ante eum scripta et arcana custodita sequens tempus in apicum protulit, ignorant. Haec enim cum Theophrasti *ἐυρήματα* comparantibus patere, multa eum a scriptoribus se prioribus accepisse, experientia edoctus testatur SENNERTVS: unde a plagii nota eum totum liberare non audemus. Quo concessio, fatendum quoque est, ambitiosam ostentationem eius bonum virum dedecentem non posse excusari, cum suis se circulis continere, et suo pede metiri debuisset. Nihil vero philosophi moribus magis dissimile est in Paracelso, quam conuiciorum acerbissimorum in quoscunque, qui displicuissent iactorum insolentia. Quam tantum abest ut negare vel excusare contendat, ut potius

ff) Opp. T. II. p. 148.

Hist. philos. Tom. IV.

t) loc. cit.

Ppp p

in *Dedicatione ad Status Carinthiae* * affirmet, aequum esse vt pseudo-medicis par pari referatur, asseratque sibi legem Christi de tolerandis proximi iniuriis latam haud esse, quae ad alium scopum referenda sit, sibi vero concessum esse, dona, quae a Deo acceperit, tueri. Quae si cum amarulentis, quas in aduersarios effutiit inuectiuis comparantur, patebit, frustra esse Godofredum Arnoldum, alias in detegendis naeuis et vitiis aliorum lynceum, qui haec negat, et noluisse detestabilem Paracelsi consuetudinem agnoscere, cum ex omni fere parte eum absolueret constituisset. Quae quoque ratio eum commouit, vt inuitis testimoniis minime suspectis ab ebrietatis crimine eum liberaret, caussatus, ab isto eum vitio fuisse dehortatum. Alia enim nobis Oporinus minime suspectus testis refert, alia viri docti, qui cum eo congressi sunt, quod adeo certum visum HELMONTIO *, vt cum laudare Theophrastum constituisset, doleret, quod iusto nimis computationibus fuerit deditus. Feliciori conatu ab atheismi macula liberari potest, si vox ista de aperto Numinis hoste intelligitur. Nam credidisse Paracelsum, esse Deum, eumque colendum statuisse, ex *Paragrano* eius est manifestissimum. Requirit enim in medico sinceram veramque fidem in Deum, quae totum animum et cogitationes atque sensus omnes ita occupat, vt amore et fiducia in eum homo plenus sit. Et hanc fidem atque amorem effecturum, ait, vt veritatis manifestationem Deus illi non inuideat, sed totum opus diuinum tandem pateat, intelligantque omnes, quomodo illa se erga Deum fides habeat. Quae vt ab impietatis crimine Theophrastum liberant, ita produnt eos, qui atheismum ei obiecerunt, aut de practica quadam vitae impietate loqui, aut more illius temporis ob nouam doctrinam eum in hunc censum retulisse. Interim non negamus, periculosa fouisse Paracelsum dogmata, et ad impietatem viam paratura, si ingenium accedat *επερώδιον*, nec magnopere aduersabimur Moro, enthusiasmum ei ob asseriones nonnullas obiicienti. Ea vero nondum sufficiunt, vt in atheorum, hostiumque Diuinitatis album queat referri. Paulo plus attentionis postulat inlimulatum magiae crimen: cuius accusationis fundamenta vel in doctrina eius vel in vita sita sunt. Et quod ad primum quidem attinet, fatendum est, scripsisse Theophrastum librum de magia, quam *Philosophiam sagacem* vocat, qui *Tomum X Operum* constituit. In eo de vnione hominis cum fideribus agit, et ex illa multas oriri scientias statuit, hucque refert magiam, cabbalisticam, necromantiam, astrologiam, chiromantiam, physiognomiam, substantinam, geomantiam, pyromantiam, hydromantiam, medicinam adeptam, philosophiam adeptam, et mathematicam adeptam, quae omnia tanta confusione et obscuritate explicat, vt Lectori sponte subnascatur suspicio, Paracelsum hunc librum ebrium dictitasse, nec intellexisse, quae in chartam referri iusserit. Multa vero inepta, superstitione plena, et vetulis, quam philosophis digniora in eo tractatu offenduntur *v*. Tacemus loca alia, in quibus magiam pro arte occulta et suprema omnium scientiarum venditare non erubuit.

Extat

u) T. II. p. 146.

x) loc. cit.

y) Conf. cum his CLERICVS Hist. medic. p. 795.

Extat etiam in *Appendice decimi Tomi Operum* tractatio, quam more suo obscuro titulo: *Archidoxis magica* insigniuisse dicitur, quae tota curationes magicas per amuleta, figilla et similia explicat. Verum ut de hoc libro ipse editor dubitavit, utrum genuinus Theophrasti foetus sit; ita quae de magia tradidit, recte intelligenda sunt, et ex propriis eius hypothefibus explicanda. Quae si rite considerentur, facile est, Paracelsum a magiae crimine absolueret. Nempe mundi superioris et coelestis concentum, influxum et operationem in inferiorem statuit, et inuisibilem magnam vim esse in visibilia, et coelestium in sublunaria asserit: quod dogma cum plurimis aliis commune habuit. Quodsi admittatur, facillimum fuit, de operationibus spirituum in res inferiores, vel de mutuo influxu virtutum coelestium in corpora elementaria multa ad excitandam apud rei ignaros admirationem garrere, licet a magia, commercioque cum spiritibus malis auctor immunis fuerit. Eodem enim principio nixi, Pomponatius, Petrus Aponensis, Agrippa aliique eiusmodi magiam naturalem commenti sunt. Accedit Theophrasti ingenium paradoxum et peregrinis somniis excogitandis aptissimum, quod philosophiae nomen sua dignitate non constare, credidit, nisi talia traderentur, quae ab hominum fide et vulgi opinione essent remotissima, et admirationem apud rerum ignorantes excitare apta. Hinc de sylphis et gnomis, de salamandris, nymphis aliisque elementorum incolis multa ineptit et mira tradit, quae inaudita sunt, et fidem omnem superant. Et haec quidem ingenium prodere paradoxum, visionibus indulgens, et somniis atque chimaeris Lectorem pascens, minime disitemur, et vel ex hoc vno dogmate constare putamus, quam longe a vera philosophia Paracelsus abfuerit: at magiam tamen non magis demonstrant, quam astrologorum prognostica futurorum praescientiam, sed fructus sunt animi stolidi et vani, iudicii autem corrupti, et imaginationis insanientis furore correpti. Neque inuiti eorum subscribimus sententiae, qui coniciunt Paracelsum *παράδοξοφιλή* inductum talia sibi selegisse, vel ideo ignota, et insolita crepuisse, ut more suo fumos venderet, et aliis persuadendo, plura et maiora humanis se viribus praestare posse, venerationem atque auctoritatem consequeretur. Quae coniectura valde inde augetur, quod Paracelsus hos libros magicam artem prae se ferentes apud amicos, qui his nugis delectabantur, non scripserit ipse, sed illis dictauerit; hoc enim argumento est, voluisse eum istorum curiositatem talibus gerris otiose pascere, seculum enim XVI philosophiae huius occultae, vel ut noster vocat, sagacis amantissimum fuisse, ex iis, quae supra de Pythagoreo-Platonico-Cabbalisticis diximus, est manifestissimum. Vtrum autem per magicas formulas, figuras et signa, tincturas, essentias, spiritus aliaque praeparata chemica designauerit, quod *NAVDAEVS* contendit, in medio relinquimus. Talismanes enim, amuleta et similia principiis Paracelsicis omnino conformia sunt, magiam autem practicam, eo sensu, quo Theophrasto tribui solet, non euincunt, sed thraasonem et

Ppp p 2

impo-

2) Apol. Magiae accusat. loc. cit.

impostorem demonstrant. Quae vero ex vitae eius circumstantiis afferuntur, v. g. quod discipulis, famulisque malos, qui ipsi seruiuerint, spiritus ostendere promiserit, quod noctu cum illis digladius sit, et quae huius generis alia sunt, prius probanda sunt, vtrum vera sint, et ab aduersariis non conficta, aut ad decipiendos discipulos vanissimis verbis a Paracelfo iactata? vel inter rusticos ebrios ad ludendam imperitam plebeculam ab agyrta ostentata? Similes enim nugas circulatorum excogitare solere, nemo est, qui ignoret. Ceterum valde adulterasse Theophrastum doctrinae diuini castimoniam, adeo non inficias imus, vt potius censeamus, valde suae famae consulturum fuisse Paracelfum, si theologorum pulpita non tetigisset. At cum reformatorem agere constituisset, et se plura vidisse crederet, quam viros illos doctos, qui in emendanda ecclesiae doctrina eo tempore desudabant, cum famae suae dispendio noua quoque in doctrina Christiana dare ausus est. Quae res adeo infeliciter ei cessit, cum iis omnibus destitueretur, quae ad verum rectumque interpretem diuinorum dogmatum requiruntur, vt inde grauissimum consequeretur odium, et inuisus illis quoque redderetur, qui alias chemicae artis peritiam in eo admirabantur. Quae omnia satis prolixè deducta iam designant, quo loco inter philosophos Theophrastus sit habendus.

*Scripta
Theophrasti.*

§. XI. Multa scripsit, vel potiore partem noctu amanuensi dictauit Paracelfus, et quidem, si fides Oporino, haud raro ebrius, ex quo constat, ornatum et elaborationem eius scriptis deesse, nec vbiq; inter se conspirare. Ea vero non edidit ipse Paracelfus, maiorem forte diligentiam in id collaturus, vt emaculate prodirent. Diligentiam autem in tam vago vitae genere merito miramur: Si enim VALENTINO ANTRAPASSO SILORANO credendum ^a, libros philosophicos CCXXXV, medicos LIII conscripsit, vt theologicos fileamus. Plerique autem adhuc in forulis curiosorum latent; quamquam enim viuus adhuc edere nonnullos constituerat, aduersariorum artibus tamen impeditus est, vt ipse conqueritur ^b. Id quod eum commouit, vt carceribus infc. includeret, ex quibus tamen eo infcio famulorum prodicione nonnulli rapti sunt ^c, qui vbi inuenti sint, editor in fronte indicauit. Et ex his foetuum Paracelficorum reliquiis IOANNES HVSERVS, electori Colonienfi a consiliis et tuenda valetudine, quotquot reperire potuit, vno fasce comprehensa XI. Voluminibus anno cfo lxxv, Basileae edidit ^d. Ex cuius collectionis dedicatione ab editore ad Ernestum electorem patet, multos habuisse disciplinam Paracelficam admiratores et sectatores, et complures viros doctos, immo principes quoque scriptis Theophrasti fauisse,

a) In Prologo ad Tract. de Morbis ex tartaro T. IV. Opp. p. 10.

b) T. II. p. 147.

c) VAL. ANTIPRASSYS SILORANVS l. c. p. II.

d) Titulus editionis rarissimae est: Bücher und Schrifften des edlen, hochgelehrten und bewehrten Philosophi und Medici Philippi Theophrasti Bom-

bast von Hohenheim, iest aufs neue mit den Originalten und Theophrasti eigener Handschrift, so viel deyen zu bekommen gewesen, aufs treulichst und fleißigst an Tag gegeben durch Ioannem Huserum Brisgoum, Churfürstl. Cölnischen Rath und Medicum, Basel, gedruckt durch Conrad Waldkirch, 1589. 4.

fauisse, illisque plurimum tribuisse. Praeter electorem enim, comitem Palatinum Rheni Philippum Ludouicum, Status Carinthiae, et inter medicos D. Ioannem Scultetum Montanum physicum Hirschbergensem, D. Io. Homeium Secundum physicum ducatus Stiriae, D. Eliam Roeslinum physicum Hagenoënses, D. Lucam Bathodium archiatrum Palatinum, D. Ioannem Hillerum archiatrum Brandenburgicum Onolsbacensem, D. Melchiorum Wielum, physicum Soloduranum, M. Barth. Scultetum, mathematicum et senatorem Gorlicensem, Franciscum Kretschmayerum medicum Saganensem, Laurentium Dehnum ciuem Augustanum, et Hartmannum Ammanum patricium Bernensem secum, auctor ait, communicasse scripta Theophrasti, et ita aptum reddidisse, vt reiectis corruptis et adulteratis atque suppositis editionibus, veros eius labores inter se collatos edere posset. Ex qua editoris narratione recte colligitur, incertum esse, vtrum omnes illi libri, qui in hac sylloge inueniuntur, ipsi Theophrasto tribuendi sint, eumque parentem agnoscant, nec ne? Errant etiam ARNOLDVS ^e et REIMMANNVS ^f, qui editionem Argentoratensem anni 1600 ^g primam fuisse dicunt. Eam enim, quam indicauimus, nos manibus nostris terimus, aliam Francofurti 1603 editam recenset, et libros in ea comprehensos enumerat ABRAHAMVS MERCKLINVS ^h. Geneuenses autem totam syllogen anno 1608 ⁱ recusatam dederunt. Cum autem fama Paracelsi per omnem Europam longe lateque disseminaretur, et scripta eius mysteria inaudita prae se ferrent, ad explendam exterorum sitim nonnullos eius tractatus Latinos fecit Adamus Bodensteinius, medicus Basileensis, in sequentibus commemorandus, totam collectionem autem Latinam edidit FRIDERICVS BITISCVS ^k. Tradit etiam, quem supra allegauimus Valentinus Antrapassus Siloranus, Cyperinum Haenum scripta Theophrasti Italis Gallisque vernacula, Bebeum Ramdum Graece legenda dedisse. Verum nec hos interpretes, nec has versiones vllibi commemorari, recte monuit Ven. REIMMANNVS ^l. Neque commentator obscuris Theophrasti commentationibus defuit, qui lucem his tenebris accenderet. Edidit enim PETRVS SEVERINVS archiater regis Daniae et canonicus Roskildiensis: *Ideam medicinae philosophicae, fundamenta continentem totius doctrinae Paracelsicae, Hippocraticae et Galenicae* ^m, cui in editionibus Belgarum ⁿ adiectus est commentarius GVILEMI DAVIDSONI ^o. Idem SEVERINVS *Epistolam scripsit, in qua ratio ordinis et nominum, adeoque totius philosophiae adeptae methodus compendiose et erudite ostenditur*; et his scriptionibus tantum plausum meruit, atque philosophiae Paracelsicae eam existimationem comparauit, vt noua pene secta Seueriniana, teste SENNERTO ^p ex ea exsurgeret. Diuersi autem generis et ar-

PPP p 3 gumen-

e) loc. cit.

f) l. c. p. 571.

g) II. Vol. fol.

h) In Lindenio renouato p. 101.

i) 1658. III. Vol. fol.

k) Eam exhibet editio Geneuensis,

l) l. c. p. 574.

m) Basil. 1571. 4. Erford. 1616. 8.

n) Hagae comit. 1660. 8. Roterod. 1668. 4.

o) Conf. MERCKLIN. l. c. p. 906.

p) De Consensu et dissensu chemicorum et Galenic. c. 3. p. 58.

gumentum sunt scripta Theophrasti, ad nostrum vero forum, *Tomus operum octauus, nonus et decimus* pertinent. Hi enim, ut ab editore monitum, philosophici argumenti sunt, agitque primus *de generationibus et fructibus quatuor elementorum*, secundus *de arcanis naturae eorumque origine, causis, indole et affectionibus*, tertius *de philosophia sagace siue astronomia magna*. Caue tamen putes, distinctam atque claram systematis Paracelsici notitiam ex iis hauriri posse, cuncta enim inextricabili obscuritate laborant, et ita male cohaerent, ut Aethiopem lauare censendus sit, qui systema aliquod philosophicum apte connexum ex illis libris eruere conatus fuerit. Maxime vero contaminant eos contradictiones, quibus, quae alibi dicta sunt, euertuntur. Nullo vero in argumento Cimmeriis sua philosophemata tenebris magis texit, quam ubi de spiritibus agit. Tot enim ignota nomina, classes, naturas, ordines fingit, ut clare pateat, aut ebrius istas nugae in mentem venisse, aut data opera lectorem istis laruis et lemurius ludere voluisse. Igitur non expectabit a nobis Lector, ut more nostro ex ipso Theophrasto ideam systematis Paracelsici afferamus; hoc enim nobis quidem, ob dictas causas impossibile videtur: adeo quoque confuso et inordinato dicendi genere, licet Germanice scriberet, usus est, ut qua ratione accurate eius verba Latinis vocabulis explicanda sint, nec ipsi sciamus, nec ab interpretibus discere potuerimus. Germanica tamen potiora alibi ^q dedimus, quae, si tanti videbuntur, consuli possunt. Relicta vero discipulis et sectatoribus eius gloria est, ut systema eius emendarent, et ut viri docti erant, apte connecterent. Vnde eorum potius filium sequentes, qualis philosophiae Paracelsicae facies sit, infra exponemus.

*Discipuli et
sectatores
Paracelsi.*

§. XII. Plurimorum discipulorum cateruam post se reliquit Paracelsus; ex quo enim ille ignis opera rerum naturalium adyta reclusisse visus est, plerique, qui steriles Aristotelicorum, ubique tum dominantium, campos reliquerunt, ad hoc philosophiae genus discesserunt. Quae causa fuit cel. MOSEMIOR, ut omnem philosophorum nationem recentiore in Peripateticos et Chemicos distingueret. Qui licet Robertum Fluddum his potissimum ducem se praebuisse statuit, patet tamen ex fortuna scholae Paracelsicae, seculo iam XVI plurimos philosophos fuisse, qui hanc viam ingrederentur. Multa ad hanc factionem augendam confirmandamque, non obstante graui; qua premebatur, inuidia concurrisset, fatendum est. Nempe noua, insolita, stupenda ostenderat Paracelsus, et vix oculis suis fidem habebant viri docti, cum viderent ignis beneficio ea recludi, quae tot secula ignorauissent. Praeterea magna, quam Theophrastus consecutus erat, nominis gloria multos in admirationem rapuerat, et illustria, quae medendo edidisse dicebatur, miracula ita animos fascinauerant, ut vehementer cuperent arcanas eorum causas cognoscere. Ipsa quoque aemulantium aduersariorum inuidia et calumnia apud multos effecit, ut illud philosophiae genus explorarent, quod tantos in animis fluctus

q) In Germanico hist. phil. opere T. VI. p. 1118. seqq. excerpta ex Philosophia ad Athenienses T. VIII. Opp. p. 1.

r) Hist. Christian. recent. Sec. XVII. c. I. §. 27.

p. 396. Hoc tamen certo tantum sensu valet. Patet enim ex haecenus dictis, ad alia quoque philosophandi genera aliquos deflexisse.

fluctus commouisset. Inde factum, ut viuo adhuc Paracelfo multi discipuli adhaerent, quae tamen schola non semper magistro suo laeta fuit eiusque partes commendauit. Cum enim obscura fatis et difficilis Paracelfi disciplina esset, haut pauci, qui ab eius ore pendeant, eius mentem nec assequi fatis, nec iusta notione exprimere poterant, id quod Pseudo-Paracelfistas genuit, quos sibi ignominiae et dedecori esse ipse Theophrastus conquestus est^{s)}. Nonnulli per tempus aliquod fatis studiose eum sectati sunt, blanditiisque eius sibi beneuolentiam conciliarunt: cum autem multa essent expiscati, eum deseruerunt, et arcanorum Paracelficorum notitiam iactantes in aegrorum non crumenas modo, sed et corpora inuolarunt: qui cum magnam stragem ederent, eo quod medicaminum chemicorum vim, et usum cautum non satis intellexissent, ipsam Paracelfi famam calumniis onerarunt. Quae res dici non potest, quantam molestiam et aegritudinem Paracelfo concitauerit, qui ideo multis verbis, ut ab iis homines sibi cauerent, monuit. Scribit inter alia: *Cauendos esse discipulos suos Basileenses, qui licet omni blanditiarum genere ipsi placere studuerint, impostores sint, a quorum venenatis consiliis sibi sit cauendum. Non enim expectauisse, donec rite praeparati instructique dimitterentur, sed furis instar dilapsos ante tempus esse.* Alio quoque loco contestatur: „Omnis generis homines, empiricos, chirurgos, balneatores, „alchemistas ad ipsum concurrisse, ea promittentes, quae non potuerint „non sibi esse gratissima, et doctrinam maximam promiserint: at ne vnum „quidem, licet probissimum, ultra trimestre perstitisse, sed exploratis arcanis „suis, abiisse, et aegros ab eo auocando sibi conciliaffe: multo vero minus „rem cum doctoribus in disciplinam admissis successisse: ne vnum quidem „fidum se collegam habuisse, qui non et ipsum et aegros decepisset, eo quod „totam disciplinam non hauserint, sed immaturam deseruerint. Cauendos „ergo esse eos, *inculcabat*, qui se esse discipulos suos dicerent.“ Mirandum itaque haud est, quod alibi narrat, ex Hungaria duos tantum ex Polonia tres, ex Saxonia duos, ex Sclauonia vnum, ex Belgio vnum tantum in magno ceterorum, qui aduolauerint numero veros et genuinos disciplinae suae alumnos censendos esse; eo quod omnes placita et methodum eius suis coniecturis infeliciter attemperauerint.

§. XIII. Inter eos vero, qui sinceram Paracelfi doctrinam assecuti esse visi sunt, certe magistro se probauerunt, vel disciplinam eius auxerunt, emendauerunt, et horridam atque squalentem elegantiori mundo induxerunt, haud obscura sunt virorum doctorum nomina. Et Ioannem quidem Oporinum, amanuensum eius fuisse, supra iam diximus, eumque inter fidissimos discipulos retulit, atque per biennium vitae fatorumque socium habuit. Et hunc tamen magistri vitam moresque ita depinxisse, ut probari illa nemini posset, ex antecedentibus notum est. Cuius tamen eum poenituisse, dicit, qui Latinam scripto-

s) Valde in hos spurios et adulteros Theophrastacos insurgit quoque OTTO CROLLIUS Praef. Basilicae chymicae p. 7.

t) T. II. Opp. p. 169.
u) p. 311.

*Adamus a
Bodenstein*

scriptorum Theophrasti versionem edidit BITISCVS *, quod eius fidei relinquimus. Primus autem, qui Paracelsicam philosophiam et medicinam in cathedra academica tradidit ADAMVS A BODENSTEIN fuit, quem et parens Andreas Bodenstein Caroloftadius in annalibus seculi XVII ecclesiasticis famosissimus, et vita magistri Paracelsi exemplo haud indigna notissimum fecit. Natus anno c1o 1o xxvii y, admodum adolescens patrem amisit, affinium tamen et cognatorum cura ad literas traductus haud infeliciter arti salutari operam dedit, eo euentu, vt cathedrae Basileensi posset praefici. In qua primus, post praeceptorem Paracelsum eius disciplinam et ore et calamo professus est. Cuius exemplo excitatus vitam vagam, et, quod nonnulli addunt, intemperantem amplexus, tandem apud Basileenses anno c1o 1o lxxvii aetatis XLIX viuere desiit, magistro parum annosior, cum pestis eum extinxisset, licet praemunire se theriaca chemice parata posse hominem iactaret. Qui quam scite magistrum retulerit, quosque in eius disciplina mores tenuerit, omnium optime ex epitaphio intelligi potest, quod amici illi posuerunt. Quod hoc loco legere, non iniucundum erit Lectori.

HYGIAE AET.
ADAMVS A BODENSTEIN
THEOPHRASTI PARACELSI
VT PRIMVS
SIC FIDVS SCITVSQVE ET
OPERE ET ORE
INTERPRES
PALMAM VICTORIAE SVAE
REGI TRIUMPHANTI
OBLATURVS
MORTALITATIS EXVVIAS
NEC METVENS, NEC
OPTANS
SOLO HOC COELOQVE LIBERO
HOMO LIBER
FIDE DEPOSUIT BONA
QVAS
SPE BONA OLIM
REPETAT.
AN. SAS. C1o 1o LXXVII.
AETAT. HEBDOMADE
SEPTIMA.

Nec omnia, nec omnes mihi

Placere: quinam ego omnibus?

Non omnibus Cous senex

Non eremita Spagirus z.

Num tu viator omnibus.

Deo placere cura. Abi.

Ceterum

x) Conf. TEISSIER Elog. T. III. p. 140.

y) Debemus haec MELCH. ADAMO in Viris medic. p. 321. Conf. THUANVS et TEISSIER.

l. c. p. 135. FREHER Theatr. p. 1273. MERCKLIN. Lind. renou. p. 7.

z) Id est Theophrastus, spagirica arte famigeratissimus.

Ceterum de Paracelfo hoc quoque nomine meruit, quod libros eius Germanice, & Latine versos in publicum edidit, et praefationibus commendavit. Ipse pro alchymia in *Epistola ad Fuggeros* acriter dimicavit, eamque artem verissimam esse, lapidem quem vere inuentum, demonstrare conatus est. Eruit quoque ex tenebris ARNOLDI DE VILLA NOVA *Rosarium chymicum*, idque *Isagoge paraphrastica* illustravit, ut taceamus alia ab eo edita, enumerata ab ABR. MERCKLINO ^x. In Gallia Paracelficam disciplinam primus, teste NAVDAEO, disseminavit IACO-^{Jacobus Go-}BVS GOHORY, professor mathematicum regius, in academia Parisien-^{hory.}si, dictus Solitarius, et, quo nomine interdum latuit, Leo Suavius. Cuius Paracelficae eruditionis specimina hodie legimus, librum *de Vsu et mysteriis notarum* et *Commentarium in librum IV. PARACELSI de vita longa*. Obiit cō IO LXXVI. Is inprimis eo nomine notandus est ^y, quod totam magiam ad chemiam retulit ratus spirituum nomina et commercia parabolice esse intelligenda. Post hos principes magna subito ceterua Paracelficorum exorta est, quorum historiam hoc loco enarrare, institutum vetat, et in speciali chemicae historia faciendum est. Plerosque quos aut nominis fama, aut artis chemicae peritia, aut medendi felicitas extulit, VLRICVS BOLLINGERVS in *Elegia de vera antiqua philosophica medicina ad Oswaldum Crollium* ^z enumeravit, quae elegia ad illustrandam historiam scholae Paracelficae, digna esset, quae hic tota legeretur (rarius enim liber occurrit ^a, cui adiecta est) nisi paginarum id nostrarum angustia vetaret. Nam & summam Paracelficae philosophiae eleganter enarrat, et quos in arte chemica excelluisse nouerat, enumerat. Inter quos

*Primus diuinus Paracelfus in arte monarcha est,
Secula cui similem nulla tulere virum.*

huic socios et sectatores iungit Korndoferum, Phaedronem, Laideccerum, Montanum, Winzium, Mollerum, Bergerum, Vigelium, Muffetum, Ioannem Dee, Tornerum, Ioannem Portam, Scerbetium, Cragium, Gramanum, Arragosium, Platerum, Zwingerum, Gefnerum, Siderocratem, Perietum, Petrum Seuerinum Huserum, Linccium, Dornaeum, Balduinum, Hartmannum, Mosanum, Bodensteinium, Andernacum, Dario- tum, Hornerum, Hillerum, Cretschmerum, Hefsum, Maium, Rulan- dum, Toxiten, Suchtenium, Crollium. De quibus tamen omnibus historiae literariae medicinae scriptores, et de scriptis eorum MERCKLI- NVS, consulendi sunt. Nos ex illis celeberrimos modo nonnullos seligi- mus, ut quales isti sectatores Paracelfi fuerint, intelligatur.

XIV. Inter celeberrimos Paracelficae doctrinae interpretes GERAR-^{Gerardus}DVS DORNEVS numerandus est: longus enim scriptorum index est,^{Dornaeus.} quem

x) Lindenio renou. loc. cit.
y) NAVDAEVS Apologia magiae accusat. p. m. 259.

z) Suffixa est Tract. de Signaturis rerum,
a) Vid. Obs. Hal. Lat. T. VI. p. 188.

quem dedit ABR. MERCKLINVS^b, quibus Paracelsicam medendi methodum, & imprimis processus chemicos explicuit. Neque tamen medicina & chemia Paracelsica contentus, ad philosophiam quoque Theophrasti commentariis suis illustrandam se conuertit. Edidit enim *Compendium astronomiae magnae Theophrasti Paracelsi, de naturalium et supernaturalium arcanorum, mysteriorum, Dei quoque magnalium ad artes et scientias adeptas consequendum optima consideratione*, itemque *de luce naturae physica ex Genesi desumpta, iuxta sententiam Theophrasti Paracelsi*, porro commentarios tres *de summis naturae mysteriis, nempe de spiritibus planetarum, de occulta philosophia, et de medicina coelesti, sive de signis zodiaci et mysteriis illorum*. *Dictionario quoque Theophrasti edito, quo obscuriorum vocabulorum, quibus in suis scriptis passim utitur definitiones traduntur*^c, praeclare de magistro suo meruit. Sed et inter polemicos Paracelsi sectatores pertinet. Thomam Erastum enim, quem Theophrastum mire conuiciis proscidisse, supra diximus, reprehendit, edita *Admonitione modesta ad Thomam Erastum, Germanum etiam philosophum ac medicum, de retractandis calumniis et conuitiis in Paracelsum ac suos perperam ac immerito datis in lucem per quatuor tomos de noua medicina*. Quin et contra Gohoryum in arenam descendit, qui Paracelsistas Germanos redarguere et emendare conatus erat, edita *apologetica retorsione veneni, quod Leo, nescio quis, Suauius in Theophrasticos euomere conatur, in proprium pectus eius, quae Gohorii Compendio medicinae vtriusque Theophrasti Paracelsi adiecta est*. Ex quo intelligimus, scholam Paracelsi in partes mature scissam inter se fuisse satis acerbè digladiatam. Dornaeo MICHAELEM TOXITEN iungimus, praeclearum in coelo Paracelsico fidus^d. Qui ex Rhaetis Storingae oriundus Dillingae in familia Ioannis a Stadion, praefecti urbis, haesit, a quo et Christophoro Stadione, antistite Augustano, et post hunc a cardinale Ottone, qui infulam quoque Augustanam gestauit, liberaliter adiutus est, ut metam studiorum arti salutari dicatorem feliciter attingere posset. In Italiam profectus, postquam optimarum literarum, maxime medicarum, fundamenta iecisset, redux in patriam a Hagenoënsi ciuitate poliater constitutus est, creatus post ista a Carolo V comes palatinus caesareus. Tanta vero felicitate in faciendâ medicina usus est, ut a desperatis morbis quales sunt epilepsia atque calculus, haud paucos liberaret. Adhaesit et is Paracelso, ea tamen moderatione, ut neque in Galenum, neque in eius sectatores inueheretur, sed consilia aperiret sua, qua ratione citra veritatis praeiudicium inter vtramque sectam concordia iniri posset et tolli diffidium. Meruit is de Paracelsica disciplina praeter alia, *Onomastico Theophrasti Paracelsi*, hoc est, earum vocum, quarum in scriptis eius solet esse usus, explicatione. *Stibium* quoque eiusque praeparationes chemicas

Michaël Toxites.

b) loc. cit. p. 356. conf. Cat. Bibl. Bodlei. p. 213.
c) Francof. 1582.

d) M. ADAM, Vit. medic. p. 195.

micas contra adspergines Lucae Stenglini^e vindicavit. His suo merito subiungimus OSWALDUM CROLLIVM virum doctissimum, et cui plurimum debet schola Paracelsica, quippe qui confusam ante et fluctuantem disciplinam in certum systema coëgit, et imprimis inventiones chemicas mira luce perfudit. Is auctore VLIRICO BOLLINGERO^f, qui *Encomium Wetterae Athenarum Hassiae* scripsit, virosque eruditos Veteranos eleganti carmine laudavit, post absolutum studiorum academicorum cursum, per Italiam, et Galliam, Germaniam, Hungariam, Poloniam, Bohemiam s^g integro septennio iter literarium fecit, virosque medicae artis excellentissimos adiit, naturam rerum vbique exploravit. Redux Papenheimio comiti vitae morumque magister datus, hincque a Christiano Anhaltinorum principe in aulam ad tuendam valetudinem vocatus est. Meruit is praecclare de philosophia et medicina Paracelsica, edita *Basilica chymica continente philosophicam propria laborum experientia confirmatam descriptionem et usum remediorum chymicorum selectissimorum, e lumine gratiae et naturae desumptorum*; cui in fine additus est tractatus novus de signaturis rerum internis. Quem librum post iteratas aliquot editiones^h pluribus selectis et secretissimis propria manuali experientia approbatis descriptionibus et usu remediorum auxit IOANNES HARTMANNVSⁱ. Bonae frugis plenus liber recte viris doctis visus est, non modo ob artis chemicæ, quae in ea fatis luculenter explicatur, peritiam, sed et ob praefationem admonitoriam ad lectorem candidum, in qua iuxta medicinae chymicae comprobata praestantiam, et hominis microcosmi excellentem dignitatem a paucissimis observatam de utriusque philosophiae gratiae scilicet et naturae mysteriis profundissimis ac reconditissimis agitur. Quamquam enim vix sanioris philosophiae perito illa se philosophia probabit, quam in hac tractatione Crollius statuminat; laudandus tamen magnopere est, quod confusa Paracelsi et sequacium *Φιλοσοφούμενα* in ordinem redegit, obscura illustravit, et concinna luculentaque explicatione proposuit. Quare, qui methodo philosophica Paracelsicam philosophiam descriptam cupiunt, ex his fontibus omnino fitim suam restinguere possunt. Crollio ex academia Lipsiensi iungimus HENRICVM KVN RATH, in ea professorem medicinae publicum, *Henricus Kunrath*. qui ineunte seculo XVII floruit, et a G. ARNOLDO^k inter celeberrimos^{rath} Theosophicos numeratus est. Edidit is librum vernacula conscriptum: *Vom hylealischen, das ist primaterialischen catholischen oder allgemeinen chaos der naturgemaessen Alchimie und Alchimisten wiederholte, vermehrte und verneuerte naturgemaesse alchimisch und rechtlebrende philosophische Confession*^l; itemque *Amphitheatrum sapientiae aeternae solius*

Qqq q 2

e) Vid. Historia nostra ad Oeconum, diss. praef. lim. §. 12. p. 22.

f) loc. cit.

g) Vid. Praef. Bas. chymicae.

h) Prima satis luculento caractere prodit Francof. 1606. 4. qua nos utimur.

i) Vid. MERCKLIN. l. c. p. 859.

k) Hist. eccl. et haer. Vol. II. p. 11, seqq.

l) Magdeb. 1598.

solius verae Christiano-Cabbalisticum, nec non physico-chymicum, trium catholicum ^m, ex cuius utriusque libri titulo satis superque lector intelliget, cur in hac classe Auctor reponendus sit. Addi his posset, si Alchemistarum historiam scriberemus, IOSEPHVS FRANCISCVS BVRRHVS, non in annalibus modo medicae artis literariis, sed in ecclesiasticis quoque notissimus, de cuius vitae historia post *relationem fidei actionum, et vitae Burrianae* ⁿ, aliaque, quae res eius ex instituto delinearunt scripta ^o, videndus P. BAYLE ^p, quocum conferendus, qui paulo mitius de eo iudicavit G. ARNOLDVS ^q: ut alios taceamus, qui res eius tetigerunt, quos nominat, et multa ad eius historiam facientia doctissime cumulat Cl. SCHELHORNIVS ^r. Verum cum haec nimis proluxa sint, et ab instituto nostro longius abeant, iis non immoramur. Id modo monemus, in doctrina de spiritibus deque metallorum transmutatione, ut in vita vaga et circulatoria aliisque circumstantiis Burrium Paracelsianum haud raro ingenium retulisse. Qua de re videtis, qui placita eius nonnulla tetigit DAN. GEORG. MORHOIVM ^s.

*Delineatio
philosophiae
Paracelsicae.*

§. XV. Postulant ordo et leges tractationis, ut his systematis Paracelsici delineationem adiiciamus. Verum candide fatemur, nobis hunc laborem videri impossibilem. Quemadmodum enim ipse Theophrastus sibi ipsi non semper constitit, et haud raro vno in loco asseruit, quod in alio iterum evertit, ita tantopere obscurissimarum vocum, cerebrinorum principiorum, et nugarum similibus cumulis sua repleuit, ut satis appareat, ipsum nesciuisse, quid de omnibus statuendum sit, et claras distinctasque notiones suae philosophiae non habuisse. Quod quibus durius pronuntiatum esse de tanto viro videbitur, eos rogamus, ut vel vnum dogma de mysterio magno, omnibus mysteriis *μυσικωλέρω* considerent, quod in *Philosophia ad Athenienses* proponit, et claris nobis verbis atque notionibus enuntient, quid sit illud mysterium, quod nec comprehendi potest, nec figuram, formam, colorem habuit, quod increatum est, et a summo artifice praeparatum, cui nec simile quicquam est, vel erit, quod mater quidem est, creaturarum omnium sensitiuarum & insensitiuarum, quod tamen vegetabilia et animalia in se omnia formata non habuit, ita ut singulis essentis sua mysteria sint ad formam suam inclinantia: et tamen res omnes materiales ex hoc mysterio increato ortae sint, quia a conditore in hoc increato res omnes creatae sint, non formaliter, essentialiter, vel secundum qualitates, sed velut imago quaedam ligno impressa: ex cuius mysterii magni separatione deinde formae ortae sint innumerae, quibus res quaelibet in peculiarem suam substantiam recesserit, et ita substantialis materia apparuerit; ut compacta sint omnia, quae compingi poterunt, reliqua autem vacua manserint. Nempe accedente magy, id est, separationis

m) Hanov. 1609. 1654. Cedro dignum opus audit CROLLIO l. c. p. 33.

n) 1670.

o) La chiave del gabinetto, de cavaliere Giuseppe Francesco Borri, Milanese Col. 1681. 12. Act.

erudit. 1682. p. 40. Item, Vita de cav. Borri, aliaque,

p) Dict. T. I. art. Borri p. 615.

q) l. c. p. 185. seq.

r) Amoenit. lit. T. V. p. 141.

s) Polyhist. lit. T. II. p. 39.

rationis principio, cuius beneficio rebus omnibus accessit particula aeternitatis, ut destrui non possit, usque ad consummationem seculi: quibus verbis rerum omnium materialium principia et origines describit Theophrastus. Quanquam enim non sine veri similitudine conici possit, Paracelsum aliquid de materia prima Peripateticorum audiuisse, indeque hoc principium magnum, ex quo sunt omnia, sibi confinxisse, patet tamen ex proprietatibus et attributis quae illi inesse dicit, ita materiam primam ab eo asseri, ut constare sibi mirumne possit: quo pertinet, quod formas cum materia commiscendo materiae vniuersali, materias separatas singularum substantiarum opponit, quod formas et rationes feminales inter se confundit, et soli separationi formarum inductionem tribuit. Ipse autem cum fateatur, ignorare se, quid sit magy, id est principium separatiuum, nec posse se dicere, qua ratione rerum formae coaluerint, factis prodidit, confusissimas horum omnium notiones se in cerebro confinxisse. Sed ponamus, habuisse Theophrastum in animo distinctum accuratumque doctrinae suae systema, et cuncta iusto ordine comprehendisse, fatebuntur tamen ipsi eius discipuli, tam obscura aenigmata eum exposuisse, ut Oedipo in iis soluendis opus sit. Inde factum ut in diuersa abiret schola Paracelsica, et quilibet, ut erat ingenio promptior, et imaginatione foecundior, propria sibi principia, et quod illis inaedificauit, aedificium construeret. Quae omnia in concordiam redigere, esset laterem lauare, et dealbare Aethiopem. Non negamus quidem esse nonnulla dogmata, huic scholae propria et quasi characteristica, in quibus plerique consenserunt, qui Paracelsicam philosophiam professi sunt, qualia sunt: esse mundorum trium, coelestis, sublunaris, et humani miram inter se concordiam, eamque consensionem certis signaturis posse detegi; ad tria principia chemica, ignis virtute resoluenda, sal, sulphur et Mercurium omnia reduci; inesse ex regno siue mundo astrali quendam rebus omnibus spiritum mundanum vniuersalem, regendae naturae destinatum, quem nonnulli archaicum vocant: omnibus elementis, et imprimis aeri sua inesse principia viua, spiritualia; sed bruta, quae ad recludenda naturae mysteria possunt suo modo adhiberi, et quae sunt similia. Ast haec intestino sensu luminisque diuini illapsu et imaginationis diuinitus excitatae et illuminatae ministerio dum se cognoscere putarunt, in diuersissimas opiniones descenderunt, quas qui in concordiam redigere conatur, gryphes iungit equis. Attamen fuerunt ex hac schola nonnulli viri docti, qui cum clare et ordinate cogitationes suas delineare didicissent, luculentiorum aliquam Paracelsicae doctrinae faciem adumbrare conati sunt. Inter quos cum OSWALDO CROLLIO merito primus locus debeat, ut supra dictum, ex eius introductione, siue praefatione admoni-

Q q q 3

toria,

t) Conferendus hoc loco MORHOFFVS, Polyhitt. T. II. L. II. P. I. c. 16. p. 250. vbi peculiari capite de Paracelso eiusque sectae principiis multa scitu digna pulchre obseruat. Quem tu-

rius legendum commendari posse putamus, quam CONRINGIUM in libro de Paracelsica & Hermetica medicina, satis impotenter in eam inuentem.

toria, *Basilicae chymicae* praemissa, notatu dignissima huc afferemus, vt habeat Lector, vnde sibi huius philosophiae imaginem quandam philosophicam animo concipiat. Cuncta vero, nisi fallimur, huc redeunt:

I. Vera philosophia et medicina, non ab ethnicis, non a creaturis discitur, sed ex Deo, solo arcanorum conditore discenda est, qui proprietates creato cuique indidit.

II. Nasci ergo debet medicus, e lumine naturae et gratiae ab interno et inuisibili homine, interno angelo, luce naturae, quae instar veri doctoris homines instruit, et exercendo confirmatur et in lucem producitur Dei et naturae institutione.

III. Philosophia haec et medicina fundata est non super figmenta humana, sed supra naturam, quam Deus sanctus suo digito sublunaribus, praecipue metallis perfectis impressit, ideo verum eius fundamentum Deus est.

IV. Haec vero medicina seu mumia naturalis et naturae nucleus in sulphure continetur, totius naturae thesauro, et fundatur in balsamo vegetabilium, cui omnium actionum in natura principium acceptum referendum est; cuius quoque potestate vnica omnes omnium morborum curationes possunt absolui.

V. Fundamentum huius scientiae est, quantum minor mundus, id est homo, cum maiore et externo conueniat mundo.

VI. Ad hanc itaque medicinam opus est astronomia et philosophia; haec enim docet vires et proprietates aquae et terrae, illa firmamenti et aëris.

VII. Philosophia et astronomia faciunt internum et perfectum philosophum non solum in macrocosmo, verum etiam in microcosmo.

VIII. Neceffe igitur macrocosmi tanquam parentis dispositionem microcosmo filio, scilicet homini, accommodare.

IX. Exterior mundus est speculum in quo minor mundus, id est, homo videtur. Conueniunt autem non forma externa, aut corporali substantia, sed in omnibus viribus et virtutibus. Sunt enim vnum et idem in essentia et interna forma, forma saltem externa differunt.

X. Naturae lumen nihil aliud est, quam illius mundi visibilis cum corpore microcosmico diuina quaedam analogia.

XI. Externus mundus est figura hominis, et homo est mundus absconditus, quia visibilia in eo sunt inuisibilia, et vbi fiunt visibilia, tunc morbi sunt, non sanitates.

XII. Quia hominis materia est extractum quatuor elementorum, oportet, vt in se habeat familiaritatem cum omnibus elementis et suis fructibus: imo absque illis viuere non potest.

XIII. Deus creauit in omnibus quatuor elementis ad euitandum vacuum creaturas viuas, inanimatas, (videlicet sine anima intellectuali) quadrupli-

druplices scilicet elementorum incolas, ab hominibus ad imaginem Dei creatis, intellectu, sapientia, artibus, operationibus et mansionibus discrepantes.

XIV. Aquae sunt nymphae, vndenaë, melosynae, et harum monstra, seu spuriae, firenes aquae innatantes.

XV. Terrae sunt gnomi, lemures, sylphes, montani, zonnetti, quorum monstra sunt pygmaei.

XVI. Aëris, seu nostri mundi aërei sunt umbratiles, syluestres, fatyri, horum monstra sunt gigantes.

XVII. Ignis seu firmamenti sunt vulcanales, pennates, salamandrae, superi, quorum monstra sunt Zundel.

XVIII. Similiter cor macrocosmicum quadruplex est, igneum, aëreum, aqueum, terreum.

XIX. Coelestis astronomia inferioris est quasi parens et magistra, quandoquidem utrisque est suum coelum, suus sol, sua luna, sui alii planetae et suae stellae, ita tamen, ut astrologia rerum superiorum, chymologia rerum inferiorum curam habeat.

XX. Providentia et bonitate creatoris factum est, ut inuisibilia reliquorum elementorum astra in supremo elemento visibili specie repraesentarentur, motuumque leges et temporum praedestinationes clare explicarent.

XXI. Coelum duplex est, externum, ut omnia corpora in coelo firmamenti, et internum, quod est astrum seu corpus inuisibile ac insensibile in omnibus coeli stellis. Istud corpus est spiritus mundi seu naturae, Paracelso dictus Hylech, diffusus in omnia astra, seu potius est ipse omnia astra.

XXII. Quemadmodum omnia ab intra scaturiunt, et procedunt ab inuisibilibus et occultis, sic etiam visibiles corporales substantiae veniunt ex incorporalibus, spiritualibus, ex astris, et sunt corpora astrorum, et manent in astris, vnum in alio.

XXIII. Hinc sequitur, quod non solum omnia viuientia sed etiam omnia crescentia, et quaecumque in vniuersa rerum natura existunt, spiritu fideo sunt praedita, qui vocatur, coelum seu astrum, faber occultus, a quo omnis rerum procedit formatio, figura et color. Is ens feminis et virtutis Paracelso dicitur.

XXIV. Id autem non est intelligendum de corpore visibili vel inuisibili astrorum in firmamento, sed de cuiuslibet rei proprio astro. Hoc solum in eam influit, non vero illa.

XXV. Astra itaque externa nec inclinant, nec necessitant hominem, sed homo potius astra inclinatur, et sua magica imaginatione inficit. Vtriusque coeli cursus liber est, nec ab altero regitur.

XXVI. Nihilominus fructus astrorum, seu feminum coelestium, aëreorum, terrestrium, aquae, in vnam rempublicam conspirant, eiusdem anatomiae

tomiae ciues: quare societate et actionum grata vicissitudine se inuicem mutuo fouent: hic est annulus Platonis et catena homerica, nempe series rerum diuinae deseruiens prouidentiae, rerum gradaria et concatenata sympathia.

XXXVII. Tria sunt rerum omnium principia, quae in omni composito inueniuntur, nempe, Mercurius seu liquor, sulphur, seu oleum, et sal.

XXXVIII. Sancta triunitas, per suum triumum prolatum verbum, fiat, omnia creauit triuna, analyti spagyrica teste.

XXXIX. Deus per verbum fiat produxit materiam primam, quae ratione trium principiorum contentorum primo triplex est, et post hae tres species separatae sunt in quatuor diuersa corpora, seu elementa.

XXX. Vera elementa spiritualia custodes sunt, nutrices, loca, minerae, matrices, et receptacula totius creaturae, immo essentia, existentia, vita et actio entium vniuersorum.

XXXI. Distributa sunt in globos duos superiorem, ignem seu firmamentum et aërem, albumini et testae oui comparandum: inferiorem, aquam et terram vitello oui similem.

XXXII. In his quatuor naturis incorporeis, inanibus, vacuis, lucem et feminales rerum omnium rationes benedictione diuina femel impletas nec in aeternum defecturas, imposuit creator virtute verbi explicantis vnitam multitudinem, et spiritus ille, qui super aquas ferebatur, principia corporum adiungens, quibus ceu vestimentis et domiciliis induerentur, in mundanam hanc scenam progressura.

XXXIII. In elementorum thesauris, tanquam in abyfso delitescunt femina et astra rerum vincula, ab initio creationis collocata visibilia inuisibilibus, summa infimis coniungentia, et destinatis temporibus progredientia, quorum beneficio elementa conspirant, ac totius naturae sympathia custoditur, illorumque ministerio mundana prouincia administratur, et noua suffectione aeternitatem aemulantur.

XXXIV. Semina et principia rerum generationis et multiplicationis vim acceperunt a verbo.

XXXV. Nec femina ab elementis, nec corporum principia ab illis naturae legibus separari possunt.

XXXVI. Minima quaeque femina mundanam oeconomiam aemulantur, et adumbratam elementorum ac principiorum analogiam ostendunt, atque hoc pacto rebus omnibus elementa infunt, eaque miscentur atque conseruantur beneficio balsami et radicalis tincturae.

XXXVII. Ex elementis formatae sunt omnes creaturae; aëri attribuuntur animantia, terrae vegetabilia, aquae mineralia: ignis vniqueque dat vitam.

XXXVIII. Corpus elementorum est res mortua et tenebricosa; spiritus est vita, et diuisus est in astra, quae suas crescentias et fructus de se dant: et vt anima suum corpus a se separat, et in illo habitat, ita etiam haec

haec elementa spiritualia in separationē rerum omnium excreuerunt a se corpora visibilia per separationem.

XXXIX. Ita ex corpore igneo emicuerunt astra visibilia, ex corpore aquae crescunt metalla, salia mineralia; ex corpore terrae crescunt arbores et herbae.

XL. Terra est duplex, externa visibilis, quae est corpus elementi, et est sulphur, mercurius salis; interna inuisibilis, quae est elementum, estque vita et spiritus, in quo astra terrae iacent, quae per corpus terrae producunt omnia crescentia: ideo terra in se continet omnium rerum femina feminalesque virtutes.

XLI. Similiter de reliquis elementis pronuntiandum est, quae vel corpus sunt, tribus istis principiis constans, vel elementum, vita et spiritus in qua astra continentur, quae instar matris e sua abyssō proferunt fructus elementorum.

XLII. Ignis noster non est elementum, cum instar mortis omnia consumat; sed quartum et primum elementum reliqua omnia in se continens, quemadmodum testa ouum, est coelum.

XLIII. Nullum elementum altero carere potest, sed semper commixtio elementorum in generatione omnium rerum reperitur.

XLIV. Quatuor dictorum elementorum astra sunt femina in quatuor matricibus, semperque duo sunt simul et vna, utpote corpus et astrum, visibile et inuisibile, corporale crescit e spirituali, manetque in eo, ac ita propagantur virtutes inuisibiles, femina, astra per corporale visibile in multa millena millia.

XLV. Quamprimum vbi fermen vel astrum moritur, et putrescit in sua matrice, tunc astrum progreditur in nouum corpus et multiplicat se. Corruptio enim est causa nouae generationis.

XLVI. Hinc ratio patet, cur chymici opus habeant putrefactione et regeneratione, in qua tria prima se cum suis arcanis viribus manifestant.

XLVII. In quocunque corpore tria prima per vnionem conueniunt, illud sanum iudicari potest, sanitas enim in temperatura consistit: in quo vero non, morbum et mortis primam radicem intrasse statuendum est.

XLVIII. Morbi alii sunt elementares, e femine vel astris producti, alii sunt astrales seu firmamentales, quia oriuntur e firmamento hominis.

XLIX. Homo habet duplicem magnetem ratione corporis, partim enim astra ad se trahit, et ex illis cibum exfugit, sapientiam videlicet mundanam, sensus, cogitationes; partim vero sua vi attractiua ab elementis allicit quotidianum nutrimentum carnis et sanguinis sui.

L. Nempe firmamentum est lumen naturae, quod homini naturaliter influit.

LI. Astra seu elementa, quae spiritus sunt, sunt sine qualitate, sed producta ex ipsis sunt qualitate praedita.

LII. Morbi non curantur per contraria, ac si elementa ex homine essent

expellenda, verum per arcana vel astra, quae medicus beneficio chymiae ex materia vltima in primam reducere potest: eaque nec calida nec frigida sunt actu.

LIII. In medio nostrorum cordium Dei spiritus habitat.

LIV. Nulla cognitio manebit in anima perpetuo, nisi sola illa, quae in abdito intellectu essentiali cognitione intrinsecus recepta est: ea vero non est, ex carne et sanguine, libris, lectione, ratione, sed in ipsa passione diuinorum, non in discendo, sed in patiendo diuina hominis mens perficitur.

LV. Omnia bona naturalia et supernaturalia antea sunt in homine, verum vt per peccatum obtenebratur in nobis diuinus ille character, sic expurgato et expiato peccato rursus ille magis magisque illucescit.

LVI. Concreata est nobis rerum omnium notio, et in meditullio spiritus latent cuncta, saltem opus est excitatione a stertore peccati.

LVII. Humanus intellectus priusquam corpori iungatur, omnium scientiarum plenus est, qui corpore oppressus latet, sed excitatus splendet.

LVIII. Nobis ipsis probe cognitis secundum spiritum et naturam, tunc ostium cordis pulsanti Deo aperuimus.

LIX. Ex hac sui cognitione oritur immediate Dei cognitio.

LX. Nemo recte cognoscere poterit mundi machinam, nisi doctus a Deo. Hinc ethnicorum scripta de Deo plerumque falsa sunt, quibus philosophia deprauata est.

LXI. Omnis ergo vera philosophia e sacris literis fundari debet, et redire in Deum: et ad perfectionem omnium artium requiritur renascentia, et soli Christiani semen ex Deo ad philosophiam beneficio regenerationis habent.

LXII. Qui cognoscit se ipsum, fundamentaliter in se cognoscit omnia, supra se Deum, iuxta se angelos aeuiterinos, infra se mundum visibilem et omnes creaturas.

LXIII. Homo mundi copula e limo terrae, seu totius mundi machina visibili e coelo seu coelestibus sphaeris et terra compacta, videlicet e subtilissima essentia totius machinae mundi in vnum corpus concentrata extractus et formatus est a summo spagyro in formam corporalem.

LXIV. Gerit autem homo ex parte corporis imaginem macrocosmi sensibilis et temporalis; ex parte animae imaginem archetypi: ideo in illum ingrediebantur omnes animalium, vegetabilium et mineralium proprietates, et inspirata insuper anima est.

LXV. Sicut Deus est circulus et centrum omnium a se productorum, a quo omnia manant, quod omnia penetrat, quod complectitur omnia: ita et homo ad creatoris imitationem est centrum et circulus creaturarum omnium, ad quem omnes respiciunt et vires suas in eum effundunt.

LXVI. Igitur homo omnes creaturas continet, et omnia ex summo bono manan-

manantia fecum reducit ad fontem aeternitatis, ex quo originaliter singula fluxerunt et emanarunt.

LXVII. Sunt in homine duo spiritus, vnus e firmamento, fidereus, alius venit e spiraculo vitae, et ore altissimi est anima intellectualis a Deo inspirata.

LXVIII. Habet itaque homo tres partes, corpus mortale cum fidereo spiritu, et animam aeuiaeternam quae est domicilium imaginis Dei vel spiritus sancti in homine.

LXIX. Homo habet duplicem patrem, aeternum, et mortalem, ille spiritus Dei est, hic mundus totus cum creaturis omnibus.

LXX. In homine non est membrum, quod non respondeat alicui elemento, alicui planetae, alicui intelligentiae, et alicui mensurae ac numerationi in archetypo.

LXXI. Corpus visibile animae indumentum ac domicilium homo ab elementis habet, corpus inuisibile seu animae currum et vehiculum, quo anima intellectualis cum corpore velut vinculo connectitur, fidereum, aethereum et astrale a coelo seu firmamento possidet.

LXXII. Per hoc aethereum corpusculum anima intellectualis iussu Dei executione intelligentiarum in punctum cordis medium primum infunditur, exinde per vniuersas sui corporis partes membraque diffunditur.

LXXIII. Quia hoc corpus aethereum a coelo participat, eundem etiam cursum tenet cum cursu firmamenti, cuius vires vi quadam magnetica attrahit. Hinc sidera cum suis proprietatibus hominem penetrant, et ex fiderali spiritu possumus omnia naturalia discere.

LXXIV. Vt itaque Deus triunus est, ita et homo vnus in persona, trinus in essentia distincta, anima a Deo inspirata, spiritu aethereo et corpore.

LXXV. Tres quoque in homine mundi seu coeli reperiuntur, et a tribus mundis geritur, vel potius omnis mundi exploratissimum exemplar est.

LXXVI. Porro cum triplici mundo homo ob eam causam communicat, cum archetypo seu deali, intelligibili seu angelico, sensibili seu elementali.

LXXVII. Per communicationem cum Deo seu mente diuina anima intellectualis diuinae animae quaedam particula est, qua Deus mentis suae femina in nobis expressit; hinc nihil est in homine, in quo non fulgeat aliquid diuinitatis.

LXXVIII. Cum angelis homo symbolum habet ratione corporis inuisibilis et animae rationalis, cuius beneficio operatur et conuersatur cum ipsis.

LXXIX. Cum elementis communicat homo, quia accepit corpus physicum terrestre, mortale, ideoque etiam imaginatio spirituum elementarium sunt in homine, sed a ratione hominis velut catena ligantur, vt cum

fua imaginatione quiefcant. Et ob eam quoque cauffam, naturam animalium vegetabilium, mineralium omnium in fe continet.

LXXX. Sidereum corpus eft hominis genius, lar domesticus, daemon bonus, internus Paracelfi Adech, Euestrum praefagiens et propheticum.

LXXXI. Vt omne aſtrum, fiue corpus infenfibile, vel ſpiritus viuus licet ratione carens imaginando et formando operatur, ita et in homine.

LXXXII. Hinc imaginatio licet incorporea ac inuiſibilis exaltata tamen et firmiſſimae fidel naturali ſeu ingenitae coniuncta fons eſt et initium omnium magicarum operationum, et abſque aſtralis ſpiritus detrimento poteſtatem habet gignendi et producendi corpora viſibilia, et operationes quascunq; mirabiles praefens, abſens, ſupra humanae rationis captum proferre poteſt. Et hinc tota magia naturalis oritur, quae tamen artis adiuumentum habet, et omnia inuiſibiliter facere poteſt, quae natura facit viſibiliter.

LXXXIII. Cum homo fit maioris mundi quintum eſſe, ſequitur etiam, hominem non ſolum imitari poſſe coelum, ſed illud quoque regere ſuo nutu atque eidem domnari, ſi vult. Omnes enim res habent de neceſſitate motum et efficaciam ad id, quod deſiderat anima, magno exceſſu, attracta virtute ab ipſo archetypo noſtrorum operum, ad quem cum aſcendimus, neceſſe eſt, creaturam nobis obedire totumque nos ſequi coeleſtium chorum.

LXXXIV. Per fidem naturalem ingenitam, qua ipſis ſpiritibus parificamur, omnes magicae operationes atque omnia mirabilia efficiuntur, imaginatione accedente; quae in homine operatur inſtar ſolis, et omnia attrahit.

LXXXV. Efficax autem non eſt imaginatio, niſi prius rem conceptam attrahat per vim imaginationis attractiuam, vt ex ſe quaſi ſpiritum natium imaginationis architectum procreet, poſtea imaginatio quaſi ingrauidata imprimit. Haec eſt ars Gabaliſtica.

LXXXVI. Quicquid oculis videmus in maiori mundo, hoc idem imaginatio poteſt producere per veram Gabaliam.

LXXXVII. Haec magiae pars, quae Gabaliſtica dicitur, tribus columnis nititur, primo, veris precibus, quibus Deus et ſpiritus creatus vniuntur; ſecundo fide naturali ſeu ſapientia in creatione omnibus hominibus aequaliter ingenita, et imaginatione fortiter exaltata, quae corpus quoque alienum transmutare poteſt *.

LXXXVIII. Qui vero imaginatione triſti et diffidentia occupantur cauſam praebent, vt a ſpiritu immundo tententur vel proſus regantur.

LXXXIX. Mens purificata precibus et fide fulminis inſtar penetralia rerum attingit, ſuperatis vmbriſ.

XC. Vera

u) Lepidam in has nugas Paracelficas ſatyram ſcripſit VILLARSIVS abbas im Comite Gabalis, de cuius libri hiſtoria vid, MAEUVILLE Me-

lange de literat. T. I. p. 336. ed. recentiff. ex quo emendari poteſt MORHOFFIVS l. c. ne titulum quidem libri recte afferens.

XC. Vera et specifica medicina morborum materialium est virtus in ipsis feminibus delitescens, cuique rei crescenti in creatione insita, vi verbi; adeoque nec a stellis est, nec ab atomorum congressu, nec a mixtione corporum et forma.

XCI. Tota natura inferior in tres diuiditur partes principales, vegetabilem, mineralem et animale, in quouis regno inexhausta remediorum fupellex est.

Haec ex multis, quae mira breuitate cumulat Crollius, *σύνοψις* placitorum Paracelsicorum, pro nostro instituto sufficere, noscere cupientibus, quid in obscurissimis Paracelsi aenigmatibus lateat. Adplicuit haec omnia ad artem salutarem Paracelsicam, et qua ratione instituenda sit, et imprimis ignis beneficio paranda docet Crollius. Quae tamen cum sphaeram nostram non attingant, non adducimus, Lectoris patientiae taedium ineptis speculationibus non excitaturi. Cuncta enim istis principiis Theophrastaeis inaedificantur, et ad harmoniam macrocosmi et microcosmi reuocantur. Quae omnia tanta magistri admiratione Crollius prosequitur, vt non erubescat asserere, *sic scripsisse, vt nobis spem imitationis abstulerit, in theologicis eius scriptis veritatis pietatisque perfectae e libro gratiae et naturae desumptum inuictissimum fundamentum ingrato et indigno mundo frustra manifestare conatum esse, nempe vt mens nostra ad Deum eleuetur, et oculi nostri ad veritatem erigantur acquirendam, ac per regenerationem ad beatitudinis futurae desiderium. Sine philosophia enim summe pium esse ἀδύνατον, nec philosophari quem summe posse, nisi pium. Quod vtrum verum sit, Lectori inquirendum explorandumque relinquimus.*

§. XVI. Est aliud Paracelsicorum philosophorum genus, hoc loco *Alii Paracel-* non praetermittendum, quod supposita physica philosophiae parte mora-*sici theolo-* lem potissimum et theologiam secundum Theophrasti principia excoluit, *giae theoso-* et theosophiam sensu strictissimo restituisse sibi visum est. Potest id qui-*phicae culto-* dem in nostra tractatione plane omitti, eo quod eius historia in annali-*res.* bus ecclesiasticis solet enarrari. Ast cum multa tamen tetigerit, quae mere philosophica sunt, vnus itemque alter in scenam producendus est, qui in hoc stadio cucurrit, vt ex iis de reliquis iudicium fieri queat. Omnes vero in hac secta nominis celebritate et *παραδοξοφιλία* superauere

AEGIDIUS GVTHMANNVS et IVLIVS SPERBERVS. *Aegidius*

Et illum quidem Sueuia nostra genuit *, ex obscuris autem latebris pro-*Guthmannus.* traxit liber famosissimus, in quo rerum omnium origines secundum principia Paracelsica explicare constituit. Prodiit liber rarissimus, et vt solet fieri, carissimus † hoc titulo: *Reuelatio diuinae maiestatis, qua explicatur, quo pacto in principio omnibus se Deus creaturis suis et ver-*

Rrr r 3

bo

x) Vid. COLBERG. Platon. Christ. P. I, c. 6. p. 288.

y) Vid. quos laudat Cl. VOGT. Cat. libr. rar. p. 432. seq.

bo et factō manifestauerit, et qua ratione opera sua omnia eorumque virtutem attributa et operationes scripto breui eleganter comprehendere rit, atque primo homini, ad suam imaginem ab ipso condito, tradiderit, anno cō IO LXXV exaratus Hanouiae cō IO CXXIX, et abditae arcanaeque sapientiae, praesertim, quae ad transmutationem metallorum pertinet, tantos thesauros comprehendere visus est, vt referat EHREGOTT. DAN. COLBERGIUS ^a, ducem quendam Würtembergicum, aliquot millium numorum impendio sibi hunc librum manu descriptum acquisiuisse, et velut pretiosissimam gazam arcanum custodiuisse. Certe tantae raritatis fuit, vt vel quinquaginta immo centum Ioachimicorum pretio venderetur, testibus viris rerum literariarum peritissimis STRVVIÖ ^b et REIMMANNÖ ^c. Et tollere quidem hanc raritatis causam librumque ob eximiae sapientiae opinionem vulgatiorem facere studuit, Henricus Ammersbachius, pastor Halberstadiensis, anno cō IO CLXXV, qui eodem quo prior editio prodiit, habitu eum recudi fecit. Cum autem omnia exemplaria paucissimis exceptis, quae carcerem euaserant, publica auctoritate supprimerentur, raritas libri non imminuta, isque triginta thalerorum pretio venditus est. Nouimus autem ex cel. CHR. THOMASII ^d relatione, ministerium Tripolitanum, edito contra illud opus scripto, impetrasse, vt fisco addiceretur; fato tamen incerto tandem factum esse, vt exemplaria haecenus vinculis detenta libere distraherentur. Valde conspirant Guthmannus et Paracelsus, vt recte obseruatum viris doctis, qui de hoc libro egerunt: nam totus auctoris scopus est, historiam creationis Mosaicam ad Paracelsica mysteria ita applicare, vt theosophiae principia et effectus mirabiles inde cognoscantur. Ait enim in dedicatione: *Docere se in eo libro velle veram philosophiam, qua discimus, omnia in vno illo centro, ex quo emanarunt, quaerenda et inuenienda esse; itemque tradere se ea media cupere, quibus non solum specifica medicina, astronomia, signaturae rerum, et his similia, sed et tinctura vniuersalis et dona praeclara Spiritus Sancti, ad pernoscendas creaturas omnes et imprimis maiestatem Dei, percipi possint.*

Julius Sperberus.

§. XVII. Alter IULIUS SPERBERVS est, medicinae Doctor et principi Anhaltino a consiliis, vir portentosi ingenii, et praecipue Cabbalae Paracelsicae mirus cultor. Multa is scripsit ad hanc theosophiae partem pertinentia, quae post eius mortem pleraque edita sunt, recensita a GODOF. ARNOLDO ^e: quocum tamen comparandus COL-

BERGIUS

2) Offenbarung göttlicher Mäiſtaet, darinnen angezeigt wird, wie Gott der Herr sich anfaenglich allen seinen Geschöpfen mit Worten und Wercken geoffenbahret, und wie er alle seine Werke, derselbigen Art, Kraft, Eigenschaft und Würkung in kurze Schrift artlich verfaſſet, und solches aller dem ersten Menschen, den er selbst nach seinem Bilde geschaffen, überreicht. Conf. ARNOLD. Hist. haer. et eccl. P. III, c. 1. Vol. II, p. 1, seqq.

a) loc. cit.

b) Introd. in hist. lit. p. 455.

c) Cat. Bibl. theol. p. 682. vbi obseruatur, p. 79. non obscura circulationis sanguinis velligia comparere, conf. Hist. Lit. Germ. P. III. p. 415.

d) Cautel. circa Praecognita Iuris Eccles. p. 41 seqq.

e) loc. cit. Voll. II. p. 13.

BERGIVS *f*, qui assertiones eius theologicas recensuit. Vixit is oriente seculo XVII, et enatae paulo post fabulae Rosacruzianorum pars quoque aliqua fuit. Qualis autem mens auctoris de hac diuina philosophia fuerit, ex libris eius, oppido raris et paucis obuiis intelligendum est. Aperuit eam in *Isagoge in veram triunius Dei et naturae cognitionem s*, in qua totius Cabbalisticae sapientiae fundamentum posuit in filio Dei, sapientia Dei Patris, in quam pater ex se progenerando transtulit non solum omnem suam diuinam naturam, nulla circumscriptione determinatam, sed etiam totius mundi veram et viuam ideam, siue viuens exemplar cum omnibus viribus, virtutibus, proprietatibus et pulchritudinibus, non mundano ac corporali; sed diuino, spirituali ac intellectuali modo ideas vniuersorum ac singulorum angelorum, ideam expansionis, seu firmamenti, ideas vniuersarum stellarum, elementorum, etc. et rerum omnium per circumferentias ac meditullium ad centrum vsque in mundo postea producendarum et fiendarum (Sperberus haec verba sunt) ideas omnium hominum. Quem cum archetypum omnium entium statueret, in quo omnium rerum ideae substantiales laterent, ad ideas illas cognoscendas sapientiam humanam traducere constituit. Has ideas esse dicit mentales seu intellectuales ac voluntariae seu liberrimae spontis substantias, naturam, vitam, motum, ignem, lucem, virtutem, facultatem, potestatem, proprietatem & perfectionem omnium ac singularum rerum in mundo creatarum; inuisibilesque formas essentielles, quae omnibus ac singulis rebus suum dant esse, sine quibus e creaturarum numero eximuntur, vt nihil sint. Praeter hunc autem Filium, Patrem, ait produxisse mediante Spiritu Sancto mundum, secundum ideam in Filio praeeistentem, et in hunc finem materiam primordiale, siue chaos tenebrosam condidisse, rudem et indigestam molem. Cum autem essentielles Dei proprietates sint ἀμείωτοι, ideo contendit Spiritum S. architectum, Filio loquente, i. e. mysteria idearum reuelare volente, formauisse viuas imagines, viua simulacra, et exemplaria archetypi similitudinem referentia, eaque postmodum materiae primordiali impressisse, inque varia genera et species dispertiuisse: atque ita chaos mortuum animasse vacuum repleuisse, tenebrosam illuminasse, confusam distinxisse, et ordinasse, crudum calore maturauisse. Et hanc idearum processionem et impressionem, vocat processionem Spiritus Sancti a Patre & Filio in mundum. Factam autem porro contendit hanc impressionem idearum per lucem, quam igneam flumen ac spiritualem typum omnium et singularum idearum in archetypo retrusarum a Spiritu S. formaliter effigiatum et in vnum glomeramen coagmentatum nominat, quod ambitu suo per omnem conuexitatem circumfundit. Et ex hac luce ignea, vitam, intellectum, voluntatem, motum, actionem, vegetationem deriuat, eamque animam mundi catholicam, vel naturam vniuersalem appellat,

,,et

f) loc. cit. P. I. c. 6. p. 286, c. 2. p. 122,

g) Prodiit diu post fata auctoris Hamb. 1675. 8.

„et cum fluuio Eden comparat, ex quo quadruplex anima, rationalis, fen-
 „sitiua, vegetatiua et mineralis emanauerint. Hanc tetractyn Pythago-
 „ream esse, inque ea ita temperamenta elementorum apparare putat, vt
 „prima ignem, altera, ignem et aërem, tertia, ignem, aërem et aquam,
 „quarta, ignem, aërem, aquam et terram, et hae simul sumtae, denarium
 „constituant. Has animas, in multas scintillas Spiritum S. iuxta ideas
 „Filii et in radios multiplices diuisile ait, easque per totum chaos disper-
 „sisse, et hinc pro diuersitate radiorum et scintillarum, diuersa rerum ge-
 „nera species et indiuidua extitisse.“ Et hoc pacto animae notiones Py-
 „thagoricas et Peripateticas, numeri siue motus, naturae, perpetui, et
 „ἐντελεχέας attemperat. Longum esset totam, quam hoc modo exorsus
 est auctor fabulam pertexere, ostendereque, qua ratione animarum haec
 quatuor genera pro sex dierum creatione discriminet, et singula suis par-
 tibus enumeret. Omnia enim ita cohaerent, vt nihil harum nugarum
 liceat ommittere, si reliqua intelligi debeant, quod patientia Lectoris esset
 abuti. Sufficit annotasse, facere auctorem angelos et homines ex vno
 fonte ortos, deriuare, ex influxu astrorum animam sensitiuam, quae sit
 fluuius firmamentalis, et origo animalis seu carnalis sapientiae ac scientiae,
 quam in brutis particulariter, in homine vniuersaliter congregatam statuit,
 et bruta ideo particulariter scire dicit, idque post lapsum hominibus quo-
 que accidisse affirmat. Quartum autem fluuium, siue animam mineralem,
 dicit esse centrum quatuor animarum, in quo virtutes illarum omnes con-
 currant, et conglomerentur. Indeque concludit, quicunque centri na-
 turam probe cognitam habet, eum nihil eorum, quae in terra coeloque
 sunt latere, eo quod circumferentia nihil aliud sit, quam centrum euo-
 lutum et in omnes partes expansum. In hoc centro, si hunc audias, la-
 tet materia lapidis philosophorum. Eius tres partes essentielles statuit,
 spiritum siue mercurium, animam siue sulphur, corpus siue sal, illique ani-
 mam catholicam indit, et huic mysterio alchemiam, magiam et cabbalam
 inaedificat, eamque aurum philosophorum esse dicit, fixatum, mediante
 spiritu in terra candida. Ex quo largissima seges enascitur auctori foecun-
 dissimae imaginationis, vsum lapidis philosophorum multiplicem in refe-
 randa natura explicandi, et cabbalam hanc ita illustrandi, vt audacissimis
 allegoriis verba Mosis obtorto ad scopum suum collo rapiat: et vbique
 thesauros, tincturas, naturarum centra et similia vocabula spargit, in qui-
 bus omnibus longi esse nolumus. Quia autem scientiam huius mysterii,
 veram illam Cabbalam esse putat, qua naturae arcana referantur, credit
 autem, per essentialia Dei nomina, attributa et, quae his innituntur de-
 precationes et inuocationes flecti certissime Deum posse, ideo *Cabbalisti-
 cas precatōnes*^b edidit, folis Scripturae S. formulis constantes, quorum
 vsum mirificum se in *Introduetorio ad magiam coelestem seu diuinam sa-
 pientiam* explicaturum esse indicat, adiectis magicarum benedictionum
 et

h) Prodiit Magdeburgi 1600. 8.

et maledictionum exemplis miris et efficacissimis. Hac enim arte futura praevidere, secreta inuestigare, veris diuitiis ditari, aegrotos curare, miracula edere, visiones accipere, immo ad ipsum Deum ascendere, eo vniri, et adeste, eius gaudio frui hominem posse contendit. Similia in *Mysterio magno* ⁱ differit, quae cuncta eo tendunt: Deum esse lucem, inque hoc lucis oceano trinitatem esse, et in luce habitare; ex hac luce progressum esse in mundum Filium Dei velut lucem, et ex huius luce animam protoplasti, quae et ipsa lux fit, et lucis instar propagetur, in morte vero carbonis instar extinguitur etc. Quibus multa theologica prorsus *παράδοξα καὶ ἑτερόδοξα* addit, quae heic congerere non licet. Quae omnia rerum intelligentem facile conuincunt, ex Alexandrinae et Cabbalisticae philosophiae riuulis nonnulla auctorem hausisse, et cum Paracelsicis, ad effingendum theologiae corpus nouum et theosophicum coniunxisse: eo, nisi nos ratio destituit, effectu, vt febricitantium somnia videatur enarrasse.

§. XVIII. Post Paracelsum magnos motus seculo XVII Theosophiae cuiusdam assertione excitauerunt scripta VALENTINI WEIGELII. *Valentinus Weigelius.* Is ad theologiam quidem emendandam animum applicuit, et supposito latente igniculo siue scintilla diuinae sapientiae in centro hominis, diuina reuelatione excitata et inflammata, doctrinam genuinam restituere conatus est, ita vero ad philosophiam quandam theosophicam respexit, vt licet memoria eius in annalibus ecclesiasticis soleat plerumque haud parce recoli eiusque historia enarrari ^k, nobis tamen ob nomen, quod factioni cuidam theosophicae dedit, indictus hoc loco non dimittendus sit. Natus est Valentinus Weigelius apud Haynenses, vt ex epitaphio eius constat ^l, anno clo lxxx, errantque, qui Arterensem faciunt, et hoc fundamento nixi multis fabulis Weigelii historiam corrumpunt. Illi enim Valentinum Vigelium, Mansfeldiensem, cuius memoria non apud omnes ob vitae singularis circumstantias, bene audit, cum Valentino Weigelio confundunt. Quod quamuis negent, et Arterae in comitatu Mansfeldensi, editum esse contra epitaphii Weigeliani fidem nonnulli ^m contendunt, indubitatis tamen testimoniis ⁿ constat, reuera Haynensem fuisse, adeoque a Vigelio esse distinguendum. Is tredecim annos litterarum studiis, more et methodo eo tempore in academiis recepta inuigilauit, et philoso-

j) Amstelod. 1675. 8.

k) Multos huc pertinentes laudant MART. LIPENIVS Bibl. Theolog. P. II. p. 937. PFAFFIVS Hist. Theol. Liter. P. II. p. 363. BYDDIVS Isagog. Hist. Theol. T. II. c. 7. p. 1366. feqq. maxime huc pertinet Chronicon Weigelianum, quod eius res secundum annorum seriem exponit, in Relat. Innoc. 1714. p. 22.

l) Integrum exhibet ARNOLDVS Hist. Eccl. P. II. L. XVII. c. 17. Vol. I. p. 589.

Hist. philos. Tom. IV.

m) His exemplum praeiuit Io. SCHELHAMMERS ministerii Hamburgici senior, qui secum eo anno 1590. Neostadii scholam frequentasse scripsit, in Refut. Postillae mysticae. Pro hae traditione pugnant Auctores Relat. Innoc. l. c.

n) Vid. Summe Reu. ERN. SAL. CYPRIANI Catal. Codd. MSC. Bibl. Goth. p. 112. ZELTNER. Proleg. ad Hist. Enthusiastici §. 19. p. 19. Quorum testimonio conuicti auctores Rel. Innoc. p. 1075. tandem priorem sententiam dimiserunt.

philosophiae quoque honores accepit. Tandem anno cōsōlō LXVII Tschopauensi gregi pascendo praefectus, et Chemnicensi simul ephoriae adiunctus est. Nec quoad vixit, aut in doctrina suspectus aut vitae minus Christianae actae vnquam accusatus est, immo subscripsit Formulae Concordiae, siue tum cum ea consenserit, siue peculiare opinioniones suas constare, illa salua, posse, sicque pacem et tranquillitatem seruari crediderit. Vnde factum, vt simulatorem eum fuisse quidam illi obiecerint. Illud certum, ad vitae finem, qui Id. Iun. anno cōsōlō LXXXVIII contigit, in munere ecclesiastico mansisse, errareque eos, qui eo exutum ante mortem contendunt. Qui vero viuus tranquille vixerat, sane nemini suspectus erat, post mortem scriptis suis tandem in lucem protractis magnos motus concitauit. Descripserat ea Christophorus Weickartus, cantor Tschopauensis, et post pastoris sui obitum ediderat. In quibus cum a typo doctrinae, in ecclesiis Protestantium sonantis mire deflecteret, dici non potest, quantae inde lites inter theologos enatae sint. Quas tamen hoc loco enarrare, et opiniones eius singulares et paradoxas adducere non licet, sed in recentiori ciuitatis Christianae historia exponendum est. Id tamen narrationis gratia non tacendum, iustum suspicionis locum esse, multa fuisse post Weigelii mortem eius nomini supposita, nec tam mala illum doctrinae ecclesiasticae vulnera infixisse, qualia scripta eius nomen gerentia faciunt. Hoc vero capite ideo nobis tangendus est, quia multa a Paracelso hausit, vt ipse non negat, licet a Lautensackio quoque et Schwenckfeldio, famosissimis ista aetate hominibus, nonnulla acceperit. His praeceptoribus praeuentibus nouam theosophiam reiecta naturali rationis cognitione et philosophia commentus est, quae ex interna luminis diuini reuelatione discenda sit, quam diuinam quandam magiam esse contendit. Multum axiomata παραδόξωτατα et falsa eleuat et excusat morē suo G. ARNOLDVS, ita tamen, vt extra culpam erroris Weigelium ponere totum vix audeat. Nobis opiniones eius ad theologiam spectantes, et toties examini subiectae curae hoc loco non sunt, sed ea tantum asserta notamus, quae ad praesentem tractationem pertinent. Inter ea vero haec eminent: non extrinsecus in hominem descendere scientias artesque, sed earum semina et formas ita in eo latere, vt ab externo principio eas peti neceffe haud sit, exque suo illas fundo homo excitare prouocareque possit. Tres esse partes hominis, corpus constans ex aqua et terra, anima ex igne et aëre, spiritum ex astrali

o) Conf. ARNOLD, l. c. p. 610;

p) Rel. Innoc. I. c.

q) Testes sunt scripta Gerhardi, Himmelfii, Hunnii, Calouii, aliorumque laudat a Jo. OLEARIO in Synopsi Controu. P. V. p. 443. seqq. add. COLBERG, Christianism. Plat. P. I. p. 257. Ven. WALCH, Introd. in Controuers. relig. P. I. p. 633.

r) Dabunt, quod satis ARNOLDVS et COLBERGIVS II. cc. inter se comparati.

s) DIECMANN, Praef. ad ARNDIVM de vero Christianismo.

t) Postill. P. I. p. 195. P. II. p. 257. 266. Guldner Griff. p. 48. 49. ARNOLD, l. c. p. 592. ideo impense laudatur CROLLIO Praef. Bal. Chym. p. 65.

u) loc. cit.

astrali principio compositum, ideoque hominem microcosmum elementa macrocosmi, huncque totum in se comprehendere. Subesse cuiuslibet hominis natiuitatem certo planetae, et ab eius influxu atque constellatione, vitae eius, temperamenti ac actionum rationes pendere. Cognoscens cum cognito, intelligens cum intelligibili essentialiter vniri: duo contradictoria combinari posse in lumine reuelationis, licet id ratio respuat. Maxime vero inuisum eius nomen fuit, quod disciplinas artesque humanas omnes, quae ab interna luminis reuelatione non essent profectae, multis rationibus reiecerit; quod *κρυβιον δόγμα*, in *Philosophia mystica*, in *Arcano aureo res omnes sine errore cognoscendi* *, in *Studio vniuersali*, in *Theologia astrologizata*, aliisque multis, (modo eius foetus genuini sint) disseminauit. Neque id magnopere mirandum est, cum Paracelsica hypothese infectus, ex interno sapientiae diuinae fonte in hominem ex Deo emanante, omnem veram scientiam oriri, et ipsas essentias cognosci statueret. Id enim systema emanatum, quod veras nobis theosophicae sectae origines pandit, postulat. Quae causa fuit, cur illustris LEIBNITIVS †, Weigelio, cui magnum ingenium tribuit, aliquid ex Spinozisticis hypothesebus adhaesisse iudicauerit. Quod tamen, si accurate dicendum, falsum est, effluxus enim siue emanatio essentiarum ex Deo a Spinozismo valde differt. Habuit plurimos affectas haec disciplina Weigelii, inter quos Ezechiel Meth, Elaias Stifelius, similesque famosi sunt. Horum vero historia alibi quaerenda est.

§. XIX. Quod Paracelsus in hoc agmine seculo XVI fuit, id fuit seculo XVII ROBERTVS FLVDDVS siue a FLVCTIBVS, *Robertus Fluddus.* armiger et medicinae Doctor apud Britannos, de cuius vitae historia videndus ANTONIVS WOODIVS †. Natus est in prouincia Cantii anno cōlōlxxiiv, patre Thoma Fluddo, rationum magistro, imperante Elisabetha. Anno cōlōlxxci in academiam Oxoniensem missus est †, ad perficiendas seueriores literas, qua in palaestra literaria et sacram doctrinam didicit, et philosophiae operam impendit: Maxime vero salutarem artem impiger excoluit, et quodcunque arcanum et abstrusum vetus pariter atque recens aetas recondidit, perquirere studiose coepit. Academicorum studiorum curriculo finito iter literarium ingressus est, et Galliam, Germaniam, Italiam totum sexennium peragrando, quicquid natura singulare seruabat, quicquid mysteriorum ars ostentabat, quicquid sapientiae apud viros eruditissimos latebat, expiscaturus nullo labori pepercit nullisque sumptibus. Ita viris summis innotuit, commendatusque est, quorum nonnulli eius institutione vsi sunt. Redux anno cōlōlccv, summos in
Sss s 2 medi-

†) Conf. Cl. GENTZKE Histor. philos. pag.

250.

x) *Guldner Griff alle Dinge ohne Irrthum zu erkennen.*

y) Diss. praelim. Theodiceae §. 9. p. m. 9.

z) Athen. Oxon. Vol. p. 610. Hist. Antiq. Acad. Oxon. L. II. p. 390. seqq.

a) In iuuentute armigeri dignitatem in bello meruisse scribit MERCLINVS Linden, renou. p. 94.

medicina honores apud Oxonienses suscepit, cumque artis chemicae peritia maxime excelleret, facile obtinuit, ut collegio medico apud Londinenses aggregaretur. Quo loco positus multorum admirationem et plausum meruit, cum et singularis, quam affectabat, pietas, eum commendaret, et meditationes obscurae et Cimmeriis tenebris obductae summa mysteria, licet intelligi non possent, promitterent, et arcanorum chemicorum notitia multos illi adduceret, qui capitis sui tutelam ei tradebant; unde magnus aegrotorum ad eum concursus factus est. Obiit anno aetatis climacterico anno *MDCCXXVII*, VI. Id. Sept. in vrbe Londinensi. Dicitur non potest, quam mirum Fluddus ingenium habuerit, nihil enim tam peregrinum, vel a ratione alienum fuit, quod non animo complecteretur, nihil, quod vel cana antiquitas mysterii instar commendabat, vel recentior aetas velut abditam sapientiam extollebat, quod non in sua horrea colligeret. Nactus enim imaginationis vim prorsus extra orbitam vagantem et, si verum dicendum, ex arte insanientem, quodcumque absonum et incomprehensibile nouerat, arripuit, et somnia Paracelsicae, Cabbalisticae, Magicaeque factionis confundendo in vnum, nouam theosophiam explicare aggressus est. Maxime vero, cum arti salutari et praecipue chemicae se totum tradidisset, nouum physicae genus commentus est, singulare prorsus, et non destitutum quidem eruditione et rerum naturalium experientia, at portentosis hypothesebus refertum, et nugis Rabbinarum, Cabbalistarum, Paracelsistarum, & imprimis magicis somniis ita deprauatum, ut dignosci bona vix possint. Duo ponit ^b principia vniuersalia, quibus totam rerum naturalium explicationem inaedificauit; virtutem septentrionalem siue condensantem, et virtutem australem, siue rarefacientem. Quibus nihil noui dixisse, sed principia sectae Methodicorum apud veteres medicos, qui adstrictum et fluens principium posuerunt ^c, recoxisse videri poterat, quemadmodum post eum *KENELMVS DIGBAEVS* ^d fecit, nisi totam physicam suam intelligentiis, spiritibus, geniis repleuisset, et quae mechanica sunt, in principia pneumatica commutauisset. Cuilibet enim morbo daemonem morbificum assignat, et genium auerruncum opponit, immo totas horum spectrorum familias a quatuor ventis cardinalibus arcessit, et iis nescio quas laruas tribuit, quae argumento sunt, febricitantium affectionem eius imaginationem fuisse passam. Ut vero condensationis et rarefactionis signa dignoscantur, thermometerum adhibendum esse statuit, quod vitrum calendarium vocat, et spiritum in eo tubo vitreo comprehensum cum machina mundi accurate conspirare statuit. Id quod nititur principio Paracelsico, a Fluddo quoque admisso, macrocosmi et microcosmi siue hominis arctissimam esse conspirationem et con-

b) Conf. *MORHOF*. Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 15. §. 5. p. 246.

c) Vid. *CELSVS* de Re medica Praef.

SEXT. EMPIRIC. Pyrrh. hyp. L. II. c. 34. p. 238.

d) Institut. Peripat. L. I.

concordiam, et vniuersae naturae typum homini esse impressum. Hinc suae inuentioni, quam ex veteri codice D. annorum accepisse iactat, tantum tribuit, vt thermometri scalas vrinarias describat, et alias boreales, alias australes vrinas in eo dignosci dicat: quae, quo loco philosophia naturalis Fluddana habenda sit, fatis produnt. Naturae limitibus enim non contentus in alienas terras vbique diuagatur, et spirituum atque coelorum prouincias, coelum scilicet et terram, miscet, qua ratione hoc hominum genus plerumque philosophari solet, ratum, rerum naturam non posse explicari, nisi vbique magica perforant principia. At hoc pacto confusam et obscuram tractationem exurgere vel puer intelligit. Non magnopere quidem contradicendum esse putamus MORHOFIO ^e, ingenium illi profundum et mathematicum, praesertim mechanicae, notitiam singularem tribuenti: verum nullo iudicandi acumine, nullis ordinis et ratiocinandi legibus castigatam imaginationis delirantis ferociam omnem eius eruditionem corrupisse, et ad artes vanissimas portentosum ingenium seduxisse, omnes eius libri clamant, eorumque soli tituli demonstrant, qui vbique fere Cabbalam, Alchymiam, Magiam, prae se ferunt. Quo fieri non potuit, vt non mille ineptiae inter bona quaedam illi enascerentur, quae cerebrum parum sanum solent prodere. Mirum itaque non est, viros acutos, et accurata philosophandi methodo instructos Fluddum acriter reprehendisse, inter quos praeter Ioannem Keplerum, et pseudonymum Eusebium de S. Iusto, fuere Marinus Mersennus et Petrus Gassendus. Quorum ille cum infaniae Fluddanae adeo irasceret, vt eum *cacomagum foetidae et borrendae magiae doctorem* appellaret, Fluddum ita prouocauit, vt par pari relaturus illi *Certamen sopiae cum moria* opponeret, in quo lapis Lydius a falso structore Marino Mersenno monacho reprobatus, celeberrima voluminis sui *Babylonici in Genesin figmenta accurate examinat*. Mersennus autem cum contentionis ferram reciprocare cum homine dilirantis ingenii nollet, Gassendum exorauit, vt eum castigaret, quem ideo *Examen philosophiae Fluddanae* edidisse in eius vita monuimus. Quod ab iis legendum est, qui sanum de Fluddo et theosophicis omnibus iudicium cupiunt. Hoc vero nouae physicae saxum non vno opere voluit, sed plurima eius generis scripta edidit, ex quorum titulis fatis iam philosophiae Fluddanae vultus conspici potest. Edidit enim *Vtriusque cosmi historiam; veritatis proscenium; anatomiae amphitheatrum; monochordium mundi symphoniacum Io. Keplero oppositum; medicinam catholicam cum integro morborum mysterio et pulsus noua ratione; clauem philosophiae et alchymiae; philosophiam sacram et vere Christianam, seu meteorologiam cosmicam* ^f, et alia, quae ob inauditas, et profanas haut raro opinioniones inter libros vetitos sunt relata, et caro pretio vendita ^g id quod

Sss s 3 impri-

^e) Polyhistor, loc. cit.

^f) Vid. Cat. Bibl. Vffenbach, T. I. p. 683. 255. et quos laudat.

imprimis de illis intelligendum, quae magiae praecepta tangunt ^b. Non vero contentus philosophiam nouis istis laruis induisse, ipsam quoque Mosaicam cosmogoniam suis somniis corruptit, edita *Philosophia Moysaica, in qua sapientia et scientia creationis et creaturarum sacra veraque Christiana, utpote cuius basis, siue fundamentum est unicus ille lapis angularis Iesus Christus, ad amissum et enucleate explicatur* ⁱ. In quo libro ad explicandam cosmogoniam Mosaicam machinam suam experimentalem siue calendarium vitreum, nempe thermometrum in subsidium vocat, et distinctione inter veram et falsam sapientiam allata, rerum omnium principia, cum primaria, tenebras siue materiam primam, aquam seu materiam secundam, et lucem diuinam, quae sit essentia illa centralissima omnia creans, informans, viuificans, mouens, tum secundaria et actiua, frigiditatem et caliditatem, et passiuam, humiditatem et siccitatem explicat, et veram plenitudinis et vacuitatis rationem dare nititur, quaeque condensationis et rarefactionis causa mystica fit, exponit: et tum generationis et corruptionis ortum atque etiam regenerationis atque resurrectionis mysterium detegit: et denique, de ventis, nubibus et pluuiis, niue, fontibus, fulgure et tonitru more suo agit. In qua tractatione tota ita ineluctabilis obscuritas regnat, ut diu lector haereat, quid sibi Fluddus velit: accedit scribendi ratio circumducta, periodi praelongae, et confusae; notiones incertae, indeterminatae, vagae, nihil significantes ^k, disputatio vbiq; contra philosophos suscepta, et familia, quae omnia labyrinthum construunt, ex quo sine errore nemo facile exierit. Pleraque tamen, quantum nos quidem in his tenebris palpamus; ad emanatum systema redeunt: *Libro enim secundo*, sympathiae et antipathiae cosmicae indolem et principia explanaturus, supponit, Deum esse puram, simplicissimam et catholicam illam unitatem, quae multitudinem et numerum omnem in se comprehendit, adeoque omnia in Deo complicate et idealiter fuisse, priusquam explicite aliquid compareret aut factum esset. Ex hoc vero fonte statuit amabilem et splendidum amoris catholici et viuifici spiritum effulisse, tenebrasque litigiosas atque odiosas ab obscuro chaos siue abyssi deformis throno remouisse, ut exinde mundus ex nihilo actuali crearetur. Et ob eam causam mundi animam a Stoicis, Pythagoreis, Platonicis transfumit, et in ea omnes animas esse, exque ea procedere, et suas in ea multiplicationes habere dicit: hisque demum contrarietatem tenebrarum et lucis inaedificat, et antipathiae huius rationem inter coelum et terram etc. ostendere satagit. Quae omnia licet obseruationibus, praesertim magnetis roborare nititur, satis luculenter tamen prodidit, Cabbalistarum et Alexandrinorum scrinia se expilasse; nec ad clara principia, sed obscuras nugas omnia reuocasse. Magnetismi vim enim ab irradiationibus angelorum, quis quaeſo philosophus lumen et claritatem in philosophando sectans, deriuat

^h) Monet autem MORHÆIVS l. c. T. II. p. 248. primas editiones esse optimas, in posterioribus autem multa esse omiſſa.

ⁱ) Goudae 1638. fol.

^k) Exemplum esse potest, quando inter voluntatem et voluntatem patris p. 66. distinguit.

deriuauerit? Talis autem cum fuerit Fluddus, mirum non est, fabulae Rosenkruzcianae, quae eo tempore ex obscuro et incerto angelo laruata in scenam prodiit actorem eum fuisse. Debemus enim ei, *Apologiam compendiarium, fraternitatem de rosea cruce suspicionis et infamiae maculis aspersam veritatis quasi fluctibus abluentem, et abstergentem*: itemque *Tractatum apologeticum, integritatem societatis de Rosea cruce defendentem, in qua probatur contra D. Libauii et aliorum eiusdem farinae calumnias, quod mirabilia nobis a F. R. C. oblata sine improba magiae impostura, aut diaboli illusionibus et praestigiis praestari possint*. Quae ut reliqua auctoris *Φιλοσοφύμενα* omnia an talia sint, ut suo merito a diuinæ sapientiae cultoribus extollantur, Lectori pio et acuto iudicandum, et quid de hoc G. ARNOLDI ¹ iudicio dicendum sit, expendendum relinquimus. Semper enim labra fuerunt, quae similibus lactuca delectauit. Id nemo forte negabit, a philosophiae hortis ea lolia esse arcenda.

§. XX. Nemo autem ex hac secta vel maiorem strepitum edidit, vel celebriorem inter huius sapientiae cultores famam consecutus est, quam IACOBVS BOEHMIVS, famosissimus ille Germanus philosophus, eo minus a nobis praetereundus, quia hoc potissimum auctore schola theosophica in certam formam coaluisse visa est. Vitam eius amico et sectatori Abrahamo de Franckenberg, equiti Silesio debemus, qui, quae ex consuetudine cum Boehmio cognouerat, et ab aliis fide digna acceperat, collegit, et digessit, soletque haec biographia et operibus Boehmii et nonnullis eius tractatibus praefigi ^m. Praeter hunc et anonymum ⁿ cl. REIMMANNO ^o laudatum, IVSTVS WESSELVS RVMPAEVS ^p et Io. ADAMVS CALO ^r de Boehmii vita rebusque integris dissertationibus egerunt; ut taceamus, qui vel historiam fanaticorum, rerumque ecclesiasticarum seculi XVII tetigerunt ^r, laudati CASP. SAGITTARIO ^s, vel dogmata a fide ecclesiae orthodoxae aliena proscriperunt, et Boehmii deliramenta examinarunt, qui tum consulendi sunt, quando Boehmii de sacris dogmatibus opiniones, et contentiones describuntur. Nobis hoc loco sufficit, philosophi personam in Boehmio contueri, quod nomen illi non sectatores modo κατ' ἐξοχήν tribuunt, sed non inuiderunt quoque antagonistae nonnulli, interque eos Henricus Morus. Sequemur autem Franckenbergii narrationem, cuius fidem tamen, ipse Lector ut examinet, monemus.

§. XXI.

l) Histor. Eccles. I. c.
 m) Comparere in limine Viae ad Christum, et Mysterii magni tradit REIMMANNVS Hist. liter. Germ. P. III. p. 419. In prioris tamen tractatus editione Amstelodamensi 1704. qua nos utimur, non legitur.
 n) In Historia Iacobi Boehmii ex propriis eius verbis concinnata, quae vernacula prodit Hamburgi 1698. 8.

o) I. c.
 p) Susati 1714.
 q) Wittebergae 1707. 1715.
 r) ARNOEDVS Hist. eccl. et haer. P. II. L. XVII. c. 10. p. 618. IARGER. Hist. eccl. et polit. Sec. XVII. T. I. L. I. c. 6. p. 15.
 s) Introd. in Hist. eccl. c. 133. f. 19. p. 899.

Vita I. Boeh-
mii.

§. XXI. Edidit portentofum hoc ingenium Germania, anno cō IO LXXV. Natus enim est Iacobus Boehmius in Lufatia superiori, Palaeo-Seidenburgi, qui pagus est Gorlitz vicinus, parentibus editus rusticis, iisque adeo egenis, vt filium gregi custodiendo adhiberent. Maiori tamen operi eum destinavit prouidentia diuina, si eius laudatores, et imprimis Franckenbergium audias. Contemtum rerum humanarum enim, detecto in spelunca quadam et neglecto magno numerorum aceruo, eum demonstrauiſſe, et ob ingenii praestantiam a parentibus in scholam missum praematuſſe ostendisse futurae flammae igniculos, narrant. Cum autem praeter rudimenta pietatis et literarum puerilium maioribus eum non destinasset parentum cura, Gorlitz futuri instituendus traditus est. In cuius disciplina cum haereret, nonnemo, ipſi ignotus, de futura quidem famae illius magnitudine, at multis aerumnis, miseriis atque perfectionibus stipata vaticinium edidisse dicitur. Quae et alia his similia ab eius sectatoribus velut oracula tradita credit, qui volet ^t. Nobis enim ea examinare nec opus esse videtur, nec magnopere Lectori acuto et attento iucundum. Anno cō IO XC V magistri iura in ista tribu apud Gorlicenses obtinuit, et matrimonium quoque iniit cum lanionis cuiusdam filia, quacum triginta annos concorditer vixit, filiosque genuit quatuor, quos et ipsos opificio exercendo destinavit. Licet autem in arte fellularia totam fere vitam tranſegisset, factum tamen, vt eius nomen omni opinione latius spargeretur, signumque quasi existeret, ad quod contrariae inter se factiones concurrerent, et inimicis inter se telis digladiarentur. Rem ita accidisse eius narrant biographi. Cum valde sub finem seculi XVI controuerſiſſis Crypto-Caluinianis exagigaretur Saxonia, multique, quid statuendum et recipiendum esset, ignorarent, ipſe quoque, animo vehementer fluctuans ad preces confugit, et diuinum lumen ad capiendam rectam semitam a Deo ardenter petiit. Cuius, ipſo narrante ^u, is effectus fuit, vt extra se per septem dies raptus sacrum sabbathi silentium experiretur, et ad diuinam intuitionem admitteretur. Quod licet multis incredibile videatur, temperamenti tamen Boehmiani indolem viresque imaginationis ardentis et extra se raptae consideranti, non vero videbitur abſimile, ecstasin quandam Boehmii fuisse passum. Talem enim Plotinum quoque, Iamblichum, Porphyriumque habuisse, et intuitivae istius felicitatis gaudia iactauiſſe, ex iis, quae *Tomo secundo* narrauimus constat, et in huius commatis hominibus, quamcunque etiam religionem sequantur, insolens haud est: vnde autem iste status animi oriatur, et qua ratione anima suo imperio spoliata, commoueatur, et ad inaudita rapiatur, norunt, qui conditionem humani cerebri intelligunt. Confirmantur haec secunda eius ecstasi, quam sibi exoriente seculo XVII obtigisse, ipſe quoque

t) Conf. IO. CHR. HOLZHAVSEN Capit-
stratus Böhmicoſarum tabula p. 72. Ven. WEIS-
MANNVS Hiſt. eccl. N. T. T. II. p. 1234.

u) In Aurora c. 19. §. 4. ſeqq. T. I. Opp. p. 230.
ſeqq.

quoque narrat. Nam ex aspectu vasis cuiusdam stannei subitaneo, spiritum suum astralem, ait, per irradiationes Iouiales ad centrum naturae intimum raptum, et a lumine diuino introductum esse, ita, vt ex figuris, lineamentis et coloribus creaturarum externis in ipsos essentiae naturaeque illarum recessus penetrare, et quae vnus cuiusque indoles sit, intelligere potuerit. Nemini tamen hunc infusum philosophiae habitum patefecit, sed suo officio vacauit. Donec anno c^{lo} l^o c^x tertiam diuini luminis collustrationem pateretur, qua tanta sibi mysteria de rerum omnium origine, natura, et constitutione, deque ipsis principiis diuinis naturisque intellectualibus manifestata esse, dicit, vt profundissime iis immergeretur. Quae ne angustae memoriae diffluerent, tandem anno c^{lo} l^o c^{xii} in chartam coniecit, et systema hoc Θεόπνευστον, quo omnis sapientia diuina et humana comprehendebatur, concinnauit, quem librum *Aurorae* titulo insigniuit. Et hic primus quidem ingenii Boehmiani foetus est, qui cum a rerum imperito, vt ferunt, conscriberetur, non potuit non Cimmeriis tenebris fieri obscurior. Cum enim noua sibi principia, nouas notiones, novos terminos et vocabula selegisset, quorum forte ipse distinctam notitiam clarosque sensus ignorabat, non potuit lumen vllum huic scriptioni inesse. Id quod ipsum librum legere, et meditationes eius in ordinem redigere tentaturus manibus palpabit. Nec audemus nos, ea, quam scopus noster postulat, perspicuitate, eo ordine, qui argumentum philosophicum decet, principia Boehmiana ex hoc libro enarrare, cum insuperabili nobis obscuritate latere videantur. Rogamus tamen Lectorem, vt quae in hoc libro, qui symbolicus quasi est theosophiae Boehmianae, dicuntur, praecipue de concentu et connexione macrocosmi et microcosmi, cum Paracelsicis comparet, et sanum ipse iudicium adhibeat. Illud tamen silentio non praetereundum est, rationis lumen Boehmium ad addiscendam hanc philosophiam tum plane eiurasse, frustra esse, qui ad eius regulas et axiomata Boehmiana philosophemata exigunt. Monet enim ^x: *Philosopho et physologo futuro, Deique essentiam in rerum natura scrutaturo exorandum esse a Deo Spiritus S. immediatam illuminationem. Esse enim haec mysteria carni atque sanguini incomprehensibilia, et obscura atque δυσκιντα manere, etiamsi verba legantur. Eum autem, in quo est spiritus sanctus, qui et Deo inest, et toti naturae, ex quo facta sint omnia, scrutari et penetrare posse, in totum corpus diuinum, quod natura constituit, immo in ipsam SS. Trinitatem.* Hac itaque ratione cum hoc sibi conflasset systema theosophicum, sibi quidem soli sapere constituit, in vulgus tamen res exiit, ipsumque librum pastor gregis Goricensis legendum accepit. Qui rei insolentia commotus ex suggestu auctorem ideo vehementer obiurgauit, et interposita senatus vr bani auctoritate, librum tolli, prohiberi que scriptionem Boehmio curauit. Et latuisset forte

x) c. 2. §. 11. 12. p. 7.
Hist. philos. Tom. IV.

forte diutius, nisi anno cLo lOc xLiI consul quidam vrbs istius librum hunc Marechallo aulae electoralis Saxonicae Georgio Pflugio dono dedisset, cuius concessione prelo tandem Amstelodami exiit. Ipse Boehmius facta scribendi prohibitione septennium quieuit, anno cLo lOc xIIX autem arrepto iterum calamo vsque ad vitae finem, quamplurimas tractationes elaborauit. Sunt, qui narrent, nouas et paradoxas opiniones Boehmii commouisse senatum vrbanum, vt ad supremum, quod Dresdae est synedrium ecclesiasticum rem deferret. Boehmium autem illuc citatum comparuisse, factoque a theologis examine, ita causae suae adfuisse, vt non solum magna eius inde existeret existimatio, sed et insons tranquillisque dimitteretur. Alii, vero hanc narrationem inter commenta Boehmianae factionis referunt, acriterque ea de re circa finem seculi XVII disputatum est, inter B. Io. Iacobum Spenerum et Ministerium Ecclesiasticum Hamburgense, cum ille Boehmii scripta damnare recusaret, quod nec lecta sibi essent, nec intellecta. Quae qua ratione gesta sint, hic narrari non possunt, et in annalibus ecclesiae Protestantium exponi solent y. Obiit autem Iacobus Boehmius in communione ecclesiae Lutheranae apud Gorlicenses anno cLo lOc xXIV, nunquam enim ab eius gremio secessum fecit: ita quoque vltima fata subiisse dicitur, vt fidem et pietatem demonstraret z.

*Conditiu et
indoles inge-
nii Boehmii.*

§. XXII. Intelligi ex dictis potest, temperamento gauisum esse Boehmium atra bile referto, subtristi et profundo, quod imaginandi facultatem nutrire solet ardentem, foecundam, mirisque imaginum viuidarum sensusque etiam externos et neruos concutientium cumulis turgentem, quae vbi semel acriori quodam paroxysmo commouetur, ita naturalem intelligendi sentiendique facultatem turbat, vt extra orbitam vagans animus, mirisque visionibus immo raptu quoque et agitatione praeternaturali concitatus, mirabilia videat sentiatque, et ad inauditas insolentesque cogitationes deducatur. Quem ingenii Boehmiani characterem tota eius theosophia loquitur, et ecstases, quibus gloriabatur, produnt, ac tota sartago verborum, terminorum, axiomatum in eius scriptis occurrens luce meridiana clarius demonstrat. Ipsa autem symbola et imagines hieroglyphicae, quae eius libris praefiguntur, testes sunt, imaginandi facultatem, pro gubernatore atque praefide nudatam rem fere omnem absolueret. Nec aliunde tota eius theosophia deriuanda est, quam tamen non a doctrina humana se accepisse iactat a, ideoque a philosophis ceteris distingui voluit, ostentando, *se non secundum externum naturae intuitum, sed secundum spiritus dictamen scribere, et quae de natura rerum tradat, de operibus et creaturis diuinis, Deum spiritui suo aperuisse.* Et hoc quidem duce non rerum modo diuinarum, et spiritualium, sed naturalium quoque scientiam infusam diuinitus iactauit, in qua vero lucem et ordinem,

y) Vid. WEISMANN. Hist. eccl. N. T. sec. XVII. T. II. p. 1231. CALO loc. cit. §. 12. seqq.

z) CALO l. c. §. 14. 15. qui mortis circumstantias enarrat.

a) Praef. Aurorae §. 87. 95.

nem, atque iustam assertionum consecutionem frustra requiras. Quae quamuis non sine verisimilitudine futorem auctorem prodere videri queant, suspicati tamen quidam sunt, alieno Boehmii arauisse vitulo, vel virum *Boehmii an plagii suspo-* quendam doctum ac theosophiae Paracelsicae studio deditum ea scripta *ctus?* genuisse, Boehmii nomen tantum ad excitandam admirationem rei insolitae praefixisse. Immo contendit GVIL. SALDENVS in *Epistola ad Schurmanniam* ^b, eruditam virginem, nomine DESIDERII PACEI data, a Pontificii gregis affecla quodam ea Boehmio esse supposita. His tamen alii ^c testimonia hominum fide dignissimorum opponunt, qui *ἀντόγραφα* Boehmii viderunt, eiusque manum agnouerunt. Qua de re certi quid statui posse non videtur. Fatemur autem, aegre nobis persuaderi, sine alieno vitulo solum propria arua arauisse Boehmii, nec accessisse manum obstetricem, quae somnia hominis delirantis in ordinem aliquem redigeret, mutaretque et refecaret incommoda, et ad quendam disciplinae habitum refingeret. Tot enim notiones terminique ex artium disciplinarumque ambitu desumptae, in eius scriptis reperiuntur, quales sunt, philosophia, astrologia, principium, elementum, qualitas, corpus, forma, substantia, species et similia, vt clare pateat, accessisse calamum philosophiae, quae in scholis tum tradebatur, non expertem, nisi ridiculo commento dicas, Spiritum S. ista Boehmio reuelantem voces ex Peripateticis et Scholasticis circulis ad tradenda mysteria sua mutuas accepisse. Certe illud nobis dubio carere videtur, multa ex docti cuiusdam viri charitis hausisse Boehmii, quae, cum artium ab humanitate nomen fortientium, imperitus esset, deinde corruptit; scribit enim v. c. Mercurius pro Mercurius, Saliter pro Salpetae, et similia. Nec sine graui ratione suspicamur, quicquid in contrarium clamat ARNOLDVS, Boehmii a parastata quodam libros nonnullos Paracelsicos accepisse, et ex iis sua incrustasse: id enim luculenter euincunt dogmata chemicis processibus adaptata, vocesque ex medio igne Paracelsi desumptae; obseruatum quoque viris doctis ^d, ipsa Theoprasti verba interdum apud Boehmii deprehendi. Quod tam manifestum est ex scriptorum eius lectione, vt fassus tandem sit Arnoldus, medicos quosdam ^e Paracelsicos mysteria nonnulla chemica ei tradidisse, legisse quoque eum in vltimis vitae suae annis libros quosdam philosophorum, deque iis cum viris doctis contulisse. Ceterum profunditatem speculationum abditissimarum prae se ferre libros Boehmianos, quicumque demum telam vel exorsus sit, vel absoluerit, negari non potest, mira namque omnibus paginis imaginationis foecunditas proditur. Cui si accessissent iudicandi vis iusta atque solida, quae limites euaganti animo posuisset, et disciplina iustis legibus subacta, dubitandum non est,

T t t 2

quin

b) Vid. BENTHEM. in statu eccles. Holland. P. II. c. 4. p. 427.

c) ARNOLD. l. c. p. 636. WALCHIVS Introd. in Hist. controuerf. theol. P. I. c. 6. p.

639. MORHOF. Pol. T. I. L. I. c. 10. §. 23. p. 93.

d) Hos infra nominabimus.

e) BVDDVS Itagog. L. II. c. 7. p. 1369. Acta phil. Vol. I. p. 609.

quin inter praclarissima recentioris aetatis ingenia potuisset numerari. Verum ab his praefidiis eum fuisse imparatissimum, nec iudicio ad discriminandam rerum veritatem a somniis ferocientis imaginandi facultatis, fuisse usum, omnis autem doctrinae vacuum extitisse, nemo negauerit, nisi Boehmio aut animo aut doctrina suppar. Certe quaecunque fundamenta philosophiae nouae et diuinae affert, non certis et indubitatis principiis atque axiomatibus constant, non iusto veritatum nexu, non aequo et accurato systematis habitu gaudent, sed solas mentis emotae imagines, velut e tripode dicta suppeditant. Quorum demonstrationem si petieris, eodem te spiritu afflandum, eodem lumine collustrandum, id est, eadem imaginandi confusione et ineptiendi somniandique ardore corrumpendum esse clamat. Mirum itaque non est, homines ut iudicio pauperimos ita ad deliria quaeuis foecundissima imaginatione aptos, cum similem viam essent ingressi, Boehmii mysteria pro traditionibus ex diuinae sapientiae abyfso promanantibus habuisse, et hoc pacto deceptos nebulam pro Iunone fuisse amplexos. Sophistarum hoc iudicium esse oggerit Boehmii, obiiciunt asseclae, et carere hos homines, ita iudicantes spiritu diuino afflante et illustrante conqueruntur, magno supercilio affirmantes, diuinam Sophiam non nisi infantibus et simplicissimis tradi manifestarique. Ast clamoribus hic nihil efficit, sed rationum euidentium demonstratione opus esse, quilibet intelligit, qui cogitat, non contradicere et euertere rationis lumen diuinam reuelationem, licet illud multis parasangis supergressam, nec praeter vtrumque principium cognitionis humanae, quorum illud philosophiam gignit, hoc doctrinam diuiniorum, tertium et his vel contradicens vel euertens dari posse: Esse vero pestilens emanationis dogma, quod et rationis axiomata et reuelationis traditionem vehementer conuellit violatque, cardinem theosophiae Boehmianae, adeoque a Deo inspiratum esse non posse, nec velle diuinum spiritum vocibus cassis et sine mente sonis summam sapientiam edocere. Quae omnia si expendantur, consensuros nobiscum esse omnes, quotquot partium studio non ducuntur, confidimus, totam Boehmianam disciplinam esse fructum imaginationis emotae, et delirantis: quamuis haud inuiti fateamur, occurrere apud eum non pauca, quae extra systematis nexum sensumque considerata veritates continent eximias; concedamusque, eorum, quae non intelligimus, iudicium haud facile fieri posse. Non enim hoc loco de singulis eius dogmatibus obscuris sententiam dicimus, sed de generali disciplinae eius habitu, qualis ex manifestis indiciis potest dignosci. His euietis atque suppositis, nulli dubitamus asserere, nihil habere doctrinam Boehmianam, quod philosophiam referat. Extra se enim raptus et incerto atque cerebrino cognoscendi principio innixus, de rebus naturalibus et spiritualibus talia tradere ausus est, quae nec sibi constant et cohaerent, nec vel regni gratiae conditioni respondent. Quid enim series illa emanationum, principiorum, sephirarum, regnorum etc. velit,

ipfi

ipſi Boehmianae diſciplinæ alumni dicere, et negantibus vel dubitantibus demonſtrare nequeunt, ſed ad experientiam et internam illuminationem prouocant, qua nullum adeo delirum ſomnium eſt, quod non ita probari poſſit. His accedit obſcuritas nocti denſiſſimæ ſimilis, quam rerum quidem profunditas genuiſſe his hominibus videtur, ſi verum autem dicendum, ipſa horum myſteriorum vanitas peperit. Cum enim chemico- rum aenigmatum ſymbola, quæ in ſe difficillima et incertiſſimis interpretationibus obnoxia ſunt ad res diuinas ſpirituales, ipſamque diuinam eſſentiam, et intelligentias coeleſtes definiendas tranſtuliffet, quorum omnium ideas alias non habuit, quam quæ ſuppeditatae erant ab imaginandi facultate, neceſſario iſtae tenebrae ob ipſam rei et argumenti naturam obtingere debuerunt *f.* Quamuis autem hanc obſcuritatem ſuis commentariis velut ſtellis quibusdam illuſtrare quidam ſectatores contenderint, quales fuere anonymus a G. ARNOLDO operi ſuo hiſtorico infer- tus *g.*, Auctor *Hortuli Seraphici*, Franciſcus Clingius *h.* alique, fatendum tamen, poſt faces ab illis accenſas nihil plus nos videre, immo magis coe- cutire, quam antea, et ignes nonnullos erraticos pro lucidis fideribus de- prehendere. Ad quod demonſtrandum nihil aliud, praeter lectionem librorum Boehmii et ſectatorum, requiritur; cuncta enim tanta nocte premuntur, vt ipſe ARNOLDVS *i.* fateatur, metaphoras alieniſſimas et figuratam dictionem aenigmata exhibere, nec potuiſſe Boehmium, homi- nem idiotam, clare ſua atque perſpicue enunciare.

§. XXIII. Certius haec cognoscere, et iudicium adhibere ſuum Lector poſſet, ſi, quod haecenus facere conſueuimus, ipſum Boehmii ſyſtema eius oculis liceret ſubiicere. Aſt id nobis impoſſibile eſſe, candide fatemur: cum et res ipſae nulla claritate ſe deſcribi patiantur, et verba Boehmii noua, inuſitata et peregrina ſignificatione detorta Latinis vocibus commode ſatis ne- queant enarrari. Lectorem itaque Boehmianae ſapientiae noſcendae cupi- dum rogamus, vt ipſum Boehmium adeat, et imprimis *Auroram* eius conſu- lat, libellumque in quo *tria diuinae eſſentiae prin: ipia* explicuit. Illa enim obſcuriſſima eſt, et ſine hoc intelligi plane non poteſt *k.*: ipſe quoque Boehmius tractationem *de tribus Principiis* clauem et alphabethum eor- um, qui ſcriptorum ſuorum intelligentiam affectant, ob eam cauſſam appellauit *l.* Fatemur autem, in hoc quoque libello ineluctabilem regna- re obſcuritatem et difficultates inſuperabiles. Dabimus tamen nonnulla ex eo, tentabimusque vtrum Latine loquentem in ſcenam adducere Boeh- mium poſſimus, quia in hoc tractatu paulo clarius prodidit, quo tota theo- ſophia ſua tendat. Ipſe libri titulus ſolito euidentiora loquitur, promit- tit enim, *actum iri de aeterna generatione SS. Trinitatis diuinae prin- cipii*

*Doctrina
theoſophica
Boehmii.*

Ttt t 3

f.) Vol. III. p. 1564. ſeqq.

g.) Amſtelod. 1700. 8.

h.) Conf. Relat. Innoc. 1703. p. 110. ſeqq.

i.) loc. cit. p. 637.

k.) Cauſſas indicat ARNOLDVS loc. cit.

p. 635.

l.) Epiſt. XII. §. 66. p. 87.

cipii experte, et quo pacto per eam et ex ea creata sint omnia, non modo angeli et coeli cum stellis et elementis, sed et essentiae naturales omnes, et quodcumque viuit et crescit, praecipue tamen homo, ex quo creatus sit; quo modo exorta in hoc tempore sint omnia, quae iam fiunt, et quae futura tandem sint omnia. Huic igitur argumento sequentes inaedificauit assertiones.

I. Deus ipse est essentia omnium essentiarum, omnia enim ortum suum habent ex Deo ^m.

II. Cum Deus mundum, et quaecumque in eo sunt, conderet, non habuit materiam aliam, ex qua omnia faceret, nisi essentiam suam ex seipso ⁿ.

III. Spiritus actio alia non est, nisi vt se attollat, scaturiat, se moueat, seque semper generet. Et hac quidem ratione Deus est Spiritus incomprehensibilis.

IV. Tres vero generationis eius formae sunt, amarum, acerbum et feruidum.

V. Fons originalis irae et amoris ex vna scaturigine, ex vna matre est, adeoque vtrumque idem est ^o.

VI. Dicitur non potest, Deum esse ignem, acerbum, amarum et similia, multo minus, esse aquam, aërem, terram, quod vero ex eo haec facta sint, id cernimus. Nec dici potest esse in Deo mortem vel infernum, at haec inde orta esse dicendum est.

VII. Tria sunt in rerum omnium fonte et origine, ex quo exorta sunt omnia, spiritus, vita, actio, comprehensio omnis, sulphur, mercurius, sal.

VIII. Sal, anima est, siue spiritus oriundus, phur prima materia, ex qua genitus est spiritus, praesertim in acerbitate: mercurius quatuor continet species siue formas, acerbum, amarum, ignem et aquam; sal foetus est, quem illa generant, et acerbum est, adeoque caussa est, comprehensibilitatis ^p.

IX. Mercurius acerbus est, et amarus, nempe aqua sulphurea et ignea, res inter omnia terribilissima, verum id omne in spiritu, natura nempe originali, id est, in essentiarum essentia, Deo, natura principii experte, parente naturae huius mundi.

X. Animae origo ex primo Dei principio extat, et a Deo homini, principio tertio, inspirata est, nempe in foetum sidereum et elementarem; tradit autem in hoc primum principium DEI, ex quo, et in quo est, cum sit pars propria essentiae eius ^q.

XI. Ipsi quoque diaboli ex primo principio Dei sunt, illud enim primo-prima origo naturae diuinæ est, at ab altero principio excluduntur ^r.

XII. Anima, quae a Spiritu S. illuminatur, vere ingreditur diuinam naturam, videt enim in diuino lumine et intuetur alterum sanctae et diuinæ
nae

m) §. 1. n) §. 3. o) §. 5. p) §. 7. q) c. II. §. 2. r) §. 3.

nae generationis principium, nempe essentiam diuinam: Spiritus fidereus autem et elementaris, qui ex sanguinis scaturigine progreditur, non nisi matrem intuentur, ex qua progressi sunt, et in qua viuunt ^s.

XIII. In tres species siue formas (*Gestalten*) natura abit, quarum quaelibet aliam gignit, sua qualitate et natura praeditam ^t.

XIV. Fons acerbitalis originalis mater est, ex qua scaturigines aliae quinque profiliunt, generanturque, amarum, ignis, amor, limus, aqua ^u.

XV. Anima vero ex prima patris generatione originali per scaturientem spiritum, qui est Spiritus Sanctus ex patris lumine progressus, homini inspirata est. Ex quo sequitur, animam esse ipsam Dei essentiam.

XVI. In materia aeterna separatio fit aeterna, quae oritur in generatione aeterna, a quatuor anxietatibus, dum ex acerbi et amari congressu ignis gignitur, et in ignis fulmine lumen, ita tamen, vt suum cuius fonti ius et natura sua conferuetur ^x.

Non penetrabimus altius in hanc syluam densissimam, et quo longius mirus generationum et emanationum architectus progreditur, eo obscuriorem. Principia enim et fontes principii et fontibus cumulat, qualitates acerbis, amaras, acidas, dulces ponit, matrices, generationes, foetus et similia excogitat, malos fructus cerebri fomniantis. Quae omnia eo tendunt, vt scaturigines per varias classes, species, et gradus ex Deo emanantes, quibus rerum omnium essentias constare ait, describat. In quo maxime ridiculum est, quod interdum etymologia quaedam inepta, puerilis et absfona occasionem foecundissimae imaginationi Boehmii supeditet noua principia principiataque, nouos fontes, formas et naturas rerum comminiscendi, quo fieri non potuit, vt non entia imaginaria et cerebrina coaceruentur innumera. Similia quoque in *Psychologia*, siue *Quaestionibus de anima* ^y habet, in qua Quaest. I. ^z Globum philosophicum rerum omnium origines depingentem exhibet, Gnosticorum deliriis haud absimilem. Qui libellus, cum a Io. ANGELO WERDENHAGENIO Icto Helmstadiensi Latine versus sit, et frequenter occurrat, Lectorem, harum lautitiarum cupidum ad eum ablegamus. Mirum autem philosophum ipso Heraclito *σκοτεινώτερον*, eas quaestiones tetigisse, quae summos semper philosophos exercuerunt, qualis est, animae propagatio, natura, operatio. Quas ita explicat, vt vel ex hac sola Boehmii psychologia sit manifestissimum, in excludendo hoc foetu accessisse manum auxiliatricem philosophiae in scholis tum agitatae peritissimam; ad cuius terminos et definitiones ita principia Boehmiana applicata sunt, vt noua dogmata constituent. Et tamen in epilogo auctor excusationem praetendit, quod artis ignarus, verbis idiotarum magna haec mysteria inepte enuntiauerit, quamuis ita turgidus, vt haec omnem scholarum sapientiam longe superare

s) §. 4.
u) §. 11.

t) c. III. §. 9.
x) c. IV. §. 19.

y) Vt inur editione Amstelodamensi 1648. 12.
z) p. 28.

rare ostendet. Ex his vero omnibus vt tandem his nebulis Lectorem liberemus, licet satis obscura et incomprehensibilia sint, (vt solent esse, quae imaginatio lasciuiens et ratione non castigata parit) constare tamen palparique a Lectore posse putamus, systema emanantium, secundum quod Deus rerum et essentiarum fons omnis est, ex quo omnia effluerunt, caput cardinemque immo totam animam systematis Boehmiani esse, et huc omnia tendere, vt positis principiis quibusdam secundis, siue principiatis, emanationum diuersitates, modi, discrimina patescerent. Id adeo apertum, et a B. HINCKELMANNO^a tot locis scriptorum eius demonstratum est, vt prolixè probari haud sit opus. Nam non spiritus solummodo, sed omnem quoque materiam ex scaturiente Deo emanauisse, vbique tradit; sic vt non erubescat scribere in *Aurora*^b: *Totam diuinam SS. Trinitatem scaturiendo emanandoque corpus imaginemque ex se configurasse, velut Deum quendam paruum; item c: Naturas et creaturas omnes ex Dei virtute ab aeterno progrediente ortas esse.* Immo verbis satis claris obscurissimum principium emanationis omnis ita explicat^d: *SS. Trinitas immutabilis, est substantia triumphans, scaturiens, mobilis, in qua omnes virtutes sunt, vt sunt in natura. Haec enim aeterna mater naturae est, ex qua coelum, terra, sidera, elementa, angeli, diaboli, homines, animalia, et quaecunque facta sunt, originem atque essentiam acceperunt. Si quis coelum, terram, stellas, elementa et quaecunque sunt vel sub coelis vel super coelos nominat, hoc ipso totum Deum nominat, qui virtute sua ex se procedente essentiam suam ita corpoream fecit.* Quae multis quidem impudentissimum atheismi genus visa sunt, reuera autem systema emanantium aperte produnt, secundum quod Deus mundus expansus est. Non ignoramus, fuisse, qui castiores sensus his et similibus Boehmii verbis tribuant; ast eos audiendos non esse, vel haec vna ratio euincit, quia abiecto emanationis ordine et principio totum Boehmianum systema corrui. Nos Lectorem potius, si patientia gaudet hisce deliriis immorandi, hoc doctrinae aedificium cum Cabbalistico comparare iubemus^e, certi, multis, quae obscurissima in Boehmio videntur lucem affulsuram inexpectatam. Non enim principia tantum inter se conueniunt, sed et termini vocesque ex hac schola desumptae videntur. Vnum dogma de Adam Kadmon et Sephiris siue scaturiginibus lucis diuinae in eo fulgentibus et ex eo diuersis gradibus emanationibus, reuolutionibus procedentibus si cum doctrina Boehmii in *Aurora* allata confertur, rem mirifice illustrabit. Simili prorsus modo enim de Filio Dei ex Deo genito, de origine angelorum ex eo, de profluentibus ex eo spiritibus fontanis, siue Sephiris (*Quallgeister*) de reuolutione, proportionemutatione et ascensu qualitatum in diuina natura, de tribus principiatis in diuinis,

a) In directione fundamenti Boehmiani.
b) § 26. p. 30.
c) §. 30.

d) c. IV. §. 32. 33.
e) Conf. H. MORI Iudicium de Boehmio.

uinis, et septem spiritibus naturae, de anima hominis diuina, fiderea et elementari differit. Quae si non probant, multa eum vel, qui materiam illi subministrarunt, a Cabbalisticis accepisse, id tamen euincunt, simile de eius placitis iudicium esse ferendum, eaque eodem modo intelligenda, vt illa. Nisi enim secundum significationem systematis emanatiui theosophiam Boehmianam explices, sensum prorsus nullum, lucem nullam in eius praecipis inuenies. Plura ex ipsis eius scriptis haurienda sunt, multoties editis, et vno fasce anno 1691 Amstelodami vulgatis, quibus diutius cum taedio Lectoris inhaerere non licet.

§. XXIV. Habuit Boehmius sectatores multos, vt obscura et intellectu difficilia plerumque admiratores haud paucos inueniunt. Qui tamen *Sectatores Boehmii.* cum plerumque ad theologiam, cui mysteria Boehmiana intulerunt, respexerint, non hoc loco omnes enarrari possunt, sed in annalibus ecclesiasticis producendi sunt: consuli autem debent, quos cumulauit virorum praestantissimorum CASP. SAGITTARII ^f, MATTH. CHR. PFAFFII ^{ff}, COLBERGII ^g, ARNOLDI ^h, WALCHII ⁱ aliorumque diligentia. Quamuis Paracelsi quoque et Fluddi sequaces huc trahi possint, qui seculo XVII prodierunt. Paracelso enim haud pauca debere Boehmii supra obseruauimus, a Fluddo autem non pauciora eum accepisse quorundam, et nuper demum, cel. MOSHEMII ^k coniectura fuit. Fate-mur tamen, posterius nobis non verisimile videri; eo enim tempore, quo Boehmius Auroram scripsit, libros suos vel nondum vulgauerat Fluddus, vel in Germania tamen innotescere et in manus futuri Gorlicensis peruenire non potuerunt, Boehmius quoque ante Fluddum fati functus est, et ipsa, nisi fallimur, vtriusque principia dissident. Quaecumque autem schola Boehmio affinis fuerit, illud certum, concurrisse ad factionem Boehmianam, quotquot ingenium exagitauit *ἑτερόκλιτον*, et delectauere principia vaga, et dogmata tritam viam deferentia: quos nosse omnes et in scenam adducere, esset otio lectoris atque patientia abuti. Nos paucos et celebriores tantum confiderabimus.

§. XXV. Faut vehementer Boehmio Silesia ^l, et complures Boehmii produxit asseclas. Inter quos praecipue notandus est Balthasar Waltherus, Glogauensis, Doctor medicinae, artisque chemicae consultissimus. *Medici Boehmii parastae.* Is enim amplissime Boehmio fauisse, et, inter amicos eius primum locum obtinuisse dicitur. Memorabile est, quod de eo narrat FRANKENBERGIVS ^m, sexennio eum per Syriam, Aegyptum, Arabiam, Per-

f) Introduct. in Hist. Eccl. p. 899. SCHMIDTIVS Supplem. p. 671.
ff) Hist. lit. theol. P. II. p. 348. 364.
g) Christianism. Platonico-Hermet. P. I. p. 107.
h) loc. cit. p. 651. Descript. theol. myst. p. 592.
i) Introd. in Hist. Controu. Theol. P. I. p. 646.

k) Hist. Christ. rec. Sec. XVII. c. f. I. c. 4 §. 28.

p. 399.

l) Vid. WERNSDORF. Disp. de Fanaticis Silesiorum.

m) In Vita Boehmii §. 18.

Perfiam iter fecisse, iactareque solitum a Chaldaeis et Arabibus astronomicam, chemiam, magiam, cabbalam se didicisse. Qui cum domum redisset, percepta fama de Boehmii noua sapientia, ad eum Gorlicium venit, et trimestre apud eum commoratus est. Verisimilitudine ergo non destituuntur, qui contendunt, ab hoc viro Boehmium, hominem cetera *ιδίωτην*, notiones et principia Paracelsica, chemica, magica, quorum tot vestigia in eius scriptis extant, didicisse, et fortean illum quoque manus emendatrices eius scriptis admouisse. Illud sane tradit ERASMVVS FRANCISCVS, nescio qua fide, Boehmium sua scripta emendanda Walthero Dresdam misisse, quo loco illi officinae chemicae, quam elector instruxerat, praeerat. Et hic ille *Mysteriophilus* est, ad cuius *Quaestiones de animae origine, essentia, natura, facultatibus et statu* respondit BOEHMIVS, vt supra dictum. Praeter hunc medicum alius quoque artis salutaris custos, Tobias Koberus familiaritate Boehmio innotuit. Is enim Gorlicii medicinam fecit, et intima familiaritate futuri Gorlicensi iunctus fuit, vt ex epistolis eius nonnullis, *Epistolis Boehmii theosophicis* insertis liquet. Sed et Cornelium Weifnerum et Fridericum Krausium, medicos inter familiares Boehmii fuisse, nonnullis obseruatum est. Id quod ideo notandum, vt constet, quo canali ad Boehmium opinionones, voces, termini Paracelsici, chemici, magici, profluxerint, licet artis medicae chemicaeque esset imperitus. Multum vero inter amicos Boehmius debuit Abrahamo a Franckenberg, Oelfnensi, equiti Silesio, anno MDXCIII nato. Qui cum satis ingenio valeret, et eruditionis copiam possideret haud contemnendam, sectarum Christianarum diffidiis offensus totum se Boehmio tradidit, et non eius modo scriptis obtetricatus est, sed et secundum principia Boehmiana librum *de Fundamento sapientiae; viam veterum sapientum; triadem mysticam, et gemmam magicam* edidit, vt alia taceamus, enarrata CASP. SAGITTARIO. Apologiam autem pro Boehmio scripsit Io. Theodorus a Tschesch, Friderico Palatino principi, et post hunc Ioanni Christiano, duci a consiliis, de cuius itineribus, fatis et vitae historia, videndus praeter G. ARNOLDVM, GOTTL. WERENSDORFIVS. Obit post vitam vagam et exulem medio seculo XVII, apud Elbingenses in Borussia, et edita quoque HENRICI PRVNII *Introductione in notitiam scriptorum viri theosophi Iacobi Boehmii*, de hac factione pulchre mereri conatus est.

§. XXVI. Nemo tamen Boehmianae factionis, nomen suum magis fecit memorabile, quam QVIRINVS KVHLMANNVS, infelici tragicoque vitae exitu notissimus, cuius res prolixè narrant ARNOLDVS.

n) In contractis telis calumniae Leui p. 223.

o) Vid. ARNOLD. l. c. p. 652.

p) ARNOLD. Hist. Eccl. Vol. III. pag. 92.
WERENSDORF. l. c. §. 18. CALO loc. cit. c. 2. §. 3.

q) loc. cit. p. 902.

r) P. III. c. 9. p. 93.

s) loc. cit. §. 17.

t) Amstelod. 1684. 8. lingua Germ.

NOLDVS^v, WERNSDORFIVS^x, BENTHEMIVS^y, BAYLE^z, alii-
que a SAGITTARIO^a laudati. Natus in celebri Silesiae metropoli Vra-
tislaviae anno cło 10 c l i i, parentibus honestis, adolescens ingenium prodi-
dit praecox, ac singulare, paradoxum et a via declinare promptum. In le-
nenfi academia Themidis sacra amplexus, ab aliorum conuersatione vi-
tae singularis affectatione abhorruit. Tum ad Batauos abiit, Lugduni-
que fummos in iure honores affectans de emendando corpore iuris cogi-
tauit: morbo vero grauissimo correptus ad reformandum restituendum-
que regnum Dei animum adiecit, et vt huic animi instinctui pareret, in
Britanniam, Galliam, ipsasque ditiones imperii Turcici excurrit, male
tamen mulctatus anno cło 10 c l x x x v i Vratislaviam rediit. Vbi cum
quiescere eum vel animi impotentia, vel fatorum iniquitas non fineret,
nouum iter ad Sarmatas suscepit, et in Moscouiam tandem venit, adeoque
si non impie, imprudenter tamen res suas egit, vt blasphemiae accusatus
exitiali tandem rogo anno cło 10 c l x x x i x, IV. Non. Octobr. deleretur.
Hunc ad extremum furorem seduxisse imaginationis ferociam fatendum
est, si vera sunt, quae de eo narrantur. Nihil enim tam paradoxum,
vagum, absonum, quod non miris coloribus pingere auderet. Mirum
itaque non est, artem Lullianam, combinatoriam et similes nugas vehe-
menter illi placuisse, et pro Boehmio quoque eum verba fecisse, acriter-
que pro eius Θεοπνευστα dimicauisse. De quibus tamen eius somniis co-
natibusque deliria mentis aperte prodentibus, ne nimii sumus, hoc loco
plura dici non possunt, adeundus autem est, qui, quantum fatis est, dabit
D. G. MORHOFIVS^b. Verum ne inspirationis diuinae Boehmio testis
ipse inspiratus deesset, ex Anglia prodiit IOANNES PORDAGE, me-
dicinae Doctor, Leadae virginis factioni quoque addictissimus. Qui
cum diuinas reuelationes visionesque iactaret, systematis Boehmiani di-
uinitatem a Deo edoctum se esse testatus est. Quod vt noua luce collu-
straret, vulgauit *Metaphysicam veram et diuinam*, per Lothum Vische-
rum Germanico habitu postea in lucem productam^c, itemque *Sophiam*,
siue *detectionem coelestis sapientiae de mundo interno et externo*; porro
theologiam mysticam, siue arcanam mysticamque doctrinam diuinam de
inuisibilibus aeternis, nempe mundo et globo archetypo, siue mundo mun-
dorum, essentis, centris, elementis et creationibus, non rationali arte
sed cognitione intuitiua descriptam. Concedenda laus Pordagio, et ordi-
nis et claritatis paulo meliorem eum curam, quantum argumenti natura et
indoles patiuntur, habuisse, quam Boehmium, et systema theosophicum
luculentius exornasse. Ipsa tamen dogmata cum mysteriis Boehmianis
concordant, et eiusdem commatis sunt. Statuit enim: spiritum aeterni-

to. Pordage.

V V V 2

tatis

v) P. III. c. 19.

x) loc. cit.

a) l. c. p. 902.

y) Sratu Eccles. et Schol. apud Batauos P. II.

b) Polyhist. T. I. L. II. c. 5. §. 63. p. 361. seqq.

P. 344.

c) Francofurti 1715. 8. vid. Relat. Innoc. 1715.

z) Diq. T. III. art. Kuhlmann, add. Relat. In-
noc. 1711. p. 755.

p. III. PFAFF. Hist. Lit. P. II. p. 322.

tatis esse essentiam essentiarum et causam causarum; Patrem esse monadem, Filium dyadem, Spiritum S. triadem; mundum primum et aeternum a Deo creatum haud esse, sed genitum exclusumque ex Deo, adeoque substantiam esse purissimam. In hoc mundo aeterno esse millies millia spirituum simplicissimorum, ab angelis diuersorum, cum hi ex formis naturae aeternae facti sint: illos enim esse purissimos, supernaturales et abstractos spiritus, exeuntes a patre, vnitate summa fonteque spirituum: inter eos autem septem reliquis anteire. Huc autem omnem philosophiam suam reuocat ^d, vt septem illi spiritus archetypi in sophiae vnione, et hinc cum spiritu hominis aeterno resuscitato coniuncti, efficiant magum, philosophum durum, astrologum peritum, chemicum expertum, medicum honore dignum, theologum beatum, verumque Christi discipulum. Cuius sapientiae alumnos tota illa societas, quae Philadelphiensis nomen sibi arrogauit ^e, comprehendit, de quibus videndi, qui res ecclesiae superioris seculi enarrarunt ^f, vel mysticorum historiam literariam exposuerunt, G. ARNOLDVS ^g et PETRVS POIRETVS ^h. Solet etiam inter Boehmii asectas referri IO. IACOBVS ZIMMERMANNVS, pastor ecclesiae Bietighemensis, in agro Wurtembergico, qui ob dogmata Paracelsica, Boehmiana, et similia munere exutus strenue pro causa Boehmii pugnavit, tandemque cum familia ad Batauos recessit, apud quos ipse Roterodami obiit, reliqui in Pensyluaniam transfretarunt, de cuius scriptis fatisque inter se comparandi FRIDERICVS BRECKLINGIVS ⁱ, ANDREAS CAROLVS ^k, Cl. FISCHLINVS ^l, aliique.

To. Iac. Zimmermann.

Aduersarii Boehmii.

§. XXVII. Quemadmodum amicis et sectatoribus Boehmius non caruit, ita magnus quoque eorum numerus est, qui inimicis in eum signis insurrexerunt, et fanaticismi, enthusiasmi, ipsiusque atheismi eum accusarunt. Quos enumerare eo minus opus est, quo minus plerique in hunc campum possunt adduci, eo quod theologicis armis contra illum in aciem processerint. Multos nominant ARNOLDVS ^m et PFAFFIVS ⁿ, qui consulendi. Inter hos sunt, qui praeter enthusiasmi notam atheismum Boehmio obiiciunt, eo quod Deum esse mundum expansum, exque Deo emanare omnia statuerit, sicque mundum in Deum conuerterit. Id quod tam impium visum B. VDDDEO ^o, vt Spinozismi eum reum ageret, in quo praeuentem habuit ABR. HINCKELMANNVM ^p. Recte tamen et distincte de hac accusatione statuendum est. Et ipsum quidem, quod ei obiicitur, dogma, omnia ex Deo emanare, omnium rerum essentias in Deo consistere, redire omnia in Deum, toties ingeminavit commendauitque Boehmius, vt laterem lauare cen-

d) l. c. p. 506.
 e) Vid. LAEGER, pec. Diff. de Societate Phil. adelpiensis inserta Hist. Eccl. Sec. XVII.
 f) ARNOLD: l. c. p. 652. P. IV. p. 377. WEIS-
 MANN Hist. Eccl. T. II. p. 1106.
 g) Descript. theol. myst. p. 385.
 h) Bibl. myst. select. p. 174. 176.

j) Apud ARNOLDVM l. c. P. III. p. 775.
 k) Innocentia Wurtembergica p. 50.
 l) Memor. Theol. Wurtemberg. Suppl. p. 230.
 m) l. c. p. 650.
 n) l. c. P. II. p. 361.
 o) Isagog. Bibl. theol. p. 1371.
 p) In detect. fundam. Boehm.

cenfendi fint, qui verbis eius fenfum magis commodum affingunt. Supra enim obferuat, totius fystematis Boehmiani fundamentum id effe, et fine eo confiftere non poffe. Aft qui Spinozifmum ex emanatio Systemate exculpunt, nimii funt. Ille enim vnam tantum fubftantiam certis tantummodo modificationibus diftinctam, nempe rerum vniuerfitatem, Dei loco agnofcit, hoc pofita diuinitate, res omnes ex ea emanationis lege effluxiffe ftatuit. Quo pacto licet res omnes ex effentia diuina participent, fua tamen fubftantia peculiari gaudent, et formaliter a fonte fuo differunt, fuos quoque effentiae et perfectionis gradus, et limites diuerfos habent. Et ita quidem Deus cum creatura, cauffa cum effectu non confunditur, nec emanatio fystemati atheifmus poteft obiici: aft parum leuius id errare fatendum quoque eft, cum non minus periculofum deifmum inuoluat, effentiam Dei fimpliciffimam in partes difcindat, et omnia diuinitatis particulis repleat. Quod omni fere aetate maximas veritati diuinae infidias fturxiffe, exempla tot philofophorum emanationis hypothefin admittentium comprobant. Ex quo tandem, nobis non praeuentibus Lector ipfe fenfentiam de fchola Boehmiana dicere poterit.

§. XXVIII. Longe elegantius ornatusque hanc fcenam inftituit *Io. Baptifta*
 IOANNES BAPTISTA VAN HELMONT, toparcha in Me- *Helmontius.*
 rode, Royenborch, Oorfchot, Pellines, medicus fuperiori feculo celeberrimus. Cuius vitae hiftoriam attentione dignam ne ignoraremus, ipfe cauit; duobus enim locis ^q fcriptorum fuorum rerum fuarum circumftantias defcripfit, quae diligenter inter fe comparanda, et quae Filius Francifcus Mercurius Helmontius de vitae eius exitu in literas retulit ^r adicienda funt, quod neglexiffe ARNOLDVM, WITTENIVM, REIMMANNVM ^s, qui res eius attigerunt, merito miramur. Natus eft Ioannes Baptifta Helmontius, ex antiqua generofaque profapia ^t, Bruxellis anno clō 16 LXXVII, fratrum ac fororum poftremus. Puer indolem excitatam, ingeniumque praecox, quodque tritam viam deferere auferet, demonftrauit, triennis autem calamitofiffimo Belgii tempore anno clō 16 LXXX parentem amisit, cumque filiorum poftremus effet, in ftudiis educatus eft. Quibus tanta alacritate mentisque contentione infudauit, vt annos natus feptemdecim philofophiae curfum iam abfolueret, eosque doctrinae profectus demonftraret, quibus permoti profeffores medicinae Louanienfes eum elegerunt, qui lectiones chirurgicas in collegio medicorum praelegeret. Quamquam autem fatetur, temerarie fe et incogitanter egiffe, ea docere praefumens, quae non intelligeret, ad eius tamen temporis confuetudinem fe attemperauit, qua auctorum opiniones
 VVV V 3 nullo

q) In Confessione T. I. Opp. p. 9. edit. Lugd. vnde reperire WITTENIVS Memor. Med. p. 125. ARNOLDVS H. E. P. III. c. 8. p. 71. REIMMANN. Hift. liter. Germ. Vol. III. p. 437. et tum in Tumulo peftis T. II, Opp. p. 146.

r) In Praefatione Opp. parentis praemiffa.

s) Il. cc. FREHERVS Theatr. p. 1374. qui negligentiffimus hoc loco eft.

t) Arma gentilitia exhibet titulus.

nullo fere delectu habito iuuentuti proponebantur. Erat autem librorum heluo et notabilia cuncta in locos communes redegerat, ita vero diligentia eminebat, vt a paucis superaretur. Mature vero perspexit, quam longe a vera eruditione abesset, cognouitque, quam mire ab arrogantia professorum iuuenes creduli simplicesque deciperentur. Contraxit itaque se in calculum, vt suo iudicio cognosceret, qualis quantusque philosophus esset, et an ad veritatem adspirauisset. Quod examen cum candidè suscepisset, comperit se litera inflatum, et plane nudum, nisi quod artificiose altercari didicisset. Qua re ita aperti sunt Helmontii oculi, vt se nihil scire intelligeret. Et astronomiae quidem haut leuem operam impenderat, quod in argumento physico aliquid scientiae promittere sibi videretur: logicam quoque et algebram, loco oblectationis, quoties tædium lectio adduxerat, coluerat: hisque Euclidis elementa iunxerat, et *Cyclognomonicam* CORNELII GEMMAE. A quo cum Copernicum vnice commendari videret, non destiterat, donec eundem sibi familiaritatem fecisset. At cognitis eccentricitatibus, coelorumque gyris, cognouisse se, ait, non impenso tempore dignum fuisse, quicquid de coelis acquisiuisse praesumpsisset. Coepit itaque astronomiae quoque studium apud eum vilescere, quod parum certitudinis ac veritatis promitteret, inania vero suppeditaret quam plurima. Indignatus ergo suae ignorantiae, magistri artium titulum recusauit, cum ne vnã quidem artem secundum veritatem, sed secundum apparentiam tantum, didicisset. Hincque factum, vt omnis, quae in scholis tradi solet disciplina Helmontio per omnem vitam valde forderet, isque in illam, quocumque loco posset, inueheretur. Id quod mire quidem placuit G. ARNOLDO eandem vbique tibiam inflanti, recte autem, nisi fallimur, ex intolerabili fastu, quo praeter se atque sua omnem eruditionem Helmontius deprimat atque contemnit, et se solum sapere putat, colligitur, animi typhum eum seduxisse, vt non vanitatem tantum disciplinarum nonnullarum, sed omnem quoque eruditionis orbem fastidioso sperneret animo, ratus se ad excitandas scientias meliores a Deo esse missum. Id quod vidit notauitque in Helmontio HIERONYMVS HIRNHAYM ^{u)}, qui non ineleganter ita de eo pronuntiat: *Plures Helmontium voluerent, nisi stilo tam arroganti et supercilioso scripsisset. Imprimis enim tanquam a Deo ad reformandam philosophiam simul et medicinam, ad penurias vt vocat, scholarum caecitates et credulam ignauiam corrigendam esset vocatus ac delegatus, dicit se veritatem docere compulsus, et nouam condere philosophiam, ac omnia pene rescindere a prioribus tradita.* Sed audiendus porro de vitae suae ratione et studiorum modo Helmontius. Is ad Iesum Dei filium conuersus orauit, ipsum vocaret, quo videretur. Docebant eo tempore Louanii philosophiam Iesuitae, rege licet, proceribus et academiae doctoribus ipsoque pontifice Clemente VIII inuitis. Apud quos cum Marti-
nus

u) De Typho humani generis c. XV. p. 165. probante I. F. BVDDEO Isagog. P. I. p. 22.

nus Delrio disquisitiones magicas exponeret, huic praeceptori adhaesit: at pro messe se solas, ait, stipulas inanes rapsodiaque pauperrima collegisse, iudicio priuatum. Ad moralem itaque philosophiae partem conuersus, cuius illi sensum quandam Seneca et Epictetus iniecerant, hanc esse iudicauit, quam graui silentii iugo redimendam Pythagoras censuisset. Placuit quoque austeritas persuaso, paucis mutatis Capucinum esse Stoicum Christianum, aeternitatis quoque arrisit studium, sed rigidiorum sectam reuultu tenior. Scriptis Thomae Kempisii et Tauleri autem excitatus Dominum rogauit, ut vires daret ad amandam sectandamque veritatem nudam. Mire autem cum se per Stoicam philosophiam in perfectione Christiana profecisse crederet, ecce somnio ab ea reuocatur. Enarrabimus illud ipsis eius verbis, cum memorabile et accuratum de Stoica ethica iudicium suppeditet. *Videbar, scribit, factus bulla inanis, cuius diameter a terra in coelum usque vergeret: superne enim eminebat sarcophagus, inferne vero loco terrae abyssus erat obscuritatis: horruum immensum, simulque excidi extra omnem rerum, meique notitiam. Ad me vero rediens, intellexi unico conceptu, quod in Christo Iesu viuimus; mouemur et sumus, quodque nemo vel nomen Iesu ad salutem dicere, sine peculiari gratia Dei possit; quod continue orandum sit, et ne nos inducas in tentationem. Datus est mihi nimirum intellectus, quod sine peculiari gratia, ad quaslibet actiones, non nisi peccatum nos expectet. Quo conspecto, et saporabiliter cognito, admiratus sum priores meas ignorantias, et cognoui, quod Stoicismus me, inanem, et tumidam belluam; inter abyssum inferni et mortis imminentis necessitatem detineret. Cognoui, inquam, hoc studio, specie mediocritatis fieri me arrogantissimum, quasi libertatis arbitrio fretus, gratiae diuinae renunciarem, ac quasi, quae vellemus, per nosmet ipsos efficeremus. Absit tale nefas, dixi: quapropter istam blasphemiam paganismus quidem indulgendam, at Christianum dedecere censui, adeoque philosophiam Stoicam hoc titulo odibilem censui.* Qui locus eo magis memorabilis esse videtur, quo clarius docet, quid nocumenti afferant *μετέωρα* moralia, et praecepta superba humanae sapientiae, et quo elegantius eos sobrie in argumento morali versari iubet, quibus austeritas philosophiae et virtutis Stoicae etiam in doctrina Christianorum morali est commendatissima, et qui supra humanae naturae conditionem sapiunt. Quales sibi visos esse Taulerum et Kempisium Helmontius haud obscure innuit, quo iure, quae iniuria? Christianis doctoribus definiendum relinquimus. Horum itaque Helmontius pertaesus, ad leuandum lectionis taedium, animum ad herbarum cognitionem aduertit, et Matthioli atque Dioscoridis libros euoluit, qui cum nec usum certum, nec effectuum stabilem causam exponerent, ipsi quoque nauseanti Helmontii animo euiluerunt. Idem sibi in Galeno et Auicenna accidisse fatetur, cum ex eorum lectione didicisset, veram medicinam non ex hominum libris, sed a Deo esse percipiendam. *Medicae artis*

artis incertitudine delusus, ad populorum mores, principum placita, iusque atque leges animum traducere cupiens, miris omnia fluctibus iactari vidit, et tam difficilem aliorum gubernationem, ut suae vix sufficeret. Animi tamen inclinatione propendens in rerum naturalium placidissimam cognitionem, medendi institutiones apud veteres Graecos et Arabes, et apud recentiores obuios legit, examinavit, et notabiliora per locos communes annotavit. At relegendi omnem thesauri collecti copiam, suae se egestatis puduisse, infumtiq; laboris piguisse ait. Idem illi accidit, cum medicum artis salutaris praxin facientem comitaretur; nec enim certi quicquam se de morbis statuere nouisse, ait, et regulas medicorum fallacissimas deprehendisse. Conuersus itaque ad preces, doluit, primum se, renitentibus suis ad incertissimam vanamque medendi artem animum adiecisse, rogauitque Deum, ad eam vocationem se duceret, quae ipsi placeret, obsecurum se pro possibili, quocumque vocaret. Haereditate vero inter viuos distributa, et ex parte forori inscripta, cum se vbiq; frustra et inutiliter egisse deprehenderet, medicinam deserere et peregre proficisci statuit, excitatus somnio quodam, quo totum vniuersum, tanquam informe aliquod chaos et merum nihil vidit, addita voce, monente, ut, cum omnia nihil sint, apud Deum veram sapientiam quaereret. Iter ingressus, quo magis medicinam detestabatur, ac velut imposturam a se abiiciebat, eo maior illi se suppeditabat medendi occasio. Nempe ab homine idiota quodam, qui se illi sociauerat, pyrotechniae, id est, chemiae quaedam manualia discebat, et ut erat acumine praeditus, mox penetrale quorundam corporum per ignem inspexit, comprehenditque multorum separationes in libris nondum traditas, quo pacto valde creuit discendi auiditas. Comparata vero supellectile chemica, abdicauit libros omnes, sensitque, ut scribit ipse, se per ignem plus proficere, in conceptis orando acquisitis, quam libris quibuslibet, tantum semper cuculi eundem canentibus. Ita factus philosophus per ignem, quo nomine se ipse appellare solebat, totus in hanc artem incubuit, nec obstaculis, quae innumera apparebant, absterri se passus est, nec laborem, aetatem, vigilias, nummorum dispendia pertimuit. Neque symposia, neque Venus ullam ei horam subtraxerunt, quo minus totus dies noctesque huic operae inuigilaret. Ut vero diuinae benevolentiae successus fauentiores experiretur, pauperes et mediocris fortunae homines lubens sine mercede sanauit, tanta pertinacia, ut eum confessionarius, quem vocant, cogere cuiusuis offerentis pecuniam admittere, ne fecus faciendo fores illis praeccluderet, qui pudore praepediti non auderent auxilium eius ulterius inuocare, iuberetque ea, quae medendo acquisuisset, inter pauperes distribuere. Auaritiae tamen surculum in diuitum sanationibus non sine pugna euellere se potuisse fatetur, eamque ob causam Deum implorauisse, eum autem media ipsi praescidisse, ita, ut licet in aula Rudolphi imperatoris amplae fortunae illi promitterentur, ea res in vanum abiret. Aliter autem

autem ipsi prospexit diuina prouidentia, vxorem enim piam atque nobilem ei dedit, cum qua Viluordiam se subduxit et totum se arti chemicae, (pyrotechniam vocat) immolauit, pauperumque calamitatibus subuenit. Quod facile ab eo fieri potuit, cum ex vxoris haereditate amplissima ad eum facultates accessissent, licet non nisi litibus intercedentibus earum possessionem recuperauisset. Conqueritur autem praepotentes ad infamiam et occultam necem sub pietatis inuolucro eum fuisse persecutos ^x. Nec a vero absimile, cum sine mercede curationes institueret, multos ad eum concurrisse, morborum remedia implorantes, at, annon arrogantius scripserit: *Se quotannis aliquot myriades infirmorum sanare suis remediis non desistere, nec proinde minui sua pharmaca*, Lectori expendendum relinquimus. Ita vero et arti et proximo feruens mortem sibi acciuit ^y. Ab aegrotis enim aliquando in nebula gelida domum reuersus, pleuritidem sibi contraxit, suis tamen medicaminibus incolumem se restituit. Sensit tamen imbecillitatem vitae viriumque ex febris recrudescentis insultu, adeo vt pridie exitus sui erectus adhuc amico Parisios scriberet, conicere se, non ultra viginti quatuor horarum spatium, vitam suppetiturum. Id quod factum; ereptus enim est rebus mortalium III. Cal. Ian. anno clo Iocxliv. Ex qua narratione filii liquet, falsum esse PATINVM ^z asserentem, Helmontium, qui venaesectionem improbat, cum pleuritide infestaretur, ea neglecta phreneticum obiisse. Magnas fuisse Helmontio patri ingenii dotes, acumen insolitum, experientiam multam, nemo negauerit, qui res eius nouit, nec aduersarii hanc ei gloriam denegare audent: communis autem medentium plausus multifariam eius eruditionem extulit ^a. Qui si parcius veteres castigasset, si a satyra scribenda et inuectiuis in alios, partes suas non sequentes abstinuisset, si modestius sua laudasset, longe maiorem famam ab omnibus retulisset. Inerat enim ei vis ingenii acerrima, et artis chemicae peritia singularis, nec a literarum ornatu destituebatur, ea vero felicitate medendi fruebatur, vt miraculosas curationes instituisse dicatur illis, qui hominem nouerant. Id quod agnouerunt viri docti, etiam ex medicorum filiis, qui licet haud pauca in eo reprehenderint, eum tamen ob doctrinam atque experientiam mirifice extulerunt, et Verulamio, Boyleo, Galilaeo, Cartesio aliisque seculi XVII heroibus iunxerunt ^b, quorum loca, ne nimii simus, hic non adducimus, legi autem apud THOM. POPE-PLOVN-TIUM ^c et G. ARNOLDVM ^d possunt. Maxime vero inter laudes eius extollitur, quod arcani *χευσοποιου* particeps fuerit, id quod tot viri docti asserue-

x) Multa de sua constantia in contemnendis persecutionum imbribus ab academiis excitatis gloriatur, de Lithiasi c. 8. §. 2. T. II. Opp. p. 45.

y) Filius in Praef.
z) Lettr. III. p. 12.

a) THOM. BARTHOLIN. Epist. med. cent. IV. Ep. 73. p. 429.

b) RAPIN Reflexions sur la philosophie p. 54.

c) Cenf. cel. auct. p. 955.

d) loc. cit.

asseruerunt, vt crederet *BVDDEVS* ^e, Helmontium, licet lapidis parandi mysterium non intellexerit, puluerem tamen hunc effectum producentem, habuisse. Hanc vero artis suae felicitatem liquori Alcahesti adscripsit Helmontius. Quem primaevum illud principium esse putat, ex quo omnia orta sint, et sal summum esse praedicat, ignem et aquam, cunctaque ait corpora penetrare, et subtilia reddere atque transmutare, separare lumen a vegetabili, hocque in distillabilem succum mutare, carbonem in liquores diaphanos vertere, et sophiae processu parari posse. Quae quamvis satis certe visa sint Helmontianis sectatoribus, valde tamen suspecta sunt *D. G. MORHOFIO* ^f, eo quod liquor ille nemini mortalium, qui cognitus quidem sit, fuerit ostensus, immo ne ipsi quidem filio Francisco Mercurio, vnquam visus sit: ignotus autem fuerit veterum scholae chemicae, primusque memoratus Paracelso, ita tamen, vt si rem ipsam consideres, repugnare omnino rerum naturae videatur. Vnde illorum sententiae accedit, qui hoc sophisma putant medicum, quo novae doctrinae suae gratiam aliquam conciliare voluerint, tam Paracelsus quam Helmontius, longe isto speciosior in adstruendis liquoris sui Alcahestici dotibus. Qua de re medicorum filiis iudicium relinquimus. Quanquam autem minime proletaria eruditionis copia et lectione haud contemnenda abundabat, adeo tamen omnem, quae in scholis addiscitur doctrinam contemnebat, vt ne conuiciis quidem parceret, magnoque supercilio omnia despiceret, quae non diuina quaedam illi philosophia suggessisset. Inde factum, vt nouum sibi systema tum philosophico-medicum tum theologicum effingeret, quod nouis paradoxis, et insolitis dogmatibus scateat. In eo multa quidem a Paracelso accepit, eum tamen in haud paucis deseruit, ratus, vidisse eum multa, at in ipsa naturae adyta non fuisse admissum. Singularia autem et inaudita cum sequeretur, mirum haud est, innumeras eum contradictiones fuisse passum, et imprimis medicos plerosque eius hypothesebus fuisse offensos ^g. Ita v. g. ferre non potuerunt, damnari ab eo venaesectiones ^h, tribuique inter viscera duumviratum ⁱ ventriculo et lieni. Vt alia taceamus medicis ignota et suspecta, Helmontio vero laudatissima, de quibus videtis *REIMMANNVM* ^j. Eundem se in theologia praestitit, licet enim totus pietatem spiraret, vetera tamen illi omnia forduerunt, et ne doctrinam quidem Christianam ita probavit, vt non nouum illi vultum effingeret: de quibus tamen eius placitis hoc loco plura dicere nihil attinet; enumerat autem ea *E. D. COLBERGIUS* ^k, qui adeundus, et comparandus cum *G. ARNOLDO* ^l. Quo tamen facile conce-

e) *Diff. an Alchymistae in Rep. sint tolerandi* §. 14.

f) *Polyhist. T. II. L. II. P. I. c. 10. §. 2. p. 201.*

g) Vid. *BARTHOLIN. de Pulmon. sect. III. p. 20. filius Cent. I. Epp. med. 79. p. 311. P. AMMANN. Medicina crit. Praef. p. 8.*

h) *Io. MAVRIT. HOFMANN. de Venae- sect. necessit. th. 30. 37.*

i) *CONRING. Introd. in art. med. c. II. §. 23. SCHELHAMMER ad h. l.*

j) *loc. cit.*

k) *Christ. Plat. Herm. P. I. p. 197. 201. add. FECHT. Noct. Christ. p. 926.*

l) *loc. cit.*

concedimus, verum esse, quod de Helmontio narrat Io. CARAMVEL LOBKOWITZ ^m his verbis: *Noui hominem, fuit pius, doctus et celebris: Galeni et Aristotelis iuratus hostis, sub quo aegri non laborabant diu, nam secunda aut tertia die carebant vita aut morbo. Vocabatur praecipue ad illos, qui ab aliis medicis deserebantur, e quibus non paucos restituit, vel freudentibus illis, a quibus fuerant condemnati.* Nam nec nostra aetate desunt, qui Helmontianis medicaminibus mirificas virtutes tribuunt ⁿ. Collegit scripta Helmontii filius Franciscus Mercurius, quae diuersis locis prodire ^o, Germanico quoque habitu, curata ab amico filii et Helmontianae disciplinae admiratore CHRISTIANO KNORRIO A ROSENROTH ^p.

§. XXIX. Helmontiana physiologia tota, vt omnis eius disciplina, *Physiologia Helmontii patris.* paradoxa est, paucis autem thesibus vix comprehendi potest, et lectorem poscit valde attentum, ob rerum difficultatem, et dictionis obscuritatem. Vidit id ipse Helmontius, et excusauit, timens ne taedium lectori suboriat, si forte noua atque paradoxa infestent magis, quam vera oblectent. Ne tamen abeamus ἀσύμβολοι praecipua Helmontianae physicae dogmata paucis, qua licet breuitate enarrabimus. Statuit autem ita:

I. Omnis causa efficiens physica, non est externa, sed interna, essentialis, in natura ^q.

II. Constitutum, efficienter instituens, causans intrinsece, perfectiue atque per se est archeus.

III. Omne corpus naturale non alia requirit, quam corporea initia, plerumque mutationi ac vicissitudini dierum obnoxia, non autem natura constat hyle indefinita, ac impossibili, nec priuatione.

IV. Sunt itaque causae rerum tantum duae, vna efficiens, altera materialis.

V. Res singulae in natura succum aliquem genericum desiderant pro materia, ac denique feminine, efficiens, dispositiuum, dirigens principium internum generationis, ex harum duarum causarum connexionem defumenda est definitio.

VI. Materia ex qua, aqua est, initium autem per quod, fermentum feminine dispositiuum, vnde mox producitur semen in materia.

VII. Materia acquisita femine, fit eo ipso vita siue materia illius entis media, discurrens in rei vtriusque periodum, siue materiam vltimam.

VIII. Est autem fermentum, ens creatum, formale quod neque substantia, neque accidens, sed neutrum, per modum lucis, ignis, magnalis, forma-

Xxx x 2

m) In Catalogo operum apud DE VISCH Bibl. Ordin. Cisterciens. p. 187.

n) Pertinet huc Io. HENR. COHAYSEN Archeus febrium faber, Amst. 1731. itemque Helmontius ecstasticus, siue visa medicaminum pote-

stas ab Helmontio somniant. Vid. Journal literaire T. XVII. P. I.

o) Amstelod. 1648. 1652. 4. Venet. 1651. f. Lugd. 1667. f. qua nos vtimur.

p) Vid. MERCKLINI Lind. renou. p. 558.

q) Opp. T. I. p. II. seqq.

formarum etc. conditum a mundi principio in locis suae monarchiae, vt femina praeparet, excitet et praecedat.

IX. Haec fermenta dona et radices sunt a creatore domino stabilitae in saeculorum consummationem continua propagatione sufficientes, atque durabiles, quae ex aqua femina sibi propria excitent atque faciant.

X. Inest locis ordo quidam diuinitus inditus ratio quaedam et radix immutabilis producendi statutos quosdam effectus siue fructus ^r.

XI. Aqua est vnica rerum causa materialis, quatenus initii naturam in se habet, in modo, puritate, simplicitate ac progressu initiandi, prout et in termino dissolutionis, ad quem cuncta corpora per materiae vltimae reductionem redeunt ^s.

XII. Ignis non ad generationem, sed ad destructionem datus est, nec eius origo feminalis est, sed peculiaris, estque res inter creata singularis vna et impar.

XIII. Causarum efficientium in natura aliae sunt efficienter efficientes, aliae effectiue: prioris classis sunt ipsa femina, horumque dispensatores spiritus; posterioris sunt ipsa hospitia atque organa feminum proxima, qualia sunt fermenta externa materiae dispositiua, in alteritatem transmissiones.

XIV. Omne agentis naturalis consilium non alio fine agit, quam vt disponat materiam sibi substratam ad scopos sibi cognitos saltem determinatos pro generatione.

XV. Singula vtut dura et opaca tamen ante sui istam soliditatem claudunt in se auram, quae ante generationem femini haectenus foecundo internam futuram generationem adumbrat, et generatum ad finem vsque scenae comitatur. Et haec causa efficiens interna archeus vocatur ^t.

XVI. Constat archeus ex connexione vitalis aurae velut materiae, cum imagine seminali, quae est interior nucleus spiritualis, foecunditatem feminis continens: semen visibile autem huius tantum est filiqua.

XVII. Archeus generationis faber ac rector se ipsum vestit statim corporali amictu: in animatis enim perambulat sui feminis latebras omnes ac recessus, incipitque materiam transformare iuxta imaginis sui entelechiam; praefes demum manet curator rectorque internus finium in obitum vsque ^u.

XVIII. Omnis conclusio opinionem duntaxat inducit, non demonstrationem.

XIX. Necessario in nobis praeeexistit cognitio conformitatis terminorum in syllogismo ante conclusionem, adeo vt in generali praesciuerim id, quod in conclusione demonstratur, et tantum in apricum producitur.

XX. Co-

r) p. 23. seq.

s) Notum, Thaletem hanc sententiam primum

affirmauisse, conf. MORHOF. Polyhist. T. II. p. 362. 401.

t) p. 25.

u) p. 26.

XX. Cognitio quam per demonstrationem haurimus, iam prius in nobis erat, et tantum per syllogismum fit paulo distinctior, sed tamen remanet, ut ante, dubio annexa, quia conclusio sequitur debiliorem partem praemissarum.

XXI. Cum scientia lateat sub cinere in intellectu, hic potest eum discutere, nec opus ad hoc habet modis et formis syllogisticis.

XXII. In praemissis non clauditur necessario conclusionis cognitio.

XXIII. Syllogismus non potest inuenire scientias, sed eas tantum clariores facit.

XXIV. Verae scientiae sunt indemonstrabiles, id est, non possunt proficisci a demonstratione.

XXV. Logica inuentio mera est resumtio eius, quod prius erat scitum.

XXVI. Logicae ergo usus est tantum, ut docens queat suam opinionem imprimere distincte in audiente, et ut audiens per connexionem reminiscentiam excitet.

XXVII. Physica Aristotelis et Galeni ignara est, sed quaerenda sunt praecepta solidiora.

XXVIII. Initio rerum coelum, terra et aqua omnium corporum deinceps nascendorum materia creata est: aqua autem in coelo continebatur, quod auram simul complectitur *.

XXIX. Ignis ex elementorum numero relegandus est, nusquam enim creatus legitur.

XXX. Terra non est pars mixti, nec mater corporum sed matrix.

XXXI. Aqua et aer nihil quicquam aliud in se conuertunt.

XXXII. Terra initio fuit continua et indiuisa et vnico fonte irrigabatur: in diluuiio demum in varias sectiones hifcebat y.

XXXIII. Aer et aqua inter se nunquam permutantur.

XXXIV. Globus ex terra et aqua compositus, rotundus quidem est, ab ortu per occasum in ortum, sed teres siue oualis figurae.

XXXV. Inter initia physica gas et blas, veteribus incognita, necessario obtinent. Gas exhalatio aquae est, a frigore Mercurii eleuata, magis magisque subtilis reddita exsiccante sulphure z. Blas autem est motus localis et alteratiuus stellarum a. Et haec duo initia meteororum sunt.

XXXVI. Datur vacuum in aere, ex demonstratione mechanica per ignem.

XXXVII. Aeris porositates, utcumque sint actualiter omni materia expertes, habent nihilominus in se ens creatum, reale, non locum nudum, sed quod est inter materiam et spiritum incorporeum plane medium, adeoque nec substantia nec accidens, sed neutrum: idque magnale vocatur.

XXXVIII. Magnale non quidem lux est, sed forma quaedam assistens aeri, eiusque velut socia et connubio certo coniugalis.

XXXIX. Corpora, quae mista dicuntur, solius aquae fructus materialiter

Xxx x 3

x) pag. 32.

y) p. 35.

z) p. 46.

a) p. 50.

liter sunt, nec alio elemento opus habent. In solam enim aquam inspidam, sublato femine mercurius ille resoluitur.

XL. Concretorum corporum femina partes similes in sal, sulphur, et mercurium remigrant, et in iis pro illorum exigentia latent, non tamen sensu Paracelsico.

XLI. Nulla rerum feminalis vicissitudo fit citra fermentum, quod massam femine impraegnat ^b.

XLII. Sunt autem duplicia fermenta in natura, vnum quidem in se continet auram fluxibilem, archeum feminalem, qui suo fluxu in animam viuentem adspirat; alterum vero solum continet initium motus siue generationis rei in rem.

XLIII. Ille, qui res omnes ex nihilo fecit, hodie quoque cunctorum viam, originem, vitam, et perfectionem creat, licet causae secundae operentur velut partiales ^c: hinc formae ex nihilo a Deo creantur.

XLIV. Deus est vera, perfecta et actualiter omnis omnium essentia, esse autem, quod res habent est entis, non autem Deus ^d.

XLV. Initio generationis archeus nondum est luminosus, sed est aura, in quam forma, vita vel anima sensitua generantis parumper nituit, donec sufficienter sui fulgoris sigillum aliquod umbratile impressisset ^e.

XLVI. Aura haec, auida splendoris sensati in generante semel ac umbratiler in se concepti, intendit via omni sibi possibili, corpus organizare, ad receptionem illius luminis et actionum ab illo lumine dependentium.

XLVII. Huc ergo anhelans desiderando, se ipsum magis magisque accendit, curritque perfectissime, vt suscipiat istud lumen formam siue vitam. Quam tandem non aliunde acquirit, quam ab eo, qui vita est, veritas ac lumen vitale: sicque formas accipit a patre luminum, postquam plene est fructus suis muniis. Et sic Christiana philosophia dicitur.

XLVIII. Archeus iam conceptus vbique vitae custos, et transmutationum promotor manet, eiusque mutationem illico vitae suae mutatio a prima ad vltimam sequitur ^f.

XLIX. Consonant quidem archei, quatenus vitales splendorem aliquem possident: attamen non se mutuo recipiunt, ne illorum turbetur regimen et ordo.

L. Vicissitudo in natura non ex materiae appetitu, sed ex potestate efficientis Vulcani est ^g.

LI. Corruptio est dispositio quaedam materiae, a fatigante rectore Vulcano derelictae, adeoque non priuatio est, sed causis constat posituius.

LII. Fermenta aliena praeficiuntur corruptionibus cunctis perque fermentorum alteritates omnis inchoat corruptio ad gradum sensim ac fastigium ascendit, ac tandem adepta periodum terminatur. Alia enim distillato naturae balsamo pereunt, alia non nisi prius excitata putredine.

LIII.

b) pag. 69. seqq. c) p. 81. d) p. 85. e) p. 87. f) p. 93. g) p. 95.

LIII. Natura nescit, nec admittit suo voto contraria ^b.

LIV. Duplex blas est in homine, vnum, quod naturali motu, alterum vero voluntarium, quod per internum velle sibi motor existit. Hoc primum mouens voluntas est ⁱ.

LV. Calor efficienter non digerit, sed tantum excitatiue, adeoque non est proprium digestionis organum, sed fermentum stomachicum ^k.

LVI. Timor domini initium, finis vltimus sapientiae autem caritas ^l.

LVII. Anima nequit se ipsam apprehendere per rationem, neque per imagines. Veritas essentiae enim, et veritas intellectus se penetrant in vnitatem et identitate, ideoque intellectus res immortalis est.

LVIII. Cum luminum vitalium sint plura genera, lumen mentis est substantia spiritualis, vitalis et luminosa creatura ^m.

LIX. Qui identitatem nostram cum Deo immenso fingunt, aut nos partem illius totius dicunt, athei sunt.

LX. Intellectus habet sibi coequaliter atque substantialiter colliquatam et vnitam voluntatem intellectiuam, non quidem quae sit potestas vel accidens, sed ipsum lumen intellectuale, substantia spiritualis essentia simplex indiuisa, ab intellectu separata per suppositionalitatem sui esse, incomprehensibili modo et non in essentia ⁿ.

LXI. In mente pariter tertium est amor, seu desiderium amandi et complacendi, illis aequale, et simplex in vnitatem substantiae. Non autem ille amor est actus quidam voluntatis, sed procedit simul ab intellectu et voluntate substantialibus tanquam distinctus et gloriosus actus.

LXII. Mens est actus vnus purus simplex, formalis homogeneus, indiuisus et immortalis, in quo proxime Dei imago incomprehensibilis, incomprehensibiliter essentialiterque consistit, mentemque format, adeo vt in ista imagine omnes potestates nedum deponant naturam attributorum, verum suas suppositionalitates colligant in vnitatem indistinctam.

LXIII. Intellectus est ita lux mentis, vt ipsa mens sit intellectus merus, lucidus, adeoque a corpore separata videt et sine cerebro intelligit.

LXIV. In corpore intellectus corporalibus organibus obligatus et per suam sedem animae sensitivae in profundum corruptae naturae demersus vim qualificatiuam assumit, quae imaginatio dicitur.

LXV. Imaginatio non habet species intellectiuas, quas non hausit ab obiectis sensibilibus.

LXVI. Ideo vis intellectiua, quae cum animae sensitivae functione phantastica concurrat, sequitur organi indolem, atque vitae sensitivae arbitrium ^o.

LXVII. Ordinaria fabrica discursuum est circa os stomachi anima enim cogitat in praecordiis.

LXVIII. In cerebro est sedes memoriae, ab anima impressa.

LXIX.

h) p. 100. i) p. 112. k) p. 124. l) p. 164. m) p. 165. n) 167. o) p. 171.

LXIX. Intellectus est de essentia animae, voluntas et memoria sunt facultates caducae et vitae sensitivae.

LXX. Intellectus radiat luminaliter in caput, medio tamen corporalis connexionis, per spiritum aëreum.

LXXI. Intellectio orta per inventionem atque iudicium fit in cerebro per affluxum radii e praecordiis ^p.

LXXII. Nempe sedes animae est in stomacho, praesertim eius orificio, tanquam centrali puncto atque radice ^q.

LXXIII. Quia mens proxima diuinitatis imago est, ideo nihil proprie principaliter atque intime cogitat, contemplaturque, nisi primam illam unitatem, et reliqua cuncta propter eandem: quamdiu autem quippiam cogitatur, quod sensibus vel ratione percipi potest, nondum est pura abstractaque mentis notio ^r.

LXXIV. Modus autem eo perueniendi est procul remotus, propter omnimodam abstractionem et proscriptionem omnium rerum creatarum, immo et increati considerationem: fit autem per abnegationem ex sequestratione progredientem, usque ad omnem mentis actiuitatem, quae nempe proin excludit mentis omnem cogitationem et contemplationem, expectatque superne influum lumen gratuitum, nihil agendo, sed tantum tolerando post exhaustam omnem egoitatem ^s.

LXXV. Non propinquius agendo scanditur ad supereminentem solius mentis et abstractam lucis idealis denudationem, quam per orationem silentii in spiritu, in quo deliciae Dei sunt adorari.

LXXVI. Vt autem exercitia prodant quidditatem mentis, id potentius non aliunde haberi potest, quam ab exercitiis spiritualibus, quibus ipsa mens sese extricata connexis conceptibus rerum creatarum, cognitarumque sensuum ministerio.

LXXVII. Desiderium optatusque animae, qui est absque omni egoitate in anima amorosa feruenter desiderante, fit per liquationem mentis desiderantis in amore Dei: vnde dependet totalis resignatio sui totius, quod Deo offert, quo excluduntur omnes cogitationes praeter nudum amoris optatum.

Haec ex innumeris, quae coaceruat Helmontius ipsis eius verbis barbariem haud raro prodentibus selegimus, ut de summa philosophiae eius, cum rationalis tum naturalis, tum moralis Lectori constaret. Quae licet theosophicum aliquod systema prae se ferunt, ut ex ultimis assertionibus totaque de mente humana doctrina luculenter patet, scholarum tamen methodum propius seruant, eosdemque vultus exprimunt. Nec errabimus magnopere a vero, affirmaturi. Helmontium licet magno Scholasticae et Galenicae sectae odio duceretur, attamen philosophiam nobis scholasticam nouo habitu indutam in scenam reduxisse. Certe, eadem dicendi barbaries, eadem notionum nihili, vagarum, et sensu carentium figmenta, ea-

p) pag. 182.

q) p. 176.

r) p. 190.

s) p. 194.

ta, eadem distinctionum inanum diligentia, eadem disputandi licentia, et quae alia Scholasticae philosophiae vitia sunt, in Helmontianis philosophematis vbique reperiuntur. Et licet ad experientiam multoties pro- uocet, nec negandum sit, multa eum ignis beneficio detexisse latentia, infeliciter tamen plerumque et ἀνακολούθως ex iis dogmata deriuat. Ma- xime vero in Helmontio reprehendendum est, quod ingenio vehementer luxurianti et nonnunquam deliranti totam suam philosophiam inaedificaue- rit. Cuius manifesta indicia sunt, quod ex somniis animo, post medita- tiones profundas oblato et ecstasibus, quas se passum esse dicit, principia sua philosophica desumerit; totam autem psychologiam suam statui ani- mi ex gustato Napello deliranti eiusque experientiae inaedificauerit. Quis enim quaeſo a delirante, et suo regimine orbato cerebro fa- num aliquid expectauerit? Reliqua, si pauca quaedam experientia magi- stra asserta excipias, studium contradicendi scholarum placitis auctori di- ctauit, quae tamen suppositionalitatibus, quidditatibus, haecceitatibus, egoismis et similibus scholasticorum laruis ipse quoque incrustat. Stu- dium autem nouitatis dum ad abstractas et cerebrinas notiones eum addu- xit, huiusmodi principia excogitauit, quae nullibi nisi in febricitantis Hel- montii ingenio inueniuntur, qualia sunt Gas et Blas eius, quibus tamen inuentionibus mire gaudet, licet nec perspicuitatem gignant, nec solidi quid dicant, nec distinctam notionem faciant. Cuius generis quoque archeus luminosus Helmontii est, quem tamen tot viri docti adamarunt, nempe quod facilius licet incertis, obscurisque principiis admissis, ignorantiam tegere, et de ignotis multa garrere. Qui autem accuratam ratiocinationis seriem postulat, sitiens abibat ab Helmontio, apud quem innumera falso- rum ratiociniorum genera sunt, quae satis probant, ipsum accuratis et per- spicuis distinctisque rerum, quas afferebat, notionibus non fuisse usum. Quae nobis monentibus, sufficiunt, vt sententiam Lector ferre queat, quo loco habenda sit Helmontiana sapientia.

§. XXX. Patrem non imitatus modo est, sed coniecturis assertisque paradoxis superauit, eruditione non fuit inferior, filius FRANCISCVS *Fr. Mercu- rius Helmon- tius.* MERCVRIVS HELMONTIVS, philosophus per vnum in quo omnia, eremita peregrinans. Hoc enim epitheto ipse vsus est, vt chara- cterem philosophi eo certius dignoscas. Natus est anno cdo lccc xviii parentique et philosophanti et naturae recessus igne tentanti gnauus adsti- tit, eadem autem theosophicae doctrinae principia theologica, philosophica et medica asseruit, in haud paucis longius progressus est. Paternarum cu- rationum felicitate vero, et arcanorum chemicorum notitia magnam fa- mae celebritatem nactus est, suntque qui tradant, artis χημοσοποιου non no- titiam modo sed facilem quoque usum habuisse, eiusque specimina in au- la

d) p. 170.

u) Conf. STORLIUS Introd. in hist. liter. P. I. c. 2. §. 8. p. 79.

la imperatoris ostendisse. Quod vtrum verum sit, hic disquiri non potest, eo quod testium fides examinanda sit, quod huc non pertinet. Et magna quidem ingenii extraordinarii vi et foecunditate gauisum esse Helmontium filium, omnino fatendum est, vnde illa nominis celebritas extitit, quamne summi quidem viri illi denegant *. Accessit linguae Hebraicae insolita cognitio per arcanos quoque libros Iudaeorum volutata, vnde factum, vt Cabbalisticae philosophiae maximum pretium statuerit, et Cabbalae denudatae editionem consilio et re cum Knorrio admodum iuuerit. De qua re cum *Tomo tertio* quaedam iam dixerimus, ea repetere hoc loco nolumus. Non mirum autem Cabbalisticam philosophiam Helmontium deperiisse, eam enim cum theosophica mire conuenire, ex supra dictis est manifestissimum, facileque illi intelligent, qui ideam metaphysicae Cabbalisticae Helmontianae, a nobis *Tomo tertio* enarratam attento considerauerint animo, et cum theosophicis placitis comparauerint. Ea vero eruditio Cabbalistica valde eum commendauit principi Palatino Solisbaciensi, qui his potissimum cupediis delectabatur, et Knorrii atque Helmontii conatus valde adiuuabat. Ex aula Palatina autem Amstelodamum, indeque Berolinum secessit, ibique anno 1691 obiit. Animi vero temperamento gaudebat atra bile referto subtristi et feueri, quod cum imaginationis foecundissimae feruore accenderetur, ad singularia, paradoxa insolita quaeuis dilabebatur. Non id ignorauit Helmontius, qui in his paradoxis haud exiguam sapientiae partem repositam esse censebat. Id quod prodidit editis *Dissertationibus paradoxicis de Macrocosmo et microcosmo, et vtriusque vnione, in quibus de sole, luna, stellisque earumque influxu et operatione, deque hominibus, brutis, mineralibus, lapidibus* etc. profunda multa afferuntur, vt ex dicendis constabit. Nec luculentius forte huius characteris ingenii Helmontiani testimonium est, quam *Delineatio alphabeti vere naturalis Hebraici Solisbaci anno 1691 edita* ^z, in qua alphabeti Hebraici signa, significationem, mysteria, et tandem quid non? in homine mira imaginandi felicitate inuenit. Quibus an in omni philosophiae et literarum historia leuius quid inueniatur, dubii haeremus. Ipsa sane inextricabilis obscuritas viri, tantam meditationum profunditatem sectantis, vt atra ipse nocte se cingeret, fatis dicta probat, ac omnino probandum est, iudicium serenissimae cuiusdam principis et summo de rebus philosophicis iudicandi acumine instructae, et Helmontium intus et in cute noscentis ^a, quae virum nimia imaginum insolitarum et male cohaerentium subtilitate se ipsum non intellexisse, eleganter et ex vero censuit. Hunc enim totius scholae theosophicae characterem esse, ea quae haecenus dicta sunt, fatis comprobant, re-

cteque

x) Vid. LEIBNIZ. Hist. crit. de la Rep. des lettres T. X. p. 317. Pertinet huc quod opificiorum fere omnium peritus fuerit, Leibniziana p. 226.

y) Lingua Anglicana, Germanice prodiit Hamburgi 1691. 8.

z) Conf. STOLL. l. c. p. 79. MORHOV. Pelyh. T. I. L. IV. c. 3. §. 1. p. 734.

a) Leibniziana p. 230.

steque hanc anomaliam ingenii Helmontiani notauit magnus LEIBNIZIUS^b. Nec errabimus a verisimilitudine, si ad confirmandam quam de eius ingenio dedimus imaginem ipsam eius religionem aduocemus. Quamuis enim cum parente Romanae ecclesiae professioni esset addictus, ab ea tamen ad Quackeros secessit, eorumque vitae rationem indolem habitu quoque simplici et plebeio expressit. Nihil autem dicta manifestioribus speciminibus probat, quam placita *παράδοξάτατα*, quae illi in mentem venerunt. Vt enim Cabbalistica eius somnia taceamus, quae tamen verum Cabbalistarum systema peruertere suo loco demonstrauiamus, philosophia illa Mosaica, quam in *quibusdam praemeditatis et consideratis cogitationibus super quatuor priora capita libri Geneseos*^c exposuit, adeo vaganti extra ordinem orbitamque imaginationi habenas laxat, vt

Diruat, aedificet, mutet quadrata rotundis.

Nec aliud iudicium meretur, *Seder olam, siue ordo seculorum, id est, Principia philosophiae antiquissimae et recentissimae*; qui liber quidem a PETERSENIO^d foeminae cuidam illustri apud Anglos tribuitur, ex Leibnizii autem testimonio, Ven REIMMANNVS^e affirmat, Helmontium verum et genuinum eius auctorem esse; licet non magnopere repugnauerimus GER. CROESIO^f afferenti, comitissam quandam Anglicanam easdem cum Helmontio hypotheses amplexam illi in hoc foetu excludendo obstetricatam fuisse. Ita vero *παράδοξοφιλίαν* in eo libro auctor secutus est, vt recte affirmatum laudato REIMMANNO, *animi se pendere, an a natis literis vnquam scriptum in lucem prodierit, quod plura comprehenderit paradoxa, et tot ac tanta in theologia iuxta ac philosophia sparserit semina contra opinionem omnium*. Non enarrabimus peregrina auctoris placita, quae in isto libro incrustauit, cum ab aliis facili negotio hauriri possint, sed verbo tantum monemus, totum in eo esse Helmontium, vt animarum euolutiones, emanationesque ex fonte diuino earumque reuolutiones per varios gradus et stas periodos explicet, vnde nec a *μετενοματώσεως* dogmate sibi temperauit, re ipsa vero Cabbalistarum deliria expressit, quorum nihil fere est, quod non adulteratum et suis commentis intermixtum in horrea sua receperit. Scripsit autem hunc librum Helmontius vt a Spinozismo, Cartesianismo et Hobbefianismo, quae eo tempore inuisa inter Batauos Anglosque erant nomina, suam philosophiam distingueret; quod qua ratione fecerit, illi, quibus libellus rarissimus ad manus non est, ex REIMMANNI^g narratione discent, cuius liber cum in omnium manibus sit, eum hoc loco non exscribimus. Sed ne arrogantius nos sine allatis rationibus de Helmontio iudicasse videamur, ecce

Yyy y 2

paucas

b) Conf. FELLERI Monumenta inedita P. VI. n. 4. vbi exhibentur Excerpta ex literis Leibnizii de ingenio F. M. Helmontii.

c) Amstelod. 1697. 12.

d) *Im Geheimnis vom Erstgebohrnen aller Creaturen*. p. 27.

e) In *Histor. Atheismi* S. III. c. 10. p. 521.

f) In *Histor. Quackeror.* L. II. p. 282.

g) CROESVS l. c. *Relat. Ianoc.* 1704. pag. 650. 753.

h) loc. cit.

paucas ex quamplurimis, theses et assertiones, ex *discursibus* eius *paradoxis de macrocosmo et microcosmo* haustas, quae ingenii Helmontiani indolem mire exprimunt, et quae diximus abunde probant. Ita nempe statuit:

- I. Luminaria coeli aut masculina sunt et calida, aut foeminina et frigida ⁱ.
- II. Calor et frigus non accidens sunt, sed substantia realis, vera et spiritalis ^k.
- III. Calor siue lumen solis pater est rerum comprehensibilium, qui foetum essentialem ex aqua progenerat ^l.
- IV. Omnis vnio fit modo spiritali.
- V. Frigus lunae est res spiritalis pariter atque corporalis, qua mediante spiritali vnione cum calore solis spiritali res omnes comprehensibiles, producuntur et reducuntur in vnum. Grauida itaque luna est ex sole.
- VI. Luminaria nocturna, luna puta et stellae magna cupiditate interdum propter vitam suam solem attrahunt, eiusque calorem in naturam suam conuertunt, noctu vero eum iterum edunt, qui ita transmutatus in lunae centro colligitur, fitque aqua aetherea subtilissima et spiritalis ^m.
- VII. Principium vnians spiritus est, siue substantia realis spiritalis. Et hic spiritus mundi maximus, in quavis parte creaturarum habitat, et perpetuas reuolutiones operatur ⁿ.
- VIII. Et macrocosmus et microcosmus suum in se creatorem comprehendit, ideo vterque etiam in eo ad suam perfectionem redit ^o.
- IX. Fit autem ea vnio in filio primogenito et ab vno perfectionis et gloriae gradu ad alterum promouetur ^p.
- X. Et hac quidem ratione per multas reuolutiones ad Dei gloriam redit homo ^q.
- XI. Quicquid est, principio carere debet, adeoque aeternam naturam essentiali in se habet, quae sine fine continuo operatur, et se expandit, vt post suam originem ad maiorem perfectionis gradum eleuetur, ita tamen, vt quamuis semper fiat propinquior et familiarior Deo, nunquam in Deum ipsum mutetur ^r.
- XII. Effluere ex homine perpetuo et sine fine iusta proportione homo integer idealis, redireque in eum debet. Haec vero sunt corpora spiritalia, et spiritus corporei, qui originem ex spiritu hominis centrali capiunt ^s.
- XIII. In coitu coniugali emanat spiritus idealis, et semen vtrumque spiritali iungit, ex quo foetus dein corporeus nascitur ^t.

Sufficiunt pauca haec, vt de singulis, quibus scetet liber, iudicium ferre Lector prudens queat. Quae omnia miram quidem imaginandi vim et foecunditatem produunt, at iudicio eo magis destituuntur, quo magis nec funda-

i) p. 2.
k) p. 4.

l) p. 5.
m) p. 12.

n) p. 22. 24.
o) p. 149. 150.

p) ibid.
q) p. 152.

r) p. 153.
s) p. 155.

t) p. 166.

testatus est. Ast narratum nobis ab amico fide dignissimo est, qui Poiretum paucis ante obitum diebus anno c^lo l^o c^o c^o xix conuenit, et de eius studiorum ratione multa ab eo accepit, factum sibi esse Poiretum, se nunquam integrum aliquod theologiae systema legisse, exceptis *Institutionibus theologicis* MARESII, neque tamen has absoluisse. Multa tamen se didicisse a Io. Ludouico Fabricio, Palatino theologo, quem Heidelbergae audiuerit, neque ipsi Vitringam patrem displicuisse. Ex qua narratione de fide ARNOLDI iudicandum est, qui ad relationem ipsius Poireti prouocat, testaturque, quamuis inuitus sacrarum literarum studio a parentibus destinatus sit, nunquam tamen receptis dogmatibus animum adiecisse, et hanc causam fuisse, cur tandem litibus, et contradictionibus implicatus fuerit. Paulo tamen aliter ipse Poiretus, in *Epistola ad auctorem bibliothecae vniuersalis* ^b, disserit, quo loco fatetur, se more hominum literatorum communi φιλαυτον et sibi placentem loco doctrinae sacrae, quae detecta mentis miseria ad veram sapientiam ducit, inutilibus atque stultis speculationibus tempus operamque impendisse, laudatum autem ob eam rem ab illis fuisse, quorum magna tum fuerit auctoritas. Superficiariam enim vulgaremque eruditionem velut vestimentum aliquod splendidum se induisse et a praeceptorum ore, decretis et opinionibus acerrime a se defensis pependisse, et non quidem scientiarum maxime philologicarum omnium insatiabilem fouisse famem, cum eas despiceret, at maioribus et altioribus inhiasse, ideoque ad inutiles metaphysicae chimae-ras nugaeque inanes diuertisse, quo tamen pacto animae desiderium et insatiabilis sciendi cupiditas extincta non sit. Tandem miserante diuino Numine, ad Tauleri, Kempfii et similium scripta delatum, cum animae suae miseriam sordesque agnouisset, deque purgationis necessitate fuisset conuictus, omnem sibi sectariam doctrinam sorduisse, et concordiam dissentientium toto animo praeoptasse: donec ad Burignoniam delatus haec omnia vicerit, et theosophiae se totum tradiderit. Ex quibus narrationibus tribus, quae omnes ab ipso Poireto profectae sunt, sole meridiano clarius patet, Poiretum in exponenda studiorum suorum philosophicorum et theologicorum historia non in omnibus sibi constitisse, et mox eclecticum se in iuuentute iam fuisse, mox auctoritatis praeiudicio fascinatam doctorum suorum opiniones fuisse secutum, tradidisse. Illud tamen dubio caret, Poiretum, cui ingenii adfuit vigor insolitus et iudicandi vis acris, sibi magis suisque meditationibus, quam praeceptorum institutioni eruditionem suam debuisse. Anno c^lo l^o c^o l^o xvii paucos dies, antequam pestifera lues inualesceret, Basileam deseruit, et Hanouiam secessit, ineunte vere anni c^lo l^o c^o l^o xviii autem Heidelbergensem scholam adiit, vt sacro se muneri, cui se destinauerat, praeparet. Ibi Fabricium virum doctissimum, vt dictum, audiuit, et ordinis quoque ecclesiastici axioma accepit, vt vicariam in exercendo munere ecclesiastico operam praestare posset,

^b p. 449.

posset, qua ratione aliquandiu ecclesiae inseruiit, anno c^{lo} Io c^{lxxii} autem ordinarium ecclesiae munus in ducatu Bipontino accepit. Eo loco positus cum morbo vehementi corripetur, edito voto contra atheos et religionis hostes, restituta sanitate scribendi, ad id exsoluendum se accinxit, et religionem naturalem conscriptis *cogitationibus rationalibus de Deo, anima et malo*, vsus Cartesianis *Φιλοσοφουμένων* defendere aggressus est. De quo tamen eius labore, quo famam sibi haud contemnendam inter philosophos comparauit, infra magis commodo loco dicemus. Belli calamitatibus autem et munere et domo pulsus est, quae occasionem ei suppeditarunt, totam vitae et fidei scenam commutandi. Et ipse quidem in tumultus bellicos, quibus exilium eligere coactus sit, causam transfert; BENTHEMIVS ^c autem, qui Poiretum aliquoties conuenit, et vitae circumstantias ex eius ore didicit, narrat, ideo eum munus deseruisse, quod intellexisset, nec suam, nec gregis commissi vitam cum doctrina ab ipso tradita conspirare. Conciliari autem haec possunt, si G. ARNOLDI ^d narrationem sequamur, qui ipse quoque a Poireto eam accepit. Is enim refert, cum vidisset, suspectum a Marefio factum esse Voëtium, quod Thomam Kempisium legendum commendauisset, cupiditatem se incessisse librum hunc inspiciendi: eius tandem cum alio a Burignonia conscripto compotem factum, magno desiderio accensum fuisse dictam virginem conueniendi: quorum amicitiam epistolis nonnullis ambauerit. Cum autem anno c^{lo} Io c^{lxxvi} irruptionibus Gallorum loco et munere moueretur, adeo non deiectum animo fuisse, vt potius gratulatus sibi id exilium sit, cum difficultates muneris grauissimas, et virium imbecillitatem diu intellexisset, hancque ideo causam Deo commendauisset. Qua narratione admissa, omnia cohaerent; constat enim ex ea, Poiretum munus quidem non deseruisse, at eiectum furore hostium exilium non modo patienter tulisse, sed gratissimum quoque habuisse, quod occasionem nactus esset commodam ad eas partes transeundi, quae mirifice illi placere coeperant. Exutus itaque munere ad Batauos fecessit, indeque Hamburgum, vbi conuenit Antoniettam Burignoniam, (cuius vitam ipse POIRETVS scripsit, eiusque *Operibus* ^e praefixit, quam enarrauit quoque more suo P. BAYLE ^f, vehementi idcirco controuersiae cum Poireto implicatus, vt supra dictum). Quae ita suis dogmatibus placitisque cepit Poiretum, vt et aliquandiu eius lateri affixus eam comitaretur, et adoptato systemate paradoxo ex Cartesiano fieret *μυσικάτος*. Quod nomen quidem refugit, quoad vixit Poiretus, et more suo valde indignatus est B. laegero ^g, cum is locum illi inter mysticos assignauisset: licet enim non negaret, *se theologiam mysticam cum innumeris viris maximis ita magni facere, vt nihil supra, nec se illius theologiae vere diuinae*

nae

e) l. c. p. 421.

d) l. c. p. 162.

f) Dict. T. I. p. 646.

e) Edidit eas Poiretus Gallice, et Germanice Amstelod. 1684. Vol. 19. 2.

g) Opp. posthum. p. 252.

nae pudere; pati tamen se non posse, ait, quod malo sine inter mysticos referatur, quia nunquam de ea theologia ex professo scripserit, neque de ea scribendi se capacem crediderit, multo minus se inter illuminatos immediate et adeptos adnumerari, aut aliis regentium credi legemque impleuisse voluerit. Si tamen verum fatendum, et non de nomine, sed de re ipsa sermo est, totum, quod abiecto Cartesiano, elegit systema ita comparatum est, ut mysticorum placitis ut ouum ovo sit simillimum. Quod enim de Burignonia ipse obseruat: *Quamuis nequidquam arte aut studio confectetur argumenta aut dictiones mysticorum auctorum, tamen eius scripta passim eorum substantiam et solida fundamenta comprehendere, eorundemque sensum mire detegere;* id de Poireto quoque pronuntiandum est, cuius scripta medullam mystici systematis exhibere, non modo *oeconomia eius diuina*, sed tractatio quoque *de Eruditione triplici*, immo noua quoque *Cogitationum rationalium* editio sole meridiano clarius testantur. Nec alio teste opus est, nisi ipso Poireto, qui haud vno loco ^b mysticorum doctrinam velut diuinam commendauit, et suis meditationibus assertum iuit: nec alia causa est, cur Iaegero atque Christiano Thomasio mysticorum primipilis eum adnumerantibus tam graui indignatione succensuerit, quam, quod nosset, eos rationis contemptum, et somniantis imaginationis imperium illis obiecit; quam ignominiam ferre noluit, licet rationis operam omnem multo labore ex eruditionis solidae circulis eiecisset. Sane ita ubique vrget illuminationem passiuam in fundo animae sacro silentio admittendam, ut contradicendi studio se ipsum nesciuisse Poiretus censendus sit, cum se mysticum exprimere velle negaret. Quemadmodum autem ad Burignoniae partes vehementer erat pertractus, ita deserta factione Cartesiana, quam ante haut parum orauerat atque roborauerat, non modo eius decreta abiicit, sed acerrime quoque in eam infurrexit, naeuosque eius philosophiae detegere, quibus poterat modis, annis est. Neque deneganda laus Poireto, eum, qua erat iudicandi acrimonia, si praecudiciis se exuisset, errores et *πρώται ψευδή* Cartesiani systematis acute detexisse, et in quibus deficiat, quid in eo culpandum sit, luculenter ostendisse ⁱ. Ast ferri non potest, virum doctum et acutum, cum se Burignoniae auctoritate fascinari passus esset, et theosophiam quandam miris dogmatibus paradoxis refertam esset amplexus, non sectariam modo philosophiam, sed omnem rationem eiusque scientiam iisdem telis iugulauisse. Quod cum obiecisset Poireto Christianus Thomasius, qui prius vehementer Poireti consilia probauerat ^k, at melius re inspecta, consideratoque damno et *ἀσοφία* rei ineptum sapientiae genus more suo critico obelo confixerat, valde eo nomine in hunc aduersarium Poiretus coepit insurgere, negando sibi rationem in-

uifam

h) Vid. Defensio methodi inueniendi rerum
Opp. posthum. t. 5. p. 167.

§. 8. Cogit. rat. p. 115. 140. 145. 146. ed. recentiss.

i) Vid. Method. inueniendi rerum P. I.

k) In priori praefatione Tr. de eruditione triplici.

vifam et contemnendam cenferi, fed intra limites fe fuos illam tantummodo cogere. Nec negari poteft, non tam impotenter ftolideque in omnem rationis vsum debacchari Poiretum, quemadmodum ab aliis theofophiae feftatoribus factum, fed idealem eum illi cognitionem et eruditionem superficialiam relinquere. At fi res ipfa confideretur, et fundamenta Poiretiana excutiantur, patebit, verum effe, quod illi obiecit Thomafius ^l, eum, cum obferuauiffet, Cartefianos aliosque vsum rationis nimis extollere in inquirenda veritate, in alterum extremum effe prolapfum, vt lumen rationis plane deprimeret; et tanquam inutile et damnofum abiiciendum effe ftatueret. Re ipfa enim huc omnia confpirant, quae de eruditione rationis superficialia commentatur ^m: „Effe rationem in „mente facultatem eam veluti pictoriam et vmbrailem, eamque naturam „habere, vt ob idearum proprietatem non nifi superficialia cognitio inde „exfurgere poffit, nec reales obieftorum affectionumque proprietates in- „telligantur: effe rationem facultatem corruptam, limitatam, vmbrailem, „mereque accidentariam, et actiuitate fua ideas fuas fine Dei amico „curfu debito modo excitare non poffe: ratiocinandi actum ipfa ratione „ideisque imperfectiorem effe, ob attentionem minorem, memoriae an- „guftiam, idearum abfentiam, latentem propenfionem animi, praedi- „cia, etc. adeoque ex tribus illis putridis atque corruptis fulcris, ideis „fcilicet, fuisque affectionibus tantopere euanidis ac imperfectis, intelle- „ctu actiuo aegro, et ratiocinatione incerta patere, quam parum illi co- „gnitioni fit deferendum; immo ne vigiliam quidem huiusque a fomno „diftinctionis certitudinem a ratione expectari poffe, certitudinem meta- „phyficam nec firmam effe, et tenuem effe, et pauci vsum; rerum na- „turalium cognitionem folidam nec a ratione, nec in ratione effe poffe; „mathefin non nifi externa quaedam palpare velut coecum, nec habere „rationis oculos, immo principia de maximis et minimis omnis quanti „mathematica, omnem vim rationis humanae transcendere, aut fi quasdam „de his efformare voles, contradictorias vnus eiusdemque rei efformare „poffe, quarum vnaquaeque demonftretur vera effe, non obftante con- „tradictione persistente.“ Haec enim et complura alia, quae magno mo- „limine afferit, ita comparata funt, vt rationem aut plane eiurandam abi- „ciendamque, aut myfticorum et theofophorum placitis, quae demonft- „rationem omnem refugiunt, nudo obfequio fubiiciendam et captiuandam effe, inde fequatur. Quo pacto nihil tam absurdum delirumque eft in cerebri „humani theofophiam et coelestem illuminationem affectantis iactantisque „cogitationibus, quod non de ratione triumphet, quam ita deprimit Poire- „tus, vt altiora vulnera a nullo fceptico vnquam acceperit, nec ab Arce- „filao vel Carneade proficifci potuerit in hoc lumen a Deo nobis conceffum „accenfumque aliquid contumeliofius.

§. XXXII.

l) In noua Praefat. §. 23. p. 23.
Hift. philof. Tom. IV.

m) Sect. II. c. 5. p. 391. feqq.
Z z z z

Poireti vlti-
ma fata et
scripta.

§. XXXII. Sed vt in viam reuertamur, paucis reliqua vitae Poiretianaē absoluiamus. Ad Burignoniam delatus dici non potest, quanta diligentia et insigni feruore eius placita defenderit et disseminauerit. Per Frisiam orientalem autem in Hollandiam delatus, Rheno burgi confedit, quo loco tolerabantur, quicumque a communi ecclesiae sententia discesserant, modo tranquillitatem publicam non laederent. Ibi quietus ad obitum illuminationi passivae atque libris scribendis vacans et ab omni munere abhorrens, sibi vixit, et familiam aluit, ex nonnullis, quibus vulgaria sordebant, collectam. Neque tamen sectam vnquam instituit, neque conuentus sacros, immo ne domo quidem ad cultum diuinum publicum aut sacram synaxin egressus est, facile autem passus, vt, quamcunque familiares sibi religionem sequendam putarent sequerentur, aut suo ingenio et placitis obsecundarentⁿ. Ita corruptam enim ciuitatem totius mundi credebat, vt illi interesse, eiusque partem esse Christiano conscientiae integritatem seruare cupienti sit impossibile. Et hac quidem ratione vsque ad annum aetatis LXXIII vixit, vltimis vitae temporibus doloribus haemorrhoidalibus vehementer excruciat, deposuitque mortalem sarcinam XII Cal. Iun. anno dō 1600 XIX, febre catarrhali extinctus. Concedenda laus acuminis et ingenii Poireto est, quo alte in rem penetrare, errores detegere, naeuos luculenter demonstrare, cunctaque apte et concinne enarrare poterat. Nec diffitendum, quamplurima bona, pulchra et egregia in eius libris, illis praecipue, quos ante Burignonianaē factionis electionem scripsit, deprehendi. Agnouerunt id viri docti passim, non illi tantum, qui mysticis fauent^o, sed et illi, qui multa in Poireto desiderarunt, et in his CHR. THOMASIVS^p, qui, licet insignes, quas Poireto tribuerat laudes, suo modo retractasset, fatetur tamen etiamnum, *in libris eius de eruditione triplici multa egregie bona deprehendi, multos errores eruditionis falsae detegi, non solum antiquioris philosophiae scholasticae, sed et nouioris Cartesianae, adeoque eos valde commendandos esse studiosae iuuentuti, ne illecebris doctrinae illius communis vel antiquioris vel nouioris decipiantur.* Laudanda quoque Poireti perspicuitas, qua concinne et luculenter difficillimum argumentum enodare, et tum subtilissimas quaestiones metaphysicas explicare, tum theosophica quoque principia in se obscurissima mira luce perfundere valebat. Animo autem adeo pacifico regebatur, vt omnium sectarum, religionum hominum concordiam meditaretur, et *Irenico vniuersali*^q. Iurio opposito, hanc pacem Christianam, non sine eloquentia commendaret. Extollunt quoque, qui cum Poireto congressi sunt, animi humilitatem, modestiam, moresque ad pietatem compositos, et humanitatem cunctis beneuolam facilemque; quam tamen, quod mireris, moderatio-

nem

n) BENTHEM. l. c.

o) Vid. quae collegit ARNOLD. l. c. p. 162. et ipse Apologeticus IV. p. 432.

p) l. c. p. 22.

q) Prodiit primo Gallice, hoc titulo: La paix des bonnes ames, dans tout les partis du Christianisme 1687. Germanice 1702.

nem animi in scriptis eius polemicis desideres, in quibus aduersariis magna vehementia respondit, ratus scilicet, se pro causa Dei pugnare. Eius enim aduersus impios quoscunque, maxime atheos et religionis irrifores strenue defendendae studio laudabili totus ardebat, cuius exemplum esse possunt quae contra Clericum et P. Baylium, Spinozam aliosque maxima contentione zeloque disputauit. Dolendum itaque, virum nec iudicio nec eruditionis cultura destitutum adeo in amplectendis Burignoniae deliriis insaniuisse, vt, si quis *Nouam oeconomiam diuinam* ^r, quam eius principiis superstruxit, et singulare atque paradoxum sanctioris disciplinae aedificium inaedificauit, legat, vix oculis suis fidem habeat, huiusmodi foetum a Poireto proficisci potuisse, qua de re, ne nimii simus, doctorum ecclesiasticorum ^s censurae consulendae sunt. Neque in hac sphaera se continuit, sed nouam sapientiam diuinitus edocendam philosophiae non tam intulit, quam illa eiecta perditaque furrogauit. Fecit id in tractatione *de Eruditione triplici solida, superficiali et falsa, in qua ostensa veritatum solidarum via et origine, cognitionum scientiarumque humanarum et in specie Cartesianismi fundamenta, valor, defectus et errores deteguntur, praemittitur tr. de vera methodo inueniendi verum.* Qui cum prima vice *Amstelodami* anno c1o 10 c x c i i prodiiisset, adeo placuit Christiano Thomasio, valde eo tempore theosophos depereunti, quod corruptam voluntatem, eos sanare posse crederet, vt anno c1o 10 c x c v i eam tractationem *Halae* recudi curaret, praefixa *Praefatione*, in qua laudes innumerae, in philosophiam mysticam et theosophicam, maxime Poirretianam cumulantur. Non tamen diu in eo errore haesit vir acerrimi iudicii, et hypothesei pertinaciter non addictus, sed perspecta confusione principiorum a mysticis et theosophis admissa, illas partes deseruit, probe animaduertens, viam illam passiuam a Poireto commendatam, ad enthusiasmum ducere. Cum autem ob detectos in eo sectariae philosophiae naeuos librum manibus iuuenum excutiendum non putaret, noua *Praefatione critica*, de vero eruditionis solidae, superficialis falsaeque discrimine accurate egit, et quam periculosum sit abiecto neglectoque intellectu actiuo, passiuam quandam illuminationem in centro animae sacro silentio admittendam expectare, distincte demonstrare studuit, quam editionem, iuxta illam, quam Poiretus auctam et emendatam anno c1o 10 c c v i i vulgauerat, expressam luci publicae anno c1o 10 c c v i i i ^t commisit. In qua editione tamen omissa appendix a Poireto editioni Batauae adiecta, qua *Defensio contra Titium, Apologia pro tr. de Educatione liberorum contra ministerium Hamburgense; Irenicum vniuersale, Idea theologiae mysticae eiusque auctorum, et Epistolae apologeticae duae aduersus Io. Clericum* continentur. Valde offendit haec dissertatio Thomasiana Poi-

Z z z z 2

retum

r) Historiam libri dat BVDDERS Isagog. in hist. theol. L. II. c. 7. p. 1374.

s) B. IAEGERI et Cel. I. IOACH. LAN-
GII Antipoiretiana scripta.

t) Lips. et Francof. 2.

retum, contradictionis paulo impatientiorem, qui in *peculiari Defensione methodi inueniendi verum* non sine aculeis ad eam respondit, edere tamen fati vltimis impeditus eam apologiam non potuit, vnde inter *Opera posthuma* apparuit, quibus similis generis responfionem in *Praefatione generali* editor adiecit. Licet autem fluctus in simpulo, quod aiunt, Poiretus plurimos mouisset, parum tamen operosis istis apologiis profecit, cum contra rationes Thomafii a Titio quoque strenue Poireto oppositas, nihil vrgere potuerit, nisi suam, et sibi similitum hominum experientiam, quam deceptam fuisse imaginationis lusu ex opposita vtriusque luminis rationis et reuelationis indole scopoque inuictis demonstrationibus probabant: vnde negatis assertis Poiretianis eorumque confirmatione desiderata totum corrui theosophiae, id est eruditionis istius verae, diuinae, internae et realis aedificium. Interim, praeter ea, quibus naeuos sectariae philosophiae detexit, hoc tamen laudandum est, quod perspicue ordinateque theosophicum systema more philosophico exposuit. Idem, quod mireris, in emendatione *Cogitationum rationalium de Deo, anima et malo* suscepit. Eas cum prima vice anno cło 10 c l x x v i i edidisset, in plerisque Cartesium secutus est, ita tamen, vt suas quoque meditationes interdum afferret. Ast cum alteram editionem anno cło 10 c l x x x v vulgaret, quo tempore iam theosophico mysticoque systemati aperte adhaerebat, relictis notionibus et definitionibus Cartesianis de Deo menteque humana, nouas dare mysticorum dogmatibus conuenientes contendit. Nempe supposito „ „ Deo placere, vt se ipse viuide quaerat, inueniat „ et contempletur, seque sentiat, quantum fieri potest deliciosissime, extra statum solitudinis diuinae essentiae suae, atque inde posito, dari entia extra „ essentiam Dei, in quibus se Deus tanquam principium agens et actuosum re „ praesentare velit, conclusit inde, mentis essentiam debere esse cogita „ tionem cupidam luminis et laetae acquiescentiae, quibus scilicet pro „ prietatibus diuinae essentiae imaginem referat. Inde porro afferit, nihil „ menti essentialius et intimius esse, quam cupiditatem obiecti, hancque „ ferri essentialiter in lucem et acquiescentiam, siue in verum et bonum „ infinitum, non posse autem producere illam lucem et acquiescentiam, „ cuius indistinctius cupida est: ex quo sequi putat, ad explendam istam „ cupiditatem opus esse illuminatione fidei, qua desiderium luminosae ac „ quiescentiae infinitae expletur, mensque suarum tenebrarum et impotentiae ad acquiescentiam conscia, denegatis ideis omnibus et figmentis „ propriis ad determinationem a Deo ita transfertur, vt esuriens Deum „ cum ineffabili et intensissimo ardore atque anxia expectans pabulum de „ siderii, Dei luce et acquiescentia tota lucide et tranquille repleatur, ea „ que Deum luminosum et tranquillantem reuera possideat, cumuis ipsa, „ quamdiu mortali onere grauatur et tegitur, lumen eius relecta non ad „ spiciat facie. Ex quo actu mentis illuminatio mentis acquiescentiam „ nasci

u) Prolixe haec et acute persequitur in Diff. praeliminari,

„nasci ait tranquillissimam, et coniunctionem ardentissimam siue amorem „Dei.“ Et hoc quidem fundamentum illud est, quod a mysticis et theosophis acceptum, qua potuit perspicuitate et acumine philosophico ornauit roborauitque, quod deinde in tr. de *Eruditione triplici* prolixè deduxit. Diuersissima haec esse a Cartesiano demonstrationis Dei modo et theologia naturali, quilibet videt. Cum itaque in prima editione contra atheos, de Deo, trinitate, anima, malo acute secundum Cartesii principia disputasset, ea omnia in adiectis annotationibus secundum principium istud mysticum emendauit, et singulis fere paginis illud inculcauit. Quod qua causae Dei felicitate et victoria factum sit, licet cetera acutissime pro ea pugnaverit, illorum iudicium esto, qui norunt, quam male res Dei hostibus eius prodantur, si principia assumantur precario excogitata, cerebrina, saltem hypothetica et quorum negatione tota causa diuina cadit. Tacemus intellectum illum passiuum et otiosum silentium, naturae humanae mentis aduersum, et S. Scripturae ignotum, ad quaeuis somnia decipientis imaginationis recipienda esse aptissimum, vnde recte monuit Cel. STOLLIVS^x, libros hos Poireti caute legendos, et otiosi animi hominibus tradendos non esse. Idem institutum in tertia editione, paucis ante obitum annis^y seruauit Poiretus, cui nouam dissertationem de *duplici discendi methodo deque simulato P. Baylii contra Spinozae atheismum certamine* adiecit, de qua in Baylii vita, quantum fatis, dictum. Viderunt deuia in quae seduxit lectorem Poiretus, viri docti beneque monuerunt, recta via ad entusiasmum duci animum; id quod primus, nisi fallimur, Poireto obiecit IOANNES CLERICVS^z. Cui *peculiaris epistola*, alteri volumini tr. de *Eruditione triplici adiecta* non sine aculeo Poiretus respondit, iniuriam sibi fieri clamans, eo quod diserte affirmauisset, rationem et sensus in vnionem Dei peruenire non posse, in *Oeconomia diuina* autem ab entusiasmo fanatico Christianam doctrinam luculenter vindicasset. Ast probe obseruatum viris eruditus est, ludere definitionum varietate Poiretum, et id tantum entusiasmum vocare, quando ratio corrupta illuminationem diuinam iactat, quam intellectui hominis passiuo in fundo centroque animae vindicauit. Vnde cum de habitu disciplinae generalis differeret vir acerrimi iudicii GOTTL. GERHARDVS TITIVS^a, et totam Poireti ideam eruditionis verae, falsae et superficialiae depingeret, examinaretque, ita de eo pronunciauit: *Entusiasmum fanaticum, id est, aegrae mentis deliria esse illam eruditionem solidam, notitiam humanam seu naturalem ad entusiasmum duci aptam, eruditionem superficialem, ab entusiasmo alienam eruditionem falsam.* Quae censura adeo vulnerauit animum Poireti, vt cum non haberet, quae accurate responderet, ad inuectiuas descenderet, et concionando magis, quam refellendo, aduersarium repellere conaretur, vt recte obseruatum Cl.

Zzz z 3

STOL-

x) Hist. lit. P. II, c. 2. §. 7. p. 447.

y) Amstelod. 1715. 4.

z) Bibl. vniuers. T. VI.

a) Art. cogit. c. 19. p. 475.

STOLLIO ^b. Attamen pulchre rem suam egisse Poiretum, iudicauit ARNOLDVS ^c, in eodem luto haerens, qui vtrum rem acu tetigerit, Lectoris arbitrio definiendum relinquimus. Cum autem ex hoc principio admissio innumera dogmatum paradoxorum seges effloresceret, et studium placitorum Burignoniae, quaecunque paradoxa et a sensu, ratione et scriptura aliena illa dixerat, Poireto ita commendauisset, vt ornare ea, defendere, et hederam illis suspendere auderet, aduersarios quamplurimos expertus est, quibuscum vsque ad finem vitae illi dimicandum fuit. Nam praeter Clericum et Titium, quorum iam mentionem fecimus, illustrem quoque virum V. L. SECKENDORFIUM aduersus se concitauit, cum is scripta Burignoniae in *Actis Eruditorum Lipsiensibus* ^d recensuisset; illi enim fecus, quam Poiretus, de eius placitis statuenti *Monitum necessarium* opposuit, cui tamen vir celeberrimus *peculiari scheda ἀπορίμωσ* respondit. Sed Iurium quoque, laegerum, *Theologiam Anti-Poiretianam* edentem, Thomasium Bayliumque aduersarios expertum fuisse, ex supra dictis repetendum est. Idem celeberrimo Halensium theologo Io. IOACHIMO LANGIO accidit, cuius *Dissertationes Anti-Poiretianas* ante mortem refutauit, vulgavit *Responsonem* eamque *Prologo galeato* muniuit editor. Cumque ob POIRETI libellum *de Educatione liberorum* graues motus in ecclesia Hamburgensi fuissent concitati, Pfeiffero eum reprehendenti more suo vehementi *Apologia* ^e respondit. In his autem scriptis polemicis, quae omnia fere partim nouae editioni tr. de Eruditione triplici adiecta sunt, partim in *Operibus posthumis* comprehenduntur, prodidit Poiretus, hominem se fuisse, isto tranquillissimo quem tantopere commendabat statu nondum potitum. Tanta enim in aduersarios, et praecipue in Clericum, Baylium, Titium et Pfeifferum acerbitate et dicendi vehementia inuectus est, vt nisi certam virorum doctorum fidem sciremus, qui humanitatem et morum facilitatem eius experti laudant, minime credi posset, talem eum in conuersatione se exhibuisse, qui pugnando amorem et modestiam neglexerat ^f. Adeo verum est, contradictionis impatientes animos cancellis contineri non posse, et mystico quoque atque theosophico philosopho suam bilem esse. Feliciori pugna et laetiori victoria contra Spinozae impietatem et Balthasaris BEKKERI nugas dimicauit. Et illum quidem in *Fundamentis atheismi euersis, siue specimine absurditatis atheismi Spinoziani, Cogitationibus rationalibus* ^g adiectis haud infeliciter aggressus est, quanquam nonnulla in eo specimine desideret Ven. IAC. STALKOPPEIUS ^h: Bekkerum autem ita profligauit, vt quid reponeret: non haberet, et licet ab amicis exstimularetur, respondere

b) loc. cit. p. 447.

c) loc. cit.

d) 1686. p. 9.

e) T. II. Operis de Erud. triplici.

f) Vid. BVDDEVS. *Isag.* L. II. c. 7. p. 1375.

STOLLIVS I. c. p. 485. *Act. erud. Germ.* P. LXXXI. art. 2.

g) p. 829.

h) In *Animaduersionibus succinctis in definitionem II. Part. II. Ethices Ben. Spinozae, nec non illius confutationem* a P. Poireto scriptam.

dere tamen Poireto minime auderet. Cum autem Burignoniae partibus se addixisset, non modo iudicium, quo pollebat, amisisset, sed quem toto animo detestabatur spiritum sectarium admisisset visus est; certe ferre non potuit eius visiones et praecepta improbantia. Scripsit praeter laudatas tractationes plura alia, quae tamen huc non pertinent^k, omnia enim, excepta dissertatione *de natura idearum ex origine sua repetita, siue, vera et cognita prima adu. Cl. Abrab. Pungelerum*^l, theologica sunt: ista vero dissertatio ea suis domesticis innixa hypothesebus repetit, quae in noua *Cogitationum rationalium* editione prolixè iam differuerat. Cum autem mysticis impense faueret, multa scripta theosophica aliorum in lucem produxit, praefationibus, auctariis, animaduersionibus illustrauit^m, hancque scholam sibi, quo posset modo, habuit commendatissimam.

§. XXXIII. Praeter hos, quos ex ingenti theosophorum numero adduximus philosophos, non omittenda est integra Rosaecrucianorum societas, quae ineunte seculo XVII magnum strepitum in ecclesia orbeque literario excitauit, et diuersissima eruditorum iudicia meruit. Tanta autem prolixitate famosae societatis historia diffunditur, et cum ecclesiae tum artis salutaris fata ingreditur, ut integram hoc loco enarrare, et iudicium interponere non liceat, paginae angustia et tractationis limitibus obstantibus. Accedit difficultas rei, quae coniecturis tantum definiri potest, quae prout lectorem offendunt, ita momentum vel leue et graue habere videntur. Ipse autem libri huius societatis symbolici, quales sunt *Fama et Confessio*, et qui reliqui sunt, consulendi sunt, in quibus colligendis diligentissimus fuit G. ARNOLDVSⁿ, licet in eius tractatione ordo et accuratio desideretur. Multos quoque nominant STRVVIVS^o, LIPENIVS^p, COLBERGIUS^q, quibus tantum non omnes addi possunt, qui historiam ecclesiasticam recentiore attigerunt. Nos summam rei, prout lectis et comparatis inter se libellis hoc nomen gerentibus^r nobis apparuit, enarrabimus, et nostram sententiam modeste subiiciemus.

Rosaecrucianae fraternitatis historia unde petenda?

XXXIV. Percrebuit fama societatis Rosaecrucianae ex oriente seculo XVII, de anno autem, quo primo innotuit, incerti scriptores haerent. Quidam ad annum seculi decimi sexti septuagesimum recurrunt, non audiendi, cum vestigium huius societatis nullum eo tempore compareat.

Summa Historiae Rosaecruciani sodalitati.

PA-

i) Vid. LEIBNIZ. Reflexions sur l'esprit sectaire, in FELLERI Monumentis ineditis T. IX. art. 7.

k) Catalogus scriptorum Poireti omnium adiectus est in calce Cogit. rar. et in Bibl. Bremensi l. c. itemque in Opp. posthumis.

l) Amstelod. 1715. 8.

m) Pertinet huc Theologia Germanica, Gallice edita, cum d. ff. apologetica adu. Iurium 1700. 12. praefationem quoque praemisit refutationi libri LOCKII Fides et ratio collata, quam secun-

dum principia sua edidit discipulus quidam eius. De aliis vid. BYDDERVS l. c. p. 910.

n) Hist. Eccles. et Haer. P. II. c. 18. p. 613. seqq.

o) Introd. in Hist. Lit. c. IX. §. 29. p. 466. collata Biblioth. philos. c. II. §. 13. et quae viri docti ad haec loca annotarunt.

p) In Biblioth. theol. P. II. p. 684. 685.

q) Christianism. Platonico-Hermet. P. I. c. 6. p. 265.

r) Nominauimus nonnullos in Germ. Hist. phil. opere T. VI. p. 1236. seq. plures autem ARNOLDVS l. c. quos plerosque euoluimus.

PASCHIVS inter *Inuenta nou-antiqua* huius quoque societatis mentionem faciens eius origines in annum *clōlōcxvii* refert, sed falsum hoc esse libelli illi demonstrant, qui de hac societate ante annum istum in vulgus exierunt. Nobis verisimile est, anno *clōlōcxc* primum de ea rumorem sparsum esse. Nam non scribit modo personatus IULIANVS DE CAMPIS, in *Epistola ad omnes, qui de noua societate ordinis de cruce rosea aliquid vel legerunt, vel differendo de re ista aliquid audiuerunt*, anno *clōlōcxv* edita: *Non ignotum esse plurimis, quam fortunam sinistram excursus de reformatione totius mundi in aestate elapsi anni clōlōcxiv expertus sit, et quam male excepta sit adiecta narratio de fama fraternitatis roseae crucis.* Sed et DANIEL MEDERVS in *Iudicio theologico de Fama et Confessione fraternitatis R. C.* anno *clōlōcxvi* edita, Praef. ait, *ante quinquennium Famam fraternitatis in quinque linguis diuersis prodiisse.* Ex his enim verbis clarum est, anno hoc famam de ista fraternitate primum esse sparsam. Ipsam vero istius sodalitiū historiam verisimili iudicio eruere est difficillimum. Cum enim sparsa semel Fama de hac fraternitate, quicquid erat theosophorum Paracelsitarum, adeptorum, alchemistarum, et huius furfuris aliorum, sodalitiū hoc sibi vindicaret, eo quod ad arcanas istas artes et scientias chemicas, magicas, Cabbalisticas alluderet, factum inde est, vt sua ex hoc grege quilibet somnia Roseae crucis sodalibus accepta referret, sicque incertis rumoribus totum fere orbem Christianum repletet; id quod Fluddi, Sperberi similibusque, qui hoc sibi axioma vindicarunt, scripta de hoc sodalitiū fatis superque comprobant. Quod ita exacerbauit viros doctos, puritatis fidei custodes, vt ipsam hanc societatem, de cuius tamen existentia certi sciebant plane nihil, multis accusationibus et suspicionibus onerarent. Quae omnia nisi accurate ab ipsius fabulae originibus distinguantur, numquam inuenietur, quid verisimili ratione de hac re statui possit. Ad hanc itaque cautelam attenti, rem primo quidem, prout fama ferebat, enarrabimus, et tum demum modeste nostram sententiam subiungemus. Ita vero publico rumore, primo Germaniam, mox per omnem fere Europam sparsa tradebatur: Prodiisse Sodalitiū haecenus latens, cuius origines ad Christianum Rosencreuz referendae sint: Natum illum esse in Germania anno *clōccccxxxviii*, susceptoque itinere sacro ad sepulchrum Saluatoris ex Palaestina Damascum peruenisse, ibique cum sapientibus Chaldaeorum fuisse congressum, arcanasque eorum disciplinas, magiam puta Cabbalamque didicisse. Tum in Aegyptum et Libyae regiones delatum, mysteria ista multis thesauris auxisse. Reuersum autem in patriam emendationem scientiarum omnium animo concepisse, et ad obtinendum hunc scopum laudabilem arcanam fraternitatem instituisse, paucis membris constantem, huicque amicorum sacro sibi fidei et silentii symbolo iunctorum collegio sua mysteria aperuisse, et diuinam hanc eos sapientiam docuisse, praecipiendo, vt ad posteritatem simili modo methodoque arcana propa-

propagaretur. Tandem annos natum centum atque viginti sine morbo vigentem pie obiisse. Sublato tribus huius auctore, eam inter fidissimos quosque arcanam seruata et ad posteros pari modo propagatam fuisse; donec tandem istud sodalitium detectum sit. Quod ut specioso atque verisimili titulo orbi persuaderetur, libelli prodierunt duo, in quibus, res omnis enarrata et mysterium hoc siue verum siue fictum, detectum est. Vnus *Famae fraternitatis* rubrum gerit, id est, *Detectionis fraternitatis laudabilis ordinis Roseae crucis*; alteri *Confessionis fraternitatis* titulus praefixus est, et Germanica atque Latina lingua prodit. In his libellis, qui primam totius fabulae scenam confinxerunt, haec sodalitio isti tribuuntur I. Singularem a diuina beneuolentia reuelationem sodales accepisse, eiusque beneficio maximorum et plurimorum mysteriorum notitiam acquisiuisse, ea quoque velut veros theosophos explicare posse, cum mediante lumine gratiae, ad collustrandum naturae lumen sint maxime idonei. Ideo praeter sacra oracula, scripta Tauleri et theologiam Teutonicam commendabant. II. Vniuersalem eruditionis omnis per quoscumque status et vitae genera emendationem eos moliri, et ad emendandos naeuos doctorum, maxime medicorum et philosophorum, se accingere. III. Possidere eos lapidem philosophorum, eoque parario tincturam siue medicinam vniuersalem, artemque mutandorum metallorum, arcanamque notitiam vitae prolongandae fuisse adeptos. IV. Scire eos et praedicere, instare seculum aureum omni felicitate exoptatissimum. His quatuor scenis primus fabulae actus comprehendebatur. Cum autem ea diuulgata, tota Paracelsicorum, Theosophorum, et Chemicorum turba res suas agi crederet, et vtraque manu hanc sibi sodalitatem vindicaret, nihil tam absonum delirumque fuit, nihil adeo noua et inaudita mysteria prae se tulit, quod non ad hanc tribum referretur, quae vero omnia, et a quibus auctoribus profecta sint, et quo fundamento isti societati tribuantur expendenda, et cum ipsis fabulae originibus et dogmatibus, quae simulabat, non commiscenda sunt. Enarrari satis non potest, quantos motus in ecclesia pariter atque orbe literario rumor iste, vbi semel percrebuisse, excitauerit. Nempe prout quilibet aut animo erat affectus, aut hypothese peculiari addictus, aut sectae cuiusdam praeiudicio occupatus, ita obscurissimi aenigmatis interpretationem fingebat, et se Oedipum esse putabat. Et theologorum quidem plerique, quos Paracelsica schola, et chemicorum atque theosophorum factio simili clamore dudum offenderat, valde fidei puritati metuebant, ac fanaticam quandam cohortem sub hac larua latere suspicabant; CHRISTOPHORVS NIGRINVS autem Caluini affectas ista fabula tegi, prolixa commentatione demonstrare voluit. Obstabant tamen vtrique coniecturae loca nonnulla in laudatis libellis occurren-

s) HORNBECK. Summa Controuers. p. m. 426. IO. OLEAR. Synopf. Controu. p. 461.

f) In Sphynce rosacea Francof. 1619. 8.

currentia, quae fatis prodebant, societatis huius sodales, ecclesiae Euangelicae esse addictos, nec communionem eos cum Fanaticis affectare. Id ipsum Rosae crucis nomen nonnullis prodere videbatur, quod ab insignibus B. Lutheri defutum esse suspicabantur. Et hinc prodiit vnus et alter ex Lutheranae ecclesiae gremio, qui pro fraternitatis orthodoxia pugnavit ^u. Alii, et imprimis medicorum natio collegium aliquod chemicum hanc fabulam condidisse, coniciebant, qua in opinione valde confirmabat eos et nomen societatis, et iactatae artes chemicae et Paracelsicae, quas cum emendandae promouendaeque pietatis studio sodalium illud prae se ferebat. Et nomen quidem chemicum esse, et compositum ex vocabulo ros et crux coniciebant, quae vocabula sint chemica, eo quod ros sit omnium corporum potentissimum ad soluenda metalla, crux vero idem significet quod lux, quia signum crucis tres illas literas L V X exhibeat, lux autem sit semen, siue crassum illud et corporeum lumen, quo coaecto auri mutatio perficitur; vnde Rosaecrucianum esse philosophum *Χηρισσοποιούντα* suspicatus est PETRVS GASSENDVS ^x, cuius coniecturam latius deduxit EVSEBIVS RENAUDOTIVS ^y, probauitque nuper praestantissimus MOSHEMIVS ^z. Paracelsi autem partes ideo iuuari commendarique credebant, quod medicina Galenica valde contemneretur. Plurimum autem auxit hanc suspensionem, quod Paracelsitarum et Theosophorum Chemicorum celeberrimi FLVDDVS ^a atque Sperberus aliique nonnulli fraternitatis huius patrocinium suscepissent, et de eius profectibus admirandis in philosophia adepta, magia, cabbala, chemia nescio quae miracula confinxissent, et splendide essent mentiti. Quae eo magis verisimilitudinem prae se ferebant, quod primi totius comoediae auctores de huiusmodi artibus multa promississent, vt eo occultius laterent, et laetior emergeret insperata fabulae catastrophe. Adeo vero haec se medicis nonnullis probauit opinio, vt cum Galenicae scholae essent addictissimi, irarum pleni in Rosaecrucianos insurgerent, in quo certamine alios vehementia vicit ANDREAS LIBAVIVS ^b. Tandem inuenti quoque sunt, qui singularem ex diuina misericordia viris quibusdam piis contigisse reuelationem credebant, vt emendarentur scientiae, et pietas atque mysteria hactenus ignota ingenti humani generis emolumento panderentur, et hi quidem reuera existere eiusmodi societatem, et vera esse, si non omnia, attamen, quae de ea narrabantur, pleraque crediderunt. Quas partes statim sub exordium fabulae arripuit DAVID MEDERVS ^c, antistes ecclesiarum comitatus Hohenloici MICHAEL MAIERVS ^d, et ipse ROBERTVS FLVDDVS ^e, aliique. Hi instare nouum felixque seculum,

u) MEDERVS l. c. et Vindiciae rhodostauroticae.

x) In Examine philosophiae Fluddanae §. 15. T. III opp. p. 261.

y) Conférences publiques T. IV. p. 87.

z) Hist. Christ. recent. Sec. XVII, S. I. c. 4. §. 28. p. 398.

a) In Tr. Apologetico, integritatem societatis de Rosae Crucis defendente contra Libanum 1617. et in Apologia compendiaria.

b) Vid. ARNOLD. l. c. p. 625, seqq.

c) loc. cit.

d) In Themide aurea,

e) loc. cit.

culum, et regni naturae et gratiae fines amplissime dilatatum iri sibi persuadebant. Quanquam autem ubique locorum sodalitiū Rosaecruciani fama percubuerat, adeo ut lippis quoque et tonforibus nota esset, nemo tamen dicere poterat, quo loco illud inueniri posset, et non deprehendebatur, qui conuinci posset, quod illi esset addictus. Certe, Renatum Cartesium, vbiūque in itinere longo esset moratus Rosaecrucianos quaesivisse, nullum autem inuenisse, testatur HADRIANVS BAILLETVS *f*. Attamen leges et statuta fraternitatis in vulgus comparebant, et vbi que satis curiosè perquirebantur sodales, ut, quod ecclesiae metuebatur, damnum arceretur, et imposturae poena irrogaretur. Ipsa quoque Paracelsitarum, theosophorum, philosophorumque per ignem turba, fabulae incertitudine decepta, dum hanc sibi sodalitatē asserit, eiusque mysteria mire crepat et defendit, acerbè autem in eos inuehitur, qui in eam insurrexerant, mire rem turbavit, et nouis suspitionibus orbem repleuit. Fuerunt enim ex hoc numero, qui non modo dogmata inaudita et ab omni fide et opinione remota Rosaecruciano collegio tribuebant, sed ipsam quoque magiam huc transferebant, et quid ista societas in euocandis numerorum potentia spiritibus posset, iactabant *g*. Quos dum pro veris tribulibus potentia habent, pessime apud plerosque sodalitas ista audire coepit. Sagacioribus autem nonnullis mature subolebat, fabulam quandam vel aenigma aliquod symbolicum artificiosè et non sine ingenio confictum latere, vixque prodierat *Fama et Confessio fraternitatis*, cum iudicarent nonnulli viri docti, aenigmaticum et figuratum scriptum esse *h*, nec extitisse vnquam huiusmodi collegium secretum vel vixisse eius auctorem. Ast quae sub hac larua facies lateret, coniecturis nonnulli assequi tentabant, et alii quidem chemicorum quorundam lusum esse, suspicabantur *i*, alii, vnionem inter Lutheranam et Reformatam ecclesiam magnis moliminibus studiose eo tempore quaesitam exoptatamque sibi deprehendisse in eo aenigmate videbantur *k*. Qui vero omnium cautissime iudicium faciebant, in eam opinionem discedebant, viros quosdam ingenii excelsi, et acuti totam ideo fabulam excogitauisse, ut otiosos homines naso suspensio ducerent, et credulitati simpliciorum illuderent, aut philosophos medicosque exagitando curioso figmento expiscarentur, quid de emendatione artium et scientiarum, de mysteriis Paracelsicis et chemicis et similibus crederent. Immo anno clo 10 cxx ausus est scribere MICHAEL BRELERVS: *Laterem lauare, qui in detegenda fraternitate, ista operam ponant suam; famam fraternitatis enim auctores agnoscere trigam virorum clarissimorum, qui ingenioso hoc aenigmate alios, quos philosophorum lapidem adeptos esse fama ferebat, ita prouocare tentauerint, ut suo se indicio proderent: et hanc quidem non coniecturam nudam esse,*

Aaa aa 2

sed

f) In Vita Cartesii T. I. p. 90. Synopses.
 g) Vid. MORHOFF. Polyhist. T. I. p. 137.
 h) Vid. MEDERVS in Praef. l. c.
 i) Ibid.

k) NIGRINVS loc. cit.
 l) In Mysterio iniquitatis Pseudo-Euang. c. 3: p. 100.

sed veritatem certissimam, reliquos clamores autem omnes inter mendacia esse referenda. Nec defuit fabulae catastrophe; euanuere enim et societas ista et omnes illi, quos edidit strepitus, cum auctores eius filerent, nec agere eam editis porro scriptis, ut haecenus factum, pergerent. Qui ideo scribere desiisse videntur, vel quod crederent, satis iam esse commentorum, et abunde prodidisse orbem literatum animi sensa et multorum stoliditatem, ut pii prudentesque viri inde emendationis causam quaerere possent; vel quod obseruarent, abuti ingenia fanatica, et paradoxa ista sodalitiis secreta fama, et metuendum esse doctrinae puriori periculum: vel quod ipsi sibi timerent, ne, qui laruato Rosaecrucianorum nomine abutentes, vehementes satyras et acerbas inuectiuas vulgauerant^m, innocentibus tandem fabulae auctoribus molestiam crearent. Et haec quidem isto tempore facta sunt; ubi vero fama contigit, valde confirmata est opinio, viros nonnullos pios atque doctos, et ingenio atque eruditione non carentes hanc ideo fabulam exorsos fuisse, ut et emendandi orbis eruditi desideria, aenigmatica scriptione, proponerent, et sectarium, quod vehementer illo tempore regnabat, studium exagitant, et vitia atque naeuos eruditorum symbolica satyra corrigerent, latere tamen in argumento delicato possent, et seculi sui supra modum acerbi et contentiosi dicacitatem personati eluderent. Quam coniecturam verisimilitudine summa gaudere, ipsa *Famae fraternitatis praefatio* satis innuit, et tota fabula loquitur. Quanquam autem impossibile est, viros illos pios et cordatos detegere, qui hoc societatis Rosaecrucianae symbolo orbem eruditum tentare ausi sunt, fatemur tamen, magna nobis verisimilitudine se commendauisse GOTTFRIDI ARNOLDIⁿ coniecturam, qui Ioannem Valentinum Andreae, virum doctissimum et elegantissimi ingenii, theologum Wurtembergicum, si non primum comoediae auctorem, actorem tamen cum nonnullis viris doctis fuisse suspicatur. Non ignoramus B. IAEGERVUM^o, quem secuti sunt alii^p, multum in eo fuisse, ut hanc suspicionem ab eo depelleret, narrat enim: rogatum virum doctissimum a senatu ecclesiastico ducatus Wurtembergici, respondisse, semper se, audita fabula Rosaecruciana risisse, et curiosos fratres pati non potuisse. Verum tantum abest, ut haec coniecturam istam infirmet, ut potius magnum ei pondus addant, cum satis luculenter innuant, habuisse eum totum sodalitiis pro fabula ideo excogitata, ut curiosi deluderentur. Sane ex viri praestantissimi, et praeter iudicii acrimoniam et elegantiam ingenii summo candore et pietate laudabilis verbis et circumstantiis omnibus, maximum haec coniectura verisimilitudinis gradum obtinet. Erat enim illi ingenium satyricum, et naeuorum in ecclesia atque orbe docto perspicax, quos haud vno scriptionum genere iugulauit; ex quibus

m) Tales edidit Iaruuatus Irenaeus Agnostus.

n) loc. cit.

o) In Hist. Eccles. Sec. XVII, p. 58.

p) Auctor Reprehensionum God. Arnoldi pag. 132. SERPILIVS Epitaph, theol. Sucu. p. 12.

bus intelligitur, emendandis illis animum magno cum studio adiecisse. Accedit scribendi ratio illi propria eiusque characterem mire referens, ipsaque arma eius gentilitia, et quae alia sunt, quae hanc coniecturam magnopere firmant. Talia autem scriptorum Andreae loca ab Arnol- do allata sunt ⁹, ex quibus, nisi omnia fallimur, inuictis rationibus constat, eum, si non ipse primus fabulae auctor fuit, actorem ta- men cum aliis fuisse; claris enim verbis indicauit, actam eam esse, et depositam personam, euanuisse comoediae laruas, nec expe- ctanda esse fraternitatis fata alia, sed pudore suffuso resipiscendum esse eruditis, quod naso se ducere et expiscari auctores eius passi sint. Neque magnopere huic coniecturae opponi potest, Paracelsitas, chemicos, ade- ptos, et inter eos, qui magna nominis claritate innotuerunt, Fluddum at- que Sperberum huic sodalitis nomen dedisse. Ipse enim VALENTINVS ANDREAE monuit, adeptos, medicastro, theosophos huiusque gene- ris alios, occasionem istius fabulae arripientes de suo emolumento cogi- tauisse, et spes suarum fortunarum amplas inde hausisse. Qui cum eius catastrophe tandem prodeunte et cessante isto collegio, attamen duraue- rint, et suas res porro vrgere perrexerint, manifestum inde esse putamus, ipsas eius sodalitis rationes cum Paracelsica et theosophica factione non cohaesisse. Quia tamen ingenia haec anomala et fanatica, hoc nomine ad commendandum peregrinum philosophiae habitum valde abusi sunt, ratio inde patet, cur in theosophorum historia memoria Rosaecrucianae tribus omitti non potuerit.

§. XXXV. Sufficiunt dicta, vt intelligatur, qualis secta theosopho- rum fuerit, qua indole fuerit gauisa, quibus characteribus ab aliis distin- guatur. Colligemus iam sparsim dicta in vnum, et quid de ea statuen- dum sit, postcentibus tractationis nostrae legibus strictim exponemus. Cuncta autem, re accurate pensata, huc redeunt ^{Observatio- nes de philo- sophia scho- lae theoso- phicae.}

I. Non conspirat haec secta placitis, decretis, et fundamentis, sed vt quisque ingenio magis promptus et imaginationis oestro percitus est, eo magis sententiis paradoxis variat. Frustra itaque agunt, qui horum ho- minum philosophiam vno typo posse exprimi sperant. Cuius ratio ipsa a cognoscendi principio, quod reiecta rationis luce elegerunt, deriuanda est. Cum enim non certas leges, et principia sibi delegissent, sed intel- lectu passiuo sacroque silentio in centro fundoue animae illuminationem diuinam quaerent, non potuit non tota theosophicae gentis schola ad diuersissima placita deferri. Quicquid enim suggerebat istud principium internum, imaginarium, et incerto sensu fallax, id pro diuino, et vero habitum est. Et haec causa est, cur tot systemata (si modo nomen hoc mereantur male cohaerentia animi aegri somnia) theosophica sint, quot sunt theosophorum capita.

Aaa aa 3

II. Sunt

⁹) Alethaea exul, p. 329. Turrus Babel c. 25. p. 69.

II. Sunt tamen dogmata nonnulla, quae characteristica recte appellaeris, eo quod non communia tantum toti factioni isti sunt, sed eam quoque ab aliis sectis discriminant. Inter ista autem illuminatio passiva primum locum occupat, et fundamentale dogma est. Nempe magno hi homines odio rationis homini connatae lumen prosequuntur, idque fallax esse et incertum, ac superficialiam tantum atque idealem cognitionem scientiae et certitudinis expertem et sapientia vacuum gignere clamant: hac ducente errare hominem et in devia delabi a felicitatis tramite, magnis profundisque suspiriis conqueruntur. Eam itaque aut plane abiiciendam negligendamque, aut e philosophiae verae, diuinae et ad felicitatem atque tranquillitatem hominis facientis circulis eiiciendam esse contendunt. Licet autem diuinorum oraculorum auctoritatem aperte contemnere non audeant, ne impietatis suspecti sibi ipsis apud alios officiant, minusue tolerentur, contempta tamen literae significatione, non tam oraculorum factorum dictamina pro principiis assumunt, quam allegoariarum insularum machinis nonnulla in partes suas rapiunt, ipsum doctrinae Christianae systema Scripturae S. innixum magno supercilio velut commenta scholarum et humanarum speculationum spernentes. Dumque omnem intellectus actiuitatem proscribunt, nouum et a mentis humanae natura atque indole plane abhorrens cognitionis genus passiuum, intrinsecum, immediatum atque diuinum comminiscuntur, quo anima diuinae sapientiae luminisque coelitus infundendi auida, sine vlllo actu suo, quiescens, filensque lucis diuinitus irradiantis illapsum expectat, et hoc suo desiderio tandem cum maxima acquiescentia et gaudio in statu isto luminoso fruitur. Qua illuminatione passiva coelestem atque diuinam prorsus sapientiam, reliquis hominibus ideales rationis nugas sectantibus ignotam se adeptos esse, magnificis orationibus ostendant. Quae adeo ex dictis et allatis testimoniis atque exemplis clara sunt, et omnibus fere paginis in scriptis eorum inculcantur, vt ea prolixius probare opus haut sit. Ita vero suo se indicio hi homines produnt, et quam inepta et a vera philosophiae indole aliena sit theosophia ista, luculenter manifestant. Cum enim et rationis et reuelationis lumen a patre luminum homini sit traditum, nec quae ab vno auctore profecta sunt, repugnare sibi possint, distincti tamen sint naturae gratiaeque circuli; in vtramque eos vehementer peccare, quilibet videt. Nempe rationem deprimendo, et scripturae auctoritatem eleuando ita diuinum vtriusque auctorem laedunt, vt is homines fallere voluisse, (absit blasphemia dictis!) censendus sit, qui istis eos ducibus muniuit in inquirenda felicitatis via, quibus veram animae tranquillitatem et beatitatem assequi et sapientia ornari nequeant. Quamuis enim diuina colulstrari luce hominem ad aeternorum cognitionem ipsa sacra oracula dictitent, non tamen vel rationem ea supprimit, vel immediato animum lumine perfundit, vnde longe alia existit illuminatio, quam ab his hominibus vrgetur. Qui dum omne veri criterium, et id distinguendi a falso regulam

regulam atque instrumentum insuper habent et contemnunt, erroribus, somniisque cerebri ab omni veritatis diuinæ et humanæ sensu deuiantibus patulas portas aperiunt, et quodcunque delirantis cerebri nugæ fuggerunt, pro diuino nobis obtrudunt, ea superbia et intolerabili fastu, vt cum criterium veritatis dignoscendæ non habeant, sibi solis suæque experientiae credendum esse postulent, rati, decipi se non posse, licet a febricitantium deliriis rationes eorum parum distent. Quod quam ineptum sit, et humanæ naturæ indecorum, immo ipso creatori benignissimo indignum, quilibet palpat, qui præiudiciis turpissimis non fallitur. Et hoc πρώτον ψεύδος huius sectæ et primarius error est, quem recte iugulauit virorum piorum et acutorum diligentia ^r.

III. Fallere autem hos homines et falli, adeoque in omnem sapientiae diuinæ humanæque modum peccare, alterum systematis theosophici dogma characteristicum luculenter prodit. Nempe cuncta ad emanationis systema redeunt, cuncta ex Deo deriuant, Deumque faciunt fontem essentiarum omnium, mundum autem Deum expansum, animam quoque ex ista scaturigine velut diuinæ auræ particulam oriri statuunt, et hunc in finem varios fontes, principiata et emanationes, variosque euolutionum gradus comminiscuntur, reditumque rerum omnium post plurimas reuolutiones in Deum asserunt, vt ex supra dictis est manifestissimum. Qua ratione, si non ipsum Deum cum mundo confundunt, et in Spinozæ castris militant, attamen rebus omnibus, maxime animæ humanæ essentiae diuinæ communicationem ita tribuunt, vt et deismo aperta porta pateat, et ad enthusiasmum, deificationem (veniam verbo exoramus) quandam affectantem seducatur humanus animus. Quam culpam quidem valde deprecantur huius sapientiae diuinæ cultores, et se enthusiasmo quam maxime refragari, magnopere clamant, vt supra Poireti exemplo demonstrauimus: at ludunt vocis ambiguitate, vt inuidiam exosi erroris euitent: hunc enim enthusiasmum vocant, si diuina affectet humana ratio. At hoc pacto suo se telo iugulant, et enthusiasmi reos esse fatentur. Tota enim illa interna et passiuæ illuminatio, quam Deo adscribunt, imaginationis emotæ opus est, quæ cum diuinam collustrationem somniet, ἐνθουσιασµὸν recte dicitur.

IV. Damna haud exigua philosophiæ pariter atque sanctiori disciplinæ ex hac affectata theosophia oriri, nemo non videt. Parit enim hic enthusiasmus superbam rationis atque reuelationis contemptum, ordinaria luminis diuini collustratione, mediisque quibus illa peragitur, non contentum, sed singularia, extraordinaria, immediata desiderantem: quo affectu occupatus animus omnia fastidit, quaecunque via trita et solita homini solent innotescere, siue humana sint, siue diuina. Id quod negant quidem scholæ huius patroni, et vt demonstrent, reuelationi in sacris oraculis factæ ab ea iustum statui pretium, ea loca cumulant, quibus præcla-
rede

^r) Conf. THOMAS, Praef. ad POIRETI tr. de Eruditione triplici, ed. nou.

re de sacris literis loquuntur, eamque miris modis commendant. Ast tametsi negari non potest, pulchra nonnulla, et si verba spectes, omnino probanda ab his hominibus dici, fatendum tamen, neruum eos sacrarum paginarum excidere, vique omnes spoliare, asserendo mortuam esse in illis literam, veram sapientiam lucemque salutarem in mentibus accendere minime efficacem, nisi interna et immediata illuminatione, quae in fundo centroque animi obtingat, viua reddatur et operationi suae restituatur. Quo pacto omnis diuina notitia non sacrae, quae in oraculis diuinis continetur, doctrinae tribuitur, sed interno isti principio, quod cum diuinas sibi origines asserat, scripturae literam ad deliria aegri animi torquet rapitque, adeo vt nihil sit tam absonum, tamque insanum, cui non hoc interprete admissio verba diuinorum scriptorum accommodentur, idque in diuinis foliis quaeratur, de quo eorum auctores *θεόπνευστοι* ne somniantes quidem cogitauerunt. Cuius si quis exempla cupiat, eum explicationes cosmogoniae Mosaicae a Fluddo, Sperbero, Gutmanno, Boehmio aliisque datas, et dictante isto lumine interno ex fundo animae illuminatae productas, intueri iubemur, quae tanta nobis cerebri confusi et imaginationis errantis somnia narrant, vt sufficiant ad demonstrandum, quantum inde damnum sanctior disciplina capiat. Quae tamen a diuiniore sapientiae doctoribus latius enarrari solita pluribus heic tangere haud licet. Auget vero hoc malum intolerabilis arrogantia et quae illi iuncta est dicitas horum hominum, qui se solos sapere, sibi que diuinos hos thesauros solis obtigisse, reliquos atra nocte cinctos oberrare, et in tenebris sine duce, sine via palpare sibi persuadent. Nihil enim aut religione sanctum, aut muneris grauitate reuerendum, aut meritorum gloria illustre est, in quod, si placitis suis refragetur, non atrocibus criminationibus inuehantur; nullus vitae status, nullus ordo et humanae societatis membrum nullum est, cui non errores, naeuos, vitia, scelera, et denique quid non? obiiciant, in aliorum maculis perspicendis adeo lyncei, vt exaggerationibus defectuum aliorum suorum omnino obliuiscantur, vel eos plane coecutientes non videant. Nec his contenti, haud raro, vt omnia infra suam sapientiam posita esse demonstrant, monstra confingunt, et nihil rectum esse statuunt, nisi quod ab ipsorum dictamine regulisque praescribitur atque proficiscitur. Immo in omnem eruditionem humanam inuolant, literas, scholas, doctores, et quodcunque ab interno lumine ab illis iactato profectum haud esse credunt, magnis calumniis onerant, sic vt palam sit, nullum eos cognitionis genus pati posse, quod ferocientis imaginationis deliriis modum ponit, et paucis modeste sapere docet. Quod vt aliqua specie atque colore faciant, hominum, atque temporum vitia, licet non minus illis polluti, quam alii, ipsis disciplinis tribuere, et vbi ferro recidere morbida membra debebant, id in viscera adigere, et corpus ipsum interficere minime erubescunt. Et haec vera causa est, cur tot querelae, inuectiuae, et verba acerbissima in homines ecclesiasticos et acade-

academicos, in scientias humanas et disciplinas sanctiores, in eorum libris cumulentur, in quibus colligendis miram industriam probavit GOD. ARNOLDVS. Quod an stare possit cum caritate et humilitate, quas virtutes ex illuminatione ista immediata et interna oriri iactant, et animi impotentiam ambitionis atque irarum, omnisque affectus vehementiae plenissimam, sapientiae verae autem e diametro contrariam prodat, Lectoris pii et prudentis arbitrio definiendum relinquimus.

V. Plurimum hanc ingenii humani nec legibus subiecti, nec limitibus circumscripti, nec disciplina castigati proteruiam et sapientiae humanae, id est, philosophiae, et diuinae ipsique religioni obesse, facile cogitari potest. Quemadmodum enim illa, pietatis et diuinae originis atque operationis praetextu in contemptum adducitur, vt animis leuibus, vilibus ac ignauis omnino fordescat: ita religionis hostibus, cum vident, deliria nullo modo pingenda, et sano sensu excusanda pro diuina sapientia vendi, sanctissima mysteria deridendi, omnemque reuelationem pro emotae mentis deliriis habendi fauentissima suppeditatur occasio. Ipsa quoque pietas, et quae illam mediante diuina doctrina in animis per Spiritum S. producit veritatis diuinae collustratio atque sapientiae coelestis disciplina, quae nec rationis lumen deprimit, sed suis tantum limitibus circumscribit, nec alia hominem docet, quam quae claro et aperto sensu testantur diuiniore litterae, in suspicionem enthusiasmi atque fanaticismi apud eos, qui emendationem animi vitiorumque eradicationem odio persequuntur, adducit. Qua ratione ipsa disciplina IESV CHRISTI, doctoris diuiniissimi contemnitur et in periculum maximum adducitur, cum habeat impietas et vitae licentia, quae seueritati praeceptorum Christianorum ipsa philosophia iudice optimorum et verissimorum opponant, et castigationis animi leuis et nondum emendati iugum excutiat.

VI. Dabimus autem id caritati, bene de proximo speranti, vt credamus, non vidisse quosdam huius gregis damna ista, quae paucis enarrauimus; et optima animi intentione vsos, delusosque sectariae philosophiae ineptiis, meliora, sanctiora, diuiniore quaesiuisse, quae animum exple-re, et fatiare diuina luce pectus valeant, quo nonnullos animo ad theosophiam querendam fuisse impulsos facile nobis persuademus. Dolemus autem, eos spe sua delusos, cum lucida fidera se duces elegisse crederent, ab ignibus erraticis fuisse deceptos. Abiecto enim rationis iudicio, qua norma verum a falso distinguitur, cum non haberent, quo imaginationis lasciuientis et extra orbitam vagantis operationem a diuina collustratione rite discernere, se ipsos turpiter deceperunt. Temperamento enim gaudentes atrabile referto, austero et subtristi, quod imaginandi facultatem nutrire solet supra modum foecundam, at deliram et ratione carentem, et summa animi commotione, etiam ad corpus, maxime ad cerebri partes pertingente, maiora, insolita et diuina affectantes, extraordinarias, quas imaginationis cerebrique emoti turbatique morbi frequenter sentiunt, com-

motiones spirituum animalium neruorumque passi sunt, quae ad ecstasin vsque et raptus quosdam apud Boehmium fimilesque sunt progressae. Quae cum vehementi agitatione cerebro essent impressae, fixis radicibus altissimis et vestigiis luculentis relictis occasionem praebuerunt his hominibus sibi persuadendi, diuinam sibi atque extraordinariam illuminationem obtigisse, de cuius veritate, licet eam nullo alio colore pingere, nulla alia ratione demonstrare possent, nisi sensu suo, adeo tamen se conuictos putabant, vt nullatenus de ea dubitarent. Nonnulli vero eo vsque progressi sunt, vt noua praedicere et de futuris vaticinari auderent: quae vatum nouorum effata cum temporum euentu refutarentur, et imaginationis fallacia proderetur, loco commiserationis, qua digni erant, risus et dictoria plerorumque retulerunt, et, quam turpiter fallatur animus, rectore ratione excusso et eiecto, luculento declarauerunt specimine.

VII. Mirari quis iure queat, qui obiter rem aspicit, qui fieri potuerit, vt ad tam absona et a mentis humanae indole naturaue abhorrentia delabi viri minime mali potuerint, magis autem, quo pacto euenerit, vt sectatores illis non defuerint, qui has partes probando pro diuiniore sapientia ista deliria habuerint? Ast mirari desinet, cogitans, ita plerumque euenire, vt obscura, ignota, et aegnimata prae se ferentia, quae aures quidem inauditis vocabulis et strepitu insolito implent, vacuum autem dimittunt animum, imperitis et iudicio atque ratiocinatione non subactos plerumque capiant, sic vt omisso examine accurato, cuius difficultatem propter obscuritatem istorum aenigmatum Oedipo opus habentium timent, sibi persuadeant, magna et admiranda latere, et licet ista mysteria fateantur esse incomprehensibilia, et omni rationi aduersa, culpam tamen malint in intellectus sui imbecillitatem, eorum arcanorum incapacem reicere, quam in ipsam nugarum istarum absurditatem transferre. Ineluctabilis autem obscuritas, paulo attentiores conuincere debuit, totam istam diuiniore sapientiae ostentationem vanam esse, atque probari non posse. Recte enim viro cuidam doctissimo^{s)} obseruatum est, abhorrere a diuinae sapientiae ratione et indole regulas viuendi et ad felicitatem nostram perueniendi, quae ita obscurae sunt, et intelligi adeo non possunt, vt quid statuendum, quid sequendum sit, humanus ignoret animus. Praeter hanc obscuritatis admirationem in caussa quoque fuere artes et scientiae mirabiles ab hac schola iactatae, quales sunt cabbala, magia, astrologia alchemia, medicina vniuersalis, et similes, quibus stupenda praestare, totius naturae harmoniam intelligere, gremiumque eius recludere, diuitiis innumeris potiri, morbos desperatissimos curare, et vt verbo dicamus, omni creaturae, ne intelligentiis quidem spiritualibus exceptis imperare se posse strenue mentiti sunt. Quae artes vanissimae omni fundamento et veritate carentes indicio quidem sponte se offerente attentos et paulo castius ratiocinantes conuicerunt, thraconiismum et circulatoriam ambitio-

s) МОНХИМ. Institut. ethic. Christianae P. I. p. 22.

ambitionem atque praeiudicia hos homines regere, eosque credulis fumos vendere: at qui vel attentione vel iudicio minus valebant, mendaciis se circumueniri passi sunt, cum specimina illis narrarentur stupenda et inaudita, quae istis artibus effecta dicebantur. Quae si prouocata et examinata testium fide ad regulas criticas artis rationalis exigantur, risum magis mouent, quam assensum imperant.

VIII. Nihil autem hanc scholam magis prodidit, et ἀσοφίαν eius detexit, quam audacia de spirituum natura, operationibus, influxuque in sublunaria, de eorum regionibus, sedibus, custodia, deque theosophorum in illos potestate insana et enormia innumera fingendi atque mentiendi. Nulla enim verisimilitudine nititur ista pneumatologia theosophica, adeo ut comprehendi vix queat, potuisse Paracellsum suas nymphas, gnomos, salamandros, sylphas, satyros et reliquam spirituum cateruam hominibus persuadere, quibus sanum tamen synciput fuisse, alia, in quibus minus desipuerunt, nobis persuadent. Verum quid non potest auctoritatis praeiudicium, et cupido insolita et miraculis familia venandi? Quamuis autem ausi sint nonnulli insipido dogmati fundamentum substernere philosophicum, asserta harmonia superioris et inferioris mundi illiusque in hunc influxu, et assumpto spiritu naturae astrali per elementa mundana se diffundente, nullo tamen vel mediocris tantum probabilitatis ratiocinio demonstrarunt, dari eiusmodi spiritum astralem, archaeum, rebus formandis animandisque praefectum, eumque in tot particulas diuisum, quot illi spirituum perfectorum et imperfectorum genera comminiscuntur. Digna itaque doctrina ἀφιλόσοφος est, quae rideatur magis quam refutetur; ita enim vno halitu diffilari potest, ut negato vno isto inepto supposito, si modo placita horum hominum suis depingantur coloribus, omnes simul pateant manibusque palpentur ineptiae. Id quod luculento atque iucundo specimine, in *Dialogis cabbalisticis* ita demonstrauit VILLARSIVS abbas, ut dignas his labris lactucas apposuisse, et iusto remedio eorum insaniam emendauisse censendus sit.

IX. Nihil haecenus nos dixisse, quod non ipsa scholae huius indoles atque natura probat, ex ipso systematis theosophici habitu est manifestissimum. Quamuis enim nec inter se conspirent doctores isti theosophici, nec ita eorum disciplina cohaereat, ut systematis philosophici nomen tueri eiusque accuratationem et nexum referre queat, sunt tamen dogmata nonnulla, quae si ex obscuritatis latebris et relecto allegoriarum audacissimarum velo protrahantur, et scriptorum horum praecepta inter se attente comparentur, definiri huicque scholae tribui possunt. Ea paucis huc redeunt: I. Omnia ortum suum ex diuina essentia habere, at ex hoc infinito fonte emanauisse, et hinc res omnes Deum nobis expansum et in creaturis manifestatum per varios euolutionum gradus sistere; II. ideo autem simili reuolutionum ordine et ferie cuncta ad fontem suum redire debere. III. Id vero imprimis de anima humana, spirituae im-

mortali, qui corpori mortali inest, dicendum esse, eum enim velut scintillam ex hoc lucis infinitae oceano proficientem homini infusum, originis suae vestigia et attributa seruare, et ad hanc, ex qua profluxit aeternam diuinitatis scaturiginem esse reuersurum: eius itaque opus esse, vt aguito fonte suo centroque, ex quo emanauit, ad id assurgere tentet, hocque puro et infinito desiderio anxie quaesito tandem cum summa delectatione et acquiescentia potiatur. IV. Ex quo dogmate omnis illa moralis disciplina fluit, quam non sine insignis pietatis specie magnoque strepitu commendant, abiicienda esse carnis vincula, nec seruiendum corporis cupiditatibus, neque ideali rationis discursu vincendum et detinendum animum, sed euacuandum eum esse purgandumque poenitentia, et passiuo obsequio, eiectis omnibus rationis seductricis operationibus, piis precibus et intercessionibus expectandum esse lumen diuinum, eiusque desiderio totum animi fundum esse replendum. Hanc enim veram esse sapientiam eamque non ab Aristotele, non a gentilibus philosophis, sed a Spiritu S. interna et immediata illuminatione intercedente disci posse, eamque in sabbathismo animae, ab omni externa internaque operatione et actiuitate vacuae, esse expectandam. V. Quae vt eo certius affirmare possint, porro statuunt, Deum rerum omnium fontem, imaginem suam essentialem, non in homine modo ita expressisse, vt eam cum omnibus attributis referat, et contueri quoque in animae centro rite praeparatus possit, sed et rebus atque creaturis omnibus ita indidisse, vt cognito semel Deo intuitiua imagine, ab eo ad creaturarum typos et signaturas descendi, intelligique possit, quo vinculo mirabili et concentus mutui operatione atque influxu res omnes cohaereant. VI. Et in hac quidem cognitione connexionis et influxus Dei in res inferioris, atque ordinis et potestatis emanationum ex Deo consistere magiam naturalem, quam qui didicerit, illum posse non elementis modo, sed spiritibus quoque mundanis, eorum praesidiis, imperare, mirabiles effectus producere, arcana latentia detegere, et in ipsam naturae abyssum penetrare. VII. Cum autem emanatio ista diuina et influxus in res inferioris mundi per astrorum irradiationes secundum illos fiat, hinc pars theosophiae haud minima posita est, in cognitione verae astronomiae, et concordiae atque harmoniae siderum cum corporibus humanis, animalibus, terra, mineralibus, plantis. VIII. In quibus cum idem spiritus lateat, et signa quoque in externa facie expressa referat, signaturas rerum ad recludendam internam earum naturam plurimum facere, et a theosopho esse considerandas, adhibendum autem ignem ad referenda naturae adyta, sicque chemiae ope in naturam mineralium, lapidum, metallorum penetrari posse. IX. Qua sapientia mirabili adeptis possibile esse, mutare et ad summam perfectionem metalla perducere, medicinam saluberrimam et insanabilibus morbis superiorem parare, custodire vitam in aeuum, et ad seram immortalitatem conserua-

re.

re. X. Ex his autem colligunt: constare hominem partibus tribus, scintilla, siue particula diuina, spiritu astrali et corpore: et quamdiu quidem corpori seruiat, brutalem statum experiri; ab astrali vero spiritu ad humanitatem reuocari, et a scintilla diuini, quod in ipso est, luminis, ad fontem luminis Deum ascendere. Ita vero mali fomitem in corpore latentem, quo etiam fidereus ille spiritus inquinetur, deferere et ad centrum purissimum et felicitatis terminum perfectissimum euolare animam. XI. Et hanc quidem felicitatem initia sua habitura in hoc aeuo, reflorescentibus scientiis diuinis, et manifestato coelesti Sophiae munere, sibi plerique huius scholae promittunt. Haec essentialia theosophicorum philosophorum dogmata sunt, quae, quantum scimus, a nullo reprobrantur, quamuis in iis explicandis applicandisque mirum in modum dissentiant. Esse vero inter ista dogmata et placita Alexandrinae, siue Platonicae, et quae huic valde affinis est, Cabbalisticae philosophiae magnam affinitatem, ex comparatione vtriusque factionis est manifestissimum: quae causa fuit, cur multi sacrorum doctorum philosophiam Platoniam parentem esse theosophicae scholae affirmauerint. In quo tamen asserto prouide et distincte procedendum est. Nondum enim assertionum opinionumque similitudo demonstrat, vnum philosophandi genus alterius sibi similis fontem esse atque originem. Fatendumque admissum commune emanationis principium potuisse theosophis his omnia illa dogmata persuadere, quae tradiderunt, licet Platonismi ignaris: nec dubitandum est, quin Paracelsus ad hanc scholam minime respexerit, cum veteres tantum non omnes neglexerit: idem de Boehmio aliisque pronuntiare non cunctamur. At certum tamen, doctiores in hac schola et veteris philosophiae haud ignaros, concordiam cum Platonismo iactare, et haud leue causae suae patrocinium in eo consensu quaerere, eo quod vbique locorum, sine respectu externae fidei professionis Deum lumen hoc, siue Sophiam infudisse animis sui cupidis statuunt. Vnde multus in eo est POIRETVS^e, vt demonstrat, Pythagoricam atque Platoniam sectam in eadem via ad veritatem fuisse progressam. Accedit chemicorum iactantia, qui cum veteris philosophiae auctores principesque Zoroastrem, Hermetem, Orpheum arcanorum naturalium peritissimos fuisse, et imprimis artem *χρυσοποιον* exercuisse fama audiissent, vt illi auctoritatem pararent atque fidem, Hermetica sapientia gloriati sunt. Id quod imprimis fecit Paracelsica schola, cuius iactantiam integra tractatione repressit HERMANNVS CONRINGIVSⁿ. Idem de Cabbalistica philosophia censendum, cuius libros arcanos paucissimi, excepto Helmontio filio viderunt, et tamen eam ostentando Cabbalae notitiam, id est arcanam et diuinorem doctrinam iactarunt, cum fando tantum de ea aliquid audiissent. Id quod imprimis Paracelsus prodidit, qui ridicula

Bbb bb 3

affe-

e) De Erud. triplici L. II. p. m. 504.

n) De Hermetica Aegyptiorum veterum et Pa-

racelsicorum noua medicina, ad quem librum saepe prouocauimus.

affectatione cum mysteria Cabbalistica cognouisse videri vellet, ne nomen quidem exprimere potuit, et pro Cabbala Gabalia scripsit. Cuius inscitiam cum sectatorum nonnulli imitati sint, praeclaro inde exemplo discimus, quid valeat auctoritatis praeiudicium.

CAPVT IV.

DE SYNCRETISTIS PHILOSOPHICIS.

§. I.

*Syncretismus
quid sit?*

Superest alia philosophorum classis, quae sectariae philosophiae absurditate detecta sapere quidem constituit, at peruerse egit, sui- que laboris sine frustrata philosophiam magis corrumpit, quam promouit adiuitque. Henoticos intelligimus, siue conciliatores sectarum, qui restituta inter sectas digladiantes dissentientesque pace, conflare ex variis dogmatibus vnum certum doctrinae philosophicae corpus conati sunt: Hi Syncretistae vocari solent, notissima locutione proverbiali, qua appellabantur olim, qui cum modo viderentur hostes acerrimi, repente in concordiam redirent, vt communi malo resisterent. Quod proverbium a Cretenfibus desumptum esse PLVTARCHVS^a testatur, qui cum frequenter factionibus et bellis intestinis inter se pugnarent, inuadentibus hostibus coeuntes et conspirantes se opposuerunt. Quamquam autem Syncretismi nomen ad omnem dissentientium conspirationem subitanam solet transferri^b, maxime tamen in annalibus literariis ea significatione vox obtinet, qua sententiae opiniones, dogmata, inter se diuersissima ita in concordiam ire coguntur, vt amice inter se conspirare, et pugna euanescere videri queat. Et isto quidem sensu in hoc capite de Syncretismo, id est malefana dogmatum et sententiarum philosophicarum, toto coelo inter se dissentientium conciliatione agendum est. Qua appellatione philosophorum, et genuina vocis huius notione definita patet, separandos a syncretistis esse illos, qui omnium sectarum systematibus, decretis, opinionibus ea feligunt, quae vera esse videntur, vel cum certis et indubitatis principiis atque conclusionibus inde deductis ea, quae inter omnes sectas occurrunt veritati affinia, coniungunt: quae eclectica philosophandi methodus, dudum viris prudentibus commendata, et a maximi ingenii philosophis culta cum syncretismo confundi non debet. Quod tamen multoties factum est, indeque haud parum damni philosophiae enatum, cum Syncretismi pestis eclecticae philosophiae nomine cohonestata, turpissime magnis quoque viris imponeret. Id quod sectae eclecticae, et philosophiae PP. veterumque Christianorum historiam suo loco enarratam recolenti ignotum esse nequit,

a) De Frat. amore T. V. p. 298.

b) ERASMVS Adag. cent. II. c. 2. p. m. 27.

quit, et exemplis istis memorabilibus illustrari potest. Porro nec illi hoc capite tanguntur, qui omnium sectarum tolerantiam fouent, et nullam earum aperte damnant, saltem ab omni spiritus sectarii rigore et acerbitate in dissentientes abstinent, vel quod putant, adeo profunde demersam latere sapientiam, ut iustum sit, eos, qui a nostris opinionibus dissident, aequo animo ferre, vel quod in omni secta occurrere veritates quasdam haud contemnendas credunt, vel quod diffensum inter sectas leuiorem esse iudicant, quam ut atrox ideo pugna excitari, et inimicitia philosopho indecora geri debeat: quam potissimum rationem philosopho sequendam esse illi inculcant, qui innumeras logomachias et inutiles vanasque de verbis contentiones philosophantium animos disiunxisse olim, et hodie diffociare obseruant. Ipsa quoque Christianae legis recordatio, qua amor proximi et infirmitatis eius patientia iniungitur, studiumque modestiae, quod non sibi solis sapere, sed suae imbecillitatis memores de aliis quoque bene sperare homines iubet, hanc tolerantiam commendauit, licet ea non probentur, quae spe bona et patienti animo feruntur. Tandem illi quoque huc referri non debent, qui comparatis inter se Sectarum systematibus et opinionibus, in quo differant, in quo consentiant, ostendunt, et quo pacto verbis magis haut raro, quam sententiis differant, exponunt. Adeo enim id in philosophiae historia non contemnendum est, ut potius, si recte instituat, magna commoda philosophantibus asferre queat. Syncretistae autem, ab his omnibus diuersi illi sunt, qui opiniones, dogmata, systemata, ipso fundamento sensuque genuino toto coelo distantia obtorto collo in consensum concordiamque rapiunt, et inter lucem et tenebras ita paciscuntur, ut dolosa pax cum veritatis damno inde exurgat. Et hanc quidem labem nulla disciplina vel humana vel diuina est, cui non affricet inepte sedula humani ingenii stoliditas; id quod ex Syncretismo in ecclesia magno purioris doctrinae detrimento inualecente est longe clarissimum. Qua de re tamen, ne nimis ab instituto discedamus, plura addere non licet. Dabit autem obseruationes de hoc argumento egregias, qui post alios de Syncretismo pulchre egit B. IO. FR. BVDDEVS ^e.

§. II. Semper morem hunc in orbe philosophico obtinuisse, ut *Classes Syn-*
dogmata toto inter se coelo distantia copularentur in vnum, et hoc pacto *cretistarum.*
nouae inde doctrinae conflarentur, innumeris hactenus exemplis in historia philosophiae exposita demonstrauius, in qua diligenter ad hunc philosophantium naeuum respeximus. Nec recentiori, de qua iam agimus aetati defuere, qui simile consilium in animum admitterent. Quos dum paucis enarrare constituimus, ordinis causa in certas classes distribuemus. Fuerunt enim nonnulli, qui vnam vel plures sectas cum Scripturae Sacrae dogmatibus et doctrina Christiana in concordiam ire iusserunt:

^e) Dedit is T. III. Obs. Halens, quatuor obseruationes, 12. 13. 14. 15. de Syncretismo philosophico admodum luculentas, ad quas subinde respe-

ximus. Alios de hoc argumento scriptores nominauimus in Germ. Histor. Philos. opere T. VI. p. 1258.

runt: alii medicae quidem artis vulnera sanaturi hypotheses philosophicas Hippocraticorum et Galenicorum cum schola Paracelsi et chemicorum conciliare aggressi sunt. Pacem quoque nonnulli facere conati sunt, inter Stoicos, Epicureos, Aristotelicos: maxime vero inter Platonem et Aristotelem multoties concordia tentata est. Id quod plerosque fecisse, qui Platoniam philosophiam recentiori tempore excoluerunt, vno Francisco Patricio excepto, quin et inter Peripateticos haud paucos tentauisse, diligenter, cum de his sectis ageremus, annotauimus. Sed nouarum quoque factionum, maxime Rami et Melanchthonis, siue Aristotelis, Cartesii et Aristotelis partes in foedus ire mutuum coactae sunt. Et de his quidem singulis, ad finem properante nostra huius partis tractatione, strictim dicemus.

*Syncretismus
inter Scr. S.
et sectas phi-
losophorum.*

§. III. Eorum, qui Syncretismum quendam inter Scripturam Sacram, et quae in ea continentur diuina dogmata et inter sectarum vel veterum vel recentiorum placita instituere conati sunt maior est numerus, quam vt nostra eum pagina capiat. Pertinet enim suo modo ad hanc classem pars eorum, qui veritatem religionis Christianae ex concordia philosophorum gentilium cum ea demonstrare sunt aggressi; quos vero hoc loco enarrare, esset extra oleas vagari, praesertim cum otia nobis in hoc argumento fecerit desideratissimi I. A. FABRICII ^d diligentia, qui, cum nobis hoc loco tam prolixis esse non liceat, adeundus est. Porro omnes illi quoque ad hanc classem referendi sunt, qui systemata sua physiologica ad Mosaicam cosmogoniam transtulerunt, eamque secundum sua principia explicarunt, quas cum in antecedentibus fuisse enarrauerimus, hoc loco recte praeterimus. Ipsa quoque theosophicorum philosophorum schola huic albo inscribenda est, eo quod Scripturae Sacrae testimoniis suorum placitorum veritatem demonstrare, eaque oraculis diuinis affingere ausi sunt, vt in *praecedente Capite* annotatum est. Qui licet omnem rationis usum contemnerent, et omnium sectarum philosophiam fugillarent, vt tamen fines suos dilatarent, non cunctati sunt asserere, contigisse interni luminis particulam nonnullis philosophis gentilibus, praecipue Pythagorae, et Platoni, quos de diuinis efficacius scripsisse credebant, et ad similem, qualem ipsi probabant, entusiasmum ducere nouerant ^e. Immo inuentus est, qui totum mundum, omnesque qui in eo dissident, partes in concordiam hac ratione reuocare conaretur, GVILELMVS POSTELLVS, philosophus et opinionibus et fatis paradoxus, et in annalibus quoque ecclesiasticis notissimus, cuius historiam rerum literariarum scriptores passim solent enarrare ^f. Is enim adscito nomine personato ELIAE PANDO-

Guil. Postellus.

^d) In Syllabo Scriptorum de V. R. C. c. XXXII. p. 634.

^e) Locum Poirreti in antecedente capite allegauimus.

^f) Videndi post historiae literariae Gallorum scriptores Verdierum, et Crucianum, COLOMESIVS Gall. Orient. p. 59. sq. FREHER,

CHEI
Theatr. p. 1474. POPE-BLOUNT. Cens. p. 667.
TEISSIER Elog. T. III. p. 195. SALLENGRE
Memoires de literature T. I. art. I. Obf. Hal.
T. I. p. 325. ITTIG. pec. diff. in Opusculis ex-
tante, et Annalium Ecclesiasticorum conditores
passim.

CHEI edidit, *Pantheonofian*, *sive compositionem omnium diffidorum circa aeternam veritatem aut verisimilitudinem versantium, quae non solum inter eos, qui hodie infidelium, Iudaeorum, haereticorum, et catholicorum nomine vocantur, orta sunt et vigent, sed iam ut admissis per peccatum circa nostrum intellectum tenebris fuere inter ecclesiae peculiaris et communis membra s.* In quo libro Postellus characterem ingenii sui paradoxo egregie seruauit, sic ut clare appareat, ab amente (quo nomine a senatu Parisiensi declaratus magis, quam condemnatus est) fuisse scriptum. Ut taceamus enim opiniones, insolitas et nullo vel rationis vel reuelationis fundamento nixas, v.g. animam Messiae fuisse creaturatum primaeuam, esseque spiritum siue animam mundi, ut res omnes animet, ad beatitudinem reuocet, et animum, spiritum, corpus felicitate donet etc. ita circa omnium philosophorum, haereticorum et, quoscumque error a Christi disciplina alienauit, opiniones versatur, ut eas cum Scriptura S. in concordiam redigere ipso systemate dualistico, quo non foedior error a Christiana disciplina abhorret, non excepto audeat. Quod quanta mentis delirantis infania, Postellus ausus sit, et quam misere opiniones philosophorum torserit, ut in partes vocare posset, vel ex vno hoc specimine disci potest, quod duobus independentibus principiis, siue Deis, bono et malo ipsum Numen intelligi contendat, quatenus est causa rerum spiritualium et materialium ^h. Quod quam ficulneum sit et ineptum, illos non latet, qui primis labris veteris philosophiae decreta degustarunt. Quamuis autem nemo tam effreni statuendi licentia esset, quem non ad hanc pacis et concordiae tesseram admitteret, Aristoteli tamen infensissimum seruauit animum, eumque cum Pomponatio inter apertos Numinis hostes numerat, de quo verba eius adduxit quoque Io. LAVNOIVS ⁱ, qui videndus.

§ IV. Ne tamen sicco hanc classem pede, quod aiunt, praeteriisse videamur, paucos delibabimus, qui consensum inter Scripturas diuinas et veteres sectas vel plerasque, vel vnam tamen demonstrandum susceperunt, et hoc pacto concordiam rationis et fidei instituere sunt conati. Inter quos MVTIVS PANSANSA ^{eminet}, qui in *Osculo siue consensu ethicae et Christianae philosophiae, Chaldaeorum, Aegyptiorum, Persarum, Arabum, Graecorum, et Hebraeorum mysteria tanquam ab Hebraeis desumpta, fidei Christianae consona de Deo deducere* ^k fategit eo euentu, ut ineptissimo Syncretismo, iudice IAC. THOMASIO ^l, inter lucem et tenebras pacisci, et coelum terramque miscere non dubitauerit. Idem saxum voluit AVGVSTINVS STEVCHVS

Consensus inter Script. S. et philosophos veteres scriptores.

g) Nec locus, nec annus, nec typographus in fronte libri apparet: vid. PLACCII. Theatr. Pseudonym. p. 481. ITTIG. l. c. p. 253.

h) Conf. IAC. THOMASIVS de Exult.

Hist. philos. Tom. IV.

mundi Stoica p. 5. Otium Vindelic. Mel. I. p. 117.

i) De Fortuna Aristotelis c. XIV. p. 267.

k) Marpurgi, 1605. 8.

l) l. c. Otium Vindelic. l. c.

CHVS EVGVBINVS, episcopus Kifami in Creta insula, bibliothecarius Vaticanus, qui concilio Tridentio interfuit obiitque anno 1601^m, vir maioris lectionis et eruditionis, cuius insignem apparatus possidebat, quam iudicii et accuratioris, vt ex variis eius scriptis iunctim apud Parisiensesⁿ editis constare potest. Is enim prolixum opus edidit, quod *de perenni philosophia* inscripsit, et aliquoties ob insignem doctrinae et lectionis copiam recusum est^o. In quo multus in eo est, vt ex vasta lectionis copia omnia corradat, quae de mente et trinitate in diuinis, de vnitae Dei et ceteris attributis, de creatione vniuersi, de angelis et daemonibus, de creatione hominis et immortalitate animorum, de vera sapientia, pietate praemiisque piorum et impiorum poenis, deque mundi exitio apud Chaldaeos, Aegyptios, Orphicos, Platonicos, Stoicos, Eclecticos, reliquosque veteris Graeciae philosophos Mosaicis, Hebraicis, Christianis consona se deprehendisse iudicauerat. Quod opus admirabile quidem esse censuit CASP. BARTHIVS^p, si vero fatendum, quod res est, miserabilis cento est eruditionis confuse congeatae, male digestae, laborque ab auctore sine iudicio et critica historiae philosophicae notitia, susceptus. Nam contentus veterum loca, similitudinem quandam cum sacris referentia cumulasse, nec ad scriptorum sinceritatem, nec ad sententiarum dogmatumque significationem certam attendit, et foetibus suppositiis, adulterinis, nugiuendulis velut monumentis fide dignissimis vtitur, mentem vero sectarum, immo interdum sacrorum quoque dogmatum peruertit, et dum mire Platonis fauet, rem sacram prodit; quam ob causam a IO. BAPT. CRISPO^q acriter est castigatus: cuius verba cum alio loco adduxerimus, actum agere nolumus. Viderunt id alii quoque viri docti, quibus inepta haec conciliatio displicuit, quique male et imprudenter in hac palaestra se exercuisse Steuchum iudicauerunt^r. Eandem dicam scribi Petri Danieli Huetio, viro celeberrimo ob *Quaestiones Alnetanas de concordia rationis et fidei*, supra in eius vita memorauimus, et quam imprudenter in hac comparatione versatus sit, luculenter ostendimus, quae hoc loco repetenda non sunt. Idem de TOBIAE PFANNERI *Systemate philosophiae gentilis*^s pronunciarem, eo quod bona et mala sine discrimine miscuit, et pro sanis morbida propinavit, nisi in *Praefatione* monuisset: *In gentiliis demonstrando consensu aliquando similitudinem fere verborum tantum saepe fallacem se sectarum fuisse*. Quod vtrum sufficiat ad saniozem philosophiam gentilem demonstrandam, Lectoris est, accurate expendere.

§. V.

m) Vid. GADDIVS de Script. non-ecl. T. II. p. 325. DUPIN, Bibl. eccles. T. XIV. p. 183.

n) 1577. fol.

o) Lugduni 1540. fol. Basil. 1542. 4. et inter opera eius: conf. FABRIC. l. c. p. 634.

p) Aduersar. L. VII. c. 2.

q) De Platone caute legendo distr. I. L. II. p. 36.

r) l. c. p. 116.

s) VOSSIVS Ep. 78. PETAVIVS Dogm. Theol. P. II. de Angelis p. 94. THOMASIVS l. c. p. 29. FABRIC. l. c. BALTIVS in Iudicio PP. de Philosophia morali gentiliis c. 4. p. 412.

t) Basileae 1679. 4.

§. V. Quod hi similesque inter omnes sectas philosophorum et Christianam doctrinam tentarunt, id nonnulli in vna tantum secta experiendum esse censuerunt, vt eam cum diuinioribus placitis in concordiam redigerent, sicque non repugnare illius professionem Christianae fidei ostenderent. Id ad commendandam Stoicam sectam suscepisse Iustum Lipsium, ex illis, quae in antecedentibus de studio eius resuscitandae philosophiae Stoicae diximus, repetendum est. Quamuis enim adeo dissimilis est Stoica philosophia Christianae doctrinae, vt ipse vir magnus hunc dissensum agnoscere coactus sit; in multis tamen eam amice conspirare sibi persuasit. Ex qua opinione verba fluunt, in *Manuductione ad philosophiam Stoicam*: *cui religioni Christianae, hanc non vndique concordem aut amicam, in multis tamen, et ipsa manuductio te hoc docebit.* Verum vehementer falli atque fallere Lipsium, splendidis Stoicorum praeceptis et subdola Christianorum imitatione deceptum, suis locis a nobis demonstratum, et integra quoque dissertatione euictum est, praeter surreptas voces et phrasas, et quandam speciem dogmatum Christianorum, ad pessimum Stoicae philosophiae systema fraudulenter et artificiose traductam, nihil habere Stoicos, quod cum Christi disciplina conspiret. Quae cum ita se habeant, inter iniquos et deceptos Stoicorum cum Christianis conciliatores THOMAS GATAKERVS, quoque referendus est, qui eruditam, quam ANTONINI institutionibus ethicis, *de officiis ad eum pertinentibus*, praemisit Praefationem magno labore ideo conscripsit, vt demonstraret: *Stoicam disciplinam prae caeteris philosophorum priscorum sectis ad dogma Christianum proxime accessisse, et non modo in multis conuenire, sed in pluribus etiam, quam sectam aliam, si praetica praecepta consideres, vnde ad Hieronymum prouocat, asserentem Stoicos nostro dogmati in plerisque concordare.* Quae tanta fiducia adductis splendidis Stoicorum de morali argumento praeceptis regulisque asserit, vt contendat, non modo probare hanc Stoicorum dogmatum cum Christianis conpirationem horum veritatem, sed et scintillulas quasdam diuinae imaginis haud contemnendas relictas in hominum mentibus prodere, et adeo manifestum esse hunc consensum, vt nihil in exterorum, quae hodie extant scriptis reperiatur, quod ad disciplinam nostram propius accedat. In qua opinione virum optimum, et laudabili cetera pietatis amore accensum, at non satis caute in Stoicorum scriptis versatum, plurimum decipi, vera, ex quibus praecepta Stoicorum moralia fluunt, fundamenta pestilentissima et impia satis superque produnt: memorabili exemplo, viros etiam doctissimos, et cum eruditione tum pietate insignes falli in hac comparatione et conciliatione turpiter posse, nisi cautelas, alio a nobis loco explicatas et inculcatasque probe admittant obseruentque, et verborum sana

Ccc cc 2

men-

- u) In Praef.
 x) De Stoicis subdolis Christianorum imitatoribus. Tempe Heluet. T. III. sect. 2. p. 270.
 y) In Diss. de Comparatione philosophiae gen-

tis cum Scr. S. et religionis Christianae dogmatibus caute instituenda, quae Otii Vindelici melet. primo extat.

*Vnius sectae
 Graecanicae
 conciliatores
 cum Scr. S.*

mentientium splendore se decipi non patiantur. Idem de Andrea Dacierio pronuntiandum esse, supra quoque, ubi de Stoicismo resuscitato actum est, monuimus. Is ut eruditione et Stoicae philosophiae peritia Gatakerō longe est inferior, ita in hoc consensu exculpando multo magis desipuit, prodiditque veras rationes disciplinae Stoicae sibi fuisse ignotas; quo nomine malefana eius in hac concordia demonstranda diligentia ex merito a FRANC. BALTO^z castigata est. Similem fortunam experta est secta Epicurea. Et Gassendus quidem vir summus, et doctrina non minus quam iudicio illustris, licet Epicurum meliora et saniora praecepisse, quam plerique putant, haud contemnendis rationibus demonstrasset, ab hac tamen conciliatione tanta prudentia abstinuit, ut ipsa fundamenta impietatis Epicureae, quibus omnis moralis doctrinae sanctitas euertitur, non modo in apicem proferret, sed egregiis quoque confutationibus perimeret. Ast elegantius comendandum Epicurum esse ratus Iacobus Rondellus, eleuare impietatem Epicuri, sanumque dictis eius sensum affingere nullus dubitauit, qua in re frustra eum agere supra quoque ostendimus. Pertinent huc quoque suo modo, qui systema atomisticum a Democrito et Epicuro, rerum omnium generationi explicandae adhibitum ita ad Mosis cosmogoniam applicarunt, ut diuinus vates ἐπινοήσῃν cogeretur, quos cum inter Mosaicos philosophos iam tetigerimus, et quam praepostere egerint, monuerimus, plura dictis non addemus. Nulla tamen secta fauentioribus in hac re fatis vsa est, quam Platonica et Aristotelica. Cum enim hae potissimum inter recentiores philosophos imperium obtinuissent, earum maxima contentio fuit, demonstrare, conditores harum sectarum ipsamque earum disciplinam a Christiana parum discrepare, habere autem quamplurima, quae pulchre satis cum diuini doctrina conueniant. Qua in opinione totum fere seculum XV et XVI fuit, quatenus in eo philosophi Platonica dogmata probauerunt, ut ex iis constat, quae *Tomi huius Libro primo* de resuscitata secta Platonica diximus, et luculenta Bessarionis, Pici, Ficini loca adduximus, quae heic repetenda sunt. Ex quorum schola cum Platonici sequentes prodierint, eadem illi chorda oberrarunt; immo adeo hoc praeeudicium syncretisticum virorum eruditissimorum, qui veritatem religionis Christianae demonstrare sunt aggressi, animos occupauit, ut longum texere eorum indicem liceret, qui huc debent referri, si id ageremus. Speciminis loco autem consulere Lectorem iubemus, LIVIVM GALANTEM^a, FRANC. PATRICIVM^b, FRANCISCVM VIERIVM^c, aliosque ex parte

z) In Iudicio PP. de Philos. morali gentilium passim.

a) Fuit is ordinis Minorum theologus, edidit libros XX. de Christianae theologiae cum Platonica comparatione Bonon. 1627. fol.

b) In Aristotele exoterico, conf. Io. LAVNOIVS de Fortuna Aristot. c. XIV. p. 283.

c) In Compendio doctrinae Platonicae quatenus cum Christiana fide conspirat, 1577. 8. et, Conclusioni di Platone conformi alla dottrina Christiana et a quella di Aristotele Flor. 1590. 8.

parte inter Platonicos recentiores nominatos. Quibus ex seculo XVII addendos esse theologos Anglos, Galeum, Cudworthum, Morum, ex dictis suo loco est manifestissimum. Vt taceamus Souuerainium, Baltum aliosque, qui vel ex Christianis Platonica, vel ex Platonice Christiana exsculpere sunt conati. Idem consilium Aristotelis cum reuelatione diuina conciliandi in tota Scholasticorum recentiorum cohorte deprehenditur. Nec inter nostros defunt, qui eandem cantilenam recitarunt, et sana atque doctrinae diuini conformia in Aristotele viderunt, quae morbida sunt, et ab illa toto coelo discrepant; ad quem lapidem ipse Io. IONSIVS ^d offendit. Alios, ne prolixi simus, apud cel. FABRICIVM ^e quaerat Lector, rogamus. Qui quam inepte in hac conciliatione egerint, physiologia Peripatetica, aeternique motoris atque motus natura et conditio, mundi aeternitas, animorum mortalitas, et exitialia dogmata alia, quae larga messe diffunduntur in Lyceo, suoque loco a nobis demonstrata sunt, abunde conficiunt. Omnem itaque philosophandi prudentiam modestiamque exuisse censendus est Io. ZEISOLDVS, philosophus Ienensis, cum peculiari tractatione, *de Aristotelis in illis, quae ex lumine naturae innotescunt, cum scriptura S. consensu ab eaque apparente dissensu* ^f hoc saxum volueret. Vt enim Aristotelis mentem saepenumero peruertere debuit, quo sanum illi sensum affingeret, ita ad libros spurios, et imprimis illum, qui *de mundo agit, ad Theologiam mysticam* ^g aliaque, quae huius generis sint *ὑποβολιμαία* prouocauit. Quo pacto syncretistas plerosque peccauisse, eorum lucubrationes abunde probant, et illi potissimum docent, qui de salute Aristotelis aeterna bene sperant, suo loco in partes vocati. Hi enim huius furfuris scriptis adulterinis maxime nituntur. Eandem fortunam Cartesiana philosophia experta est, cuius *Φιλοσοφούμενα* cum impietatis praetextu ab aduersariis valde premerentur, id sibi negotii datum esse sectatores nonnulli crediderunt, vt quam pulchre eius philosophia cum scriptura diuiniore conspiraret, demonstrarent. Quod sibi pensum absoluendum esse putauit LVDOVICVS DE BEAUFORT medicus Parisiensis, qui in *Cosmopoeia diuina siue fabrica mundi explicata* ^h, Cartesianam physiologiam cum cosmogonia Mosaica crudite comparauit. Quo nomine meruit, vt inter Mosaicos a CHRISTIANO THOMASIO ⁱ numeraretur. Non infeliciter autem in eo campo versatum esse iudicat MORHOFIVS ^k, quod iudicium vtrum probandum sit, ex iis, quae supra de conatibus his cosmogoniam Mosis ad hypotheses philosophorum refingendi diximus, prudens Lector nobis non monentibus statuet. Recte autem, inter huius classis syncretistas eum referri, censuit B. BYDDEVS ^l. Idem tentauit Io. AMERPOEL in

Ccc cc 3

Car-

d) De Script. hist. phil. L. I. c. 2. p. 7. 8.

e) l. c. c. VIII. p. 307.

f) Ienae 1667. 4.

g) Idem facit P A R I C I V S libro citato.

h) Philosophical transact. T. I. p. 1052.

i) Introd. in philos. aul. c. II. §. 58. p. 682.

k) Polyhist. T. II. L. II. c. 3. p. 167.

l) Hist. phil. c. 6. §. 6. p. 388.

Cartesio Mosaizante, siue euidente et facili conciliatione philosophiae Cartesii cum historia creationis primo capite Geneseos per Mosen tradita ^m. Is eodem, quo plerumque uti Syncretistae solent, fato laborem hunc aggressus est, ut scilicet hypotheses confunderet, Mosaicae creationi aliena affingeret, et foccum adaptaret cothurno, sicque infeliciter in ea arena defudaret, id quod luculentis exemplis B. BVDDEVS probauit ⁿ. Tacemus theologos reformatae ecclesiae, qui obortis litibus Cocceianis et Cartesianis, cum Cartesianae factioni ab aduersariis impietas obiiceretur, pro orthodoxia Cartesiana acriter dimicarunt, et amice conuenire Cartesio cum Christiana doctrina editis integris tractationibus demonstrare sunt conati. Inter quos imprimis emiuit CHRISTOPHORI WITTICHHI diligentia, qui magno conatu hoc saxum in *Theologia pacifica* et tr. *de Consensu scripturae S. cum veritate philosophiae Cartesianae* ^o voluit. De qua tamen controuersia cum in Cartesii historia parte huius operis vltima sit dicendum, et quae fata ob imputatam atheismi suspensionem Cartesianismus habuerit, quibus aduocatis quoue patrocinijs usus fuerit, exponendum sit, hoc loco plura non adducimus. Id modo addimus, recentiori tempore inuentum esse, qui systema Cartesii de mundi generatione et ortu, et de animabus brutorum, ex primo Geneseos capite desumptum esse assereret ^p.

Concordia inter Peripateticos, Galenicos, et inter chemicos tentata.

§. VI. Quam inimicis inter se signis concurrerint philosophi et medici, ex quo faciem praeferente Theophrasto Paracelso illi, in Peripateticos atque theosophos; hi in Galenicos Hippocraticosque et chemicos siue Paracelsicos, qui Spagirici quoque dicti sunt, diuisi sunt, ex iis, quae de theosophorum historia prolixè attulimus, constat. Magna inde et acerba in scholis artis salutaris exorta est, adeo ut nec inuictiuis parceretur; nec contumeliis. Cum autem chemiae praestantia et utilitas tandem usu et experientia medicorum fillis, quos haecenus nouaturientis Paracelsi barbaries illiterata et obscuritas offenderat, esset comprobata, pacis inter utramque partem ineundae consilium ceperunt viri quidam eruditissimi, rati non ita inter se dissentientes differre, ut non conspirare tamen in multis, in reliquis mutuo tolerare se possent. Quam palaestram in academijs primus forte ingressus, vir eruditissimus, et de arte saluari multis nominibus praeclare meritus DANIEL SENNERTVS Is enim non modo usum chemiae, et medicaminum arte chemica paratorum primus in scholas medicorum Hippocraticorum introduxit, et cum Hippocratica et Galenica medendi methodo haud infeliciter coniunxit, sed tollere quoque dissensum, et in haud paucis utramque sectam conspirare, demonstrare sat-
egit,

m) Leouard. 1667. 12.

n) Obs. Hal. l. c. p. 249.

o) Neomagi 1659. 8.

p) CORDÉMOI Lettre pour montrer que

tout ce que Des Cartes a écrit du système du monde, et de l'ame des bêtes semble être tiré du prem. chapitre de la Genèse, conf. Hist. crit. de la philosophie T. I. p. 170.

egit, edita tractatione, *de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu et dissensu* ^q. Quo tamen labore, ut solet plerumque τοῖς εἰρηνοποιοῖς euenire, parum gratiae retulit apud veteris medicinae cultores. Prodiit enim in scenam IOANNES FREITAGIVS, medicus Groeningensis, edita *Nouae sectae Sennerto-Paracelsicae recens in philosophiam et medicinam introductae, qua antiquae veritatis oracula, et Aristotelicae ac Galenicae doctrinae fundamenta conuellere ac stirpitus eradicare moliantur nouatores, detectione et solida refutatione* ^r. Qui aliis quoque scriptis malo serpenti obuam ire, et pacem subdolan palam facere contendit, quorum titulos exponit ABRAHAM MERCKLINVS ^s. Quo indice ^t nouimus, quoque eandem diligentiam in refutando Syncretismo Galenico - Paracelsico adhibuisse, GREGORIVM MARTINVM, cui debemus *Commentatiunculam in librum, qui inscribitur: de Chymicorum cum Aristotelicis et Galenicis consensu ac dissensu cap. XI. quod est de principiis chymicorum: tractationem quaestionis, an sulphur et mercurius sint prima perfecte mixta, et reliquorum imperfecte mixtorum principia nouam perque utilem continentem* ^u. Non fuisse autem Sennertum primum, qui eiusmodi concordiam tentauerit, licet primus fuerit, qui cum successu eam rem in academiis egerit, exemplo IO. ALBERTI WIMPINAEI medici Bauarici constat, qui anno clo lxx et sequentibus et praxi medica et libris editis famam sibi inter medicos Bauariae haud contemnendam comparauit. Is forte ipsi Paracelso, in Bauaria satis noto et deamato, innotuit, certe eius medendi rationem et philosophiam probauit, et editis commentationibus illustrare conatus est, de quibus eius lucubrationibus consulendus doctissimus FRANC. IOSEPHVS GRUENWALDTIVS ^x. Cum autem nec veteres contemneret, nec in concordiam vtramque scholam redigi posse desperaret, vbique in id digitum intendit, ut pacem restitueret. Quod adeo male habuit scholam Galenicam, ut et scriptis et dictis eum arroderent. Non tamen ideo animum abiecit Wimpinaeus, sed caussae suae nouo scripto adfuit, editis *de Concordia Hippocraticorum et Paracelsistarum libri magni excursionibus defensionis, cum appendice, quid medico sit faciendum*. In quo libro conciliatorem agit inter Graecos, Latinos, Arabes, ac inter Theophrastum Paracelsum, et non adeo longe inter se eos distare demonstrat. *Fuisse autem, ait, laudatus Gruenwaldtius, virum non vni medicorum sectae addictum, sed familiariter omnes, quotquot tunc erant, agnouisse, omnino certum, in vnaquaque familia esse aliquid insigne, quod non esset ei commune cum ceteris*. Quod eclecticum quidem exprimit, aut syncretisticum studium fuisse, ex ipsis his *Excursionibus defensionis* est clarissimum,

q) Viteberg. 1619. 1629. Erfurti 1655. et Tomo I. Opp. conf. MERCKLIN, Linden. renou. p. 231.
r) Amstelod. 1636.

s) p. 584.

t) p. 368.

u) Francof. ad Oder. 1621. 8.

x) In albo Bauariae iatrica p. 143. 144.

mum, in quibus aduersarios et obtrectatores, qui neruos ipsi rodebant, eumque variis clandestinisque conuitiis dilaniabant, digno lixiuio perfricuit.

*Io. Baptistae
du Hamel
syncretistici
conatus.*

§. VII. Idem opus aggressus chemicorum physicam cum veteribus philosophis conciliare tentauit, at patientiorem simul campum sibi elegit, et consensum veterum et recentiorum philosophorum si non in omnibus, in multis tamen ostendere conatus est IOANNES BAPTISTA DV HAMEL, vir et iudicii laude clarissimus, et doctrinae copia celeberrimus, cuius haud obscurum nomen est, inter recentioris aetatis philosophos ¹. Qui cum omnium doctissime et moderatissime huiusmodi concordiam meditatus sit, pulchre autem alio quoque nomine de philosophia meruerit, dignus est, cuius historiam hoc loco paucis tangamus. Normannus is fuit, patre genitus Nicolao du Hamel cauidico, anno c^{lo} l^o cxxiv. In actis apud Condomenses humanitatis et philosophiae fundamentis ad Parisienses abiit, vt in celeberrimo Musarum domicilio elegans et concinnum doctrinae aedificium sibi exstrueret. Ibi et sacris literis se tradidit, et philosophiae atque mathesi operam dedit ea mentis alacritate et perspicacia, vt annos vix octodecim natus, scriptum trigonometricum edere possit. Anno sequente, celeberrimae Philippi Nerei congregationi nomen dedit, inque ea decennium commoratus concionatoris munus, vt ordinis statutis obediret, suscepit. Cum autem et morum pulchritudine et eloquentiae praestantia et doctrinae elegantia esset commendatissimus, a cardinali Antonio Barbarino anno c^{lo} l^o clix domesticis regis sacris praeesse iussus est. Quam fauentissimam occasionem, expertus est, mirum in modum eruditionem augendi. Nihil enim erat, quod vel antiquitas commendaret, vel ingenio placeret, vel per omnem artium et disciplinarum circulum culturam prae se ferret, nihil ex omni literatura antiquum et nouum, quod non accurate perspiceret, et ex quo animi diuitias non auget. Vfus autem bibliothecarum praestantissimarum auxilio et amicitia cum viris summis inita, adeo excelluit, vt inter summa Galliae ornamenta referretur: praecipue cum praeter disciplinarum praestantissimarum notitiam prorsus singularem, morum eum candor, et amicitiae fides redderent iucundissimum; quo nomine vehementer eum laudauit PETR. DAN. HVETIVS ². Talis cum esset, a magno literarum et literatorum praefidio Colberto, qui ad clauum reipublicae eo tempore sedebat, et viris doctis impense fauebat, academiae scientiarum, recens fundatae ab epistolis esse iussus est, eo quod eleganter et perspicue scribere Latina nosset. Quae quoque causa fuit, cur anno sequenti regis sui iura in Belgium eo sermone vulgare, et deinde legationi regiae ad conuentum pacis causa Aquisgrani institutum missae adesse iussus sit. Quo munere fun-

¹) FONTENELLE Histoire du renouvellement de l'academie royale des sciences Tom. I. pag. 148. Act. erud. 1708. Aug.

348. seq. Noua lit. Hamb. 1707. pag. 300.

²) De rebus ad eum pertinentibus L. IV. p. 88.

functus, itinere Anglico et Batauo suscepto in patriam rediit, et prodesse orbi erudito doctrina sua, libris editis maxima diligentia connisus est. Ab eo tempore multa eruditionis et industriae Hamelianaе comparuere specimina, theologica, philosophica, mathematica. Edidit enim anno c^lo l^o c^lx *Astronomiam physicam*, anno c^lo l^o c^lxx tractatum *de Corporum affectionibus*, anno sequenti librum *de Mente humana*; et vt integrum philosophiae corpus exhiberet, et veteribus attemperatum et recentioribus, prodiit eius cura anno c^lo l^o c^lxxviii eius *Philosophia vetus et noua ad usum scholae accommodata* ^a. In qua nec veteres contemnit, nec methodum in scholis vsitatam negligit, et recentiorum obseruationibus ita vtitur, vt, quod ipse fatetur ^b, *nulli sectae philosophorum et maxime recentiorum addictus, quae sibi veri propiora, et obseruationibus magis consentanea viderentur, afferre, contentus liberum cuique iudicium relinquat*, cuncta autem maxima perspicuitate enarret. Qua ingenii moderatione, cum eo tempore inter Cartesianos et scholasticae philosophiae sectatores maximae vigerent controuersiae, adeo omnibus placuit, vt Iesuitarum societati vehementer probaretur, quae et laudibus eum cumulauit ^c, et non dubitauit eius systema philosophicum apud Sinenses philosophiae studiosis praelegere. *Regiae Scientiarum academiae historiam* autem scribere aggressus, quam anno c^lo l^o c^lxcviii vulgauit, et auctiorem anno c^lo l^o c^lci edidit, dici non potest, quam gratam erudito orbi operam praestiterit. Nobis autem hoc loco potissimum memorandus est ob libros quatuor *de Consensu veteris et nouae philosophiae* ^d, in quibus physicam tantum partem philosophiae, eamque generalem attigit. In eo libro, multa veteris et recentioris philosophiae notitia referto, „sibi proposuit auctor doctissimus, omnium pene philosophorum disciplinas lustrare, atque ex iis, quod verisimillimum erit, quasi suum arripere, extremas opiniones ad iustum temperamentum adducere, eas demum, quae non tam inter se dissident, quam primo aspectu videntur, vt fieri maxime poterit, conciliare: hunc autem in finem, vt magis absoluta esset philosophiae naturalis tractatio, vnius cuiusque sectae formam non leuiter adumbratam, aut potius contradicendi libidine deformatam, sed omnibus suis expressam lineamentis exhibere, cum cuius non hebeti constare possit, Platonem, Aristotelem, atque alios philosophiae principes, neque omnia, neque nihil vidisse, et eodem omnes tendere, quamuis diuersas muniant vias, et alii in aliis rebus tractandis magis excellent.“ Huic igitur scopo suo inseruiturus, primo quidem Platoniam philosophiam enucleat, eamque diligenter explicat, eo quod ad aeternas et primitiuas rationes mentem erigat, eamque a perituris rebus

a) Prodiertur eius opera vno fasce comprehensa Norimb. 1681. 4. II. Voluminibus.

b) p. 84.

Hist. philos. Tom. IV.

c) Vid. DANIEL Iter Cartesii per mundum P. II. p. 126.

d) Prodiit 1663, et tum saepius.

Ddd dd

bus auocatam, ad eas, quae sola intelligentia percipiuntur, conuertat. Qua in re infinitum prope momentum esse monet, quia obruimur turba philosophorum, qui nimis fidunt sensibus, et nihil praeter corpora intelligi posse contendunt, qua nullam perniciosiorem pestem in vitam humanam posse inuadere monet, nihil quod rationi magis aduersetur; quibus verbis aut Gassendistas nonnullos, aut Hobbessii affectas, qui magnum isto tempore strepitum ediderunt, petere videtur. In theologia ergo naturali et metaphysicae parte Platonem, sed ad meliores sensus reuocatum potissimum sequitur: deinde de principiis rerum ex mente Aristotelis differit, et tum philosophiam Epicuream subnectit. Postremo philosophiae Cartesianae principia perspicue pertractat, et quae sibi in hoc genere philosophiae obscuriora videntur, ingenue proponit. In posterioribus duobus libris autem elementa et chemicorum principia, tum vniuersim, tum separatim explicata tradit, et experimenta quoque chemica, vel nuper inuenta vel nondum cognita cumulat. Hanc obscure autem prodit, hunc se finem sibi obtinendum posuisse, *vt aliorum lites componeret, et tumultes animos compeferet, philosophosque doceret aliquem controuersiarum modum facere, et tumultuantium certamina deponere.* Valde se commendauit Hamelii labor viris illis doctis, qui cum recentiora non improbant, vetera tamen omnia reiici indigne ferebant, inter quos MORHOIVS^e est, qui, cum de conciliatione veterum et recentiorum ageret, hunc vnum potissimum legendum esse monuit, *quia magna cura sua tractet, et ex optimis selegat plurima, pulchro quoque orationis flore doctrinam suam vestiat.* Nec negamus, eum et eleganter et perspicue scripsisse, pugnas verborum multas sustulisse, obseruationibus recentiorum veterum placita mire illustrauisse, et ita haud inutiliter operam locauisse suam. Ast fatendum quoque est, nimium pacis et concordiae inter veteres et recentiores studium virum optimum haud raro in praecipis egisse, vt mentem veterum philosophorum euerteret, et saniores haud raro sensus illis tribueret, quam systematum patitur connexio, multum lucis ex recentiore philosophia veteri violenter inferret, vbi nil nisi tenebrae fuerunt, et sic oculatiores eos faceret, quam reuera fuerunt: multa quoque supponeret, quibus simplici negatione euerfis tota conciliatio subruitur. Quos naeuos non potest non habere Syncretismus philosophicus. Id quod ea relegenti et comparanti, quae auctor de principiis Aristotelicis et chemicis dixit, erunt manifestissimae *f.* Decessit Hamelius valde senex anno dō 1661, aetatis LXXXII.

Syncretismus
Platonico-
Peripatetico-
Stoicus.

§. VIII. Nulla tamen parte diligentiam magis adhibuit in conciliandis dogmatibus philosophorum natio, quam in Syncretismo Platonico-Peripatetico-Stoico, quem egregia doctaque obseruatione illustrauit IACO-

BVS

e) Polyhist. Tom. II. L. II. P. I. c. 18. p. 261. seqq.

f) Conf. BYDDEVS l. c. Obs. 14. §. II. p. 277.

BVS THOMASIVS ff. Effe hunc Syncretifmum vetuftiffimum, et non his demum feculis recentioribus natum, fed iam veteribus adeo deamatum, vt in eo excolendo infanirent, tot exemplis a nobis in hiftoria harum feftarum fuis locis explicata demonftratum eft, vt actum ageremus, fi huc ea transferremus, quae iam alibi prolixè differuimus. Quare Lectorem, fi de his philofophis, qui huius generis concordiam tentarunt, ampliorem notitiam cupiat, rogamus, vt ea confulat, quae de Syncretifmo academiae quintae ab Antiocho inftituta, qui pacem inter Stoicos et academiã primam iniiit, quemque fuo modo fecutus eft Cicero; et imprimis de male fana conciliatione Platoniorum inter Platonem et Ariftotelem, poft C. N. maxime vero de infanis in hoc argumento nugis ſcholae Ammonii et Plotini, quam Alexandrinam appellamus, ipfa vero Platonica et eclectica videri voluit, ſcripſimus. Ea enim ad iſtum apicem hunc Syncretifmum euexit, vt magis non poſſet. Huc igitur ea pertinent, quae de Ammonii, Porphyrii, Themiftii, Iuliani, Procli, Marini, Ammonii Hermeae, Simplicii aliorumque conciliatione inter vtrumque philofophum attulimus. Eandem tibiam inſtaſſe philofophos Chriſtianos Alexandriae et Athenarum inſtitutos maxime Origenem, Sineſium, Philoponum, Pſelium vtrumque, Boethium, fimilesque, quin ad Arabes quoque hanc peſtem tranſiſſe ſuis locis luculenter probauimus. Ipſa vero renaſcentis Platonifmi hiftoria, quam in *hoc Tomo* prolixè enarrauimus, manifeſtum facit, cum ipſo renaſcentium literarum honore reſurgente, Syncretifmum hunc quoque fuiſſe ad occidentis philofophos per exules Graeciae in Italia confidentes tranſlatum. Quamuis enim nonnulli Platoni principem locum affignant, plerique autem Ariftotelem aliis, ipſique Platoni anteponerent; nemo tamen fuit, qui negaret, in plerisque vtrumque philofophum, ſi verba demus, reapſe conuenire. Huic enim ſententiae ſubſcripſerunt Beſſario, Pletho, Ficinus, Picus, et ex Ariftotelicis Gaza, quorum primus integro libro hanc concordiam defendit, vt ſupra dictum. Hac via illi quoque inceſſerunt, qui ſeculo XVI in Italia duces Ariftotelem ſibi elegerunt, hos namque fere omnes Platonem inter Stagiritae amicos numeraffe, et conſpirationem vtriusque ſe videre ſibi perſuaſiſſe, plurimis exemplis probauimus, et in ſingulorum philofophorum hiftoria annotare non oblitus ſumus. Vnus inter Platonicos Franciſcus Patricius excipiendus eſt, qui licet Montecatino ad fortunas ſuas amplificandas gratificaturus, concordiam inter Platonem et Ariftotelem demonſtrare ſuſcepiffet, mira tamen calliditate, vt Peripateticis imponeret, id potiſſimum demonſtrare aggreſſus eſt, pauca vel nihil habere Ariftotelem, quod non apud Platonem et veteres phyſicos reperiatur. Quod fauere quidem iſti, quam Peripatetici moliebantur, paci Platonico-Ariſtotelicae viſum eſt, at comparuit poſtea, in perniciem famae et philoſophiae Ariſtoleleae haec Patricium ſcripſiſſe, cum ideo conſenſum inter Platonem et Ariftotelem aſſertum ireret, vt oſtenderet, hunc

Ddd dd 2

ab

ff) Orat. XV. p. 323. hunc ſequitur BVDDEVS l. c. obf. 14. §. 3. p. 261.

ab illo sua esse suffuratum et detorta misere atque corrupta sua fecisse. Quo pacto Syncretismo hoc usus in propria Syncretistarum istorum viscera eorum telum adegit. Neque tamen ex Syncretistarum huius generis numero totus eximendus est Patricius, quamvis enim disciplinam Peripateticam maximo odio perfequeretur, et hunc in finem ita Platonis et Aristotelis philosophiam inter se compararet, ut hunc admodum impie in plerisque capitibus dissentire ab illo demonstraret; asseruit tamen: *Aristotelem philosophiam mysticam suam ipsum e Platonis ore hausisse, et clanculum seruassee, aliam autem exotericam, et philosophiarum omnium inconstantissimam, et sibi ipsi repugnantem maxime, et omnium falsissimam, ex odio in Platonem euulgasse* s. Quod Patricium aut nimio Platonis amore seductum, aut inaduertentia quadam deceptum asseruisse, inde constat, quia illa philosophia mystica siue Aegyptiaca Aristotelis adulterinus foetus est, cuius suppositionis notae ita manifestae sunt, ut miremur, Patricium virum doctum et accuratum, ita falli fallereque potuisse, ut libellum nugatorium Aristoteli adscriberet. Reliquos autem seculi XVI philosophos, qui tantum non omnes Peripatetici fuerunt, Platonis odium ita non cepit, ut non de harmonia eius cum duce suo cogitarent. Qua de re imprimis relegenda sunt, quae de Iacobo Mazzono et Francisco Piccolominaeo supra obseruauimus ^b. Addi his quam plurimi possent, si ex instituto Syncretismi Platonico-Peripatetici historiam scriberemus. Aliquos tamen hic nominamus, ne abeamus ἀσύμβολοι. Et famosum imprimis Pauli Scalichii nomen est, qui ut origines illustrissimas sibi petulanter arrogauit, et miscere sacra et profana nefando consilio ausus est, atque nugiuendum se aulis pariter et orbi literario probauit, ita in hoc quoque conciliationis genere fumos vendidit. Non enarrabimus memorabilem vitae factorumque impostoris huius historiam, licet curiositate Lectoris non indignam, cum longius ea a nostro instituto recedat; facileque consuli possint viri doctissimi, qui factis accuratam eius nobis notitiam fecerunt, Ven. MICH. LILIENTHALIVS ⁱ, Cl. VOLBRECHTVS ^k, et praestantissimus SCHELHORNIUS ^l noster, quibus addi possunt, qui Borussiae historiam enarrarunt, HARTKNOCHIVS ^m, alique ⁿ. Monemus autem, quod ad hunc locum pertinet, magno hiatu hunc promissorem, istam concordiam, teste G. HORNIO ^o et I. THOMASIO ^p prae se tulisse, et demonstrare pollicitum fuisse. Quanquam autem recte ab utroque, quem laudauimus, viro docto obseruatum est, nihil egisse Scalichium, more suo verba dantem, patet tamen ex scriptis eius philosophicis, qualia sunt: *Epistemon catholicus, quo vniuersus orbis tam sacrarum quam profanarum disciplinarum omnisque omnium sectarum et philosophiae doctrina catholica declaratur; item,*

g) In Aristotele exotérico.

h) Conf. THOMASIVS l. c.

i) Act. Borussiae P. III. art. 1.

k) Ibid. P. VI. art. 3.

l) Bibl. Brem. Classe VII. p. 1027. Amoenit. liter. T. IX. p. 691.

m) Chronic. Boruff. p. 334.

n) Borussia illustrata T. II. et III. Summam rei enarrauimus in Germ. H. Phil. opere T. VI. p. 1285.

o) Hist. phil. L. VI. c. 13. p. 324.

p) loc. cit.

item, *Reuolutio alphabetaria, seu perfectissima ad omne genus scientiarum methodus*; *Eulogus, siue de anima separata eiusque actione*; *Dialectica contemplatio ad consequendos scientiarum habitus perquam utilis*; *Theses mysticae philosophiae; de mundo archetypo, intellectuali, coelesti, elementari et infernali*, aliaque ab eo profecta, huic eum Syncretismo inniti illique frigidam suffundere. Quod vero Scalichius promisit tantum, exsequi tentauit SYMPHORIANVS CAMPERIVS, natione Gallus, eques auratus et archiater apud Lotharingiae principem, Scabinusque Lugdunensis, cuius inter medicos seculi XVI literatos et meritis atque literis conspicuos haud obscurum nomen est. Is cum plurimum temporis in Platonis, Aristotelis, Hippocratis et Galeni libris volutandis, conquirendisque dogmatibus posuisset, conspirationem eorum detexisse sibi visus, pluribus eam libris vel exposuit, vel philosophiam illi inaedificauit. Leguntur enim in indice scriptorum eius ab ABRAHAMO MERCKLINO ^q enarratorum, *Symphonia Platonis cum Aristotele, Galeni cum Hippocrate*; *Philosophia Hippocratica*; *Platonica medicina de duplici mundo*; *Speculum medicinale Platicum et apologia literarum humaniorum*, quae iuncta prodire apud Parisienses anno 1606 xvi. Sed et reliqua eius scripta philosophica huc suo modo pertinent, nempe, *Periarchon, siue de principiis utriusque philosophiae, in quo praeclarissima quaeque et lectu digna, quae Galenus in demonstratiuis sermonibus et Aristoteles in libris naturalium disciplinarum, et Timaeus Locrus et Plato in libris de vniuerso scripserunt, breuiter clareque et placido stilo pertractantur atque declarantur, sententiae* ^r. Itemque *Libri septem, de dialectica, rhetorica, astronomia, musica, philosophia naturali, medicina et theologia, de LL. et Republica et de moribus ex Aristotelis et Platonis sententia* ^s, vt alia taceamus, ad historiam medicorum philosophantium pertinentia ^t. His adiicimus catalogum Syncretistarum inter Platonem et Aristotelem concordiam molientium, a FR. PICCOLOMINAEO ^v, eiusdem generis philosopho exhibitum, repetitumque a IAC. THOMASIO ^x. In quo comparent nomina Friderici Pendasii, Bononiensis professoris, cui debemus *Censuram physicae auditionis*, Nicolai Turci, Camilli Baldi, qui et ipse circa annum 1606 cxx Bononiae Peripateticam philosophiam et artem medicam docuit, et pluribus commentationibus innotuit, MERCKLINO ^y memoratis: Iugurthae Thomasii et Fortunii Cinugi philosophorum Senensium; Augustini Buccii, philosophiae apud Taurinenses professoris, Ioannis Bernardini Longi ^z, Hieronymi de Ponte, Flaminii

Ddd dd 3

Nobi-

q) In Lindenio renou. p. 986.

r) Lugd. 1533. 8.

s) Basileae, 1537. 8.

t) De claris medicinae scriptoribus et legum conditoribus, Vita Mesuae, Arnoldi de Villa Nova etc.

v) In Ethica p. 438. seq.

x) loc. cit. p. 341.

y) loc. cit. p. 138.

z) IDEM l. c. p. 95. Eius libro de Principatu partium corporis additus est similis argumenti tractatio a Ludouico Buccaferrea Bononiensi, qui philosophiam Peripateticam in patria et Romae docuit. Cuius nomen huic quoque Syncretistarum

Nobili ^a, Luccensis, Francisci Verini, Francisci Bonamici ^b, medici Florentini, et imprimis veteris philosophiae peritissimi. Scipionis Agnelli ^c, Gabrielis Buratelli, monachi Augustiniani, cuius diligentia in Praecipuarum controuersiarum Aristotelis et Platonis conciliatione, opere desiderato et a veteribus et recentioribus pollicito, non tamen absoluto ^d eminuit. His suo iure addimus Sebastianum Foxium Morziltum, virum doctissimum, qui fere omnium diligentissime in hac palaestra se exercuit. Toletanus is fuit, generosa stirpe natus, Louaniique artium et philosophiae femina concepit a Petro Nannio, Cornelio Valerio et Gemma Frisio. Cum autem praecoci ingenio eniteret, ad philosophiam transgressus, matura eius doctrinae specimina edidit: annos enim natus XIX, *Commentarium in CICERONIS Topica*, et anno aetatis XXIV, in *Platonis Timaeum* euulgauit, quae specimina alia postea scripta philosophica secuta sunt. Qui si longius vixisset, plura non est dubium, quin orbi literato dedisset: at inuiderunt ei longiorem fata vitam. A Philippo II, Hispaniarum rege enim vocatus, ut filium Carolum literis et philosophia imbueret, nauis conscensa, in ipso aetatis flore, naufragio periit. De qua eius vita videtur NICOL. ANTONIVM ^e, C. A. HEVMANNVM ^f aliosque ^g. Syncretismum autem Peripatetico-Platonicum non modo in *Compendio ethices ex Platone et Aristotele* fouit, sed insigniter quoque promouit edito libro *de naturae philosophia, seu de Platonis et Aristotelis consensione* ^h. In utroque libro lucernam olente, haud contemnendam Syncretisticae istius philosophiae epitomen physicam ethicamque exhibuit, hancque conciliationem ita adornauit, ut habitu mathematico compareret: ubique enim definitiones, axiomata et hypotheses praemittit, hisque conciliationes suas inaedificat. Quanquam autem tum in his libris, tum in aliis, et imprimis in *Comm. in Platonis Phaedonem et Libros de Republica* a NAVDAEO ⁱ laudato eruditionis specimina viris doctis valde probata attulerit; dolendum tamen, ipsam Syncretismi naturam eum in praecipuum egisse, ut omnia haud raro confunderet, id quod luculentis exemplis probauit B. BVDDEVS ^k. Stoicos vero hi, quos recensuimus, neglexerunt, quorum consensum tamen cum Aristotelicis in controuersia circa gradum necessitatis bonorum externorum ad summam beatitudinem ostendere voluit PAVLVVS ROETENBECCIVS ^l; in dogmate

rum iudici inferendum est, non enim Peripateticam philosophiam solummodo excoluit, sed Platonicam quoque, senique raedia leuaturus PLATONIS libros de Legibus in epitomen redegit. Fuit discipulus Achillini, et praeceptor Fr. Piccolominaei, Iul. Caes. Scaligeri, obiitque 1545. conf. FREHER. Theatr. p. 1450.

a) Vid. TEISSIER Elog. T. IV. p. 98. et quos laudat.

b) Conf. MERCKLIN. I. c. p. 282.

c) Vid. Histor. de Ideis p. 76.

d) Vid. Acta philof. Vol. II. p. 570. GAUDEMIVS de Philof. Roman. c. 166.

e) Bibl. Hisp. nou. T. II. p. 225.

f) Progr. II. Suppl. Boecl. Hist. Lit. sec. XVI. p. 5.

g) Io. FABRICIVS Hist. Bibl. suae T. II. p. 4. et quos laudat.

h) Vtinum editione Parisiensi 1560. recusus est Vitebergae 1589. conf. MORHOF. Polyhist. T. II. L. I. c. 7. §. 2. p. 34.

i) In Bibliographia politica, p. m. 27.

k) loc. cit. p. 268.

l) Pecul. Diff. Altdorf. 1709.

dogmate autem de summo bono, acriter in Epicureos et Stoicos contro-
uerfo assertum iuit BERNARDVS A MALLINCROT ^m.

§. IX. Non antiquis tantum factis haec felicitas contigit, vt inter se
conciliarentur, sed cum recentiori quoque aetate, in partes philosophi
abirent, pax simili modo tentata est. Maxime id eo tempore factum, cum
Petrus Ramus velut Deus quidam ex machina subito prodiiisset, et Aristo-
telis imperium alta pace securum, seculo XVII laceffere coepisset, vt se-
quenti parte prolixè exponemus. Cum enim acerbis litibus et indecoris
controuerfiis philosophi disiungerentur, et ipsi philosophiae hae inimici-
tiae exitiales esse iudicarentur, Melanchthonis discipuli quidam qui faci-
liori habitu dialecticam Aristotelicam in scenam prodixerant, praecepto-
ris lenitatem et facilitatem imitati, sopire litium incendia, concordiam
inspirare vtriusque partis philosophis, et ex dialectica Melanchthoniana
et Ramaea tertium aliquod disciplinae rationalis genus excogitare coepe-
runt, quod abiectis de verbis contentionibus, conspirare Aristotelem Me-
lanchthonianum et Ramum doceret, et non nisi verbis, terminis, metho-
do inter se differre demonstraret. Et hi quidem eo tempore philosophi
mixti vocati sunt. Inter eos (plurimi autem fuerunt,) magnam in hoc
argumento diligentiam probauerunt, PAVLVS FRISIUS ⁿ, ANDREAS
LIBAVIVS ^o, HEIZO BVSCHERVS ^p, CONRADVS DIETERI-
CVS ^q, IO. CONRADVS ALSTEDIUS ^r aliique, de quorum tamen
rebus, cum ad specialem rationalis philosophiae historiam pertineant, plu-
ribus dicere, institutum vetat, consuli autem cum fructu possunt doctissi-
mi viri HERM. AB ELSWICH ^s et IO. GEORG. WALCHIVS ^t. Non
omitti tamen hoc loco potest, qui in hoc Syncretismo confirmando ad-
modum desudauit, et de philosophia praeclare meruisse visus est BARTHOL-
LOMAEVS KECKERMANNVS. Genitus is ex familia Pomeraniae
apud Dantiscanos anno 1610 LX XI natus est, et ingenium puer ostendit
praecox, docile artibusque et scientiis aptissimum, quod diligentia
singularis valde augebat ornabatque, sic vt maturam eruditionis praeclarae
segetem promitteret, formatus studio et industria Iacobi Fabricii, Recto-
ris gymnasii Dantiscani. Absoluto humanitatis curriculo ad Musas Leu-
coreas missus, philosophiae operam dedit, et tum Lipsiensem atque Hei-
delbergensem academiam adiit, in qua anno 1610 XC II summos in phi-
losophia honores reportauit, et tam pulchra eruditionis praeclarae speci-
mina edidit, vt primo in paedagogio electorali, deinde in collegio sapien-
tiae, tandem in ipsa academia linguas sanctas docere iuberetur. Nec pa-
tria eruditionis eius oblita est, in quam ad subeundum Conrectoris mu-
nus

*Conciliatio
recentiorum
inter se.*

m) De summo hominis bono, conf. THOMA-
SIVS l. c. p. 329. 330.

n) In Comparationibus dialecticis, conf. REIM-
MANN. Hist. Liter. German. P. III. p. 202.

o) In Dialectica Philippo-Ramea.

p) In Harmonia Logica Philippo Ramea.

q) In Instit. dialecticis Philippo-Rameis.

r) In Critica de Harmonia philosophiae Aristo-
telicae, Lullianae et Rameae.

s) De Fortuna Aristotelis in Scholis Protektan-
tium §. 25. p. 72.

t) Hist. Logicae §. 7. Parerg. acad. p. 622.

nus anno cło IŌXCVII vocatus est. Quod licet renueret eo tempore, quadriennio tamen post ad professoris spartam obeundam iterum inuitatus est, quam vocationem quoque, accepta summorum in theologia iurium honorumque licentia, secutus est. Dantisci vero ad docendam philosophiam noua, quam sibi finxerat methodo, Philippo-Ramea, ita se accinxit, vt intra triennium philosophiae cursum absolueret, et methodum Rameam vehementer eo tempore in Germania commendatam, ad Aristotelis philosophiam transferret. In quo stadio et docendo et scribendo tanta diligentia et contentione cucurrit, philosophiam autem et voce et vita exprimere satagit, vt annos natus XXXVIII^v, anno cło IŌCIX, a febre hectica consumtus obiret, de quibus vitae eius circumstantiis plura dabit MELCH. ADAMVS *. Non deneganda est Keckermanno laus maxime diligentiae, et patientiae improbi laboris, immo nec doctrinae quoque. Ast dolendum nimiam festinationem eum impediuisse, quo minus attente fati rem perspiceret; et vera fundamenta cognosceret; Syncretismi autem illius, quem nominauimus, studio in praeceptis saepe abreptum esse. Hinc factum, vt licet in Systemate systematum^y plurimum lucis se orbi philosophico accensurum speraret promitteretque, et quantum posset perspicue, atque ordinate, Rameam methodum secutus scriberet, parum tamen inde luminis ad scientias philosophicas redundaret. Tacemus plagii eum haud vno loco reum visum, quod tamen in eius quoque fundis commisisse alios, obseruauerunt IAC. THOMASIVS z et P. BAYLE a. Laudandum autem, quod philosophicam historiam raro tum exemplo et ipse consuluerit, et consulendi iuuentuti auctor fuerit, licet praeiudiciis nonnullis impeditus vero interdum vsu careret. Cuius specimen esse potest dissertatio *de logicae disciplinae inuentoribus et auctoribus ab initio mundi vsque ad hunc annum, Praecognitis logicis praemissa*. ^vEργον vero, factumque, maxime sibi voluendum quod delegerat, philosophia rationalis Aristotelis fuit, ex obseruationibus Petri Rami augenda et emendanda; quod illi Semi-Ramei nomen peperit. Sincerius philosophatus fuisse videri poterat in *Systemate ethico*, in quo eclecticam viam ingressus est, nisi Syncretismum cum eclectica philosophia commiscuisset. Quaedam etiam affecta magis sunt in scriptis eius, quam ob praematura fata perfecta, quae fortassis emendauisset, si prouectiori aetate tarde et praemeditate magis iudicium interponere didicisset. Quamuis autem mire se hoc pacto ad reuocandum concordiae Palladium hi Syncretistae concurrisse sibi viderentur, tantum tamen abest, vt ita Aristotelicos in partes vocarent, vt potius acerbis eorum inuectiuas mererentur, et ipsa quoque caussa Ramea euerteretur, de qua eius fortuna, videndi, quos laudauimus, Elswichius et Walchius.

§. X.

v) Annos 42. perperam ponit VOSSIVS de Scient. mathem. c. 43. §. 38. p. 262.
x) Vir. philosoph. p. 499. conf. REIMMANN. l. c. P. IV. p. 693.

y) Prodiit Hanouiae, 1613. 4.
z) De Plagio §. 349. p. 153.
a) Diēt. T. III. art. Keckermann, p. 1.

§. X. Castius hanc Venerem deperiit, vel si verum dicendum, exter-
na tantum speciei ei adhaesit IOANNES CHRISTOPHO-
RVS STVRMIVS, philosophus Altdorfinus celeberrimus. Na-
tus is est Hipolsteinae, oppido Palatinatus Neoburgici, anno cō 1535, *Concordia inter Arista-
telem et ve-
centiores phi-
losophos ten-
tata, a Io.
Chr. Sturmio.*
patre principis et comitis Palatini factore aulico, cubiculique custode.
Huius adolescentia in ea tempora incidit, quibus vehementer quassata et
miris calamitatibus atque miseriis cumulata est Germania. Mutato eo
aetate religionis statu in Palatinatu post geminam bonorum direptionem
in aulae Oettingensis famulitium concesserat parens, filiumque Weissen-
burgi inter alumnos ciuitatis educandum reliquerat; quo loco cum ali-
menta quotidiana ostiatim illi petenda essent, paupertatem virtutis et eru-
ditionis magistram habuit. Nec defuit diuina adolescenti prouidentia, cu-
ius nutu factum, vt a Daniele Wulfero Laurentiano apud Noricos antisti-
te in aedes eius aduocaretur, et in familiam atque hospitium reciperetur,
vt amanuensis officium illi praestaret. Cui cum diligentiam promptam-
que voluntatem probauisset, eius intercessione stipendiis in amplissima
ciuitate procerum fauore adiutus est, vt academiam adire, et octennium
integrum in variis Musarum domiciliis summa cum laude disciplinarum stu-
dia sectari posset. Et abiit quidem anno cō 1561 Ienam, philoso-
phiae mysteria haustus, vbi honores philosophicos diligentiae et eru-
ditionis praemium, retulit, hocque axiomate auctus legendo disputan-
do, aliisque exercitationibus academicis philosophiam artesque mathe-
maticas, quibus se magna industria dicauerat, colere non desistit. An-
no cō 1562 ad Batauos excurrrens, Lugduni annum fere integrum
ita consumpsit, vt nihil in celeberrimo literarum artiumque emporio ef-
fet, siue eruditione conspicuum, siue disciplinarum augmentis idoneum,
ex quo non animi diuitias mire perficeret locupletaretque. In reditu per
Saxoniae inferioris et superioris vrbes celebres, viros doctos adiit, bi-
bliothecarum forulos excussit, rerum praestantissimarum obseruationes
vbique collegit, et praecipue, quae ad naturae cognitionem pertinebant,
vel τὰ μαθηματα, maxima diligentia in horrea sua retulit. Ienam autem
reuersus non docendo modo, sed discendo quoque proficere, et sacro se
ecclesiae muneri parare non neglexit, Norimbergam finito studiorum
academicorum curriculo translatus, dum Wulferi filios literis imbuat, ad
obeundum pastorem munus in comitatu Oetingensi vocatus est. Cui
cum quinquennio praefuisset, tanta eruditionis eius philosophicae et
mathematicae fama apud amplissimum Scholarchatus Norimbergensis col-
legium valuit, vt vacanti cathedrae physicae et mathematicae Altdorfii
anno cō 1569 praeficeretur. Cui muneri tanta fide, tanta doctri-
nae gloria, tantoque philosophiae et matheseos emolumento atque incre-
mento annos triginta et quatuor praefuit, vt inter summa Pindi Norici
ornamenta, et praeclara quoque Germanicorum ingeniorum decora me-
rito numeraretur. Neque exteros fama eius latebat, quo factum, vt ad

Hist. philos. Tom. IV.

Eee ee

alia

alia munera fati splendida passim inuitaretur, quibus tamen Norimbergensem academiam praetulit, quam ita docendo, disputando, scribendo illustravit, ut elegantissimi philosophiae, maxime naturalis, vultus, qui hactenus Peripateticam tantum faciem retulerant, pulchriori forma niterent, et feliciori successu in naturae adyta penetrare posset iuuentus dicata philosophiae studiis. Quae ita promouebat vir supra modum acutus et diligens, ut, quae hactenus neglecta erat, experientiam magistram adhiberet, experimentorumque atque observationum fide, (ex quo *Collegium eius curiosum* ^b enatum est) vanam, quam Lyceum recentius hactenus tenuerat, consuetudinem ex principiis metaphysicis, vagis, imaginariis et precario assumtis de natura rerum philosophandi profligaret, et ad ea respiceret, quae ipsa natura duce possent addisci. Ita ad annum 1693, iuuentuti pariter atque orbi literario inseruiens se consumpsit, eo anno hemiplexia extinctus. Testati autem sunt collegae ^c, qui ei superuixerunt, fuisse *virum pium, probum, candidum, integrum, aperti oris iustitiaeque veritatisque studiosissimum, et studiorum mathematicorum felicem instauratorem*. Quamuis autem vix scientia esset, quam non attigisset, omnium tamen maxime valebat in mathematicis, unde *μαθηματικώτατος* audit actorum Lipsiensium collectoribus ^d VV. CC. Rerum autem naturalium theoriam, non vanis et inutilibus speculationibus, sed experientiae inaedicabat, quo factum, ut multa detegeret hactenus ignota. Et hinc elegans illa eruditio enata, quam non solum in dissertationibus magno numero conscriptis, et ex parte vno fasce ^e comprehensis demonstravit, sed cuius gloriam quoque libris fauentibus Musis editis reliquit. Quorum indicem et historiam cum accurate exposuerit B. SIG. IAC. APINVS ^f, Lectorem plura de viro egregio desiderantem ad eum remittimus. Imbutus erat Sturmius a teneris philosophiae Aristotelicae principiis, quam in Athenaeo Ienensi solum ea aetate floruisse suo loco docuimus. Cum autem et iudicium ei contigisset acre, et mathematicae disciplinae ad abiicienda praeiudicia, et referenda naturae adyta plurimum profuissent, innumeros veteris philosophiae naeuos detexit, et de melioribus cogitavit. Ad Batauos vero eo tempore excurrens, quo Cartesianae lites valde feruebant, occasionem quoque arripuit, eam philosophiam examinandi, et cum veterum pariter placitis atque recentiorum observationibus comparandi. Quo pacto huius quoque errores haud paucos intellexit, et ad eclecticam philosophiam animum adiecit, ex veterum et recentiorum philosophorum observationibus placitisque ea selecturus, quae meditatio atque examen accuratum ipsi probauissent. Cum autem inuisum esset eo tempore et inauditum fere

eclecti-

b) Vid. A. E. L. 1685, p. 420. МОРНОУ. Polyh. T. II. p. 405.

c) Io. FABRICIUS Hist. Bibl. suae T. III. p. 212.

d) 1699, p. 257.

e) Titulo Philosophiae eclecticae, 1686. 2. partibus duabus.

f) In Vitae philosoph. Altdorf. p. 209. seqq.

eclecticae philosophiae nomen, quod et Aristotelicam sectam plerique adhuc sequerentur, et qui secundum Cartesium philosophabantur, ipsi quoque sectarios mores induissent, cautius rem aggrediendum ratus et verborum pugnas, ad minuendam concertationum vehementiam detecturus, *Physicae conciliatricis conanima* s. orbi philosophico examinanda exhibuit, sperans; etsi concordiam inter dissidentes partes non obtinuisset, animos tamen utriusque partis ita sibi conciliatum iri, ut sanioribus sapientiae praeceptis aures commodarent. Vnde in praefatione, quam sobria mente ad hanc dissentientium reconciliationem accesserit, prolixè exponit, et quam noxium sit et philosophiae incrementis inimicum sectariae philosophiae studium, et sententiae pertinacia cum dissentientis partis contumelia coniunctum ostendit, graphiceque artes philosophorum suae sectae decreta mordicus defendentium delineat, rixandi autem et altercandi artem homines per omnem vitam minus societati humanae idoneos facere monet: et ut ab hoc vitio auditores abduceret, hanc se operam suscepisse ait, ut discerent errorem aut tolerare, aut conciliatis ex parte hypothefibus, eos, qui non omnia quidem, sed non tamen nihil viderunt, ferre, vel cum vnus errauerit Aristoteles, reliquos veteres omnes cum illo non reicere. „Quo scopo, veterum plurima vel probat vel „excusat, et verum recentius detectum ipsos si non perspexisse penitus, „ab eo saltem non adeo longe abuisse docet; vna tamen modernorum „ingeniorum inuenta et cogitata iusto aestimat pretio, nihil eorum eo nomine vsquam aspernatus, quod vel antiquitatis decretis, vel aestimationum hodie philosophorum placitis non consentiret, sed id omni conatu agens, ut in gratiam, si fieri possit, et quoad fieri possit, vniuersi „reducantur: persuasus, id non solum ciuilitatis esse et humanitatis, „sed scientiarum augmentis immane quantum prodesse posse. „ In qua via henotica Sturmius vagas et incertas notiones Aristotelis physicas, [ex metaphysica et dialectica malo omine naturali doctrinae illatas ex recentiorum obseruationibus definit, restringit, explicat, idque propemodum iter instituit, quod ante eum Honoratus Fabri et Hamelius tenuerant, ita tamen, ut frequenter Gassendi obseruationes quoque in partes vocaret. Tametsi autem hi conatus Syncretistici fuerunt, eorum tamen sine scopo excedit Sturmius, at alium ex iis fructum vidit longe laetiozem. Nempe factum est his eius consiliis ut eclectica philosophia, in academiis Germaniae ignota hactenus, innotesceret, et imprimis naturae cognitio melioribus institueretur auspiciis. Hinc ipse Sturmius in *Physica electiua* siue *hypothetica* ^b, scenae iam paulo apertius inseruiturus, deserto Syncretismo isto, ipsum eclecticae philosophiae stadium ingressus est. Id quod etiam in erudita concertatione de principio in natura agente demonstrauit, de quo cum Henrico Moro, G. G. Leibnizio, et imprimis cum

Eee ee 2

Gun-

g) Norimbergae, 1685. 12.

h) Norimb. 1697. 4. Accessit Tomus alter

posthumus, ib. 1722. 4. cura Cl. I. G. Dör-
PELMAYERI.

Gunthero Christophoro Schelhammero disputavit. Morusenim principium aliquod hylarchicum siue spiritum naturae, immaterialem quidem, sed brutum statuebat ⁱ, Leibnizius vim aëtricem corporibus inesse, seu nisum, qui tamen secundum leges mechanicas exerceatur, afferebat ^k, Schelhammerus naturam Aristotelis agentem vindicabat ^l, Sturmius, qui totius controuersiae occasionem dissertatione *de Naturae agentis idolo* dederat, Deum in creaturis corporeis et per ipsas iussu et voluntate sua primaeua in omnia tempora et loca etiamnum efficacissima hodiernum omnia operari ^m, afferebat, et Mallebranchio aliisque systematis caussarum occasionalium fautoribus accedere videbatur. Quamquam ex concertatione hac erudite modesteque acta patet, Sturmium a mechanismo naturae parum diffensisse, et pugnam eam, si non omnem, magnam tamen partem, ob obscurum naturae vocabulum in verbis fuisse ⁿ.

Leibnizii
conatus.

§. XI. In eadem arena alii quoque philosophi nostrae aetatis acutissimi defudarunt, ut veteres cum recentioribus in concordiam redigerent, quod saxum voluisse Io. CASP. SVICERVM testis est B. G. STURMIUS ^o. Ipsum quoque illustrem virum, G. G. LEIBNIZIVM in hunc censum suo modo referendum esse, ex *Epistola eius ad Iacobum Thomassium*, adiecta NIZOLII *Commentariis philosophicis* ^p, constat. At, ut is erat ingenio maximo, non tam recentiores cum Aristotele in concordiam redigere tentabat, quam Aristotelem cum recentioribus conciliari volebat, ratus, ea quae hi de materia dicebant, in qua praeter magnitudinem, figuram et motum assumitur nihil, facile posse ita explicari, ut maneant Aristotelis principia physica. Nec negamus ingenium, quod acerrimum habebat vir summus in ea dissertatione, egregie illum demonstrauisse; certum quoque adeo vaga, indefinita et varios sensus recipere apta esse principia Aristotelis physica, ut iis ex recentiorum hypothesebus, quaecumque velis, significatio tribui possit. Haec enim notionum abstractarum, generalium, et mentalium conditio in rebus naturalibus est, ut Protei instar varias formas recipiant. Nulli autem dubitamus asserere, Leibnizium, qui accurate naeuos physicae Peripateticae inspexerat, haecque iuuenis scripserat, sine dubio, ut praeceptorum Thomasio placeret, senem aliter sensisse, et totum istud Syncretismi studium, quod se post Scaligerum, Kenelmum Digbaeum, Thomam Anglum, Abdiam Treu, Erhardum Weigelium, Ioannem Raci et alios tentasse scribit, reiecisisse. Nouum enim ipse sibi systema philosophiae formauit, infra explicandum, nec magnopere hos suos labores in Nizolium sibi iam placere prodidit.

§. XII.

i) Vid. Act. erud. 1685. p. 421.

k) Vid. Epist. Leibniz. T. I Ep. 14 15. p. 25.

l) In natura sibi et medicis vindicata, Ienae, 1697. 4.

m) Vid. Act. erud. 1699. p. 209.

n) Colligi id potest ex resp. posthuma ad Schelhammerum ab AFINO l. c. p. 228. edita.

o) Bibl. philos. c. 5. §. 4.

p) Inseruit quoque eam T. II. Epp. Leibnizii p. 121. Ven. KORTHOLTVS.

§. XII. Parum promouisse Syncretismum hunc, haecenus enarratum philosophiae incrementa, parum addidisse ingeniis lucis et veritatis, multum autem sinceræ philosophiæ obfuisse, ex sequentibus constabit obseruationibus. *Iudicium de Syncretismo.*

I. Contrarium esse Syncretismum veritati, nec iuuare eam et in apicium proferre posse, ex indole ac natura veritatis est longe euidentissimum. Non enim personæ respectum ea nutrit, non auctoritatem hominis sectæ tue, non factionem sequitur, et in alterius verba iurat, et quodcunque nudam se intueri prohibet, velamentum, abiicit pedibusque conculcat. Quæ ut certa sunt, et a nemine negantur, qui veritatem dari vllam statuit, ita euincunt, opus illi non esse, ut cum secta, quocunque nomine, titulo, eruditionis opinione, auctoritate et antiquitate gaudeat, in concordiam cogi se patiat; cum et sine sectæ studio cuius sedulo in eam inquirenti via pateat, et sectarium tramitem ingresso innumerae difficultates obiiciantur, quibus in exploranda veritate impeditur, ut verum videre et a falso distinguere nequeat. Semper enim dicentis auctoritas, et systematis semel electi amor obstant, ut quid res ipsa poscat, intelligi nequeat. Ipsi conciliatores autem dum veritatem venari cupiunt, indices et exploratores eius sectas inter se conciliatas eligunt, quod quam præpostere fiat, ex dictis facile est colligere:

II. Nec melius aptiusque ipsi sectariæ philosophiæ, quam veritati, cum Syncretismo conuenit. Cum enim plerarumque sectarum principia totaque systematis connexio adeoque ipsa fundamenta, quibus cuncta inter se cohaerent, et innituntur, dissentiant, ut inductione facta, si id ageremus, posset demonstrari, non potest pax inter dissentientes fieri, nisi a conciliatoribus ipsa systematum axiomata, regulæ, notiones, termini mutantur, alterenturque, et peregrina illis inducatur significatio. Quod ut plerumque admotis fit machinis, ita alienas sectarum conditoribus opiniones affingit, sinceramque eorum doctrinam adulterat, coelum autem terramque miscet, ac tantum confusionis chaos in philosophiæ historia excludit, ut quid statuendum sit, quid tribuendum singularum sectarum philosophis, anceps lector haereat; et nec veritatem deprehendat, nec natiuos dogmatum vultus intueri possit, sed miseris sophismatis deludatur, et incautus seducatur in deuia. Cuius mali exempla si quis cupiat, eum vnam Alexandrini Syncretismi historiam intueri, et quæ dogmatum monstra ille Aristoteli affinxerit, ut cum Platone conciliaretur, considerare iubemus. Recentiorum philosophorum specimina qui cupit, illi adeundi sunt eruditissimi viri THOMASIVS, BVDDEVS ^{q)}, HEVMANNVS ^{r)}, qui, quæ paucis et stricte tantum heic dicere nobis licet, copiose exponunt.

III. Nullus autem Syncretismus pestilentior est, quam qui inter Scripturæ S. atque religionis Christianæ dogmata, et inter philosophiam sectariam instituitur. Cum enim toto coelo distet religionis simplicitas et puritas

Eee ee 3

ab

q) Locis citatis,

r) Act. phil. Vol. II. p. 576. seqq.

ab impuris riuulis gentilis philosophiae, aut philosophorum opiniones mire corrumpi necesse est, et assertiones nonnullas extra totius connexionis habitum ordinemque sensu peregrino et adulterato, detorqueri, aut ipsam diuinæ doctrinae puritatem labe adspergi: quo fieri solet, vt pessima dogmata latens venenum fouentia pro sanis habeantur, sacrisque reuelationis placitis conformia, indigno sane et non ferendo oraculorum sacrorum contentu. Nempe, vt recte obseruatum IACOBO THOMASIO^{s)}, inter tenebras et lucem hoc modo paciscuntur homines, et errorem cum veritate vno iugo copulant. Quod licet ad demonstrandam veritatem Christianae religionis conatu non malo quidam susceperint, optime cogitata tamen pessime ceciderunt, et his ficulneis praesidiis defensa religionis veritas re ipsa hostibus proditur; certe incredulis, et impiis eius hostibus occasio suppeditatur, de sanctissimis mysteriis amaris risibus triumphandi, illisque omnem impietatem imputandi. Quod qui negat, eum vel veteris ecclesiae vel nostri temporis historiam ignorare oportet; semper enim fuerunt, aut aperti, aut clandestini religionis hostes, qui hac imbecillitate eorum, qui pro veritate religionis Christianae dimicauerunt adiuti, victoriam retulisse sibi visi sunt. Vnus ex veteribus Porphyrius, ex recentioribus Tolandus ex magno impiorum aceruo exempla esse possunt luculentissima.

IV. Vt autem damni plenus est Syncretismi philosophici labor, ita inutilem eum esse omnino pronuntiandum est. Difficulus enim ex sectarum comparatione veritas intelligitur, nec tam diuersis philosophorum placitis distractus animus, quo pacto consulere sibi possit, videt. Neque hoc duce in veritatis tramite opus habet. Abiecto enim sectae praesudicio, si quis naturali iudicandi facultate gaudeat, nec attentione careat, ordine vero et accurato examine ad principia et quae inde consequuntur respiciat, et notionibus atque principiis claris, certis, adaequatis vsus ratiocinari de singulis obiectis coeperit, sine hoc Syncretismo propius certiusque ad veritatis detectionem perueniet. Ita vero animo praemunito facile est, omnium sectarum opiniones, placita, et conclusiones considerare, examinare principiorum veritatem *πρώτα ψεύδη* detegere, verum a falso distinguere, quae in re singulae sectae verum viderint, in qua coecutierint, quid errorem genuerit, vel veri cognitionem impediuerit, detegere, licet inepta conciliatione non confundantur omnia. Quo pacto sectarum opiniones, systemata, hypotheses inter se prudenter comparatae magnum in philosophia vsu praestare possunt.

V. Ipsi porro fontes, ex quibus syncretismus promanat, manifeste produnt, ex philosophiae circulis eum esse abiiciendum. Aut enim gignit eum iudicii paupertas, quae acie destituta veri rationes perspicere, et suo pede se metiri nequit, aut ignauia indecora, laborem refugiens, ipsam veritatem perquirendi, et diuturnum examen sustinendi, aut prodit ex nimia sui diffidentia, aliis omnia sibi nihil tribuenti, nihil in veri inquisitione proprio

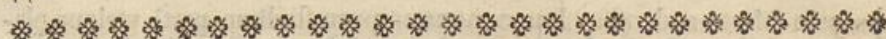
s) De Exult. mundi Stoica p. 5.

proprio Marte audente. Immo nonnunquam studium parti utriusque placendi, vel non offendendi utramque hoc malum peperit. Qui fontes cum naturae indolique verae philosophiae e diametro repugnent, manifestum est, ea salua tolerari Syncretismum non posse.

VI. Quamuis autem Syncretismus iure meritoque eiiciatur ex philosophia, velut pestis quaedam, qua ingenia corrumpuntur, et errores augentur, non tamen reiicitur prudens et attenta sectarum comparatio vel cum Scriptura Sacra, vel cum ipsa philosophia instituta, quae sua utilitate non caret, et vel errores detegere, vel verum confirmare, interdum novas cogitationes et *εὐρηματά* suppeditare potest. Ast hic cautione summa opus est, quam alibi ^{d)} definiuimus, et necessariis regulis circumscriptimus. Quae si adhibeantur, tantum abest, ut ex hac comparatione Syncretismus oriatur, ut potius clarissime pateat, quantum sectae et inter se distent, et a veritate haud raro discrepent, et quae deuia euitanda sint, ne in illos labyrinthos incidamus, in quibus tot perierunt philosophi. Ita enim quid tenebrae a luce distent, quid medius dies a crepusculo, iucunde utiliterque intelligitur.

VII. Tandem, dum Syncretismum proscribimus, caue putes, philosophandi modestiam nos in exilium agere, quae humanae imbecillitatis memor, et quam facile coecutiant mentis oculi non ignara, nec se erroris expertem esse statuit, nec omnia reiicit, quae vel veteres vel recentiores philosophi asseruerunt. Magna enim et intolerabilis superbia est, alios omnes vel coecos vel luscios credere, sibi soli aciem oculorum tribuere. Hac igitur modestia munitum philosophi pectus neminem contemnit, nullius odio ducitur, neminem philosophorum inauditum damnat, rationes cuiusvis audit, trutinat, examinat, et inter se comparat: et ad principiorum veritatem attentum, quae consequantur, quo ordine fluant, quibus rationibus roborentur, excutit: verum a falso, verisimile a dissimili distinguit, et hoc pacto quaecunque per omnes sectas dispersa sunt vera, sibi vindicat et in veros usus prudenter adhibet. Sed et eadem modestia magistra ex hac comparatione discit philosophus, sapere, et arctos, quibus humanus intellectus circumscribitur, fines intelligere, seruare in quaestionibus modum, immo patienter quoque ferre dissentientes, et tolerantia aequa atque humana erga eos uti, placide discordantium obiectiones excipere et expendere, et errorem demonstratum aut detectum sine ira, sine odio emendare: veritatem autem, a quocunque demum homine ea producat in lucem, asseraturque, lubenter admittere, et praepudicia perimere omnia. Quae ut veros sanae eclecticaeque philosophiae characteres nobis depingunt, ita docent, Syncretismum ab ea toto coelo distare, nec vultus hos elegantes exprimere.

d) In Otio Vindelico meletem, I.

CAPVT V.

DE HOSTIBVS PHILOSOPHIAE.

§. I.

*Hostes philo-
sophiae omni
aetate inuen-
ti.*

Restat hostium philosophiae consideratio, vltimo inter eos loco instituenda, qui sectariae philosophiae falsitate et absurditate offensi in deum inciderunt. Qui omitti quidem possent, cum philosophari ipsi nollent; ast vt integra constet nostra tractatio, appendicis loco dictis adiicientur. Semper autem fuisse, qui philosophiae obtrecent, et inimicum aduersus eam animum fouerent, philosophorum plerumque moribus in eam exacerbati historia philosophica testis est. Et fugillasse quidem iam olim Damonem quendam Cyrenaeum, philosophos, maxime septem Graeciae sapientes testis est LAERTIVS ^a. Ea autem, quae suis locis narrauimus, recolenti constabit, reges quoque principesque inimicum aduersus philosophiam pectus ostendisse. Antiochum enim publico edicto philosophos proscripsisse, testis est ATHENAEVS ^b. Tiberii, Caligulae, Claudiique consilia autem, et quae contra philosophiam machinati sunt Domitianus, et Bassianus Caracalla, *Tomo secundo* iam exposuimus. Ipsas quoque Athenas philosophos post Socratis mortem eiecisse, *Tomo primo* narrauimus, nec passos fuisse Romanos veteres, vt iuuentus Graecos philosophos audiret, in historia philosophiae Romanae demonstrauius. Iniqua autem forte post Iuliani imperatoris mortem philosophos fuisse vfos, ex Maximi historia *Tomo secundo* enarrata constat, et acerbe conqueritur LIBANIUS ^c. Tacemus exempla Senecae, Dionis, et eclecticorum, sub Iustiniani imperio profugorum, quae aduersatos fuisse imperantes philosophiae, euincunt. Muhammedis odium philosophiae autem ad posteros per integrum seculum propagatum, quam amarus inter Saracenos fructus, Ommiadum familia rerum potita tulerit, haud vno in historia philosophiae Saracenicae loco declaratum est. Inter priuatos quoque non defuisse apud gentiles, qui philosophis inimicum nutrent animum, Lucianus exemplum luculentum esse potest, licet is philosophos magis riferit, quam philosophiam exagitauerit. In Iudaeorum historia autem planum fecimus, aliquoties eos Graecanicam philosophiam ex scholis suis eiecisse, et ne addisceretur, prohibuisse. Nec alia forte sententia doctorum ecclesiasticorum fuit, qui quantis inuectiuis philosophiam gentilem, immo, omne fere, quod ipsis non arridebat philosophandi genus onerauerint, in historia philosophiae apud Christianos veteres multis locis tradidimus, et

testimo-

a) L. I. f. 40. c) In Oratione parentali §. 148. apud FA-
b) L. XII. p. 547. coll. L. XIII. p. 610. CA- RICIVM Bibl. Graec. Vol. III. p. 369.
SAVON. ad L. XIII. c. 9. p. 385.

testimoniis eorum collectis demonstravit Io. LAVNOIVS *d.* Eos enim non solam Peripateticam philosophiam culpauisse, sed istis clamoribus in ipsam philosophiam peccauisse, accurate suis locis obseruauimus. Tacemus secula barbara, quibus omnis eruditio, et imprimis philosophia hostes experta est acerrimos, immo cum foeda Scholasticae philosophiae facies nonnullos offendisset, tota omissa neglectaque est *e.* Mirum itaque non est, recentiore quoque aetate huius furfuris hominibus non caruisse, qui philosophiae aperte refragarentur, eamque abiiciendam esse statuerent, cum vel nullo modo veritatem ea iuuari crederent, vel incerta, noxia, et suspecta plurima in ea latere iudicarent, vel reuelationem cum ea stare non posse censerent.

§. II. Non tamen omnes, quos inensus in philosophiam armavit animus *Variae clas-* directa fronte eam aggressi sunt; sed latenter subdoleque id a pluribus factum, *ses eorum, qui* qui licet philosophiam fugillare omnem aperte non auderent, tectum tamen *philosophiae* ensem in viscera adegerunt, talia dogmata asserentes, ex quibus reiiciendam *aduersantur.* esse philosophiam sponte sequitur. Nempe huc omnes illi pertinent, qui contradictionem non apparentem modo, sed veram intercedere inter rationem et reuelationem, interque philosophiam et religionem incauti affirmarunt. Qui licet a philosophia calumniis oneranda inuidiae causa abstinerent, hoc ipso tamen prodiderunt, falsam et indignam eam sibi videri, quae coleretur, cum impossibile sit, lumina duo ab vno fonte lucis profecta re ipsa sibi contradicere, adeoque philosophiam, quamque illa sequitur, rationem a Deo profectam, imponere tamen et falsis ac contradictoriis assertionibus seducere animum. Quo modo Iudaeorum stupor in philosophiam peccauit, quibus ad roborandam doctorum suorum auctoritatem sibi haud raro contradicentium, visum, idem simul esse posse, et non esse *f.* Eadem chorda oberauisse, Achillinum, Pomponatium, Portium, Caesalpinum, Cremonium aliosque, vt statuerent, philosophiam cum reuelatione conciliari non posse, supra in historia Peripateticorum dictum est. Quamuis autem solam illi Aristotelis philosophiam irreconciliabilem cum Christiana fide dicerent, eam tamen illos pro vera et vnica philosophia habuisse ex ipsorum verbis eo loco adductis est manifestissimum. Ex quo sequitur, aut philosophiam, aut Christianam doctrinam pro falsa eos habuisse. Quod posterius licet impiam gentem credidisse sit verisimillimum, legum tamen metus obstitit, quo minus aperte sententiam dicerent: vnde in philosophiam culpam reiecerunt, vt vel ex vna PETRI POMPONATII *Peroratione tractationis de Incantationibus patet g.* Scepticos autem omnes huc referendos esse, ex historia eorum supra data est manifestissimum. Tantas enim in philosophia tenebras, diffi-

d) De Fortuna Aristotelis in academia Parisien-
si c. II. p. 231. seqq.

e) Conf. TRIBBECHOV. de DD. Scholast.
c. VII. p. 351.

f) Peculiari de eo dissertatione egit Io.

Hist. philos. Tom. IV.

FRISCHMUTHVS. Conf. THOMAS. I. ci-
tando.

g) Conf. THOMASIVS de Duplici veritate,
Praef. XLII. p. 237. seqq. LEIBNIZ. de Con-
cordia fidei et rationis §. 9. seqq.

cultates, contradictiones vident, vt seducere magis quam ducere animum apta illis iudicetur. Quod quanta invidia de philosophia pronunciauerit Petrus Bayle, ex verbis eius in philosophiam maxime iniuriis, quae supra in eius vita adduximus, constat. Ipse quoque Cartesius, licet plurimum ei debeat philosophia, in eo peccauit, quod absoluta Dei potentia fieri posse crederet, vt contradictoria simul sint vera; qua assertione tela subministravit philosophiae aduersariis. Tacemus alios in hoc luto haerentes, de quibus, ne nimii simus, consulendus est eruditissimus MOSHEMIVS ^b. Porro aliud quoque hominum eruditorum genus est, quod, quam vehementissime potuit, philosophiae aduersatum est, qui cum in maiori, quam alii homines possident, sapientia et illuminatione interna felicitatem quaerent, naturam et gratiam inter se confundentes, philosophiam velut ignem quendam fatuum condemnauerunt, et alia atque diuiniora lumina sectanda esse, clamauerunt. Quamuis autem fatendum sit, viros nonnullos doctos acerbe in philosophiam inuectos sectariam tantum philosophiam istis querelis onerasse, quo sensu intelligendi videntur, Altingius, Amesius alique theologi ab ADAMO TRIBBECHOVIO ⁱ adducti, qui philosophiae dicam scripserunt; et quae mens quoque videtur fuisse Fortunati Crellii, Zabarella discipuli, qui asseruit, non omnia in philosophia vera, statim in theologia esse vera: certum tamen ex iis, quae de theosophis prolixè adduximus, non modo sectariam philosophiam, sed omnem prorsus, quae rationem magistram habet scientiam eos reicere, et soli sapientiae illuminationiue interna, veritatis cognitionem tribuere. Quam cantilenam repetit, quisquis nostro tempore ad paradoxa, insolita, inaudita, et rationi pariter atque Scripturae S. contraria atque difsona placita mentem aduertit, quorum hominum loca eum theologi, qui contra fanaticos pugnant, soleant colligere, ea breuitati consulturi negligimus ^k. Adeundus autem est praeter EHREG. DAN. COLBERGIUM ^l, GOD. ARNOLDVS ^m, qui in iis coaceruandis diligentiam suam admodum probauit, et Weigelii ⁿ, Rosae crucianorum ^o, Barclaii ^p, Guthmanni ^q, Kunrathi ^r, Helmontii ^s, Campanellae ^t, Petri Mauriti ^u, Hoburgii ^x, Poireti ^y aliorumque ea de re testimonia adduxit. Tacemus Carolo stadium, quem simili modo desipuisse constat ^z.

*Controuersia
Hofmanniana
de pretio
philosophiae.*

§. III. Fuit tamen tempus, quo in publicas controuersias argumentum istud degenerauit, et inimicis de ea re signis inter se concurrerunt viri docti. Quam historiam paucis, prout in academia Helmstädiensi accidit, enarrabimus. Quamuis enim inter controuersias ecclesiae Lutheranae domesticas

in

h) Ad CVDWORTHII Syst. intell. p. 768.	n) P. II. p. 607.	o) p. 619.
i) l. c. c. VI. §. 2. p. 349.	p) p. 674.	q) P. III. p. 5.
k) Vid. quae ex KECKERMANNO narrat IAC. THOMASIVS l. c. p. 243.	r) p. 12.	s) p. 77.
l) In Christ. Platonico-Hermetic. P. II, c. 15. P. 704.	t) p. 86.	u) p. 109.
m) In Hist. eccl. P. II. et III.	x) p. 131.	y) p. 166.
	z) Vid. I. G. OLEARIJ Scrinium antiq. p. 14.	

in historia sacra soleat exponi^a, vel in Brunsvicensibus quoque eruditionis annalibus tangi^b, hoc tamen loco negligi non debet. Auctor controuersiae fuit Daniel Hofmannus^c, Halae Saxonum anno 1600^d natus, qui cum Musis diu in Ienensi academia litauisset, tandem apud Helmstadienses cathedrae dialecticae et ethicae, anno 1619^e autem, theologicae admotus, et theologiae doctoris axiomate auctus ecclesiarum istarum ephorus constitutus est. Is et eruditione et ingenio valde eo tempore commendabatur^f, adeo, vt cum formulam concordiae Brunsvicenses duces reicerent^g, is ad colloquium Quedlinburgense missus, magna ibi auctoritate emineret. Cum autem diu dialecticae cathedrae praefuisset, more illius temporis, quod totum eristicum fuit, acer et vehemens in contentione euasit, quo euenit, vt haud raro in disputationis aestu abreptus verbis offenderet, quae ambitione retentus emendare postea cum erroris agnitione nolebat. Valde eo tempore feruebant lites de vbiquitate humanae naturae Christi, quam cum asseruisse videretur formula concordiae, in alia discesserant theologi Brunsvicenses, contenti affirmauisse, Christum hominem, vbicumque vellet, praesentem esse posse. Quae lites cum secundum illius aetatis consuetudinem ita fererentur^f, vt philosophia Aristotelico-Scholastica, quae caput iterum extollere coeperat, arbitri sibi partes fumeret, occasio inde Hofmanno enata est, philosophiam reiiciendi. Nempe circa finem seculi XVI, more in academia recepto, thesibus ad disputandum, *de Deo et Christo vulgaris*, affirmauit: *Quod, quanto magis excoleretur ratio humana philosophicis istis studiis, tanto armatior hostis prodiret, et quo se ipsam armaret impensius, eo theologiam inuaderet atrocius, et errores pingeret speciosius.* Ipsum lumen rationis naturaliter et carnaliter aduersari Deo et summis mandatis eius, immo esse inimicitiam aduersus Deum, praecipue in diuinis et spiritualibus rebus: nec excipiendam philosophiam in mente Platonis et Aristotelis: philosophiam depraedatricem esse haeresin et hostem theologiae, opus carnis, Pelagianismi ream etc. Magna eo tempore philosophici acuminis fama docebat in academia Iulia Cornelius Martini, vt supra in historia Peripateticorum dictum: qui cum philosophiam Aristotelicam et imprimis metaphysicam partem mire commendaret, plerosque eius academiae doctores, et iuuentutem quoque academicam in partes pertraxit. Quo factum est, vt insigne pretium metaphysicae Aristotelico-Scholasticae statueretur, et qui non huic se disciplinae daret, comtem-

Fff ff 2

mnere-

a) ARNOLD. I. c. P. II. L. XVII. c. 6. §. 15. seqq. p. 460. CAROLI Memorabilia seculi XVII. p. 23. seq. IUNCKERI Comp. hist. p. 854. WEISMANN. Hist. eccles. T. II. p. 1170. seqq.

b) Vid. THEOD. MEIERI Monum. Iul. c. 3. p. 8. BYTMEISTERI Comm. de ducum Brunsvic. meritis in rem literar. p. 123.

c) Vid. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann

p. 723. REIMMANN. Hist. lit. Germ. P. IV. p. 96.

d) ARNOLD. p. 461. Io. FABRICIVS Hist. bibl. suae P. IV. p. 468. LEIBNIZ. I. c.

e) Conf. MICHAELII Synt. Hist. eccl. L. III. f. 2. p. 84.

f) Acerrime cum Wittebergenibus de hoc dogmate confligit Hofmannus, vid. HVTTERI Concordia concors c. LII. p. 1344. seqq.

mneretur. His accedebant controuersiae Rameae, cui factioni cum se vehementer opposuisset philosophorum ordo, valde triumphauit philosophia Peripatetica *g*. Ast eam mirifice ad tuendas partes suas adhibuerant Wittebergenfes theologi, qui cum Hofmanno de omnipraesentia carnis Iesu Christi acerrime disputarant. Quibus cum acumine inferior esset Hofmannus, verisimillimum inde est, occasionem inde eum sumfisse, in ipsam philosophiam dictis primo et in lectionibus suis insurgendi. Quae cum valde offenderent philosophos Helmstadienses, qui magna tum auctoritate pollebant, iisque apologiam extorquerent, facile cogitari potest, simultatem ad personas deuolutam, non in solo controuersiae argumento haesisse, sed accessisse odii et inuidiae stimulos, quibus illa tota exacerbata est. Coniecit autem ὁ πᾶν LEIBNIZIUS *h*, Ioannem Caselium virum summum, et in aulis atque inter viros doctos magna fama coruscantem inuidiam eius prouocauisse, alii Casparem Pfaffradium, Rameae factionis in iis locis antesignanum eum instigauisse, contra philosophos academiae Iuliae suspicantur. Illud ex tota controuersia patet Hofmannum odio Peripateticae philosophiae exstimulatum, adeo partis studio captum fuisse, vt nonnullorum philosophorum pertaesus tandem in ipsam philosophiam debaccharetur, et reuelationis auctoritatem dicis caussa tantum prae se ferret. Quaecumque autem arcae huius litis caussae fuerint, quae nonnisi coniecturis definiri possunt, illud certum, valde offendisse senatum philosophorum in academia Iulia Hofmanni declamationes in rationem eiusque vsum, ratum, ita munus suum deprimi, ipsamque philosophiam contemni. Vt itaque grassanti aduersarii impudentiae obicem ponerent, consiliis conspirarunt Ioannes Caselius, Cornelius Martini, Duncanus Lidelelius, et Guntherus Owenus, qui eo tempore philosophiam in ea schola docebant. Ordine autem procedendum esse censentes, primum priuato colloquio tentare Hofmanni animum statuunt, vt intelligerent, quo sensu assertiones istas, crudas et indigestas intelligi vellet, vtque ad saniora et moderatum de philosophia ipsa iudicium eum perducerent. Verum spe sua falsi sunt; Hofmannus enim, qui inuidiam et muneris emolumenta philosophos in ipsum armauisset sibi persuadebat, causamque se iustam tueri, et pro reuelationis diuinae dignitate stare credebat, vt animo erat impotenti, magna acerbitate et vehementia philosophis respondit, cumque totam controuersiam facile potuisset dirimere, distinguendo inter veram et falsam philosophiam, et inter vsum rationis rectum et abusum, inepte statuit, *non abusum se philosophiae tantum istis assertionibus petere, sed etiam de vero, veriore et verissimo usu philosophiae intelligere, adeo, vt philosophia, quando in officio sit, in recto usu contraria sit theologiae*. Ita imprudenter diducto vulnere, quod facile coire potuisset, si moderationem Hofmannus attulisset, et modestiam seruauisset, dici

g) Vid. MEIER, I. c. p. 24. ELSWICH, de Fort. Arist. in Academ. Protell. §. 27. p. 76.

h) loc. cit.

i) ELSWICH, I. c.

dici non potest, quanta clade ipsa academia affecta sit, spe conciliationis omni prorsus euanescente. Et Hofmannus quidem, quem virum fuisse *Φιλαυτον*, et censores omnium, qui reliquos omnes pro stiptibus ac fungis reputaret, ait LEON. HVTTERVS ^k, certe qui contentionis ferram non illibenter reciprocauit, quod nec ipse negat GOD. ARNOLDVS, vehementibus inuectiuis philosophos aggressus est, et, vt fieri solet, vbi bella eiusmodi literaria feruent, contumelia et opprobriis eos cumulauit, et haeresium postulauit. Ait silentio quoque has iniurias ferri non posse censentes philosophi, haud minori vehementia illius aggressionibus se opponerent, et apologiam non sine eius contemptu edebant. Quod ita in iram rabiemque conuertit Hofmannum, praecipue quod etiam in academia Ienenfi partes philosophorum ordinis amplexus esset ALBERTVS GRAVERVS, edito libro *de Vnica Veritate*, vt, illos, qui Caselii et Martini factionem sequerentur, aditum ad officia et dignitatem sacri muneris vel intercluderet, vel tamen redderet difficillimum, teste G. CALIXTO^l, qui *fuisse eo tempore* (nam Hofmannum nomine non compellat) ait, *qui accuratiora literarum et philosophiae studia odissent, et cum theologia coniungi nollent, ne in aliis admirari, quae in se desiderarent, cogerentur*. Tantaque viri huius vehementia fuit, vt Bartholdus Nihufius, qui famulatio Martini eo tempore se addixerat, sacra theologiae studia ideo animo diffidente et vacillante tractaret, nec in disputatione sub Calixti praesidio habita pateretur in carmine quodam thesibus subiuncto heri et praeceptoris sui Cornelii nomen inferi, quod vereretur, ne id sibi apud *μισολόγους καὶ μισοσόφους* inscitiae patronos fraudi esset ^m. Valde autem partes Hofmanni auxit, et animum ferocienti theologo addidit Ioannes Angelus Werdhagenius, ICTUS Helmstadiensisⁿ, vir doctus, at infensissimo in Peripateticam omnemque humanam philosophiam animo exardescens^o, ex quo Iacobi Boehmii theosophiam esset amplexus, vt supra dictum. Is acerbis satyris philosophos perstringebat, et cum facultate poetica gauderet, sale nigro Caseliano, (ita enim factio contraria appellabatur) adspergebat. Cuius ecce specimen: ^p:

Fff ff 3

Iam

k) Epist. Marbach. p. 765.

l) In Digressione de arte noua p. 8. Is autem testis erat *ἀυτόπτης*.

m) Ibid.

n) Adscriptus is erat iuris interpretum ordini in academia Iulia; cum autem Bohemianam theosophiam esset amplexus, et paradoxa multa disseminaret, Helmstadio abire et scholam istam deserere iussus est. Tum Magdeburgum delatus vrbis syndicus constitutus est, et postea quoque archiepiscopo a consiliis sanctioribus fuit. Cum autem hoc quoque loco dogmata in ecclesia inaudita spargere non omitteret, anno 1628. dimissus est, et ad Barauos abiit, ibique vsque ad annum 1632. Lugduni commoratus est: ab eo tempore ab archiepiscopo Bremensi in senatum sanctiorem ascitus, et anno 1635. imperatoris consiliarius decla-

ratus est. Quo axioma vestitus Lubecae vixit tandemque Razeburgi, cum filiam inuiseret, fatis concessit anno 1652. Dogmata viri *παράδοξάτατου* theologica enarrant ARNOLDVS l. c. p. 89. 91. et COLBERGIVS l. c. P. I. c. 5. p. 255. et ex parte intelligi possunt ex Pnychologia Bohemiana, vero rerum publicarum regimini, et iuri maiestatico accommodata. Serueto quoque fauisse, iunt qui asserant. Scripsit etiam Breuiarium in libros Ioannis Bodini de Republica Amst. 1645. 12. et tr. de Vrbibus Hanseaticis, aliaque theologis parum iucunda. Conf. Consil. Wittenb. P. II. p. 187. THOMAS ad Monzamb. c. II. p. 148. MOLLER. Itag. in Chersl. Cimbric. P. IV. c. 6. §. II. p. 510. CRENIUS de claris Anglis p. 68. alique.

o) Vid. ARNOLD. p. 90.

p) Poëm. iuuenil. L. V. Ode IV.

*Iam nulla nugae lumina coelico
Verba relinquunt; undique latius
Extenta visetur Stageirae
Barbaries, sophiesque cura.*

*Euincet omnes ingenii sui
Vires, velut mox imperium sibi
Grande arrogabit, tot tumescens
Cultibus assiduis Catonum.*

*Serpet malum iam longius in sui
Vigore cursus, quando academias
Occoeccat omnes, et potentem
Dissimulat tenebris nitorem.*

*Incauta gens sic, et iuuenum genus
Dulci sophorum decipitur sono
Passim, quasi mentis profani
Semideos generent labores.*

Talia subinde ingeminabat Hofmanni factio, Caselianae contraria, cui Simplicistarum nomen haesit, vt Hofmanni partibus Duplicistarum, quia hinc vnam, illi duplicem veritatem asserent ^q. Vehementibus autem motibus cum ex ista lite academia ageretur, et a causae reiue momento ad personarum conuitia descenderetur, aula Brunsvicensis malum opprimere statuit. Magna in ea auctoritate gaudebat Caselius, cuius maxima tunc erat ob eruditionis elegantiam existimatio; suntque, qui affirmant, cancellarium principis D. Ioannem lagmannum illi supra modum fauisse. Delegati itaque arbitri a duce sunt, qui rem omnem explorarent, et causam dirimerent, qui audita parte vtraque, reue accurate excussa Hofmannum condemnarunt, et ad principem relata causa omni impetrarunt, vt secundum praescriptam reuocationis formulam Hofmannus retractaret. Qua sententia XIV Cal. Mart. anno 1691 vulgata, Hofmannus errorem suum nimium philosophiam perstringentem se agnoscere, et praedicta omnia de abusu philosophiae affectantis imperium in theologiam intellexisse declarabat, et vtilitatem ac praestantiam philosophiae, iuuentuti publico scripto commendabat. Sed et iniuriam deprecari apud aduersarios atque principis arbitros iussus est. Quos partis studio nimium dedisse, et accusantium pariter atque iudicum potestatem sibi arrogauisse G. ARNOLDVS ^r, qui acta msc. inspexit, conqueritur. Ast vir summus G. G. LEIBNIZIVS ^s, qui historiam Brunsvicensem *ávéndoroy* mire inspexerat, tradit, Henricum Iulium, optimum principem ipsum cognoscendae causae operam suam locauisse, reue probe perspecta arbitrium suum interposuisse, et sententiam contra Hofmannum pronuntiasse. Cum autem noui motus timerentur, Hof-

^q) Conf. REIMMANN. Hist. Lit. Germ. P. IV. p. 96. not.

^r) loc. cit.
^s) loc. cit.

Hofmannus in monasterium Amelunxborn prope Einbeciam relegatus est, reuocatus tamen postea Helmstadium, vbi veniam tandem nactus est priuatas scholas habendi, quibus tamen auditorum frequentia, vt fit fama doctorum decrescente, defuit. Cumque quoddam linguae vitium accessisset, vt vix posset intelligi, Guelpherbytum secessit ad filiam, in cuius domo anno 1601 obiit.

§. IV. Licet autem auctoritate principis controuersia esset diremta, et consultum videretur honori philosophiae; vel, vt candide dicemus, quod res est, logomachia in apricum esset producta, nondum tamen pugnae et contentionis ita finis factus est, licet vtraque pars inutilem et indecoram litem potuisset deferere. Intercessit autem pro Hofmanno, qui iam prius eius partes defendendas susceperat Werdenhagenius. Is tantopere Peripateticam philosophiam perhorrescebat, vt concoquere non posset, victoriam eius professores reportauisse: cumque nec inuectiuis parceret, nec a commendanda theosophia Boehmiana desisteret, tandem munere exutus est, paulo tamen post syndici axioma apud Magdeburgenses obtinuit. Is nouum comoediae actorem excitabat Wenceslaum Schillingium, Thuringum, iuuenem non indoctum, sed eadem vehementia litem istam ferentem^r. Is durante caussa Hofmanniana magna vehementia in philosophos insurgere coeperat, et acerbissimis libellis in Caselianos grassatus erat, quibus factum, vt crabrones in se irritaret, et non modo Cornelius Martini, sed in academia Vitebergensi quoque Iacobus Martini eum depexum darent. Ipse autem, vt solet iuuenilis ardor, magna dicacitate et vehementia in dissentientes debacchari perrexit, et scriptiunculis satyricis oleum flammis addidit. Rarius occurrunt libelli isti eristici Schillingii, vt solent schedae huius furfuris cito disparere, titulos autem eorum exhibet G. ARNOLDVS^u, inter quos *Visitatio ecclesiae metaphysicae* edita anno 1606 asperri- mus est. Nos inter reculas nostras vnum seruamus, titulo *Libelli fundamentalis et inuincibilis* * insignitum, ex quo constat, Schillingium Aristotelicae philosophiae odio commotum et a Werdenhagenio persuasum ad theosophos transiisse. Ait enim in *Praefatione: Artem sapienter loquendi, apteque cogitandi, vel naturam rerum rimandi,*
ex

r) Historiam iuuenis docti ac elati et ferocientis exponit ARNOLDVS l. c. P. II. L. XVII. c. 6. p. 463. Rudolstati literarum elementis haustus, in Gorhanum gymnasium traductus est. Ibi cum maximo seruore se studiis tradidisset, in Iuliam academiam abiit, stipendio comitis Schwarzenburgici adiutus. Dein literarium iter ingressus, linguas sere omnes didicit. Post sinistra apud Helmstadienses fata ad Werdenhagenium Parthenopolin secedens, Cramerum pastorem sibi addictum habuit. Inde eiectus a comite laudato ecclesiasticum munus accepit, irruente autem militum armata manu grauibz vulneribus plagisque enecatus tandem perit.

u) loc. cit.

x) En titulum, vt ex vngue leonem colligas: *Vn- überwindliche feste Grundbüchlein, welchermaßen man Philosophos, so nach irrdischen philosophischen Bildern, Dünckeln und Wahn Iesum Christum mit seiner verborgenen Weisheit schætzen und erkennen wollen, und dakey Licht und Finsterniß, Leben und Tod, Verstand und Verwissenheit ganz unverschämte mischen, anhalten, zurückreiben, niederstoßen, und aus Gottes überwerthen prophetischen Wort überwältigen soll, kann und mag, geschrieben durch Wenceslaum Schillingen, der H. Schrift Studiosum, visitationem metaphysicae contra Matthiam Martinium constantissime propugnans, Magdeb. 1617. 8.* Inscriptus libellus administratori et capitulo archiepiscopatus Magdeburgici.

ex reuelatione spiritus peculiari oriri debere, quae solis mentibus piis obtingat, opponatur autem philosophis, id est, hominibus in carnalibus atque terrenis cogitationibus ambulanti- bus, et controuersis atque disputationibus scholasticis homines a Christo ad gentiles nugas fabulasque iram, et malitiam animi gignentibus seducentibus, qui pios pedibus calcent, et semen diaboli conceperint. Ideo sapientiam quae ἀνωθεν datur, a vanis et ineptis logomachiis et inutilibus pugnis atque litibus humani ingenii longe distare et ab hac philosophia puram se conseruare. Iustum ideo esse, vt iuuentus moneatur, ab ea seductrice philosophia sibi caueat, et ne uoculam quidem uanitatis philosophicae et stercoris metaphysici deliret, sed ex puro Dei uerbo de diuinis rebus fiat θεός φως. Quibus atrocem dicam in metaphysicam iungit, et cum Aristotelis ethicam mire perstringit, tum Iacobo Martini, *Speculo rationali* eum reprimenti, eadem acerbitate respondet. Cum autem partes has isto modo tueri pergeret, ex academia Iulia anno MDLXXIX proscribitur est. In exilium itaque actus, ad Werdenhagenium, Magdeburgum se conuertit, ibique praeter syndicum istum urbis, pastorem ad S. Ioannis, M. Antonium Cramerum sibi fauentem expertus est. Ipse tamen loco motus est, effectique, vt Werdenhagenius et Cramerus abire iuberentur. Delatus postea ad comitem Schwarzenburgicum, et munere ecclesiastico ornatus iterum a Parthenopolitanis expetitus est, excidio tamen urbis intercedente eo secedere non potuit; et militum grassantium ferocia vulneratus misere tandem obiit. Werdenhagenius ad Batauos concessit: atque ita primariis fabulae actoribus disparentibus, ea quoque tota acta est. Recrudescere tamen controuersia uidebatur, cum PAVLVS SLEVOGTIVS, de cuius eruditione philosophica inter Peripateticos egimus, a Crameri, vt nonnulli tradunt factione seductus edidisset *Peruigilium de dissidio theologi et philosophi in utriusque principiis fundato*, cuius scribendi occasionem sumisit a quaestione: an Deus sit causa peccati per accidens? Ea enim, inter se repugnare theologiam et philosophiam, demonstrari posse putabat. At suppressit Sleuogtius foetum, qui eo inuito postea prodiit, et totam causam abiecit, sine dubio, quod obseruauisset, omnem istam controuersiam ad pugnam de uerbis redire.

*Iudicium de
hac contro-
uersia.*

§. V. Facile ex breui hac narratione intelliget Lector, andabatarum more viros istos doctos, quorum lites enarrauimus, pugnauisse, et reuera non de philosophiae sobriae pretio in se, sed de metaphysica Aristotelica disputatum fuisse. Hanc enim Venerem deperibat uterque Martinus, Caselius, aliique, qui pro philosophia dimicabant: quae cum disputationum aridarum mater esset, et animos stipulis magis quam tritico pasceret, multa autem suppeditaret, quibus uelut pretiosissimis thesauris iuuentuti philosophiae studiis dicatae commendatis, animi iuueniles ab eruditione solida

y) Vid. IAC. THOMAS, Praef. XLII. p. 245. not. o. BAYLE Dict. T. II. art. Hofmann, not. C. p. 782.

solida detinebantur et nugis explebantur, mirum non est, nonnullos qui magno animo praeiudicia pedibus conculcauerant, isti philosophiae Peripatetico-Scholasticae se opposuisse. Qui si sanum philosophiae usum et rectam rationis culturam a philosophia sectaria distinxissent, et in hanc tantummodo fuissent inuecti, non esset, quod in illis magnopere reprehenderemus. Idem enim innumeros viros cordatos dixisse atque monuisse, exemplis atque testimoniis quam plurimis hactenus a nobis adductis constat. Verum, ut hominibus ex imbecillitatis suae lege plerumque accidere solet, vitium ἀβολικῆς in praecipuum eos egit; ut cum aliam, quam quae tunc in academiis personabat philosophiam non nossent, ipsam philosophiam contumeliis lacefferent, et conuitiis onerarent, id non facturi, si ipsi inter verum et falsum distinguere, et sobria philosophia uti sciuisent. Deinde accessit duplex causa, quae effecit, ut cum leuis atque exigui momenti quaestio esset, tantus tamen puluis excitaretur, tantoque strepitu res agigaretur, ut aularum et magistratuum ad eum sopiendum auctoritate opus fuerit. Vna in theosophiae fama reponenda est, quam tum non sine admiratione nouaturientium ingeniorum, spargere coeperat Iacobus Boehmius. Ea enim cum mysteria diuina, inaudita, sublimia promitteret, fastidientes scholarum sapientiam animos, qui alia et meliora non norant, ita occupauit, ut, abiecto rationis criterio sine examine in eius amplexus ruerent, ut luculento exemplo suo probauit Werdenhaegenius, cui adhaesisse Schillingium, supra monuimus, et eodem scopo quoque succenturiatus est Ioannes Schraderus. Ita vero diuinitus se edoctos credentes hi homines, philosophiam academicam non potuere non infensissimo persequi animo. Altera vero causa in animorum motibus et affectibus quaerenda est, qui totam fabulam mire turbauerunt. Eam enim totam animo a partium studio vacuo reolenti manifestum fore putamus, ex parte philosophorum sectae studium, emolumentorum suorum atque famae conseruationem, et auctoritatis insanum aliquod praeiudicium eos contra Hoffmanni partes ita armauiffe, ut aulam quoque in partes vocarent: at ex altera quoque parte φιλαυτίαν et ambitionem indecoram, contemptu, odio, violentia, dicacitate aliisque animi emoti et ab affectuum vehementia perturbati excessibus se efferentem, et indigna verborum acerbitate se iactantem regnasse; adeoque si verum fatendum, vtramque partem verae philosophiae characteres abnegasse. Quae luculento exemplo esse possunt, quam necessarium sit, sobrie philosophari, et ratione ita uti, ut vera inde emergat sapientia.

